Corneliu Beldiman Diana-Maria Sztancs Dan Lucian Buzea

Animale, tehnologie și artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita

Animals, technology and Prehistoric osseous materials artefacts discovered at Păuleni-Ciuc, Harghita County

Állatok, technológiá és állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak a csíkpálfavi (Hargita megye) lelőhelyről

Catalog Catalogue Katalógus

Editura ANGVSTIA

www.cimec.ro / www.mncr.ro

ANIMALE, TEHNOLOGIE ŞI ARTEFACTE PREISTORICE DIN MATERII DURE ANIMALE DESCOPERITE LA PĂULENI-CIUC, JUD. HARGHITA. CATALOG

•

PREHISTORIC OSSEOUS MATERIALS ARTEFACTS DISCOVERED AT PĂULENI-CIUC, HARGHITA COUNTY. CATALOGUE

•

ÁLLATOK, TECHNOLÓGIÁ ÉS ÁLLATI EREDETŰ NYERSANYAGBÓL KÉSZÜLT TÁRGYAK CSIKPÁLFAVI (HARGITA MEGYE) LELŐHELYRÓL. KATALÓGUS

Corneliu Beldiman • Diana-Maria Sztancs • Dan Lucian Buzea

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

MUZEUL NAŢIONAL AL CARPAŢILOR RĂSĂRITENI

Corneliu Beldiman • Diana-Maria Sztancs • Dan Lucian Buzea

ANIMALE, TEHNOLOGIE ŞI ARTEFACTE PREISTORICE DIN MATERII DURE ANIMALE DESCOPERITE LA PĂULENI-CIUC, JUD. HARGHITA. CATALOG

Traducerea în limba engleză: Diana-Maria Sztancs
Traducerea în limba maghiară: Szonda Hanna

Editura ANGVSTIA
Sfântu Gheorghe
2012

www.cimec.ro / www.mncr.ro

REFERENŢI ŞTIINŢIFICI: Dr. Valerii Kavruk
Prof. univ. dr. Gheorghe-Corneliu Lazarovici

TEHNOREDACTARE: Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

FOTO: Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

COPERTA: Alexandra Nicoleta Cîrlănescu, Corneliu Beldiman

© 2012 Autorii şi Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BELDIMAN, CORNELIU
Animale, tehnologie şi artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita : catalog / Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea ; trad. în limba engleză: Diana-Maria Sztancs, trad. în limba maghiară: Hanna Szonda. - Sfântu-Gheorghe : Angustia, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-606-92849-2-6

I. Sztancs, Diana-Maria
II. Buzea, Dan Lucian
III. Sztancs, Diana-Maria (trad.)
IV. Szonda, Hanna (trad.)

903(498 Păuleni-Ciuc)

Orice corespondenţă se va trimite la: Editura ANGVSTIA
MUZEUL NAŢIONAL AL CARPAŢILOR RĂSĂRITENI
Sfântu Gheorghe, Str. Gábor Áron nr. 16, 520008, jud. Covasna
Telefon/fax: 0267/314 139; E-mail: secretariat@mncr.ro

ISBN: 978-606-92849-2-6

Proiect editorial finanţat de Administraţia Fondului Cultural Naţional

AFCN
ADMINISTRAŢIA FONDULUI CULTURAL NAŢIONAL

www.cimec.ro / www.mncr.ro

KELETI-KÁRPÁTOK NEMZETI MÚZEUM

Corneliu Beldiman • Diana-Maria Sztancs • Dan Lucian Buzea

ÁLLATOK, TECHNOLÓGIA ÉS ÁLLATI EREDETŰ NYERSANYAGBÓL KÉSZÜLT TÁRGYAK A CSÍKPÁLFAVI (HARGITA MEGYE) LELŐHELYRŐL. KATALÓGUS

Angol fordítás: Diana-Maria Sztancs
Lefordítani a magyar: Szonda Hanna

Megjelenés ANGVSTIA
Sfântu Gheorghe
2012

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Olvasó: Dr. Valerii Kavruk
Prof. univ. dr. Gheorghe-Corneliu Lazarovici

Kiadványszerkesztés: Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

Fénykép: Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

Kiterjed: Alexandra Nicoleta Cîrlănescu, Corneliu Beldiman

© 2012 A szerzők és a Keleti-Kárpátok Nemzeti Múzeum

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BELDIMAN, CORNELIU
Animale, tehnologie şi artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita : catalog / Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea ; trad. în limba engleză: Diana-Maria Sztancs, trad. în limba maghiară: Hanna Szonda. - Sfântu-Gheorghe : Angustia, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-606-92849-2-6

I. Sztancs, Diana-Maria
II. Buzea, Dan Lucian
III. Sztancs, Diana-Maria (trad.)
IV. Szonda, Hanna (trad.)

903(498 Păuleni-Ciuc)

Minden levelezést fog foglalkozni Editura ANGVSTIA
MUZEUL NAŢIONAL AL CARPAŢILOR RĂSĂRITENI
Sfântu Gheorghe, Str. Gábor Áron nr. 16, 520008, jud. Covasna
Telefon/fax: 0267/314 139; E-mail: secretariat@mncr.ro

ISBN: 978-606-92849-2-6

Szerkesztői által támogatott projekt a Nemzeti Kulturális Alap Administration

AFCN
ADMINISTRAŢIA FONDULUI CULTURAL NAŢIONAL

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 13

Capitolul I. Prezentarea cercetărilor arheologice de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"* (sat Şoimeni, jud. Harghita) • *Dan Lucian Buzea* 15

I.1. Prezentarea sitului *„Dâmbul Cetăţii"* 15

I.2. Istoricul cercetărilor arheologice 17

I.3. Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în perioada 1999-2012 19

Capitolul II. Eneoliticul şi epoca bronzului din zona sud-est transilvăneană • *Dan Lucian Buzea* 31

II.A. Descoperirile eneolitice de la *„Dâmbul Cetăţii"*, Păuleni-Ciuc, jud. Harghita 31

II.A.1. Cultura *Cucuteni-Ariuşd-Tripolie* 31

II.A.2. Locuirile *Bodrogkeresztúr* şi *Coţofeni* de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"* 44

II.B. Descoperirile din perioada epocii bronzului de la *„Dâmbul Cetăţii"* 44

II.B.1. Perioada timpurie a epocii bronzului 44

II.B.2. Perioada mijlocie a epocii bronzului 45

Cultura *Costişa/Ciomortan* 46

Cultura *Wietenberg* 48

II.B.3. Epoca fierului 51

Capitolul III. Industria materiilor dure animale. Studiu, importanţă, metodologie, rezultate • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 53

III.1. Studiul artefactelor din materii dure animale 53

III.2. Artefacte din materii dure animale în preistoria şi protoistoria României 55

III.3. Metodologia studiului artefactelor din materii dure animale 57

Capitolul IV. Date privind repertoriul artefactelor din materii dure animale descoperite în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, jud. Harghita • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 61

Capitolul V. Industria materiilor dure animale descoperită în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, jud. Harghita. Date asupra paleotehnologiei • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 67

Capitolul VI. Concluzii • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 75

Capitolul VII. Catalogul artefactelor din materii dure animale descoperite în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, jud. Harghita (Română) • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 79

Catalogul artefactelor din materii dure animale descoperite în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, jud. Harghita (Engleză) 113

Catalogul artefactelor din materii dure animale descoperite în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, jud. Harghita (Maghiară) 147

Bibliografie 183

Lista abrevierilor 191

Lista tabelelor 193

Lista figurilor 195

Lista planşelor 201

Figuri 203

Planşe 223

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CONTENTS

Foreword • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 13

Chapter I. Overview of the archaeological researches at Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"* (Şoimeni Village, Harghita County) • *Dan Lucian Buzea* 15

I.1. Presentation of the site *„Dâmbul Cetăţii"* 15

I.2. History of the archaeological research 17

I.3. Results of the archaeological research carried out during 1999-2012 19

Chapter II. Aeneolithic and Bronze Age in South-Eastern Transylvania • *Dan Lucian Buzea* 31

II.A. Aeneolithic discoveries from *„Dâmbul Cetăţii"*, Păuleni-Ciuc, Harghita County 31

II.A.1. *Cucuteni-Ariuşd-Tripolie* Culture 31

II.A.2. *Bodrogkeresztúr* and *Coţofeni* habitation from Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"* 44

II.B. Discoveries dated from the Bronze Age recovered from *„Dâmbul Cetăţii"* 44

II.B.1. Early Bronze Age 44

II.B.2. Middle Bronze Age 45

Costişa/Ciomortan Culture 46

Wietenberg Culture 48

II.B.3. Iron Age 51

Chapter III. Industry of osseous materials. Study, importance, methodology, results • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 53

III.1. Study of osseous materials artefacts 53

III.2. Osseous materials artefacts in Romanian Prehistory and Proto-history 55

III.3. Methodology of study osseous materials artefacts 57

Chapter IV. Data regarding the catalogue of the osseous materials artefacts discovered in the archaeological site of Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, Harghita County • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 61

Chapter V. Osseous materials industry recovered in the archaeological site of Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, Harghita County. Data regarding the palaeo-technology • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* 67

Chapter VI. Conclusions • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 75

Chapter VII. Catalogue of the osseous materials artefacts discovered in the archaeological site Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, Harghita County (Romanian) • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* 79

Catalogue of the osseous materials artefacts discovered in the archaeological site Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, Harghita County (English) 113

Catalogue of the osseous materials artefacts discovered in the archaeological site Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"*, Harghita County (Hungarian) 147

Bibliography 183

Abbreviations 191

List of tables 193

Caption of figures 195

List of plates 201

Figures 203

Plates 223

www.cimec.ro / www.mncr.ro

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* **13**

I. Fejezet: A Csíkpálfalva-*Várdombon* (Csíkcsomortán falu, Hargita megye) végzett régészeti feltárások ismertetése • *Dan Lucian Buzea* **15**

I.1. A *Várdomb* lelőhely bemutatása **15**

I.2. A kutatások története **17**

I.3. Az 1999 és 2012 közötti feltárások eredményei **19**

II. Fejezet: Rézkor (eneolitikum) és bronzkor Délkelet-Erdélyben • *Dan Lucian Buzea* **31**

II.A. A rézkori Csíkpálfalva-*Várdomb* (Hargita megye) feltárása **31**

II.A.1. *Cucuteni-Erősd-Tripolje* kultúra **31**

II.A.2. A *Bodrogkeresztúr* şi *Coţofeni* kultúrák lakóházai a Csíkpálfalva-*Várdombon* **44**

II.B. A bronzkori *Várdomb* feltárása **44**

II.B.1. Kora bronzkor **44**

II.B.2. Középső bronzkor **45**

Costişa/Csomortán kultúra **46**

Wietenberg kultúra **48**

II.B.3. Vaskor **51**

III. Fejezet: Kemény állati eredetű megmunkált anyagok. Kutatás, fontosság, metodológia, eredmények • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* **53**

III.1. A kemény állati eredetű anyagok kutatása **53**

III.2. Kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak Románia őstörténetében **55**

III.3. A kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak kutatásának metodológiája **57**

IV. Fejezet: Adatok a Csíkpálfalva-Várdombon (Hargita megye) feltárt kemény állati eredetű nyersanyagból készült leletanyagról • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* **61**

V. Fejezet: A Csíkpálfalva-Várdombon (Hargita megye) feltárt kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak. Adatok a paleotechnológiához • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs* **67**

VI. Fejezet: Összefoglalás • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* ... **75**

VII. Fejezet: A Csíkpálfalva-Várdombon (Hargita megye) feltárt kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak katalógusa (Román) • *Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea* **79**

Fejezet: A Csíkpálfalva-Várdombon (Hargita megye) feltárt kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak katalógusa (Angol) **113**

Fejezet: A Csíkpálfalva-Várdombon (Hargita megye) feltárt kemény állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak katalógusa (Magyar) **147**

Bibliográfia **183**

Rövidítések listája **191**

Táblázatok listája **193**

Ábrafeliratok **195**

Táblafeliratok **201**

Ábrák **203**

Táblák **223**

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Catalogul „*Animale, tehnologie şi artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita*" se înscrie în seria proiectelor editoriale realizate de Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni din Sf. Gheorghe, jud. Covasna, în scopul cunoaşterii mai aprofundate a civilizaţiilor preistorice care au trăit în arealul sud-est transilvănean.

Realizat cu sprijinul financiar al Administraţiei Fondului Cultural Naţional, acest catalog prezintă peste 100 de artefacte preistorice din materii dure animale, descoperite în urma celor 14 ani de cercetări arheologice sistematice, organizate de MNCR alături de partenerii săi din ţară şi străinătate, în situl preistoric de la „*Dâmbul Cetăţii*" (*Várdomb*), com. Păuleni-Ciuc, satul Şoimeni, jud. Harghita.

Situat într-un punct-cheie, fiind o punte de legătură între zona Moldovei şi Bazinul Carpatic, „*Dâmbul Cetăţii*" a atras, rând pe rând, începând de acum circa 6000 de ani, civilizaţiile preistorice Cucuteni-Ariuşd-Tripolie, Bodrogkeresztúr, Coţofeni, Costişa-Ciomortan şi Wietenberg, care au găsit în acest loc un mediu propice dezvoltării economice şi spirituale.

Materiile dure animale au reprezentat o parte dintre elementele naturale de care oamenii acelor vremuri s-au folosit frecvent, atât în activităţile agricole (săpăligi şi probabil „brăzdare" din corn de cerb), în cele de vânătoare (vârfuri de săgeată de os şi corn), de uz casnic (ace, spatule, vârfuri diverse de os şi corn), cât şi în planul comportamentului simbolic şi al spiritualităţii/religiei (mărgele, alte piese de podoabă, precum brăţări de os şi corn; amulete de os, idolul unicat *en violon* etc.).

Lucrarea de faţă vine în sprijinul cititorului care doreşte să înţeleagă mai bine preistoria, arheologia, exploatarea resurselor oferite de diverse specii animale, tehnologia şi modul de confecţionare al obiectelor din materii dure animale (os, corn, dinţi, scoici etc.), din perioada *eneoliticului* şi din *epoca bronzului*, de la „*Dâmbul Cetăţii*".

De asemenea, ea poate fi un material util atât pentru profesori, elevi sau studenţi în cadrul activităţilor didactice, cât şi pentru specialişti, care pot găsi în informaţiile inserate aici puncte de reper în interpretarea, catalogarea şi descrierea pieselor din materii dure animale.

Autorii

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul I

PREZENTAREA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DE LA PĂULENI-CIUC - „*DÂMBUL CETĂŢII*" (SAT ŞOIMENI, JUD. HARGHITA)

Dan Lucian Buzea

I.1. Prezentarea sitului „Dâmbul Cetăţii"

Aşezarea preistorică se află la cca 8 km nord-est de municipiul Miercurea-Ciuc şi la cca 1-1,5 km nord-est de satul *Şoimeni* (Csíkcsomortány), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita, în locul numit „*Dâmbul Cetăţii*" („*Várdomb*" – în limba maghiară). Situl ocupă o movilă pe o şea joasă de deal, aflată între două coline mai înalte care fac parte dintr-un lanţ de dealuri care, pe linia est-vest, se leagă de Carpaţii Orientali, iar spre vest de zona Depresiunii Ciucului (Fig. 1).

Staţiunea arheologică de la „*Dâmbul Cetăţii*" este situată la poalele de vest a Munţilor Ciucului şi ocupă un promontoriu natural amplasat într-un loc ferit, foarte bine apărat de dealurile mai înalte din jurul ei. Altitudinea absolută a locului este de 846 m.

Situl se află la cca 6 km est de cursul actual al râului Olt şi la cca 7 km sud-vest de Pasul Ghimeş şi izvorul Trotuşului, una dintre cele mai importante căi de legătură între Depresiunea Ciucului şi Moldova. De asemenea, situl este situat în dreptul pasului Vlăhiţa care, prin Munţii Harghita, face legătura între Depresiunea Ciucului şi valea Târnavei Mari, respectiv, centrul Transilvaniei.

Aşezarea se află, aşadar, într-un punct strategic, un punct-cheie în ceea ce priveşte controlul asupra uneia dintre cele mai importante căi de legătură dintre Moldova şi Transilvania de astăzi.

În sud aşezarea este delimitată natural de panta accentuată (cca 70° - 80°) şi adâncă a văii pârâului Remetea (altitudinea în zona albiei pârâului este de 810 m), afluent al Oltului. La nord de aşezare, în imediata sa apropiere, se află albia unui pârâu mai mic, afluent al pârâului Remetea. Accesul din vest în aşezare este posibil numai printr-o şea îngustă de deal, care are lăţimea de cca 15 m. În această zonă a sitului se pot observa, la suprafaţa actuală a terenului, urmele a trei şanţuri şi a două valuri de pământ, care reprezintă urmele vechilor fortificaţii preistorice ale aşezării (Fig. 2).

În prezent, la faţa locului se poate observa faptul că aşezarea este înconjurată de un val înalt de pământ care are forma unei „*potcoave*" şi urmele unui şanţ (în prezent acesta este acoperit cu pământ). Elementele duble de fortificaţie, valul dublat cu şanţuri de apărare, asigurau o protecţie maximă a locuitorilor care stăpâneau această cetate preistorică construită din pământ, piatră şi lemn.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Inițial, pe locul în care a fost amenajată așezarea, a existat un promontoriu natural, ce avea forma aproximativ ovală și era înalt de 3 m, raportat la nivelul terenului înconjurător. Acest loc oferea bune condiții de apărare, accesul în așezare fiind foarte ușor de controlat (Fig. 3).

În plan, așezarea are formă ovală, lungimea maximă a incintei sale este de cca 90 m (est-vest), iar lățimea de cca 60 m (nord-sud). Diferența maximă de nivel între coama valului și exteriorul așezării, în partea sa de est, este de cca 7 m (Fig. 4).

Platoul dâmbului pe care se află așezarea prezintă o pantă ușoară, înclinată spre sud. Din această cauză, latura de nord și mai ales cea de sud a valului sunt puternic aplatizate. Latura de nord a valului a alunecat spre interior astfel încât, cu excepția sectorului său de est, panta interioară a valului este atât de lină, încât trecerea de la incintă la val este abia sesizabilă. Din exterior, însă, panta valului este puternic accentuată (cca 80°).

Latura de sud a valului a alunecat spre exterior, pe panta văii pârâului Remetea, astfel încât, pe toată întinderea de sud a așezării, valul de-abia se observă. În partea de est-sud-est, între valul și șanțul așezării se intercalează o terasă de formă aproximativ semicirculară, cu dimensiunile de cca 14 x 20 m, înaltă de cca 1 m. Cercetările arheologice de la „*Dâmbul Cetății*" nu au confirmat, până în prezent, faptul că această terasă a fost amenajată și utilizată în sensul construirii locuințelor de către comunitățile preistorice.

Așezarea este apărată atât natural, cât și prin construcții de fortificație. În zonele de vest, nord și est, așezarea este fortificată de un val și un șanț în formă de „potcoavă" (Székely 1959, 231-245; 1970, 71; Zaharia 1995, 151-152; Zs. Székely 1997; 1998, 12; Cavruc 1999, 14-41; 2000, 93-102; 2000a, 173-176; 2002, 89-98; 2003, 129; 2003a, 43; 2003b, 43; 2003c, 28-29; 2005, 81-123).

Valul de pământ care fortifica așezarea în cursul epocii bronzului a restrâns practic suprafața construibilă și locuibilă a sitului în acea perioadă. Astfel, de la suprafața locuibilă de cca 5600 mp (60 x 90 m) utilizabilă în perioada culturii *Cucuteni-Ariușd* (mil. V-IV î.Hr.), s-a ajuns la cca 2200 mp (32 x 70 m), suprafață locuibilă în perioada comunităților culturii *Ciomortan* (*Costișa*) și, mai apoi, ale culturii *Wietenberg*.

Locul pe care se află așezarea preistorică a aparținut, de-a lungul timpului, localităților Păuleni-Ciuc și Șoimeni. Datorită faptului că satul *Șoimeni* (*Csíkcsomortány*) se afla mai aproape de așezare, încă de la primele săpături arheologice, dr. Zoltán Székely a folosit în literatura de specialitate această din urmă denumire, transliterată în românește – *Ciomortan,* în loc de *Csomortán* (*Csíkcsomortány*).

În prezent, terenul pe care se află așezarea de la „*Dâmbul Cetății*" aparține com. Păuleni-Ciuc și este utilizat ca suprafață de pășune pentru animale, iar satul *Șoimeni* (*Csíkcsomortány*) aparține, din punct de vedere administrativ, com. Păuleni-Ciuc.

Conform informațiilor primite de la localnicii din zona com. Păuleni-Ciuc și a satului *Șoimeni*, în perioada interbelică, terenul pe care se află așezarea a fost utilizat în agricultură, fiind arat periodic cu plugul tras de animale. După o jumătate de secol, terenul este utilizat numai ca pășune pentru animalele locuitorilor din com. Păuleni-Ciuc.

Începând din anul 1999, autoritățile locale din com. Păuleni-Ciuc au pus la dispoziția arheologilor din cadrul Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni terenul pe care este amplasat situl preistoric, în vederea începerii unor investigații arheologice de amploare care să aducă la lumină noi date despre această cetate preistorică, fortificată cu valuri de pământ și cu șanțuri de apărare.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

În prezent situl din com. Păuleni-Ciuc, sat *Şoimeni*, punctul *„Dâmbul Cetăţii”*, jud. Harghita este clasat Monument Istoric de categoria A şi este inclus în Lista Monumentelor Istorice: HR-I-m-B-12696, cod nr. 83384.01 din Repertoriul Arheologic Naţional.

I.2. Istoricul cercetărilor arheologice

Primele menţiuni arheologice despre aşezarea preistorică fortificată de la Păuleni-Ciuc, satul Şoimeni, datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când sunt realizate şi primele descrieri topografice, tehnice (forma şi dimensiunile aşezării, altitudinea etc.) şi menţiuni despre toponimul respectiv, care apare frecvent sub denumirea de *Cetate/Dealul Cetăţii/Movila (Vár/Várdomb/Várhegy)* (Benkő 1853, 75; Gooss 1876, 17; Marţian 1920, 14, nr. 173; Roska 1929, 293).

Informaţii preţioase despre această aşezare au fost inserate de către B. Orbán în lucrarea sa despre ţinuturile secuilor (Orbán 1869, 22). Descrierea ştiinţifică a sitului a fost realizată în perioada interbelică de către arheologul Al. Ferenczi, care, pe baza informaţiilor de teren, a poziţionării geografice, precum şi a formei *„Dâmbului Cetăţii”*, a inclus acest punct în repertoriul cetăţilor dacice din Transilvania, drept cetate dacică, făcând parte din sistemul defensiv al cetăţilor dacice din Depresiunea Ciucului (Ferenczi S., 1938, 290-296).

La scurt timp după această menţionare, arheologul Márton Roska aminteşte, în plus faţă de cele menţionate de Al. Ferenczi cu privire la locuirea dacică, descoperirea unor fragmente ceramice care pot fi atribuite epocii bronzului (Roska 1942, 59).

Primele săpături sistematice au fost realizate de Muzeul Secuiesc al Ciucului din Miercurea-Ciuc, jud. Harghita, în colaborare cu Muzeul Naţional Secuiesc din Sfântu Gheorghe, jud. Covasna, sub coordonarea arheologului dr. Zoltán Székely (Székely 1959, 238-240; 1965, 23-24; 1970a, 305; 1971, 391; 1973, 219; 1988, 157; Popescu 1962, 136, nr. 26).

Cu ocazia celor trei campanii de cercetare arheologică întreprinse în anii 1956, 1960 şi 1967, au fost deschise cinci secţiuni (în continuare: S.) şi trei casete (în continuare: C.), suprafaţa cercetată ajungând până la cca 160 mp (Fig. 2/1), după cum urmează:

- S. I – un şanţ magistral care a secţionat aşezarea pe direcţia nord-sud;
- S. II – a fost deschisă în partea de nord a sitului şi era orientată pe direcţia est-vest;
- S. III – a fost deschisă în partea vestică a sitului, în scopul verificării sistemului de fortificaţie din această zonă, şi era orientată pe direcţia nord-est/sud-vest;
- S. IV – a fost deschisă în paralel cu S. I, în jumătatea de nord a celei din urmă;
- S. V – secţiona valul aşezării în partea de nord-est a sitului şi era orientată pe direcţia nord-est/sud-vest;
- Cele trei casete C. A, C. B şi C. C au fost deschise în zona centrală a sitului, în vederea cercetării unor complexe arheologice descoperite în apropierea secţiunilor.

În urma acestor cercetări arheologice s-a constatat faptul că pe acest loc s-au aşezat pentru prima dată purtătorii culturii eneolitice de tip Ariuşd (*Cucuteni-Ariuşd*), care au realizat şi primele amenajări ale terenului în vederea construirii locuinţelor, urmând ca în perioada de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului (eneoliticul final), în această locaţie să se stabilească comunităţile culturii *Coţofeni*, iar, în epoca bronzului, cele ale culturilor *Ciomortan* şi *Wietenberg*.

Valul de pământ care înconjoară aşezarea şi care a fost ridicat şi întărit cu palisade, aparţine unei populaţii specifice epocii bronzului, care a urmat populaţiei ariuşdene. Acest fapt a fost dovedit

www.cimec.ro / www.mncr.ro

arheologic foarte clar de pământul negru din care s-a construit valul, pământ scos din stratul ariuşdean şi care conţine cioburi ariuşdene (ceramică pictată specifică perioadei eneolitice), precum şi de urmele stâlpilor înfipţi în acest strat. Stratul de cultură din epoca bronzului suprapune şi marginea interioară a valului de pământ (Székely 1970, 72).

Cel mai important rezultat al acestor cercetări l-a constituit descoperirea unui aspect cultural necunoscut până atunci în Transilvania şi introdus în literatura de specialitate cu numele de *„cultura Ciomortan”* (de la numele localităţii Şoimeni în limba maghiară: *Csikcsomortán*), încadrată la începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului (Székely 1970, 71).

În perioada 1967-1999, situl arheologic de la *„Dâmbul Cetăţii”* nu a mai fost investigat prin cercetări arheologice sistematice. Descoperirile arheologice realizate de Zoltán Székely au rămas un punct de reper pentru toate lucrările de specialitate care priveau studierea comunităţilor preistorice de pe teritoriul actual al României, prin introducerea în circuitul ştiinţific a unei noi culturi arheologice, *„cultura Ciomortan”*, specifice bronzului mijlociu din zona Depresiunii Ciucului.

Date fiind proporţiile reduse ale cercetărilor lui Zoltán Székely, care a reuşit să efectueze săpături arheologice pe cca 3% din suprafaţa aşezării, precum şi publicarea extrem de sumară a rezultatelor acestor săpături arheologice, multe aspecte legate de aşezarea de la *„Dâmbul Cetăţii”* au rămas nelămurite.

Astfel, nivelurile de locuire din eneolitic şi perioada de tranziţie/eneoliticul final, de-abia au fost atinse. Nu a fost stabilit cu certitudine raportul cronologic dintre materialele de tip *Ciomortan* şi cele de tip *Wietenberg*: dacă este vorba de două niveluri distincte de locuire sau avem de-a face cu unul singur. S-a admis, fără să fi fost surprins un context stratigrafic concludent, existenţa a două niveluri de locuire din epoca bronzului şi, respectiv, că nivelul *Wietenberg* este ulterior celui de tip *Ciomortan* (Cavruc 2001, 58).

O altă problemă o constituie fizionomia exactă a „culturii” *Ciomortan*, materialul ceramic fiind publicat selectiv: cu predilecţie ceramica fină ornamentată cu triunghiuri haşurate sau umplute cu împunsături, considerate de atunci emblematice pentru *„cultura” Ciomortan*.

Ilustraţia publicată a dat impresia unei similitudini pronunţate cu ceramica culturii *Costişa* de pe versantul opus al Carpaţilor Răsăriteni, astfel încât unii cercetători admit că *„cultura” Ciomortan*, de fapt, reprezintă un aspect al culturii *Costişa* (Roman *et al.* 1973, 474; Muscă 1979, 87-89; Cavruc 2000a,178; Dumitroaia 1998).

Aşezarea de la *„Dâmbul Cetăţii”* a reintrat în atenţia cercetătorilor în momentul în care a început să fie braconată de căutătorii de comori. Din întâmplare, o parte a materialului arheologic recoltat cu ocazia săpăturilor neautorizate a fost achiziţionat de Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni din Sfântu Gheorghe, jud. Covasna.

Ceramica a fost analizată de către dr. Valerii Kavruk, cercetător expert în arheologie preistorică şi care, în urma unei analize statistice pe baza amestecului pastei ceramice şi a decorului vaselor, a atribuit materialul ceramic bronzului mijlociu, mai exact culturilor *Ciomortan/Costişa şi Wietenberg* (mileniile III-II î.Hr.), documentate în zona Depresiunii Ciucului pentru această etapă preistorică.

În anul 1999, o echipă de arheologi din cadrul Muzeului Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, coordonată de dr. Valerii Kavruk, a efectuat noi cercetări arheologice pe suprafaţa sitului de la *„Dâmbul Cetăţii”*. În urma săpării gropilor de către căutătorii de comori, la suprafaţa terenului a fost abandonată o cantitate mare de material arheologic, reprezentat, în primul rând, de ceramică, material recuperat, înregistrat şi depozitat la sediul muzeului.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

În anul 1999, domnul Janovits István din Miercurea-Ciuc a efectuat cercetări de teren în zona localităţii Păuleni-Ciuc şi a reuşit să identifice la unii localnici material arheologic provenit din aşezarea de la *„Dâmbul Cetăţii"*. Tot în acel an, la sud de situl *„Dâmbul Cetăţii"*, pe terasa pârâului Remetea, au fost descoperite materiale arheologice din epoca bronzului şi din perioada dacică (Janovits 1999, 121-150).

I.3. Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în perioada 1999-2012

Încă de la începerea săpăturilor arheologice din anul 1999, echipa de cercetare a hotărât ca numerotarea complexelor arheologice ce vor fi descoperite să se realizeze în ordine cronologică, începând cu numărul 1 (în continuare Cpl. = complex; Loc. = locuinţă; G. = groapă „menajeră"; V. = vatră; gr.s. = groapă stâlp).

Faţă de săpăturile vechi realizate de Zoltán Székely, noutatea cercetărilor începute odată cu anul 1999 a constat în faptul că s-a urmărit deschiderea unor suprafeţe mari (în continuare S.), împărţite în carouri de 2 x 2 m (în continuare c.) în scopul obţinerii unor situaţii stratigrafice mult mai clare faţă de cele anterioare. În primele campanii de cercetare arheologică au fost practicate şi casete de 4 x 4 m în diferite zone ale sitului (în continuare C.1-C.7).

Sistemul de caroiaj a fost stabilit în anul 1999 şi a avut ca punct de reper jumătatea S. I, cercetată de Zoltán Székely în anul 1956. Din acest punct s-a început numerotarea carourilor în sistem axial după cum urmează: 1, 2, 3, ...- spre Nord; 1', 2', 3'...- spre Sud; A, B, C...- spre Est; A', B', C'...- spre Vest.

Adâncimile au fost raportate atât la înălţimea maximă a zonei cercetate, cât şi la cea de la suprafaţa terenului.

Cercetările arheologice din anul 1999

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Galina Kavruk, Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Dumitroaia (CMJN); Mihai Rotea (MNIT); Székely Zsolt (IRT).

Perioada: 12-27 august 1999; 27 septembrie - 2 octombrie 1999.

Săpăturile din anul 1999 au urmărit încadrarea cronologică a sistemului de fortificaţie şi stabilirea raportului stratigrafic dintre culturile epocii bronzului, *Ciomortan* şi *Wietenberg*. În acest scop au fost deschise o secţiune (S.I) şi 7 casete (4 x 4 m) (Fig. 5).

Iniţial, în urma cercetărilor întreprinse de Zoltán Székely, S.I a reprezentat o tranşee lată de 0,8 m şi lungă de cca 40 m. Ea secţiona jumătatea de est a aşezării pe linia nord-sud. În campaniile de săpături din 1999, secţiunea a fost golită şi, după caz, adâncită, iar apoi extinsă spre nord şi sud, lungimea ei ajungând la 70 m. Ea secţionează incinta şi laturile de sud şi nord ale valului ce înconjoară aşezarea.

În anul 1999, în imediata apropiere de S.I au fost deschise 7 casete noi, din care 4 - în partea centrală a platoului (C.1-7) şi 3 (C.3, C.5, C.6) - în partea sudică a incintei.

Rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1999

S-a constat faptul că Zoltán Székely a confundat una dintre depunerile inferioare ale valului de pământ, formată din un lut galben aparent nederanjat, cu stratul steril. De fapt, sub această depunere se mai află încă o depunere a valului, iar mai jos - un strat consistent (gros de cca 80 cm),

www.cimec.ro / www.mncr.ro

aparţinând culturii eneolitice *Cucuteni-Ariuşd*.

A fost descoperită o platformă de locuinţă incendiată şi o vatră de foc, foarte bine conservată. Sub platforma locuinţei a fost identificat un „*pat*" format din lut galben, care a servit la amenajarea (nivelarea) terenului în vederea construirii locuinţei.

Materialul arheologic format din ceramică de diferite tipuri (specia barbotinată, neagră şi galbenă canelată, pictată bicrom şi tricrom), piese litice, obiecte de os, corn şi lut ars, a permis încadrarea stratului eneolitic în cultura *Cucuteni-Ariuşd* (faza A).

În umplutura valului au fost descoperite, în poziţie secundară, numeroase fragmente ceramice preistorice şi câteva fragmente de ceramică dacică de culoare cenuşie, lucrată la roată.

În S.I, a fost descoperită o depunere formată din două *urne* ale culturii *Wietenberg*. În interiorul unuia dintre vase se afla o rotiţă de car votiv, modelată din lut.

Săpăturile efectuate în perimetrele casetelor au furnizat o cantitate impresionantă de material arheologic, care în cea mai mare parte se afla în poziţie secundară, circumstanţă datorată, probabil, alunecării solului dinspre val. Din această cauză nu s-a reuşit precizarea raportului stratigrafic între culturile specifice epocii bronzului mijlociu, cultura *Ciomortan* (specifică arealului est-carpatic) şi *Wietenberg* (specifică arealului transilvănean) (Cavruc *et al.* 2000, 103; Cavruc 2000a, 174-176).

Cercetările arheologice din anul 2000

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Galina Kavruk, Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Dumitroaia (CMJN); Gheorghe Lazarovici, Mihai Rotea (MNIT).

Perioada: 18 iunie - 30 septembrie 2000

În anul 2000 S.I a fost extinsă în mai multe sectoare, pe următoarele suprafeţe: 8 x 18 m; 4 x 6 m şi 4 x 12 m. Tot în acest an, a fost obţinut şi primul profil stratigrafic al S.I, pe toată lungimea acestei secţiuni şi a fost consemnată următoarea situaţie stratigrafică privind depozitele antropice de la *Dâmbul Cetăţii*: stratul de cultură arheologică din zona centrală a sitului are adâncimea de până la 0,5-0,6 m (în zona centrală a incintei aşezării) şi de 3-3,5 m, sub coama valului de fortificaţie din sectorul nordic al sitului.

Eneoliticul. Cea mai veche locuire atestată în aşezare aparţine culturii *Cucuteni-Ariuşd* (faza A2). Vestigiile acestei culturi au fost descoperite în toate secţiunile şi casetele cercetate, atât în incintă, cât şi sub valul de pământ din sectorul nordic al aşezării. Aici, pe marginea dâmbului, a fost descoperită şi cercetată parţial o locuinţă cucuteniană incendiată, foarte bine conservată.

Materialul eneolitic descoperit în incinta aşezării este mai sărac decât cel de sub val. Aici au fost descoperite urme ale unor construcţii uşoare, de suprafaţă (Lazarovici *et al.* 2000, 103-130).

Epoca bronzului – perioada mijlocie. Locuirea Ciomortan. Acestei locuiri îi aparţin construcţiile de fortificaţie: valul şi şanţul ce apăra aşezarea din est, vest şi nord. Din aceeaşi perioadă datează şi o construcţie care pare să fi fost un *turn* de lemn construit înaintea ridicării valului şi apoi încorporat în latura de nord a acestuia, un culoar de acces la turn dinspre incinta aşezării, precum şi o construcţie uşor adâncită de formă neregulată.

Condiţiile stratigrafice, de această dată foarte clare, arată că nivelul de locuire de tip *Ciomortan* este anterior celui aparţinând culturii *Wietenberg*.

Locuirea Wietenberg. Vestigiile aparţinând culturii *Wietenberg* sunt reprezentate de cel puţin cinci complexe bine conservate: o depunere rituală compusă din două vase, o groapă rituală cu

www.cimec.ro / www.mncr.ro

un schelet de copil de 5-6 luni, două locuinţe de suprafaţă amenajate pe panta interioară a valului de apărare, precum şi o construcţie uşoară de suprafaţă aflată lângă coama valului.

Locuirea *Wietenberg* de la Păuleni-Ciuc, atât cât permite o evaluare la prima vedere a ceramicii şi analogiile existente, pare să dateze din perioada imediat următoare locuirii culturii Ciomortan.

Urme dacice. În stratul de cultură al aşezării au fost găsite şi fragmente ceramice izolate de factură dacică, fără să fi fost surprins un nivel de locuire din această perioadă (Cavruc *et al.* 2001, 245-247; Cavruc, Dumitroaia 2000, 131-154; Cavruc, Rotea 2000, 155-172; Rotea 2000, 21-41).

Cercetările arheologice din anul 2001

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (MNIT).

Perioada: 20 iulie - 20 octombrie 2001.

Săpăturile s-au desfăşurat în sectorul estic al sitului. Au fost continuate cercetările în suprafaţa deschisă în campania din anul 2000. S.I a fost extinsă în scopul cercetării şanţului din sectorul nordic al aşezării. În scopul cercetării caracterului fortificării aşezării din partea sudică, au fost reluate lucrările şi în această zonă.

Eneoliticul. Au fost cercetate urmele unor locuinţe eneolitice atribuite locuirii *Cucuteni-Ariuşd*, care au fost construite în mai multe perioade de timp şi care evidenţiază mai multe niveluri de locuire din această perioadă.

Epoca bronzului. Valul de pământ are o structura complexă şi cuprinde urme de substructură formate din stâlpi, mai multe depuneri succesive de pământ, urme de palisadă şi un „*gard*" interior. Toate acestea reflectă faze de ridicare şi funcţionare a valului, ce corespund diferitelor etape de locuire în cursul epocii bronzului (culturile *Ciomortan* şi *Wietenberg*).

Şanţul de apărare din sectorul nordic al sitului a fost cercetat şi s-a constatat că acesta avea lăţimea păstrată de 1,6 m în partea superioară (deschiderea şanţului) şi adâncimea de 1,6 m de la suprafaţa actuală a terenului, cu baza uşor rotunjită.

Cultura Ciomortan. Construcţia atribuită acestei culturi este reprezentă de o groapă ovală de 3,5 x 2 m, adâncă până la 0,3 m şi înconjurată de 14 gropi de stâlpi. În umplutura complexului a fost descoperită ceramică de tip *Ciomortan*, fragmente de oase de animale şi câteva fragmente de oase umane.

În această campanie a fost descoperit şi Cpl. 13, care este reprezentat de un culoar care traversează valul de pământ. Pe fundul culoarului, sub coama valului, într-un strat de cenuşă neagră, gros de cca 10-15 cm, se aflau resturile incinerate a doi indivizi, unul adult, iar altul copil.

Cultura Wietenberg. În sectorul de est al valului, pe panta sa interioară, au fost descoperite şi cercetate trei locuinţe de suprafaţă, dreptunghiulare, uşor adâncite (până la 0,3 m pe latura înspre coama valului), aparţinând culturii *Wietenberg.* Acestea împreună cu *locuinţa* cercetată în campania din anul 2000 formau un şir aşezat paralel cu coama valului (Cavruc *et al.* 2001, 306-309).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cercetările arheologice din anul 2002

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR).

Perioada: 20 iunie - 20 iulie 2002.

Cercetările arheologice au fost efectuate în sectorul nord-estic al sitului, în cuprinsul S.I, în scopul cercetării vestigiilor din epoca bronzului depistate în campaniile anterioare şi a valului de apărare în partea de nord a aşezării.

Epoca bronzului. „*Gardul interior*" (Cpl. 15). În imediata apropiere a marginii interioare a valului, pe lungimea de cca 16 m au fost depistate urmele unui „*gard interior*" aşezat paralel cu valul. La nivelul la care a fost descoperit (în solul cenuşiu ce conţinea fragmente ceramice din epoca bronzului, la -0,7 - 0,9 m), el apărea ca o dungă lată de 0,3 - 0,5 m, orientată pe direcţia nord-vest/sud-est, formată dintr-un pământ pietros de culoare galbenă şi o aglomerare de pietre nefasonate. În această campanie nu au fost descoperite date concludente în ceea ce priveşte atribuirea Cpl. 15 unuia dintre nivelurile de locuire a aşezării datate în epoca bronzului.

Cultura Costişa/Ciomortan. În sectorul nordic al aşezării a fost cercetat un *culoar*, care reprezenta poarta cetăţii care avea probabil şi un turn de pază (Cpl. 13). Pe fundul *culoarului*, la ad. de 1,6 - 1,7 m, sub coama valului, într-un strat de cenuşă neagră, gros de cca 5 - 10 cm, se aflau resturile puternic incinerate ale unui număr de trei indivizi (un adult şi doi copii). Scheletele lor se aflau în poziţie chircită, orientate cu capetele la nord, spre exteriorul aşezării. Sub aceste schelete s-au descoperit urme ale unor bârne arse, groase de cca 10 cm.

Inventarul: alături de şi chiar sub scheletele defuncţilor incineraţi s-au găsit fragmente ceramice provenind de la vase de tip *Ciomortan*, sparte pe loc, precum şi un vas întreg. Fragmentele din care s-au întregit vasele aveau culori diferite, dovada arderii lor secundare, după spargere. S-au putut reconstitui 8 vase: două amfore, o cană cu o toartă, o strachină cu urechiuşă şi patru oale-borcan cu exteriorul striat.

Cultura Wietenberg. În această campanie au fost descoperite şi cercetate două gropi „menajere" (Gr.6 şi Gr.7) şi un complex ritual (Cpl. 14), care era format dintr-o groapă ovală cu dimensiunea de 1,3 x 1,7 m. În partea superioară a gropii se aflau două cranii umane, un fragment de râşniţă şi un vas ceramic întreg. Sub acestea a fost găsit un schelet uman întreg care era culcat pe partea stângă, în poziţie chircită, orientat cu capul spre est. Umplutura gropii era formată din pământ negru tasat, pigmentat cu resturi de lemn şi lut ars, precum şi cu lentile de lut crud de culoare galbenă (Cavruc, Buzea 2002, 41-88; Cavruc, Buzea 2003, 314-316).

Cercetările arheologice din anul 2003

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR), Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa).

Perioada: 8 august - 5 septembrie 2003

Cercetările arheologice s-au efectuat în sectorul nordic al sitului. S-a urmărit cercetarea urmelor de locuire din eneolitic, aflate în principal sub valul de pământ al aşezării. În paralel, pe aproape întreaga suprafaţă a sitului s-au efectuat prospecţiuni geofizice.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Eneoliticul. Sub valul de apărare al aşezării a fost descoperită o locuinţă (Loc. 16) care se prezenta sub forma unei aglomerări de formă aproximativ rectangulară (4 x 4 m), constând din pietre neprelucrate, fragmente de lipitură arsă, fragmente de lemn carbonizat şi fragmente ceramice de tip *Cucuteni-Ariuşd.*

În mijlocul complexului se afla o vatră de foc, puternic afectată. Ea a fost amenajată pe un pavaj de pietre şi avea forma circulară (1,40 x 1,40 m).

În această campanie a fost continuată şi cercetarea locuinţei de dimensiuni mari (Loc. 5), care a fost descoperită în anul 1999 şi parţial cercetată în anul 2000. După ce depunerile din epoca bronzului au fost cercetate, în campania din anul 2003 s-a putut relua cercetarea Loc. 5 pe latura de est a acesteia. Locuinţa era orientată pe linia nord-vest/sud-est, peretele nord-estic având o lungime de peste 8 m (Cavruc *et al.* 2004, 337-339; Cavruc 2003, 129-149).

Cercetări geofizice. Cercetarea magnetometrică de mare detaliu a acoperit întreaga suprafaţă disponibilă a sitului de cca 2000 mp, cu menţiunea că nu au fost efectuate măsurători geofizice în zona în care s-au făcut săpături arheologice. Cu această ocazie s-a constatat faptul că periferia zonei cercetate, care coincide cu periferia sitului, este ocupată de două şiruri paralele de anomalii pozitive cu amplitudinea de câteva zeci de nanotesla. Şirul exterior este un efect de relief (el urmăreşte limita micului platou pe care se află situl), în timp ce zonele anomale paralele cu acesta şi aflate imediat spre interior (mai ales în partea de nord şi în cea de sud a sitului) sunt generate de prezenţa unor cantităţi mari de argilă arsă, reprezentând probabil locuinţele cucuteniene de sub val, precum şi lipitura locuinţelor mai recente, din perioada culturii *Wietenberg.*

Cercetările arheologice din anul 2004

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa).

Perioada: 28 iulie - 7 septembrie 2004.

Cercetarea s-a desfăşurat în secţiunea S.I, pe o suprafaţă de 104 mp şi a vizat urmele eneolitice de locuire. Cercetările arheologice au scos în evidenţă 3 niveluri eneolitice de locuire definite după cum urmează: *nivelul eneolitic I,* corespunde unei faze timpurii a culturii *Cucuteni-Ariuşd.* El se caracterizează prin ceramica neagră bine lustruită; *nivelul eneolitic II,* corespunde culturii *Cucuteni-Ariuşd* (faza A2). Acestui nivel îi aparţin mai multe tipuri de locuinţe în care a fost descoperită ceramică semifină şi fină pictată, canelată sau incizată cu motive variate; *nivelul eneolitic III*, corespunde unei etape finale a culturii *Cucuteni–Ariuşd*, faza A. Ceramica pictată reprezintă aici o apariţie extrem de rară (Cavruc *et al.* 2005, 374-375; Lazarovici, Buzea 2004, 57-59).

Cercetările arheologice din anul 2005

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa).

Perioada: 8 august - 7 septembrie 2005

Cercetarea s-a desfăşurat în secţiunea S.I, pe o suprafaţă de 96 mp şi a vizat urmele

www.cimec.ro / www.mncr.ro

eneolitice de locuire descoperite în campaniile anterioare. S-a continuat cercetarea a două locuinţe de suprafaţă care aveau podeaua formată din bârne acoperite cu lut ars.

Eneoliticul. Loc.5, de formă rectangulară, avea dimensiunile de circa 12 x 4 m, însumând o suprafaţă de peste 48 mp. Inventarul locuinţei este bogat, constând în: vase ceramice întregi sau păstrate fragmentar (toate categoriile ceramice: fină, semifină şi grosieră), obiecte din cupru, piatră, os, corn şi lut ars.

Loc. 5A fost descoperită lângă Loc. 5 şi avea forma rectangulară cu dimensiunile 6,5 x 3,5 m (o parte din locuinţă depăşind suprafaţa secţiunii cercetate). Locuinţa 5A era orientată pe aceeaşi direcţie ca şi Loc. 5, peretele nord-estic fiind unul comun acestora (Kavruk *et al.* 2006, 355-358; Buzea, Lazarovici 2005, 25-89).

Cercetările arheologice din anul 2006

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa).

Perioada: 01 august 2005 - 04 septembrie 2006.

În campania din anul 2006 au fost cercetate trei complexe de locuit (Loc.21, Loc. 24 şi Cpl. 23), 4 vetre de foc (Cpl. 25, Cpl. 26, Cpl. 27 şi Cpl. 28), 2 gropi „menajere" (G.8 şi G.9), 35 de gropi de stâlp (de diferite tipuri şi forme, aparţinând mai multor complexe sau amenajări interioare). În acest an a fost realizat şi un experiment privind construirea unei vetre de foc după modelul celor descoperite în cadrul locuinţelor cucuteniene.

Eneoliticul. Loc. 21. Urmele acestei locuinţe au fost descoperite pe suprafaţa de 3,8-4 x 2,5-3 m. Podeaua a fost amenajată din pietriş local tasat. În zona podelei s-a efectuat o răzuială la -3,2 m şi s-a delimitat conturul locuinţei, evidenţiat prin pământul pietros (tasat) de culoare roşiatică cu pete de culoare brună şi neagră. Iniţial, pentru amenajarea podelei s-a efectuat o nivelare în stânca naturală a terenului.

Loc. 24 reprezintă urmele unei construcţii de formă rectangulară cu dimensiunile de cca 4,5 x 4 m. S-a păstrat foarte bine o parte din lutuiala fină a podelei. Aceasta are 4,5 x 1,5 m. Locuinţa a fost descoperită în partea de nord a sitului, unde terenul este în pantă. Podeaua a fost amenajată direct pe sol (un humus vechi) din lut în amestec cu pietricele şi resturi vegetale. Inventarul locuinţei este modest, pe podea s-au descoperit materiale arheologice reprezentate în special de fragmente de vase ceramice şi resturi de oase animaliere.

Gropile de stâlp. La nivelul solului steril pe întreaga suprafaţă cercetată au fost delimitate mai multe gropi de stâlp, unele făcând parte din structura acoperişului sau pereţilor locuinţelor cercetate, iar altele din alte amenajări interioare. Gropile de stâlp au gura circulară cu diametrul cuprins între 0,2 şi 0,4 m, pereţii oblici spre fundul aprox. drept sau sferic. Acestea au fost săpate până la 0,4 m în stânca naturală. Umplutura gropilor de stâlp era formată din pământ de culoare brun-negricioasă în amestec cu pietriş, resturi de lemn şi lut ars, uneori fiind uşor tasată (Kavruk *et al.* 2007, 361-364).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cercetările arheologice din anul 2007

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa), Daniel Garvăn (CMJN).

Perioada: 26 august 2007 - 25 septembrie 2007; 04 – 14 octombrie 2007.

Cercetările arheologice s-au desfăşurat în secţiunea S.I şi au vizat valul de fortificaţie al aşezării şi urmele de locuire eneolitice de sub val.

Epoca bronzului. Valul de apărare al aşezării prezintă o structură incluzând mai multe depuneri succesive de pământ de culori diferite. Cercetările au evidenţiat încă o dată faptul că unele dintre umpluturile valului reflectă mai multe faze de ridicare şi funcţionare a acestuia.

„*Gardul interior*" (Cpl. 15). Acest complex a fost cercetat în urma campaniilor arheologice din anii 2001-2002. A fost surprins în marginea interioară a valului (16 x 0,3-0,5 m) la adâncimea de 0,7 - 0,9 m, orientat pe direcţia nord-vest/sud-est.

Cultura Wietenberg. Loc. 32 a fost cercetată pe suprafaţa de 4 x 1 m, la adâncimea de 0,5 m. Latura locuinţei dinspre coama valului a fost săpată în mantaua acestuia. Partea superioară se prezenta sub forma unei aglomerări de bolovani de piatră în amestec cu puţine fragmente ceramice şi lipitură. La adâncimea de -0,8 m, pe nivelul de călcare, a fost descoperită o vatră de foc. Locuinţa a fost conservată pe acest nivel.

Eneoliticul. Au fost cercetate parţial două locuinţe (Loc. 12 şi Loc. 31), o vatră de foc cu pavaj din pietre şi o vatră-rug.

Loc.12. Perimetrul locuinţei a fost delimitat de o aglomerare de fragmente ceramice, oase de animale, pietre şi puţine resturi de lemn şi lut ars. Locuinţa a fost surprinsă sub valul aşezării, la adâncimea de 2,5-2,6 m, şi avea forma rectangulară (4,5 x 3,5 m). Modul în care sunt dispuse materialele arheologice marchează mai degrabă momentul de abandonare al locuinţei, materialele sunt amestecate, existând un proces involutiv în ceramică. Din inventarul locuinţei lipseşte ceramica pictată în stilul Cucuteni-Ariuşd, faza A2.

Loc. 31 a fost cercetată parţial (4 x 2,5-3 m) deoarece o parte a acestui complex se extindea sub valul de pământ al aşezării. În partea superioară erau resturi de fragmente ceramice, pietre, bucăţi de lemn şi lut ars. Umplutura locuinţei era formată din pământ de culoare roşiatică în amestec cu bucăţi de chirpic ars, probabil, de la pereţii prăbuşiţi. Într-un mic sector a fost surprinsă şi podeaua locuinţei. Ceramica descoperită aparţine fazei *Cucuteni-Ariuşd*, faza A2.

După elementele de construcţie şi inventarul celor două locuinţe cercetate (Loc. 12 şi Loc. 31), acestea aparţin unor etape diferite ale culturii *Cucuteni-Ariuşd*, faza A (Kavruk *et al.* 2008, 302-304).

Cercetările arheologice din anul 2008

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu" din Reşiţa), Daniel Garvăn (CMJN).

Perioada: 19 iulie - 13 august 2008.

Cercetările s-au desfăşurat în secţiunea S.I, şi a fost cercetată parţial o locuinţă (Loc. 31) şi

www.cimec.ro / www.mncr.ro

exhaustiv o vatră de foc cu pavaj din pietre, o vatră-rug şi mai multe gropi de stâlp ce aparţineau unor amenajări din perioada locuirii *Cucuteni-Ariuşd* (Fig. 6).

Eneoliticul. Cercetarea complexelor eneolitice demonstrează încă o dată că la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii”* sunt mai multe nivele de locuire din perioada culturii *Cucuteni-Ariuşd*, faza A. Loc. 31 este o locuinţă de dimensiuni mari, cu podeaua parţial suspendată şi cu un material arheologic bogat. Acest complex va putea fi analizat numai după ce suprafaţa va fi extinsă în zona estică a sitului şi urmele de locuire din epoca bronzului vor fi cercetate.

Cercetarea Cpl. 30 (vatră de foc) demonstrează încă o dată că în perioada locuirii *Cucuteni-Ariuşd* existau instalaţii de încălzit atât în locuinţe, cât şi în exterior. Aceste vetre de dimensiuni considerabile descoperite în spaţiu deschis puteau fi utilizate ca vetre de veghe.

Epoca bronzului. A fost cercetat şi *„Gardul interior”* (Cpl. 15) al aşezării pe lungimea de 16 m şi lăţimea de circa 0,3-0,5 m. Şanţul de la acest gard a fost descoperit în sectorul estic al sitului, pe marginea interioară a valului de pământ. Şanţul era orientat paralel cu coama valului de pământ (Kavruk *et al.* 2009, 213-214).

Cercetările arheologice din anul 2009

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea, Adela Mateş (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Eftimie Murgu” din Reşiţa), Daniel Garvăn (CMJN).

Perioada: 6 august - 3 septembrie 2009.

Menţionăm că lucrările s-au desfăşurat în S.I, pe suprafaţa de 28 mp, unde a fost cercetat sistemul de fortificaţie al aşezării ce datează din epoca bronzului, perioada mijlocie (valul de pământ) şi în S.II, pe suprafaţa de 64 mp, unde a fost cercetat sistemul de fortificaţie de pe latura sudică a aşezării.

Epoca bronzului. S.I. Locuirea Wietenberg. Cercetările s-au desfăşurat în secţiunea S.I, unde fost cercetată parţial o locuinţă aparţinând culturii Wietenberg (Loc. 32). Locuinţa a fost amenajată pe panta interioară a valului de pământ ce fortifica aşezarea în epoca bronzului. În această campanie a fost cercetat nivelul superior al dărâmăturilor, reprezentat de un start consistent de bolovani de piatră.

Cpl. 36 (*Groapă rituală*) a fost descoperit la circa 0,5 m de marginea peretelui nord-est al Loc. 32. Groapa avea formă circulară cu pereţii oblici spre fundul relativ plat. În groapă a fost înhumat un copil în poziţie chircită, culcat pe o parte, cu capul orientat spre est.

S.II a fost deschisă în zona sudică a aşezării, în vederea cercetării sistemului de fortificaţie cu val de pământ şi palisadă. A fost cercetată parţial până la adâncimea de 0,3 m (Kavruk *et al.* 2010, 182-186).

În paralel cu cercetarea arheologică din anul 2009 s-a desfăşurat proiectul *Tabăra de Arheologie Experimentală de la Păuleni-Ciuc (Ciomortan), jud. Harghita*, 9-30 august 2009, organizată cu sprijinul financiar al Administraţiei Fondului Cultural Naţional (Buzea *et al.* 2010, 523-538; 2010a, 30-47).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cercetările arheologice din anul 2010

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea, Adela (Mateş) Kovács (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu), Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (CMJN).

În anul 2010, echipa de cercetare a fost lărgită prin cooptarea partenerilor Raymond Whitlow – asistent la State University of New York, Buffalo, Andrei Gonciar – geoarheolog, ArchaeoTek, Canada şi Björn Briewig de la Universitatea Humboldt din Berlin, Germania.

Perioada: 10 iunie 2010 - 06 august 2010.

Cercetările arheologice s-au desfăşurat în sectoarele de est şi sud ale sitului:

S.I a fost cercetată pe suprafaţa de 12 x 4 m, aflată în sectorul estic al sitului. Săpăturile arheologice au vizat cercetarea urmelor de locuire descoperite pe valul ce fortifica aşezarea în epoca bronzului mijlociu.

S.II a fost cercetată pe suprafaţa de 8x8 m, în sectorul sudic al sitului şi a fost deschisă în scopul cercetării urmelor de locuire din perioada *eneolitică* şi din *epoca bronzului*.

Vestigiile arheologice din epoca bronzului mijlociu (mileniul II î.Hr.), aparţinând culturii *Wietenberg*, au fost bine documentate în această campanie prin cercetarea Loc. 32 (a cincea locuinţă aparţinând culturii *Wietenberg*). Purtătorii acestei culturi au reparat fortificaţiile vechi ale aşezării de la „*Dâmbul Cetăţii*" (ridicate în timpul locuirii *Ciomortan-Costişa*) şi au construit locuinţele pe panta interioară a valului de apărare. Elementele de construcţie sunt asemănătoare cu cele ale locuinţelor cercetate în campaniile arheologice anterioare (Loc. 7-10).

În S.II, în zona sudică a sitului, a fost descoperit un nivel de pietre amestecat cu materiale arheologice atribuit locuirii din perioada culturii *Wietenberg* (Cpl. 40), care suprapunea un nivel de pietre în care au fost descoperite materiale arheologice atribuite locuirii *Ciomortan-Costişa*. Din câte s-a putut observa în suprafaţa cercetată, această suprapunere stratigrafică atestă încă o dată faptul că locuirea *Ciomortan* este anterioară locuirii *Wietenberg*.

Cercetările arheologice din anul 2011

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea, Adela (Mateş) Kovács (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu), Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (CMJN), Corneliu Beldiman (UCDCB).

Perioada: 26 iunie 2011 - 4 august 2011 / 2 septembrie 2011 - 18 octombrie 2011.

Menţionăm că lucrările s-au desfăşurat în S.I, fiind cercetat nivelul superior de locuire din perioada eneolitică aparţinând culturii *Cucuteni-Ariuşd*, sistemul de fortificaţie al aşezării ce datează din epoca bronzului mijlociu (val de pământ) şi nivelul de locuire de pe val, atribuit culturii Wietenberg.

Eneoliticul. În această campanie arheologică a fost cercetat un complex arheologic (probabil o locuinţă incendiată) al cărui contur nu a putut fi delimitat dat fiind faptul că cercetarea s-a desfăşurat pe o suprafaţă restrânsă. Umplutura complexului era formată dintr-un pământ negru, afânat, care avea în compoziţie resturi de lemn şi lut ars. Pe nivelul superior al complexului au fost

www.cimec.ro / www.mncr.ro

descoperite fragmente ceramice, pietre, unelte şi obiecte de piatră, os şi corn. Materialul ceramic descoperit a fost atribuit culturilor *Cucuteni-Ariuşd* şi *Coţofeni.*

Epoca bronzului – perioada mijlocie. Valul de pământ. În porţiunea cercetată valul de pământ prezintă o structură complexă incluzând mai multe depuneri succesive de pământ de culori şi compoziţii diferite, precum şi câteva urme de substructuri formate din gropi de stâlp. Umplutura valului constă din lut galben bătătorit, pietre plate de mici dimensiuni (pietre care fac parte din structura geologică a terenului din apropierea valului) şi lentile de pământ brun (humus antic). Informaţiile deja cunoscute despre etapele de ridicare ale valului de pământ în mai multe etape ale epocii bronzului – perioada mijlocie, au rămas neschimbate.

Loc. 32. Primele cercetări arheologice în acest complex au fost realizate în campaniile din anii 2007-2010. Locuinţa este orientată pe direcţia nord-vest/sud-est şi are dimensiunile de circa 4,5 x 3 m. Ea a fost descoperită sub stratul de humus vechi, ce avea grosimea de 0,2 m, aflat la adâncimea de circa 0,3 – 0,8 m de la suprafaţa actuală a terenului. Locuinţa a fost construită pe valul tasat format din argilă, pământ şi pietre, care fortifica aşezarea în epoca bronzului, după ce în prealabil s-a realizat o nivelare a terenului.

În partea superioară a locuinţei au fost descoperite aglomerări mari de bolovani de piatră de diferite forme şi dimensiuni. Perimetrul locuinţei a fost conturat de aceste pietre şi de puţine fragmente ceramice.

Epoca bronzului – perioada timpurie. Mormântul nr. 1 (Cpl. 14 A). Mormântul a fost descoperit în S.I, sub aglomerarea formată din bolovani de piatră atribuită locuirii culturii *Wietenberg.* Mormântul conţinea scheletul unui adult înhumat, aflat în poziţie chircită, orientat pe direcţia nord-vest (capul) / sud-est (picioarele), cu dimensiunile de 1,2 x 0,6 m. În zona abdomenului a fost depus un vas ceramic păstrat aproape integral. Pe baza inventarului descoperit mormântul este atribuit unei locuiri din perioada de început a epocii bronzului. După analizele tipologice ale acestui vas ceramic, s-a considerat că acesta aparţine unei comunităţi care a folosit aşezarea de la „*Dâmbul Cetăţii*” ca spaţiu destinat unei necropole (Kavruk *et al.* 2012, 139-142).

Cercetările arheologice din anul 2012

Responsabil cercetare arheologică: Valerii Kavruk (MNCR).

Membrii în colectivul de cercetare: Dan Buzea, Adela (Mateş) Kovács (MNCR); Gheorghe Lazarovici (Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu), Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (CMJN), Corneliu Beldiman şi Diana-Maria Sztancs (UCDCB).

Perioada: 2 august 2012 - 31 octombrie 2012.

Menţionăm că lucrările s-au desfăşurat în S.I pe suprafaţa de 64 mp, fiind cercetat nivelul de locuire din perioada eneolitică aparţinând culturii *Cucuteni-Ariuşd*, sistemul de fortificaţie al aşezării ce datează din epoca bronzului – perioada mijlocie (val de pământ) şi nivelul de locuire de pe val atribuit culturii *Wietenberg.*

Obiectivele săpăturilor arheologice au fost: cercetarea sistemului de fortificaţie al aşezării din epoca bronzului; cercetarea vestigiilor arheologice din epoca bronzului – perioada mijlocie (mileniile III-II î.Hr.) aparţinând culturilor *Costişa/Ciomortan* (2100-2000/1900-1800 î.Hr.) şi *Wietenberg* (1800-1700/1500-1400 î.Hr.); cercetarea urmelor de locuire din epoca cuprului (eneolitic) aparţinând culturii *Cucuteni-Ariuşd* (mil. 4500 - 4050 î.Hr.) şi prelevarea de mostre pentru efectuarea datărilor radiocarbon.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Epoca bronzului. Locuirea Wietenberg. Loc. 32 a fost descoperită sub stratul de humus vechi ce avea grosimea de 0,2 m, aflat la adâncimea de circa 0,3 – 0,8 m de la suprafaţa actuală a terenului şi a fost cercetată pe o suprafaţă de 4,5 x 3 m. Locuinţa a fost construită pe valul tasat format din argilă, pământ şi pietre, care fortifica aşezarea în epoca bronzului, după ce în prealabil s-a realizat o nivelare a terenului. În partea superioară a locuinţei au fost descoperite aglomerări mari de bolovani de piatră de diferite forme şi dimensiuni. Perimetrul locuinţei a fost conturat de aceste pietre şi de puţine fragmente ceramice.

La nivelul podelei, în partea vestică a locuinţei a fost descoperită o vatră de foc (Vatra nr. 1). Lipitura vetrei era bine finisată (netezită) şi s-a păstrat pe suprafaţa de circa 40 x 60 cm. Vatra avea probabil forma circulară. Locuinţa a fost conservată pe acest nivel şi urmează a fi cercetată în campaniile arheologice viitoare (Kavruk, Buzea, *Jurnal de cercetare arheologică Campania 2012*, nepublicat).

În paralel cu cerectarea arheologică din anul 2012 s-a desfăşurat proiectul *Tabăra de Arheologie Experimentală „CronOs" de la Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii", jud. Harghita*, 9-16 iulie 2012, organizată cu sprijinul financiar al Administraţiei Fondului Cultural Naţional.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul II

ENEOLITICUL ŞI EPOCA BRONZULUI DIN ZONA SUD-EST TRANSILVĂNEANĂ

Dan Lucian Buzea

II.A. Descoperirile eneolitice de la „*Dâmbul Cetăţii*", Păuleni-Ciuc, jud. Harghita

II.A.1. Cultura Cucuteni-Ariuşd-Tripolie

În literatura românească noţiunea de *epoca cuprului* a dispărut, în mod nefiresc, cuprinsă fiind în prima parte în termenul de *eneolitic*, iar ce-a de-a doua ca *perioadă de tranziţie*. Termenii de *Eneolitic*, *Epoca Cuprului*, *Perioada de tranziţie de la neolitic la epoca bronzului* sunt frecvent folosiţi în literatura arheologică.

Epoca *cuprului* este marcată de o dezvoltare deosebită a metalurgiei aramei. Transilvania şi Banatul sunt deosebit de bogate în surse şi descoperiri de obiecte de cupru. În această epocă se constată existenţa a numeroase influenţe sudice. Acestea contribuie la geneza şi difuziunea metalurgiei aramei. Condiţiile şi resursele naturale bogate în sare şi cupru nativ (preferat în metalurgia aramei) din zona Carpaţilor Răsăriteni au favorizat dezvoltarea extraordinară a prelucrării aramei (Lazarovici 1996, 34).

Una dintre trăsăturile definitorii ale perioadei *eneolitice* este, indiscutabil, răspândirea şi utilizarea pe scară largă a pieselor din cupru. Topirea şi turnarea metalului în forme a dus la apariţia propriu-zisă a metalurgiei cuprului (Sorokin 1994; 1994a, 67). În Transilvania, în vecinătatea zăcămintelor de aramă, se vor forma mai multe centre de prelucrare a metalului, care vor aproviziona cu unelte masive de aramă (topoare) atât regiunile din vestul ariei *Cucuteni*, cât şi pe cele de la sud de Carpaţi, mai mult, pe cele din arealul *Sălcuţa* şi, mai puţin, pe cele de tip *Gumelniţa*. O serie de unelte, cum sunt topoarele cu braţele în „*cruce*", au avut o răspândire mai largă înspre Europa Centrală şi chiar de Est (Comşa 1987).

Civilizaţia *Cucuteni-Ariuşd-Tripolie*, considerată prima civilizaţie majoră a Europei, a luat naştere în mileniul V î.Hr. şi s-a dezvoltat pe o suprafaţă de peste 350.000 km^2. Numele acesteia a fost stabilit convenţional, după satele *Cucuteni* (România, jud. Iaşi), *Ariuşd* (România, jud. Covasna) şi *Trypillia/Tripolie* (din Ucraina, lângă Kiev), unde, la sfârşitul secolului al XIX-lea, s-a descoperit pentru prima oară ceramică pictată, precum şi statuete din lut ars - categorii de obiecte devenite simboluri ale acestei vechi populaţii (Dumitrescu 1968; 1979; Monah, Cucoş 1985; C.-M. Lazarovici *et al.* 2009, 15) (Fig. 7/1).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cultura *Cucuteni*, parte integrantă a complexului cultural *Cucuteni-Tripolie*, reprezintă una din ultimele civilizaţii marcante ale *eneoliticului/chalcoliticului* sud-est european. Având o durată de peste un mileniu (cca 4600-3500 CAL B.C.), ea a generat în acest răstimp o civilizaţie cu trăsături caracteristice inconfundabile, ce a ocupat un teritoriu vast, incluzând sud-estul Transilvaniei, aproape toată Moldova şi o parte a Ucrainei (Mantu 1998, 13).

Până în prezent s-au descoperit mii de aşezări, de diferite forme şi dimensiuni, unele fortificate, altele deschise. Aproximativ 1800 dintre acestea sunt situate pe teritoriul actual al României de azi, foarte cunoscute fiind cele de la: Cucuteni, Ariuşd, Malnaş-Băi, Păuleni-Ciuc, Leţ, Poduri, Hăbăşeşti, Truşeşti, Bodeşti-Frumuşica, Izvoare, Târgu Ocna etc. (Fig. 7/2-4).

În dezvoltarea firească a culturii *Cucuteni*, considerată de unii a fi ajuns la un stadiu preurban în ceea ce priveşte aşezările, la o extindere şi complexitate a reţelei de circulaţie a produselor, ideilor, formelor şi tehnicilor în domeniul confecţionării ceramicii şi al metalurgiei cuprului, au intervenit o serie de influenţe de ordin extern, care adăugate cauzelor interne, au produs mutaţii majore în rândul comunităţilor *eneolitice* (Dumitroaia 2000, 19).

Originea acestei culturi stă în legătură cu marile mişcări care cuprind Balcanii şi Europa Centrală la sfârşitul *neoliticului* şi începutul *eneoliticului*. Asupra genezei culturii Cucuteni s-au pronunţat, de-a lungul timpului, mai mulţi arheologi, astfel că, în momentul de faţă există, în linii mari, o părere unanimă, chiar dacă unele verigi ale procesului de constituire au rămas până astăzi încă incomplet elucidate (Mantu 1998, 33).

Consideraţii generale

Cea mai veche locuire atestată până acum în aşezarea de pe *„Dâmbul Cetăţii"* aparţine culturii *Cucuteni-Ariuşd*. Vestigiile acestei culturi (urme ale diferitelor construcţii, material ceramic bogat, figurine antropomorfe şi zoomorfe, unelte, arme etc.) au apărut pe întreaga suprafaţă cercetată a aşezării. Cele mai importate descoperiri s-au făcut sub valul de nord şi de est al aşezării. Aici, pe marginea dâmbului, au fost descoperite şi cercetate mai multe complexe de locuit.

Importanţa locuirii aparţinând culturii *Cucuteni-Ariuşd* a fost semnalată în anul 1999, când a fost descoperită, cu prilejul secţionării valului, o locuinţă de mari dimensiuni (devenită ulterior Loc. 5), în care a fost semnalată ceramică pictată care atestă o locuire din etapa Cucuteni-Ariuşd, faza A2, a unei vetre de foc amenajată cu pietre şi lut ars (Loc. 4).

La începutul locuirii *Cucuteni-Ariuşd*, *„Dâmbul Cetăţii"* a fost un promontoriu natural mai ridicat în zona sa centrală, pe marginile căruia se construiesc locuinţele, rămânând iniţial în mijlocul aşezării un spaţiu gol (Fig. 7/5).

În unele dintre aşezările *Ariuşd* din sud-estul Transilvaniei au fost elaborate sisteme de fortificaţie, mai simple sau mai complexe, având ca elemente componente şanţuri (uneori, pietruite), valuri (şi chiar contravaluri) de pământ şi de piatră (sau cu miez de piatră), palisade şi garduri. Aceste sisteme au, în general, bune corespondenţe în modul de întărire a aşezărilor fazei A a culturii Cucuteni din Moldova (László A. 1993, 49).

La Malnaş Băi, jud. Covasna, calea de acces spre aşezare este pe partea de nord-nord-vest a acesteia, unde a fost construit un şanţ de apărare şi, probabil, un val. Şanţul avea o deschidere de circa 6 m şi a fost săpat în depunerea aluvionară de pietre şi nisip. Pereţii şanţului au fost pietruiţi pe latura superioară a versantului dinspre aşezare şi baza terasei din vecinătate, cu materiale provenind

www.cimec.ro / www.mncr.ro

din structura geologică. Autorul săpăturilor crede că valul conţinea cel puţin un nucleu din piatră şi presupunea chiar şi existenţa unui contraval (László 1993, 41; 2007, 103-130).

Nu este exclus ca cele mai multe aşezări să fi avut un simplu gard de împrejmuire alcătuit din pari şi împletituri de nuiele sau o palisadă, ale căror urme s-au distrus cu trecerea timpului, dar mai ales în ultimii cincizeci de ani, datorită noilor tehnici agricole intense, dar şi amenajărilor moderne. Alte aşezări, datorită poziţiei lor geografice şi strategice, situării lor în puncte-cheie pentru controlul exploatării şi circulaţiei materiilor prime sau chiar a surselor de hrană, poate şi centre comunitare, tribale sunt fortificate cu şanţ, val şi palisadă; în unele cazuri s-a constatat chiar un sistem mai complex de fortificaţie, alcătuit din şanţ, val şi contraval (Lazarovici, Lazarovici 2007, 161).

Deşi au fost emise unele ipoteze cu privire la fortificarea aşezării Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni-Ciuc cu un şanţ de apărare care înconjura aşezarea dinspre est, nord şi vest, situaţia nu a fost confirmată prin cercetările arheologice recente.

Menţionăm faptul valul de pământ care fortifica aşezarea în epoca bronzului a fost secţionat doar pe o porţiune restrânsă, în zona de nord a sitului. Această situaţie nu ne-a permis să facem mai multe observaţii cu privire la unele amenajări cu elemente de fortificaţie mai vechi decât cele menţionate.

Organizarea aşezării culturii Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii"

În legătură cu sistemul de organizare internă a construcţiilor în cuprinsul aşezărilor, există părerea că acestea au avut, în cea mai mare parte, la bază un plan prestabilit de organizare, respectând anumite reguli.

Există şi aşezări cu construcţii amplasate pe şiruri, organizate în grupuri sau dispersate (László 1911, 175-226; 1924, 1-27; Dumitrescu *et al.* 1954, 198; Sorochin 1994a, 83-85).

Locuinţele descoperite până în prezent la „*Dâmbul Cetăţii*" par a fi aliniate şi orientate pe direcţia nord-vest/sud-est. Din punctul de vedere al organizării spaţiului interior, acestea erau aşezate probabil în formă de semicerc pe marginea promontoriului.

În momentul actual al cercetărilor arheologice de la Păuleni-Ciuc, putem afirma cu certitudine că locuinţele mari, cu podea amenajată din bârne de lemn acoperite cu lut, au fost amenajate în formă de semicerc pe marginea promontoriului. În schimb, în privinţa construcţiilor uşoare, de tipul adăposturilor, cu structuri mai simple de construcţie, acestea au fost descoperite în apropierea locuinţelor de dimensiuni mari.

Chiar dacă suprafaţa cercetată în zona incintei aşezării este relativ mică în comparaţie cu suprafaţa sitului, în urma cercetărilor noastre putem preciza faptul că aceasta era lăsată probabil mai liberă, pentru desfăşurarea unor activităţi curente din cadrul aşezării.

Despre modul de amenajare al spaţiului interior al aşezărilor de tip Cucuteni-Ariuşd, din zona sud-est şi est-transilvăneană, în baza cercetărilor arheologice putem afirma că informaţiile sunt relativ modeste. Din cele câteva zeci de aşezări de tip Ariuşd, doar în câteva au avut loc cercetări arheologice sistematice, din care a rezultat şi descoperirea unor locuinţe, precum cele de la Ariuşd, Malnaş-Băi (jud. Covasna) şi Păuleni-Ciuc (jud. Harghita).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Locuinţele

Bordeiele constituie un procentaj destul de redus comparativ cu locuinţele de suprafaţă, care sunt preponderente în cadrul locuirii *Cucuteni-Ariuşd* de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. Multă vreme a existat opinia că în arealul clasic al culturii Cucuteni sunt tipice numai locuinţele de suprafaţă şi că locuinţele adâncite sunt specifice zonelor ei periferice, apărute în contact cu alte civilizaţii contemporane.

Cpl. 23 (bordei) - groapa construcţiei avea forma rectangulară, colţurile erau uşor rotunjite, dimensiunile erau de cca 2,2 x 2,8 m şi era orientată pe direcţia nord-est/sud-vest. În partea sa nordică, groapa bordeiului prezintă un canal (şanţ) lung de cca 0,8 m şi lat de 0,4 m. Groapa bordeiului a fost săpată până la adâncimea de -0,8 m în stânca naturală a dâmbului, având pereţii oblici spre fundul aproximativ plat. Nu au fost descoperite resturi de la dărâmăturile pereţilor, podelei sau ale acoperişului. Bordeiul a fost probabil distrus în momentul amenajării peretelui comun al Loc. 5 şi Loc. 5A. Parţial, groapa bordeiului a fost umplută cu pământ de culoare galbenă cu pietre, în amestec cu pământ de alte diferite nuanţe.

Locuinţele de suprafaţă

În ceea ce priveşte locuinţele de suprafaţă, datele oferite de cercetările arheologice au dus la constatarea mai multor subtipuri: colibe, locuinţe pe structuri verticale (locuinţe cu şanţ de fundaţie şi gropi de pari, locuinţe cu gropi de pari, locuinţe cu fundaţie de pietre), locuinţe pe structuri orizontale: locuinţe cu podea simplă de lut, locuinţe cu platformă/podea masivă şi locuinţe care au un contur de pietre (Lazarovici, Lazarovici 2007, 179).

Loc. 16. Locuinţa se prezenta ca o aglomerare de formă aproximativ rectangulară, cu dimensiunile de 4,5 x 4 m, formată din pietre brute, fragmente de lipitură arsă, fragmente de lemn carbonizat şi fragmente ceramice de tip *Cucuteni–Ariuşd*. În mijlocul complexului se afla o vatră de foc, puternic distrusă. Vatra a fost amenajată pe un *„pat"* de pietre şi avea forma circulară, cu diametrul de cca 1,6 m. Vatra a fost probabil uşor suspendată deoarece în urma distrugerii, pietrele ce făceau parte din pavaj au fost surprinse unele înclinate, altele pe verticală, iar o parte din lutuială a fost găsită cu faţa în jos. La nord de vatră a fost descoperită o *masă-altar* în miniatură, modelată din lut ars.

Loc. 5. Locuinţa avea forma rectangulară cu dimensiunile de circa 12 x 4 m, însumând o suprafaţă de peste 48 mp şi era orientată pe direcţia nord-vest/sud-est. În campania arheologică din anul 2000, în zona de nord a aşezării a fost cercetată doar partea superioară a locuinţei, observându-se faptul că dărâmăturile pereţilor prăbuşiţi erau puternic arse. (Fig. 8).

Dărâmăturile pereţilor incendiaţi ai locuinţei sunt slab reprezentate în comparaţie cu resturile podelei. Acestea au fost afectate în bună parte de nivelările prilejuite de construirea Loc. 4, precum şi de ridicarea valului ce fortifica aşezarea în epoca bronzului. Trebuie să precizăm că resturile de la pereţi nu formează o structură de perete de lut, sunt doar resturile unor lipituri, poate umpleau spaţiul dintre bârne şi nuiele. Nu sunt o împletitură propriu-zisă, neavând nici urme de lipituri succesive, aşa cum se observă la podea.

În campania din anul 2004, Loc. 5 a fost dezvelită şi cercetată pe întreaga suprafaţă. Ea a fost compartimentată în două încăperi: încăperea A şi încăperea B. Compartimentarea era necesară

www.cimec.ro / www.mncr.ro

şi din cauza diferenţei de nivel determinată de panta terenului. De altfel, şi prăbuşirea podelei din încăperea A, la marginea dinspre încăperea B, era mai puţin accentuată decât spre capătul de nord.

Suprafaţa superioară a podelei era dreaptă, dar majoritatea bucăţilor de lipitură prezintă pe faţa inferioară (aceea de pe sol) amprente de bârne groase, cu secţiune rectangulară şi semicirculară. Podeaua din încăperea A a fost suspendată, iar cea din încăperea B a fost amenajată direct pe sol. Tot astfel, spre colţul de nord-est, unde podeaua avea cea mai mare înălţime, dărâmăturile ei sunt mai pronunţate. Stratul de lipitură s-a rupt, s-a răsturnat şi s-a amestecat cu vase ceramice sau cu resturile pereţilor, din a căror structură s-au păstrat unele fragmente de chirpici. Uneori, după crăpăturile podelei suspendate, se poate observa direcţia şi lăţimea stâlpilor de susţinere a structurii de lemn. Denivelările semnalate în jumătatea de sud a locuinţei nu depăşesc 10 cm, în timp ce spre sud şi est sunt mai accentuate. Toate bucăţile de lipitură cercetate până acum nu conţin amprente de substanţe organice vizibile, în schimb conţin pietriş mărunt din stâncă locală. La realizarea peretelui Loc. 5 s-a folosit argilă cu nisip şi pietricele (cuarţit), spre deosebire de structura podelei suspendate, care are un conţinut cu mai multă piatră.

De-a lungul peretelui se observă grupări de pietre în diferite poziţii (unele mai joase, altele mai înalte). situate către exteriorul peretelui, mai exact între stâlp şi urmele de perete căzut. Cantitatea de chirpici arată că este vorba de o tencuială care nu depăşeşte 20-30 cm deasupra nivelului podelei. Lăţimea peretelui despicat din exterior, cu structură de pari şi nuiele era de circa 20-30 cm. Spre capătul de est al bârnelor pare să fi fost amenajat un prag din pietriş cu argilă de culoare verzuie, lat de circa 20-25 cm, asemănător cu cel din încăperea B.

Majoritatea bucăţilor de lipitură arsă sunt netede pe faţa superioară, dar pe faţa inferioară prezintă amprente de bârne groase, cu secţiunea rectangulară, semicirculară şi circulară. Uneori, pe aceeaşi urmă de lipitură se pot distinge foarte clar câte două sau trei bârne alăturate. Bârnele cu secţiunea rectangulară sunt mai numeroase. Uneori, spaţiul rămas liber între două bârne era completat cu un par mai subţire. După ce dărâmăturile podelei au fost demontate, sub aceasta s-au delimitat foarte bine zonele Loc. 5, încăperea B şi Loc. 5A. Concomitent, au fost delimitate şi gropile de stâlp ce făceau parte din structura acoperişului şi a pereţilor locuinţelor.

Loc. 5A a fost cercetată în mai multe campanii arheologice pe o treime în zona cercetată. Ea avea forma probabil rectangulară cu dimensiunile de 6,5 x 3,5 m (o parte din locuinţă depăşeşte suprafaţa secţiunii cercetate). Locuinţa era orientată pe direcţia Loc. 5, peretele nord-estic fiind comun. Podeaua a fost parţial suspendată în zona peretelui nord-estic şi a fost construită pe o structură de bârne groase; acestea se sprijineau cu capătul pe un perete. Arderea bârnelor a determinat arderea podelei şi a peretelui de sprijin. În timpul arderii bârnelor, podeaua s-a prăbuşit.

Bucăţile de lipitură ale podelei în zona sudică sunt bine arse. Au suprafaţa superioară dreaptă, dar majoritatea lor prezintă pe faţa inferioară amprente de bârne groase cu secţiune rectangulară. În zona centrală a locuinţei, lipitura podelei nu s-a păstrat, în schimb, aici au fost descoperite fragmente ceramice care au pătruns în spaţiile libere. La amenajarea podelei au fost utilizate bârne rectangulare care au fost surprinse pe lungimea de 0,8 m, lăţimea cuprinsă între 0,2-0,3 m şi grosimea de 0,15-0,2 m. Bârnele au fost aşezate paralel, unele lângă celelalte, perpendicular pe laturile lungi ale locuinţei. Peste acestea a fost amenajată podeaua de argilă în amestec cu pietricele şi resturi vegetale, care, ulterior, a fost bine netezită. Bârnele au fost aşezate pe sol, după ce în prealabil s-a făcut o nivelare a terenului. Nu excludem posibilitatea ca această locuinţă să reprezinte practic o altă încăpere a Loc. 5.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Loc.21. A fost afectată în partea superioară de dărâmăturile pereţilor şi de amenajarea podelei Loc. 5, care a fost construită la scurt timp după ce această locuinţă a fost incendiată. Locuinţa avea forma rectangulară cu dimensiunile de cca 4 x 3 m, colţurile erau uşor rotunjite şi era orientată pe direcţia nord-vest/sud-est (Fig. 9). *Podeaua locuinţei* era formată din pietriş local tasat, prezentând urmele unor refaceri. *Pereţii* au fost săpaţi în pământul pietros local şi au fost lutuiţi în două-trei straturi. Peretele era construit cu resturi organice şi paie, care au ars, producând un pigment alburiu. În partea dinspre suprafaţa pământului, lipiturile sunt mai groase. Din loc în loc, peretele de sud a fost tăiat de gropile de cârtiţă. Peretele de sud era bine păstrat şi avea înălţimea cuprinsă între 25 şi 38 cm. Colţul de sud-est al locuinţei a fost distrus, dar în vecinătatea lui s-a mai păstrat una dintre lipiturile groase rezultate, probabil, în urma unor reparaţii ale acestuia. Lângă peretele sudic a fost descoperit *in situ*, un vas de tip *suport*.

Latura de est a locuinţei nu s-a conservat foarte bine. Lipitura avea între 2 şi 6 cm şi făcea perete comun cu podeaua, din cauza faptului că la lutuială s-au adăugat cca 3 cm de lut peste podea. Reparaţiile au făcut ca unghiul bordeiului să fie rotunjit spre fund. Locuinţa a fost perforată de gropi de cârtiţă şi de animale mai mari care au deranjat de-a lungul timpului chirpiciul. În colţul nord-estic al locuinţei, pe nivelul de călcare, a fost descoperită o groapă de provizii, care a fost sesizată în partea superioară, printr-o puternică tasare a chirpiciului. În groapă au căzut fragmente de pereţi cu amprente de nuiele foarte scurte, asemănătoare celor de pe marginea Loc. 5. *Acoperişul Loc. 21* a fost construit cu materie organică, concluzie formulată pe baza observaţiei legate de prezenţa sub dărâmături a unor resturi de arsură.

În partea de nord-est a locuinţei a fost descoperită o groapă de provizii, denumită *Groapa A*, care a fost săpată în stânca locală a dealului. Groapa avea gura circulară cu diametrul de 0,8 m şi adâncimea de 0,6-0,8 m de la nivelul de călcare al podelei. În groapă a fost depus *un vas bitronconic* de dimensiuni mari, care avea în interiorul său, pe fund, o cantitate mare de lut galben, în amestec cu pietriş. În gura gropii s-au descoperit vase păstrate fragmentar şi unul păstrat integral – un castron.

Reanalizând structura, compoziţia, dispunerea bârnelor constatăm că este vorba de o *locuinţă cu etaj*, partea inferioară era îngropată puţin în pământ, mai sus foarte clar descrisă. Mai mult, pe această podea a fost descoperit un vas întregibil, decorat cu benzi incizate, şi alte câteva obiecte. Unele gropi de stâlp de mari dimensiuni aflate spre Loc. 5A aparţin structurii de sud a acestui complex.

Inventarul Loc. 21 era compus din fragmente de vase ceramice, un vas de tip *suport* ceramic, două fragmente de topoare de piatră şi inventarul gropii de provizii (vasul de provizii, un castron şi fragmente ale altor două castroane).

În ceea ce priveşte locuinţele din acest nivel, corespunzător fazei *Cucuteni-Ariuşd A* se poate observa faptul că amenajarea şi construirea Loc. 5 au avut loc la scurt timp după ce Loc. 21 a fost incendiată şi dărâmată.

Loc. 24. A fost descoperită la adâncimea de 3 m faţă de nivelul actual de călcare. Locuinţa avea formă rectangulară, cu dimensiunile de circa 4,5 x 4 m. Din această locuinţă s-a păstrat foarte bine o parte din lutuiala fină a podelei, pe suprafaţa de 4,5 x 1,5 m. Locuinţa a fost descoperită în partea de nord a sitului, unde terenul era în pantă. Locuinţa a fost orientată pe direcţia nord-est/sud-vest. Aceasta face parte din complexele de locuit din prima etapă de locuire a aşezării de către purtătorii culturii *Cucuteni-Ariuşd* (nivelul eneolitic Păuleni I) de la „*Dâmbul Cetăţii*".

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Podeaua a fost plasată direct pe sol (un humus vechi), fiind amenajată din lut în amestec cu pietricele şi resturi vegetale. Avea grosimea cuprinsă între 0,05 şi 0,10 m, iar în urma arderii se prezenta ca o masă compactă de lut (avea aspectul unei vetre de foc). La construirea podelei acestei locuinţe nu s-au folosit bârne din lemn (utilizate în cazul Loc. 5 şi Loc. 5A) şi nici pietriş tasat, ca în cazul Loc. 21.

Se presupune că locuinţa avea podeaua astfel amenajată deoarece în această parte se dormea şi o astfel de amenajare era necesară pentru a ţine de cald. Partea păstrată a podelei prezintă o uşoară înclinaţie spre nord. Înspre vest se găsea o *vatră de foc* care a corespuns primei etape de locuire. Vatra şi o parte a podelei din zona vetrei au avut o lipitură de lut ce se afla în partea vestică la cca 0,60 m de marginea bordeiului menţionat.

Au fost surprinse trei etape de construire a locuinţei: în prima etapă s-a amenajat lutuiala fină a podelei în partea sud-vestică şi vatra; în a doua etapă s-a efectuat o nivelare şi o lutuială, nu la fel de bună, pentru reamenajarea locuinţei; în a treia etapă s-au amenajat *vatra* şi *cuptorul cu pietre*, tot în partea de sud-vest. Acestea au fost afectate de lucrările legate de amenajarea Loc. 5. Din păcate, nu au fost descoperite resturi ale dărâmăturilor pereţilor şi nici din acoperiş, acestea fiind probabil din lemn şi dezafectate în momentul amenajării podelei Loc. 5.

La nivelul podelei au fost delimitate mai multe gropi de stâlpi ce făceau parte din structura acoperişului şi a pereţilor. Pe latura estică a fost descoperită o groapă, pe latura nordică - trei gropi, în centrul locuinţei a fost depistată o groapă de dimensiuni mici, iar pe latura vestică au mai fost depistate alte două gropi. Gropile de stâlp aveau gura circulară, cu diametrul cuprins între 0,2 şi 0,4 m, pereţii oblici spre fundul aproximativ drept. Umplutura gropilor de stâlp era formată din pământ de culoare brun-negricioasă în amestec cu fragmente mici de lemn şi lut ars, fiind uşor tasată.

Inventarul locuinţei a fost modest, pe podea s-au descoperit materiale arheologice reprezentate în special de fragmente de vase ceramice şi resturi de oase animaliere.

Loc. 31. a fost cercetată parţial, pe nivelul superior al dărâmăturilor reprezentate de podeaua şi pereţi incendiaţi. Suprafaţa cercetată se afla în sectorul estic al sitului, iar complexul a fost cercetat pe suprafaţa de 4 x 3 m. În partea superioară au fost descoperite fragmente ceramice, pietre, bucăţi de lemn şi lut ars. Umplutura locuinţei era formată din pământ de culoare roşiatică în amestec cu bucăţi de chirpic ars, rezultat probabil de la pereţii prăbuşiţi. Cea mai mare parte a locuinţei se extinde sub valul de pământ care fortifica aşezarea în epoca bronzului. Într-un mic sector a fost surprinsă şi podeaua locuinţei. Ceramica descoperită aparţine fazei *Cucuteni-Ariuşd* A2. Locuinţa a fost conservată pe acest nivel şi urmează a fi cercetată în campaniile arheologice viitoare.

Locuinţe cu şanţ de fundaţie şi gropi de pari

Loc. 6 a fost descoperită în zona centrală a sitului şi avea dimensiunile de cca 5 x/4 m. Adesea se întâlnesc locuinţe asimetrice determinate fie de spaţiul existent, fie de o anume logică de construcţie. După dispunerea gropilor şi resturile descoperite, rezultă că această construcţie avea pereţii din lemn. Unele dintre gropi ţineau de structura de bază, altele de amenajările interioare (laviţe, masă, pat, etc.). Adâncimea diferită a gropilor sugerează faptul că unele aparţineau structurii, în timp ce altele au fost făcute ulterior pentru consolidatea construcţiei.

Cpl. 30 (vatră-cuptor) a fost descoperit în sectorul estic al sitului la adâncimea de -2,7 m. Vatra era formată dintr-o aglomerare de bolovani de piatră, ce avea forma relativ rectangulară

www.cimec.ro / www.mncr.ro

(1,6x1,8 m). Printre pietrele neprelucrate ce făceau parte din structura vetrei au fost descoperite mai multe fragmente de râşniţă. În jurul acestei vetre ce a funcţionat probabil în aer liber, au fost descoperite fragmente ceramice, pietre, unelte de piatră ce reprezentau, probabil, urmele unui complex de suprafaţă de dimensiuni mai mari.

În momentul actual al cercetărilor nu putem stabili cu exactitate forma acestui complex pentru că cercetările sunt în curs de desfăşurare.

Concluzii privind locuinţele Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii"

La Păuleni-Ciuc au fost semnalate mai multe locuinţe cu gropi de stâlpi. Unele, din faza timpurie sau contemporane cu locuinţele cu podeaua suspendată, aveau structuri de rezistenţă din stâlpi mari, groşi de 15-25 cm, sau chiar mai mari, de 20-40 cm (pereţii gropilor erau oblici, iar fundul aproape drept). Unii stâlpi au fost tăiaţi pe jumătate, iar alţii pe o treime; spaţiul rămas gol în groapă a fost umplut cu pământul scos de la săparea gropilor. Locuinţele din faza târzie (Loc. 4, Loc. 6) aveau o podea neamenajată, pe care s-au găsit grupări de vase şi o vatră cu structură de pietre, peste care s-a pus argila. Dacă în cazul Loc.4 nu au fost clar surprinse urmele stâlpilor, fiindcă dedesubt se afla un alt complex, afectat de nivelarea pentru vatră, în cazul Loc.6 s-au găsit stâlpii structurii de bază. Unele cioburi păstrate pe orizontală indică un nivel de călcare, dar pe acesta nu au fost găsite nici măcar urme de vetre temporare (Lazarovici, Lazarovici 2007, 184).

Întrucât terenul pe care erau amplasate aceste construcţii la Păuleni-Ciuc era uşor în pantă, s-a observat că partea dinspre pantă a locuinţelor a fost suspendată, iar cea dinspre deal a fost pusă direct pe pământ. Constructorii au avut la dispoziţie două posibilităţi: să niveleze terenul sau să ridice podeaua (din lut, groasă de circa 6-8 cm).

Soluţia aleasă, perfect demonstrabilă arheologic în cazul a două locuinţe, a fost aceea a utilizării podelei suspendate (Lazarovici *et al.* 2002).

Loc. 5 avea două încăperi (A şi B) despărţite de un perete interior. Structura podelelor era din bârne transversale sprijinită pe bârne longitudinale fixate pe piloni. Datorită pantei, podeaua încăperii B era mai ridicată şi distrugerile acesteia după ardere au fost mai puternice. Mai mult, s-a observat că locuinţele erau parţial retrase una faţă de cealaltă, astfel încât, o parte din pereţi să fie protejaţi de cealaltă construcţie.

Amplasarea locuinţelor de la Păuleni-Ciuc era de aşa manieră încât să lase o curte interioară între locuinţele amenajate. Toate locuinţele aveau pereţii numai din lemn, fără a fi folosit chirpiciul. Uneori, aceştia aveau fundaţia sau baza (înaltă de circa 40 cm) lucrată din lut galben bătut. Inventarul din aceste construcţii este cel uzual, dar de bună calitate. Situl era la acea vreme în plină evoluţie (Lazarovici, Lazarovici 2007, 183-186).

S-au întâlnit şi cazuri, ca la Păuleni-Ciuc şi Truşeşti, unde platforma/podeaua era alcătuită doar dintr-un strat de lut gros, amestecat cu păioase, fără a avea şi o structură lemnoasă.

Uneori, într-o primă etapă, s-au folosit locuinţe cu o podea alcătuită din mai multe lutuieli, iar, ulterior, peste lutuieli, s-a construit o duşumea din scânduri, peste care s-a aplicat un strat subţire de lut, care se ridica peste pereţele despărţitor al celor două încăperi, cum este cazul Loc. 74 de la Poduri – „*Dealul Ghindaru*" jud. Bacău (Monah *et al.* 2003).

Locuinţele cucuteniene au fost construite din lemn şi chirpic, aveau forma rectangulară, cu una sau mai multe încăperi. Locuinţele cercetate până în prezent au suferit o ardere puternică, ceea ce a condus la conservarea multor detalii arhitectonice şi a unei bune părţi a inventarului mobil. De

www.cimec.ro / www.mncr.ro

asemenea, în interiorul locuinţelor au fost descoperite şi obiectele de inventar, întregi sau fragmentare, caracterizate printr-o mare diversitate tipologică şi funcţională (vase, reprezentări plastice antropomorfe şi zoomorfe, unelte, arme, obiecte de cult, podoabe etc.).

Descoperiri deosebite

Obiecte de cupru. Începutul prelucrării cuprului în Balcani este un fenomen care apare lent, dar foarte devreme. Obiecte foarte simple de cupru, cum sunt cârligele sau mărgelele, au fost semnalate în mileniul VI î.Hr., (Vulpe 1973, 217-237; Mareş 2002).

Pumnal. S.I, c. C / 9; Loc. 5A, -2,30 m, Campania din anul 2002. Este de formă rombică, are partea proximală scurtă, de formă triunghiulară ce reprezintă o treime din lungimea piesei, partea distală (lama) este alungită şi are formă triunghiulară. Piesa a fost ascuţită pe ambele tăişuri. L: 88 mm (în urma stabilizării piesei L: 84 mm); LA: 24 mm; GR: 2 mm; Nr. inv: 6914 (Buzea 2004, 111-123) (Fig. 10/2).

Viaţa spirituală

Arta neo-eneolitică din zona balcanică a strălucit atât prin tehnica de realizare, dar mai ales prin ideea şi dorinţa de stilizare, de a transmite un anume gen de mesaj artistic. Majoritatea obiectelor din lut sunt însoţite de o „*decoraţie*" cu caracter cultic. Este vorba de semne şi simboluri care sacralizează obiectul sau îl definesc, îi definesc rolul sacral. Machetele cuprind mai multe categorii de reprezentări. Astfel, identificăm: casa divină, cuptorul divin, templul sau sanctuarul, machete de altare, turnul divin sau mitic (Lazarovici, Lazarovici 2006, 591).

Indiferent de ceea ce reprezintă machetele, acestea sunt deosebit de importante, deoarece, de cele mai multe ori, arată clădiri sau mobilier care fie exista în perioada respectivă, fie era imaginat de oamenii neolitici. Alte dovezi cu privire la interiorul sau exteriorul clădirilor, realizat din lemn sau alte materiale perisabile, sunt slab documentate arheologic (Gimbutas 1997, 56).

Din bogata producţie figurativă a cucutenienilor au ajuns la noi zeci de mii de statuete antropomorfe şi zoomorfe, reprezentări plastice aplicate pe ceramică şi un număr redus de imagini pictate. În timpul mileniului cucutenian, canoanele reprezentărilor figurative s-au schimbat datorită unor reformulări ale ideilor religioase şi probabil a miturilor consacrate personajelor sacre. Subsumat conceptului de fecundare şi fertilitate, personajul Marii Zeiţe rămâne dominant în religia triburilor Cucuteni şi este firească omniprezenţa sa (Monah 2005, 171).

Plastica antropomorfă şi zoomorfă. Plastica antropomorfă reprezintă un capitol esenţial în cadrul culturii *Cucuteni-Ariuşd*. La Păuleni-Ciuc au fost descoperite cca 300 de obiecte (întregi sau fragmentate) ale unor statuete, figurine feminine şi reprezentări de animale. Majoritatea sunt lucrate din lut în amestec cu cioburi pisate, bine netezite şi arse reducător.

Statuetele sunt în general ornamentate cu linii incizate în locurile ce delimitează părţile corpului (picioarele, fesele, corpul de picioare, sexul) sau, rareori, pe toată suprafaţa piesei şi formează motive geometrice (triunghiuri, romburi etc.). Uneori, sânii, ombilicul, genunchiul şi glezna sunt reprezentate prin mici proeminenţe conice aplicate sau ciupite din pasta piesei. Statuetele au fost bine netezite, în unele cazuri, chiar lustruite şi pe 2-3 fragmente se observă urme de pictură. Plastica antropomorfă este decorată în majoritatea cazurilor, cu linii incizate în locurile ce delimitează părţile corpului: picioarele; fesele; sexul.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Faptul că majoritatea pieselor antropomorfe şi zoomorfe se păstrează fragmentar nu se datorează întâmplării, ci specificului unor practici magico-religioase, caracteristice purtătorilor culturii *Cucuteni*. Este, astfel, posibil şi verosimil ca după oficierea unor ritualuri, figurinele antropomorfe modelate special pentru a fi folosite în cadrul ritualurilor, să nu mai fie considerate a deţine un rol magic, ele putând fi „aruncate" (Florescu, Căpitanu 1996, 346).

Statuetă antropomorfă - lucrată din lut în amestec cu nisip, cioburi pisate şi pietricele. Piesa a fost modelată din două suluri de lut lipite apoi între ele. Statueta face parte din categoria celor de dimensiuni mari, de peste 25-30 cm, şi reprezintă o femeie în poziţie verticală. Fesele sunt separate şi respectă proporţiile anatomice, picioarele sunt despărţite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Tălpile picioarelor sunt separate între ele, în partea din faţă printr-o linie excizată. Genunchii şi glezna piciorului sunt reprezentate prin proeminenţe conice. În zona femurului picioarele sunt rectangulare în secţiune, iar în zona feselor secţiunea este ovală. Piesa a fost bine netezită şi prezintă urme de lustruire (Fig. 11/1). Statueta a fost descoperită în timpul a două campanii de cercetare arheologică: în 1999, sub pavajul vetrei Loc. 4 a fost găsită *talpa piciorului* (arsă oxidant, are culoarea roşie) şi în 2005, sub dărâmăturile podelei Loc. 5 au fost găsite *picioarele* (ardere secundară, culoarea brun-negricioasă). Hpăstrată: 180 mm; LA: 70 mm; GRpicior: 23 mm; GRfese: 55 mm; Ltalpă: 47 mm; LAtalpă: 22 mm; Ad. -3,1 m; Nr. inv. 11597.

Statuetă antropomorfă - lucrată din lut în amestec cu nisip fin, cioburi pisate şi pietricele. Este modelată din două suluri de lut lipite apoi între ele. Braţul şi piciorul stâng sunt rupte în vechime. Corpul şi braţele sunt realizate mult mai plate în raport cu corpul feminin, în timp ce coapsele şi picioarele sunt apropiate de proporţiile anatomice reale. Fesele sunt separate şi respectă proporţiile anatomice, picioarele erau despărţite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Braţele, realizate în mod stilizat, sugerează poziţia orantă şi sunt uşor trase spre spate faţă de linia corpului. Sânii şi ombilicul sunt redate stilizat sub forma unor proeminenţe semisferice. Suprafaţa figurinei este îngrijit netezită. Culoarea piesei este cărămizie. Pe corp prezintă urme de pictură cu roşu. Piesa a fost arsă secundar, după spargere, întrucât nuanţa piciorului drept diferă substanţial de cea a corpului. Se remarcă dimensiunile figurinei mai mari decât cele obişnuite (fig. 11/2). Statueta a fost descoperită în timpul a trei campanii de cercetare arheologică: în 2001, pe podeaua Loc. 5 – încăperea B, a fost găsit piciorul drept; în 2004, pe podea a fost descoperit corpul între dărâmăturile de lângă peretele sud-vestic al locuinţei; în 2007, la cca 6 m distanţă de corp a fost descoperit capul statuetei în zona dărâmăturilor unui alt complex cucutenian, Loc. 12.

Cele trei părţi ale statuetei au fost restaurate în anul 2010. Hpăstrată: 301 mm; LA: 60 mm; GRpicior: 23 mm; GRfese: 60 mm; Ad. -2,5 m; Nr. inv. 11288.

Altăraşe de cult. Remarcăm numărul mare al fragmentelor de altăraşe descoperite în Loc. 5 de la Păueni-Ciuc - „*Dâmbul Cetăţii*", comparativ cu numărul acestora descoperite în alte aşezări ce aparţin culturii Cucuteni.

Altăraş. Este lucrat din lut în amestec cu nisip fin şi modelat din două părţi (masă şi cupă). Masa este prevăzută cu patru picioruşe ce sunt unite între ele prin triunghiuri mici la mijloc, uşor asimetrice. Picioarele altarului sunt uşor evazate. Masa tăbliei este uşor în relief. Cupa este de formă tronconică cu marginea buzei rotunjită. La mijloc piesa este prevăzută cu o perforaţie cât baza cupei. Suprafeţele au fost lustruite, arderea oxidantă, iar culoarea este gălbuie (Fig. 10/1).

H: 80 mm; Hmasă: 45 mm; Lmasă: 90 mm; Dg: 105 mm; Dperforaţie: 48 mm; GRperete: 5 mm; Ad. – 2,35 m; Nr. inv. 8768 (Buzea 2006, 127-157).

Pintadere ceramice. Pintaderele apar în zona balcanică începând cu perioada neoliticul

www.cimec.ro / www.mncr.ro

timpuriu şi continuă ca fenomen răspândit pe cale largă pe tot parcursul Neoliticului şi Eneoliticului, până la începutul Epocii Bronzului. Decorul pe pintadere diferă de la caz la caz şi nu de la sit la sit, fiind descoperite mai multe tipuri de decoruri pe pintadere în interiorul aceluiaşi sit (Makkay 1984).

Cu privire la scopul realizării unor astfel de piese, există o serie de interpretări. Una dintre opinii este că acestea ar fi fost folosite la pictarea corpului prin imprimarea decorului pe piele. O altă folosire a lor se referă tot la decorare, respectiv a textilelor sau a ţesăturilor în perioada neolitică (Dumitrescu *et al.*1954, 466). O altă posibilă interpretare a acestora este ca pintaderele să fi servit ca mijloc de identificare a unei persoane, unei gospodării sau a unei autorităţi politice. Aplicarea decorului pe piele ar fi avut rolul de protecţie împotriva spiritelor rele (Matasă 1946, 72).

Pintaderă - este lucrată din lut în amestec cu cioburi pisate. Mânerul are forma conică şi este prevăzut cu o perforaţie circulară transversală. Discul este circular, uşor convex şi are marginea rotunjită. Decorul piesei este realizat prin canelură lată uşor adâncită, ce formează motive spiralice incluse, ce se întâlnesc în centrul discului (patru spire adâncite) (fig.10/3).

Canelura porneşte dinspre marginea discului spre centrul piesei, într-un singur sens, întorcându-se, apoi, în sens invers. Suprafaţa piesei este bine netezită, arderea oxidantă, culoare brună. H:2,1 cm; Ldisc: 3,2 cm; LAdisc: 3,0 cm; Nr. inv: 7589 (Buzea, Kovács 2010, 129-140).

Ceramica pictată. „Artiştii" cucutenieni par, uneori, să fie mai puţin preocupaţi de exactitatea desenului, ei mizând de cele mai multe ori pe efectul cromatic. Frumuseţea ceramicii cucuteniene nu se dezvăluie decât parţial la o examinare apropiată, de detaliu. Vasele cucuteniene au fost concepute pentru a fi privite de la o anumită distanţă. Privite astfel, precum tablourile pictorilor, micile imperfecţiuni de desen se estompează, rămânând doar impresia armonioasă a ansamblului (Monah 2005, 168).

Meşterii cucutenieni au intrat de mult timp în *galeria* artiştilor ceramişti universali, prin capodoperele lor de artă decorativă şi figurativă. Trebuie subliniat că, în mai multe situaţii, relaţia vitală (*primordială*) dintre *om* şi *natură*, trăită de aceşti oameni, i-a determinat probabil să transpună imaginile frumoase din natură direct pe anumite categorii de vase ceramice, prin pictarea unor *flori* de forme şi mărimi diferite.

Admitem inclusiv ideea că *florile* au fost pictate pe vasele ceramice şi în funcţie de frumuseţea, cromatica şi mirosul lor. Calităţile medicinale pe care le au anumite plante cu *flori* de diferite forme şi număr de *petale*, puteau constitui motive întemeiate pentru a fi pictate pe vasele ceramice. În stadiul actual al cercetărilor putem admite, ipotetic, o asociere între *florile medicinale* şi ceramica pictată cu *motive florale*.

Aşa cum afirma arheologul Dan Monah, arta primei faze a culturii Cucuteni poate fi numită „*barocul cucutenian*". Ei au remarcat monotonia inevitabilă a decorului geometric şi au încercat să o rupă prin includerea voită a unor mici neregularităţi. Este primul pas spre o artă rafinată ce utilizează conştient efectele compoziţionale sau coloristice (Monah 2005, 168).

Cupă (descoperită în Loc. 5). Vasul este modelat din lut în amestec cu cioburi pisate mărunt şi nisip. Cupa are gura uşor evazată cu marginea buzei rotunjită, corpul bitronconic şi baza plată. Suprafaţa vasului este foarte bine îngrijită (atât exteriorul, cât şi interiorul vasului), lustruită şi a fost special pregătită pentru pictare prin aplicarea unei emulsii de culoare brun-roşiatică. În partea superioară a corpului, cupa are aplicată o proeminenţă (tortiţă) care este perforată orizontal la mijloc. Pentru că a fost aplicată numai o singură proeminenţă, considerăm că aceasta avea probabil un rol mai mult decorativ decât funcţional. Culoarea vasului este brun-roşcată cu flecuri negre, iar

www.cimec.ro / www.mncr.ro

arderea - oxidantă. Pictura vasului s-a realizat înainte de ardere.

Vasul este restaurat şi pictura întregită cromatic. *Dimensiuni:* H: 165 mm; DG: 160 mm; DB: 42 mm; GR: 5 mm; Dmax: 177 mm; Nr. inv.: 11.353.

Descrierea clasică a decorului pictat. Cupa este pictată pe exterior cu linii albe ce au lăţimea de circa 2-4 mm, ce pornesc din buză şi sunt aşezate oblic până spre partea inferioară a corpului vasului. Este întâlnită uneori alternanţa liniilor simple cu cele duble. Din aceste linii principale, la jumătatea lor, pornesc alte linii secundare (duble sau triple) aşezate tot oblic, dar în sens invers faţă de liniile principale. Motivele geometrice, realizate prin pictarea cu linii fine, de culoare albă, pe fondul brun-roşcat al vasului, dau piesei un aspect artistic deosebit.

Descrierea decorului pictat desfăşurat. Cupa prezintă o alternanţă de linii fine simple şi duble, pictate cu alb. După desfăşurarea decorului văzut dinspre gura şi dinspre fundul vasului, am asociat aceste motive considerate iniţial *geometrice,* mai degrabă cu motive *florale*. Practic, prin desfăşurarea decorului au fost obţinute reprezentările unor *flori cu cinci petale* care aveau vârfurile ascuţite.

Floarea rezultată în urma suprapunerii decorului desfăşurat are o valoare artistică excepţională, de esenţă naturalistă, pentru că surprinde într-un mod foarte exact şi real, o varietate de *flori* cu două, trei sau mai multe rânduri de *corole,* fiecare cu cinci petale (în cazul de faţă) (Buzea 2010, 125, fig. 5).

Vasul bitronconic de dimensiuni mari (descoperit în Loc. 21). Vasul a fost modelat din lut în amestec cu cioburi pisate, nisip şi pietricele. Gura vasului este dreaptă cu marginea buzei rotunjită, gâtul scurt de formă tronconică, corpul bitronconic şi baza uşor concavă. În zona diametrului maxim, vasul prezintă o proeminenţă alungită. Suprafaţa vasului a fost bine netezită şi special pregătită pentru pictare. Partea superioară a corpului, gâtul şi interiorul gurii vasului au fost lustruite. Vasul a fost ars oxidant, culoarea fiind brună cu flecuri negre. Dimensiuni: H: 560 mm; DG: 400 mm; DM: 640 mm; DB: 150 mm; Nr. Inventar: 3482.

Descrierea clasică a decorului pictat. Decorul acestui vas a fost împărţit în 4 registre verticale ce pornesc dinspre gura vasului, spre bază. Cele 4 registre decorative ale vasului sunt împărţite după cum urmează: pe buză sunt pictate cinci semicercuri aşezate la distanţe relativ egale şi formate dintr-o bandă de culoare albă, lată de 2-4 cm; gâtul vasului este delimitat printr-o bandă pictată din linii fine de culoare albă (2-4 mm). Tot din linii fine de culoare albă (late de 2-4 mm) au fost pictate patru spirale alungite, aşezate sub forma unui "S" culcat; pe partea superioară a corpului au fost lustruite 6 caneluri late de 60-80 mm. Acestea au forma unor semicercuri ce pornesc din zona diametrului maxim al corpului şi se arcuiesc spre gâtul vasului. Printr-o tehnică de lustruire foarte bine realizată, în zona mediană a semicercurilor s-au format un fel de nervuri în relief; spre baza vasului, sunt pictate cu bandă lată (40-60 mm) de culoare roşiatică, mărginită de linii înguste de culoare albă (2-4 mm), cinci „ove" alungite ce ocupă spaţiul dintre cele cinci semicercuri ale registrului 4b. Vasul bitronconic este pictat cu motive geometrice formate din semicercuri, spirale culcate, cercuri, arcuri de cerc şi ove alungite. Tehnica picturală a fost dublată de canelare şi lustruire. (Fig. 12).

Descrierea decorului pictat desfăşurat. Petalele sunt pictate din benzi de culoare roşie mărginite de linii înguste de culoare albă, care au ca punct de plecare baza vasului, unde parţial sunt unite, şi se prelungesc sub forma unor arcuri de cerc puternic alungite (aşa-numitele ove), până spre zona diametrului maxim al corpului, unde sunt distanţate între ele (Fig. 13). Spaţiul rămas liber între vârfurile acestor petale a fost umplut cu motive decorative formate din semicercuri (arcuri de cerc)

www.cimec.ro / www.mncr.ro

ce pornesc din zona diametrului maxim al corpului şi se opresc înainte de a atinge petalele, rezultând un efect cromatic deosebit.

Prin această suprapunere a motivelor pictate pe corp considerăm că artistul cucutenian a realizat conştient această succesiune de petale, pe diferite zone ale corpului vasului, în scopul de a reprezenta o floare cu mai multe corole. Practic, a preluat un motiv floral din natură şi la transpus pe corpul unui vas.

Privit dinspre fund, decorul pictat de pe partea inferioară a vasului poate fi asemănat cu o floare cu două *corole* a câte *cinci petale*. Dacă desfăşurăm decorul de pe partea superioară a corpului şi îl suprapunem cu cel din partea inferioară, reiese un decor floral de o valoare artistică deosebită, al unei flori cu mai multe corole fiecare cu un anumit număr de petale.

Au mai rămas de precizat câteva aspecte în legătură cu acest vas, atât de natură artistică, cât şi de natură funcţională.

În primul rând, trebuie menţionat faptul că alături de acest vas a fost descoperit şi un castron ce putea fi utilizat la acoperirea primului – putând avea rol de capac. Castronul putea fi aşezat pe gura vasului prezentat, în poziţie normală, şi totodată putea să închidă ermetic vasul bitronconic. El a fost pictat în interior cu motive realizate cu linii albe fine (late de 2-4 mm), motive meandrice. Din păcate, cea mai mare parte a decorului castronului este distrusă din vechime.

Din punct de vedere funcţional, considerăm că proeminenţa alungită sau apucătoarea realizată în zona diametrului maxim al corpului vasului bitronconic, nu a fost modelată în scopul de a manipula cu o mai mare uşurinţă vasul. Având în vedere dimensiunile destul de mari ale acestuia şi greutatea lui, pentru manipularea sa era nevoie de prezenţa a cel puţin două persoane, în condiţiile în care vasul era gol.

Aşadar, rolul pe care l-a avut această proeminenţă alungită putea fi numai unul de natură artistică – simbolică. În sprijinul acestei idei stau dimensiunile reduse ale proeminenţei, forma, lustrul aplicat, faptul că este singură şi că se găseşte în armonie cu motivele pictate pe acest vas.

Rămânând la aspectul funcţional, putem spune că vasul a fost depozitat într-un loc sigur care să îl ferească de eventualele mişcări nedorite, având în vedere că a fost descoperit într-o groapă special săpată după forma şi dimensiunea sa.

Ţinând cont de faptul că, până în prezent, un asemenea vas este destul de rar întâlnit în descoperirile arheologice privind civilizaţia cucuteniană, ne întrebăm, totuşi, care a fost rolul său în cadrul locuinţei cucuteniene? (Buzea 2010, 109-128).

În afară de rolul strict funcţional pe care îl putea avea, de păstrare a proviziilor (solide sau lichide), şi având în vedere complexitatea decorului, considerăm acest vas ca fiind *un bun de prestigiu*, care poate fi pus în strânsă legătură cu manifestările *vieţii spirituale* ale acestor comunităţi de agricultori şi păstori montani.

Prof. univ. dr. Gheorghe Lazarovici consideră că depunerea vasului bitronconic într-o groapă săpată în stânca dealului a avut un scop bine definit. Din cauza pantei naturale a dealului ce favoriza acumularea apei pluviale în groapă, de la nivelul podelei Loc. 21, prin filtrarea apei cu ajutorul unui strat de argilă depus în vas, apa putea fi utilizată pentru consumul curent.

Prin stratul de argilă depus în vas, apa era *filtrată* şi *purificată*, astfel că avem una dintre primele „*gropi-izvor*" folosită ca sursă de apă potabilă în cadrul culturii Cucuteni (Lazarovici, Lazarovici 2010, 27-108).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

II.A.2. Locuirile Bodrogkeresztúr şi Coţofeni de la Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii"

În prezent se poate afirma că aşezările culturii *Cucuteni-Ariuşd* din sud-estul şi estul Transilvaniei îşi încetează existenţa la finalul fazei culturale Cucuteni Ariuşd, Faza A. În perioada imediat următoare, acest spaţiu va fi ocupat de purtătorii culturilor *Bodrogkeresztúr, Cultura ceramicii cu toarte pastilate*, *Coţofeni* şi, mai târziu, de prima cultură a epocii bronzului timpuriu – *cultura Schneckenberg*.

Până în momentul actual al cercetărilor arheologice de la *Dâmbul Cetăţii,* atât în stratul de cultură Cucuteni-Ariuşd, cât şi în umplutura valului de pământ, au fost descoperite fragmente ceramice care au fost atribuite culturii *Bodrogkeresztúr*. Descoperirile culturii *Bodrogkeresztúr* din estul Transilvaniei sunt mai degrabă importuri în mediul cultural *Ariuşd*. Există o zonă de interferenţă culturală (în jurul oraşului Târgu Mureş, jud. Mureş) unde se mai păstrează şi situri curate *Ariuşd* sau *Bodrogkeresztúr*. Din această zonă, spre est, încep şi mixturile, care sunt reprezentate, de cele mai multe ori, de importuri ale culturii *Bodrogkeresztúr* în mediul cultural *Ariuşd* (Luca 1999, 12).

Vestigiile culturii *Coţofeni* descoperite la Păuleni-Ciuc, dezvăluie o locuire sporadică a acestor comunităţi. Această situaţie poate fi pusă şi pe seama faptului că nivelul superior al stratului de cultură *eneolitic* a fost deranjat cu ocazia nivelărilor şi amenajărilor făcute în timpul ridicării valului de pământ ce fortifica aşezarea în epoca bronzului mijlociu.

Deşi în zona sud-est transilvăneană sunt menţionate multe descoperiri aparţinând acestei culturi, situaţia stratigrafică şi raportul cu alte fenomene culturale contemporane nu pot fi încă precizate cu exactitate din cauza lipsei cercetărilor sistematice cu privire la această cultură.

Cultura *Coţofeni* este legată de fenomenele etno-culturale complexe şi îndelungate ce au loc la sfârşitul perioadei *eneolitice* (Roman 1976).

II.B. Descoperirile din epoca bronzului de la „*Dâmbul Cetăţii*"

II.B.1. Perioada timpurie a epocii bronzului

Până în anul 2011, se considera că în intervalul de timp cuprins între anii 3000 şi 2200 î.Hr., perioadă care marchează Bronzul Timpuriu în zona sud-est transilvăneană, aşezarea de la Păuleni-Ciuc „*Dâmbul Cetăţii*" nu a mai fost locuită.

Perioada timpurie a epocii bronzului se caracterizează în principal prin manifestările încă rudimentare ale caracteristicilor de bază a epocii bronzului: piesele de bronz sunt încă puţine, iar structurile sociale slab dezvoltate. În Bazinul Carpatic, sub aspect etnocultural, în decursul acestei perioade se produce la început – un proces de diferenţiere culturală şi regională: teritoriul ocupat anterior de cultura Coţofeni se divizează între mai multe culturi, apoi, spre finalul bronzului timpuriu, se produce uniformizarea manifestărilor culturale (Cavruc 2003c, 26).

Cele mai vechi manifestări ale bronzului timpuriu de pe teritoriul actual al Depresiunii Ciucului sunt cele aparţinând culturii Jigodin (parte componentă a ceea ce este cunoscut sub numele de cultura Schneckenberg). Acest aspect cultural a fost descoperit şi definit de către Petre Roman în urma săpăturilor de la Jigodin şi apoi de la Leliceni. În zona Ciucului sunt cunoscute până în prezent 11 situri atribuite acestei perioade (Prox 1941; Roman 1986, 29-55; Cavruc 2000a, 35).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Mormântul nr. 1 (M.1). Mormântul a fost descoperit în S.I, c. H/1', sub aglomerarea formată din bolovani de piatră atribuită locuirii culturii Wietenberg. Mormântul conţinea scheletul unui adult aflat în poziţie chircită, orientat pe direcţia nord-vest (capul) / sud-est (picioarele), cu dimensiunile de 1,2 x 0,6 m. Capul defunctului a fost aşezat pe partea dreaptă şi trunchiul pe spate, cu braţele pe lângă corp şi antebraţele puternic flexate şi aşezate cu palmele în zona pieptului. Picioarele erau aşezate pe partea dreaptă, unul peste celălalt, şi puternic flexate, cu călcâiele poziţionate sub şezut. Scheletul defunctului s-a păstrat în proporţie de circa 90% (scheletul uman a fost foarte bine conservat şi s-a păstrat aproape toată dantura) (Fig. 14).

Conturul gropii mormântului a putut fi delimitat numai pe baza consistenţei şi densităţii umpluturii formată din pământ brun, tasat, amestecat cu pietricele. Nu au fost sesizate alte amenajări ale gropii mormântului (construcţii din piatră sau din alte materiale) care să-i delimiteze conturul.

Inventar: În zona abdomenului defunctului a fost depus un *vas ceramic* păstrat aproape integral. Vasul este modelat din nisip fin în amestec cu ceramică pisată, are corpul bitronconic, gura uşor evazată cu marginea buzei rotunjită prevăzută cu manşon şi baza plată. Pe gât vasul are prevăzute două toarte de formă tubulară de dimensiuni mici. Vasul este ars reducător, este bine netezit şi are culoarea brună cu flecuri negre. Vasul necesită măsuri de restaurare.

Cronologia: Pe baza inventarului descoperit mormântul este atribuit unei locuiri din perioada de început a epocii bronzului. După analizele tipologice ale acestui vas ceramic, s-a considerat că acesta aparţine unei comunităţi care a folosit aşezarea de la *„Dâmbul Cetăţii"* ca spaţiu destinat unei necropole. Valul este atribuit culturii Jigodin, mil. III-II î.Hr., care marchează începutul epocii bronzului în Depresiunea Ciucului. Aşezarea eponimă a acestei culturi preistorice se află la circa 15-20 km, sud-vest de situl de la *„Dâmbul Cetăţii"*.

În apropierea mormântului (M.1), în campania arheologică din anul 2001, a fost descoperită o altă depunere funerară (Cpl. 14) formată dintr-un *schelet de adult* şi *două cranii umane* depuse într-o groapă, alături de care a fost depus un *vas ceramic.* a cărui atribuire culturală a rămas încă incertă.

Nu excludem probabilitatea ca aceste două gropi în care au fost descoperite *schelete umane* (Cpl. 14 şi M.1) să fie contemporane şi să aparţină aceluiaşi orizont cultural (Kavruk *et al.* 2012, 139-142).

II.B.2. Perioada mijlocie a epocii bronzului

Perioada mijlocie a epocii bronzului de pe teritoriul actual al României este considerată de către majoritatea preistoricienilor specializaţi în acest domeniu ca un segment cronologic coerent, cu o relativă stabilitate, căreia îi sunt caracteristice o seamă de culturi, ce au evoluat pe spaţii bine delimitate (Petrescu-Dîmboviţa, Vulpe 2001).

Pe de o parte, în special în teritoriile situate la vest de Prut, se intensifică cristalizarea unor entităţi etno-culturale de sine stătătoare, proces favorizat, în principal, de accentuarea sedentarizării comunităţilor şi de un anumit progres tehnic şi economic, iar pe de altă parte, complexitatea crescândă a vieţii economice şi sociale favorizează intensificarea relaţiilor dintre comunităţile

www.cimec.ro / www.mncr.ro

umane. Pe lângă aceasta, apariţia la extremităţile Europei de sud-est şi de est, în această perioadă, a unor poli de civilizaţii avansate, dintre care cele mai strălucite erau cea miceniană, în sudul Balcanilor, şi Sintaşta, în zona Uralilor, a avut o influenţă însemnată asupra culturilor din vecinătatea munţilor Carpaţi (Cavruc, Dumitroaia 2001, 7).

Cultura Costişa/Ciomortan (cca 2200/2100 - 2000/1900 î.Hr.)

Depresiunea Ciucului este caracterizată în epoca bronzului mijlociu prin creşterea semnificativă a elementelor de origine est-carpatică, prin pătrunderea comunităţilor culturii *Costişa* (această cultură arheologică îşi are originea în zona Moldovei de azi, de pe teritoriul actual al României). În prezent, acestei culturi, în estul Transilvaniei, îi poate fi atribuită cu certitudine o singură aşezare, cea de la Păuleni-Ciuc „*Dâmbul Cetăţii*" jud. Harghita.

Într-un repertoriu arheologic recent al acestor descoperiri aparţinând culturii Costişa, sunt menţionate 26 de situri în care au fost descoperite fragmente ceramice de tip Costişa, dintre care: şapte aşezări sigure şi două cu posibile astfel de monumente, în acest demers au fost analizate acele puncte în care s-a stabilit existenţa a cel puţin unui nivel arheologic cu materiale specifice acestei culturi (Munteanu 2010, 85).

O dată cu începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului, în aşezarea de la Păuleni-Ciuc se stabileşte o comunitate aparţinând culturii *Costişa*. După cum arată cercetările de până acum, acestui grup îi aparţine meritul de a fi amenajat primele construcţii de apărare ale aşezării. Accesul din vest în aşezare a fost barat de două şanţuri transversale. Din vest, nord şi est aşezarea a fost apoi înconjurată de un val şi de un şanţ în formă de "*potcoavă*". Cercetările au adus date concludente privind modul de construire a valului de apărare (Fig. 15/1).

Iniţial, purtătorii culturii *Costişa* au ridicat un val de dimensiuni mici compus din lut galben scos din şanţ şi o palisadă în faţa acestuia. După ce valul a fost bine tasat, construirea lui a fost întreruptă, fapt atestat de descoperirea unei vetre amenajate pe panta sa interioară. Apoi, în faţa acestui val a fost construită o palisadă.

Până în prezent, în aşezarea de la Păuleni-Ciuc au fost aduse puţine informaţii cu privire la urmele unor locuinţe aparţinând culturii *Costişa*. Deşi de multe ori, în timpul cercetării, au fost observate aglomerări de fragmente ceramice, oase de animale şi fragmente de lutuială, toate acestea în poziţie secundară. După toate probabilităţile, locuinţele culturii *Costişa* au fost distruse de locuirea din perioada imediat următoare.

Cea mai reprezentativă categorie de materiale arheologice aparţinând culturii *Costişa* este constituită de vasele ceramice, de forme şi dimensiuni diferite, adesea decorate - prin tehnici şi cu motive variate. O categorie aparte o reprezintă *amforele* - vase relativ mari, lucrate din pastă fină, având fundul îngust, corpul globular şi gâtul cilindric înalt.

Amforele au câte două toarte prinse de buză şi umăr. De formă asemănătoare, însă de dimensiuni mult mai mici (până la 10 cm înălţime), sunt aşa-zisele *amforete* (Fig. 16/1-5). Se întâlnesc, de asemenea, *străchini* lucrate şi ele din pastă fină. Vasele lucrate din pastă grosieră, destinate după toate probabilităţile gătitului, sunt *oale* şi *borcane* - recipiente lucrate din lut în amestec cu cioburi pisate şi nisip, cu gura larg deschisă. Motivele realizate prin incizie sau împunsături redau figuri geometrice considerate drept simboluri ale fertilităţii şi fecundităţii - triunghiul şi rombul umplute cu împunsături sau haşurate - încadrate în compoziţii sugerând simboluri solare: crucea şi cercul cu raze. Motivele realizate în relief sunt brâuri simple, alveolare

www.cimec.ro / www.mncr.ro

sau crestate dispuse de obicei sub buza vaselor, precum şi diverse proeminenţe cilindrice sau conice prinse de corp (Cavruc 2001a, 45-82; 2005, 81-123).

Care să fi fost rostul unei astfel de fortificaţii? Se ştie că, de obicei, aşezările fortificate erau înconjurate de un număr de aşezări deschise. Ele au fost centre ale unor entităţi teritoriale şi serveau drept locuri de refugiu. Până în prezent însă, în jurul sitului de la Păuleni-Ciuc nu a fost găsită nici o altă aşezare aparţinând culturii *Costişa.* Mai mult, în toată Depresiunea Ciucului nu se cunoaşte o altă aşezare aparţinând acestei culturi. în aceste condiţii, având în vedere poziţia geografică deosebită pe care o ocupă acest sit, trebuie să admitem - *cu titlu de ipoteză* - că rostul aşezării fortificate de la Păuleni-Ciuc era acela de a controla una dintre cele mai importante căi de legătură dintre Depresiunea Ciucului şi Moldova. Este posibil ca pe această cale să fi pătruns în Moldova, cuprul de la Bălan, având în vedere faptul că în Moldova nu există zăcăminte importante de cupru, iar în cadrul culturii *Costişa* sunt cunoscute numeroase obiecte confecţionate din acest metal. Cele mai importante dintre acestea sunt reunite în depozitul de topoare de la *Borleşti*, jud. Bacău, în depunerea de brăţări de la *Selişte*, jud. Neamţ etc. Evident, rămâne ca viitoarele cercetări să arate în ce măsură această ipoteză este valabilă (Cavruc 2003, 133-134).

Descoperiri deosebite

În partea de nord-est a aşezării au fost descoperite urmele unui *culoar* (*poartă cu „turn"*) ce traversa valul de apărare al fortificaţiei (Cpl.13). Culoarul pleca din marginea interioară a valului, unde se unea cu o construcţie de la care s-au păstrat o groapă ovală (1,9 x 5 m) şi mai multe gropi de stâlpi şi pari. Acolo, într-un strat de cenuşă neagră, au fost descoperite resturile a trei indivizi incineraţi - *un adult şi doi copii* (Fig. 15/2-3).

Scheletul individului adult era culcat pe partea stângă, în poziţie uşor chircită, cu capul îndreptat spre nord. Scheletele copiilor se aflau aşezate în dreptul capului şi al zonei pectorale ale adultului, respectiv în dreptul picioarelor acestuia, în aceeaşi poziţie, chircită. Alături de cele trei schelete au fost descoperite mai multe vase ceramice întregi şi întregibile (Fig. 15/4).

Inventarul complexului era format din:

- o cană întreagă, lucrată din pastă grosieră, avea suprafaţa uşor netezită de culoare gălbuie şi avea o toartă ovală în secţiune, trasă din buză (Fig. 16/7);

- o strachină, lucrată din pastă fină, de culoare neagră, este de proporţii joase, cu buza dreaptă, pe marginea căreia se observă patru proeminenţe ovale. Ea are o urechiuşă-toartă de prindere, şi este decorată pe umeri cu triunghiuri haşurate cu incizii oblice, încrustate cu alb (Fig. 16/10);

- o amforă lucrată din pastă semifină, cu corpul bitronconic, gâtul cilindric îngust şi cu două toarte trase din buză şi prinse de umeri. Între gât şi umeri, amfora a fost decorată cu o bandă îngustă, formată din două linii orizontale incizate ce încadrau un şir de împunsături verticale. De la această bandă, coboară pe umeri triunghiuri cu vârful în jos, incizate şi umplute cu împunsături (Fig. 16/8);

- o amforă mai mică, ulterior întregită. Ea era de formă similară celei de mai sus, însă de dimensiuni mai mici. Amfora era decorată pe umeri cu triunghiuri haşurate cu incizii orizontale (Fig. 16/6);

- un vas de categorie grosieră, de tip borcan, cu suprafaţa striată, cu două proeminenţe alungite, dispuse simetric pe exteriorul buzei; un vas fragmentat pe toată suprafaţa complexului.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Vasul este lucrat din pastă grosieră, cu suprafaţa striată, din buză fiind trase patru proeminenţe ovale aşezate simetric (Fig. 16/9).

Pornind de la aceste observaţii se poate deduce faptul că, la început, culoarul a fost folosit drept poartă, urmând ca mai târziu, înaintea părăsirii aşezării, destinaţia sa să fi fost schimbată, devenind locul unui ritual soldat cu sacrificii umane (Cavruc, Buzea 2002, 41-88).

Cultura Wietenberg (cca 1900-1800/1500 î.Hr.)

Cultura *Wietenberg* (toponim german *„Dealul Turcului“* din apropierea municipiului Sighişoara, jud. Mureş) îşi are originea în centrul Transilvaniei de azi, de unde s-a răspândit apoi până în sud-estul şi estul acesteia.

Aşezările comunităţilor *Wietenberg* erau amenajate în zone înalte, precum vârfurile de deal sau terasele înalte din apropierea râurilor, unele dintre acestea fiind fortificate (Racu şi Păuleni-Ciuc, jud. Harghita; Racoş, jud. Braşov), iar altele erau aşezări deschise (Feldioara, jud. Braşov; Reci, jud. Covasna). Acestei culturi îi sunt caracteristice complexele rituale şi necropolele de incineraţie (Horedt 1960, 106-137; Boroffka 1994; Ciugudean 1996; Cavruc 1996, 67-78; 1997, 97-133; 2004, 265-275; Munteanu 2010, 213-218).

Metalurgia era unul din domeniile în care populaţia *Wietenberg* excela. Cercetările arheologice au adus la lumină numeroase depozite de arme şi unelte de bronz, de topoare votive, fragmente şi podoabe de aur (exemplu: Ţufalău, jud. Covasna). Numărul mare de arme (pumnale, topoare, vârfuri de săgeţi şi suliţe) descoperite în cadrul aşezărilor şi necropolelor dovedeşte caracterul războinic al acestei populaţii.

Preocupaţi de preluarea controlului asupra celor mai importante puncte strategice din Carpaţii Răsăriteni, purtătorii acestei culturi, ajunşi în sud-estul Transilvaniei, au ocupat aşezarea de la Păuleni-Ciuc *„Dâmbul Cetăţii“*. Fie că i-au înfrânt şi alungat pe cei ce locuiau anterior fortificaţia (comunităţile culturii Costişa), fie că au ajuns în zonă după ce grupul anterior plecase, aceşti oameni reorganizează spaţiul aşezării, construindu-şi locuinţele pe panta interioară a fostului val de apărare (Fig. 17).

Vestigiile culturii *Wietenberg* descoperite la Păuleni-Ciuc (*Ciomortan*) - *„Dâmbul Cetăţii“* sunt deosebit de bogate. Acestea datează din perioada sa timpurie, marcând probabil momentul pătrunderii acesteia în Depresiunea Ciucului din centrul Transilvaniei.

În date absolute, în stadiul actual al cercetării, acest moment s-ar situa aproximativ între anii 2000-1800 î.Hr. Cele mai consistente urme de locuire *Wietenberg* au fost descoperite pe panta interioară a valului de apărare, în partea de est şi nord-est a aşezării. Aici au fost cercetate cinci locuinţe, patru complexe rituale şi câteva gropi menajere.

Cele cinci locuinţe aparţinând culturii *Wietenberg* au fost amenajate pe panta interioară a valului de apărare, distanţa dintre ele fiind de 0,4-0,6 m. Având în vedere adâncimea mică la care au fost descoperite între 0,3 şi 0,6 m de la suprafaţa actuală a terenului, locuinţele s-au conservat surprinzător de bine. Iniţial, în timpul săpăturilor, deasupra acestor locuinţe au apărut aglomerări mari de bolovani de piatră neprelucrate. După îndepărtarea pietrelor au apărut dărâmăturile pereţilor, circumscrise perimetrelor dreptunghiulare ale locuinţelor. Acestea se prezentau sub forma unor aglomerări de fragmente de lipitură arsă, cu amprente de pari şi nuiele împletite, dar şi cu feţe drepte şi netede. După ce umplutura locuinţelor a fost cercetată şi dislocată, s-a constatat că ele au fost uşor adâncite în panta valului şi aveau dimensiuni cuprinse între 3x4 m. La nivelul podelelor, în

www.cimec.ro / www.mncr.ro

fiecare locuinţă, au apărut vetre lutuite, de formă circulară sau ovală (câte una, două şi trei vetre în fiecare locuinţă) şi gropi de stâlpi dispuse în principal pe marginile locuinţelor. Toate aceste observaţii permit reconstituirea fidelă a locuinţelor. Iniţial locul unde urmau să fie ridicate locuinţele a fost nivelat prin săparea în panta valului până la 0,3 m adâncime. A urmat fixarea în pământ a stâlpilor de rezistenţă, de care au fost prinşi, ulterior, pereţii formaţi din pari şi nuiele împletite.

Structura de lemn a fost acoperită de lut bine amestecat cu apă, nisip şi pleavă. Este greu de stabilit cum au fost realizate acoperişurile acestor locuinţe. Având în vedere faptul că deasupra dărâmăturilor pereţilor se aflau aglomerări de piatră, se poate presupune că acoperişurile se sprijineau pe bare de lemn transversale şi au fost formate din substanţe organice (stuf, paie etc.), iar ca acoperişul să nu fie luat de vânt, deasupra acestuia au fost depuse pietre destul de grele. Locuinţele erau încălzite cu ajutorul vetrelor, iar podelele şi pereţii este posibil să fi purtat piei sau covoare de lână, aşa cum sugerează numeroasele observaţii etnografice. Altfel, ar fi greu de imaginat cum puteau locuitorii acestei aşezări să suporte iernile grele pentru care este renumită zona.

Sub dărâmăturile pereţilor au apărut vase ceramice întregi sau sparte pe loc, precum şi numeroase fragmente ceramice izolate, piese de piatră, os, corn şi bronz.

În aceste locuinţe materialul arheologic descoperit este bogat, s-au remarcat piese din bronz, os sau corn, lut ars şi foarte multe vase ceramice întregi şi întregibile: ceşti cu toartă supraînălţată şi ornamentate cu caneluri oblice pe corp; străchini cu buza lobată şi amfore cu corpul globular; oale ornamentate cu brâuri alveolare pe gât sau cu decor spiralic dispus în relief, materiale lucrate din toate categoriile de ceramică şi prin cunoştinţe deosebite în ceea ce priveşte modelarea lor.

În interiorul locuinţelor au fost descoperite vetre de foc de formă circulară, utilizate pentru încălzit, prepararea hranei şi iluminat. Pe lângă acestea s-au găsit şi vase ceramice întregi şi sparte, precum şi numeroase piese confecţionate din silex, gresii, bronz, piatră şi din materii dure animale (os, corn, scoici etc.).

Descoperiri deosebite

Cpl. 1 a fost descoperit în anul 1999, în incinta aşezării, în apropierea valului de nord şi a constat într-o depunere, probabil rituală, compusă din două vase (Fig. 18/1-2).

Primul vas este o *„amforă"*. În interiorul acestui vas era depusă o rotiţă de car miniatural, lucrată din pastă semifină, de culoare gălbui-cărămizie cu pete de culoare neagră. Roata este cu butuc pe ambele laturi şi are urme evidente de uzură. Cel de-al doilea recipient, păstrat parţial, este probabil tot o „amforă" lucrată din pastă mult mai fină, cu pereţii subţiri, de culoare neagră la exterior şi gălbui-cărămizie la interior (Cavruc, Rotea 2000, 155-171).

Gr. 3 (*Groapă rituală*) - în interiorul căreia s-a găsit scheletul unui copil de cca 5-6 luni (Comşa 2000, 173-176). Defunctul era depus în poziţie chircită pe partea stângă cu capul spre nord-vest. În umplutura gropii a fost descoperită ceramică aparţinând culturii Wietenberg. Printre fragmentele ceramice descoperite se regăsesc fragmentele unui vas modelat din pastă fină ornamentat pe corp cu "*plasă*", compusă din linii oblice incizate, fragmente ale unor vase grosiere ornamentate cu brâie alveolate, fragmente de buză de la un vas grosier, ornamentat cu două rânduri de brâie crestate unite printr-un alt brâu oblic, crestat (Fig. 18/3-4). Acest complex reprezintă probabil urmele unui procedeu ritual, soldat, posibil, cu un sacrificiu uman.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cpl. 36 (*Groapă rituală*) a fost descoperită la circa 0,5 m de marginea peretelui nord-est al Loc. 32, la adâncimea de - 0,3 m (de la nivelul terenului actual). Groapa are dimensiunile de 40 x 50 cm. În partea superioară, umplutura gropii era formată din pietre, pământ negru, argilă şi pietricele. Delimitarea gropii s-a realizat doar atunci când au fost descoperite fragmente de oase umane. Pe nivelul superior al gropii erau mulţi bolovani de piatră, neprelucraţi, de diferite forme şi dimensiuni. Pereţii gropii erau oblici şi fundul plat. Groapa a fost uşor săpată în valul de pământ ce fortifica aşezarea în epoca bronzului (Fig. 18/5-6).

În groapă a fost descoperit un schelet uman (oasele scheletului sunt în curs de analiză). După mărimea oaselor putem afirma că acestea aparţin unui copil. Copilul a fost depus în groapă, în poziţie chircită (ghemuită), culcat pe o parte, cu capul spre vest şi picioarele spre est. Din acest schelet s-a păstrat cutia craniană aproape integral şi circa 40-50 % din celelalte oase ale corpului. În groapă, alături de scheletul înhumat al copilului au fost descoperite şi trei fragmente ceramice atribuite culturii Wietenberg.

Dintre acestea, un fragment este modelat din pastă semifină (lut în amestec cu cioburi pisate), bine netezit şi ars reducător. Fragmentul este decorat cu linii oblice incizate ce formează un triunghi şi poate fi atribuit culturii Wietenberg (Kavruk *et al.* 2010, 182-186).

Cpl. 14 (*Complexul ritual*) a fost descoperit la o adâncime de -0,7 m şi era format dintr-o groapă ovală cu dimensiunea de 1,3x1,7 m, în a cărei parte superioară s-au descoperit *două cranii umane*, un fragment de râşniţă şi un vas ceramic întreg. Sub acestea a fost găsit un schelet uman întreg (Fig. 18/7-8).

Craniul nr. 1 se afla la adâncimea de -0,74 m, cu partea facială în jos. *Craniul nr. 2,* se afla la adâncimea de - 0,97 m. Acesta era culcat pe partea dreaptă cu faţa spre sud. Peste oasele mâinii se afla un vas ceramic întreg. Vasul, un castron, a fost lucrat din pastă în amestec cu nisip, avea corpul tronconic cu buza scundă, evazată. Vasul este ornamentat cu o linie incizată curbă pe gât. Atribuirea lui, în lipsa unor caracteristici relevante, rămâne problematică.

Scheletul a fost descoperit la 0,25 m nord de craniul nr. 1, şi la 0,5 m nord-est de craniul nr. 2, la adâncimea de - 1,05 m. Pentru acesta a fost săpată o groapă separată, de formă ovală cu dimensiunea de 0,8x0,9 m. Scheletul se afla în poziţie chircită pe partea stângă, orientat cu capul spre est. Umplutura gropii era formată dintr-un pământ negru tasat, pigmentat cu resturi de lemn şi lut ars precum şi lentile de lut crud de culoare galbenă. Sub schelet a fost depistată o altă groapă, din eneolitic, ce avea o umplutură formată din pământ nisipos de culoare galben-verzui. Capul defunctului a fost aşezat direct pe stânca naturală şi se afla uşor deasupra restului scheletului. Vertebrele coloanei se aflau în conexiune anatomică normală, ca şi restul oaselor. Scheletul este bine conservat.

Este puţin probabil ca aceste complexe funerare să fi fost morminte obişnuite, întrucât un fapt cunoscut este că purtătorii acestei culturi practicau ritualul funerar al incineraţiei, înmormântându-şi defuncţii în spaţii funerare distincte de aşezări, în necropole plane. După toate probabilităţile, aceste complexe atestă sacrificiul unor copii, obicei bine cunoscut în preistorie, dar şi mai târziu (Cavruc, Rotea 2000, 155-172; Cavruc, Buzea 2002, Cavruc 2003, 41-88).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

II.B.3. Epoca fierului

Urme dacice (sec. IV î.Hr. – sec. II d.Hr.)

În timpul cercetării depunerilor arheologice de la „*Dâmbul Cetăţii*”, au fost scoase la lumină şi fragmente ceramice izolate de factură *dacică*, care nu au fost descoperite într-un nivel de locuire din această perioadă şi nici într-un context arheologic foarte bine definit.

Probabil că *dacii* au folosit această aşezare fortificată pentru a controla una dintre căile de acces din Moldova în Depresiunea Ciucului. Rămâne ca viitoarele cercetări arheologice sistematice desfăşurate în acest sit să demonstreze dacă *dacii* au reamenajat sau nu fortificaţiile din *epoca bronzului* de la Păuleni-Ciuc - „*Dâmbul Cetăţii*”.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul III

INDUSTRIA MATERIILOR DURE ANIMALE
STUDIU, IMPORTANŢĂ, METODOLOGIE, REZULTATE

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

III.1. Studiul artefactelor din materii dure animale

Diversele categorii de obiecte aparţinând industriei osului sau industriei materiilor dure animale (IMDA): artefacte de os, corn de cervide, fildeş, dinţi, cochilii, carapace de broască ţestoasă etc. au ocupat un loc central în activităţile de subzistenţă curente sau în manifestările de caracter simbolic ale diverselor populaţii şi popoare, din preistorie (paleoliticul superior) şi până în timpurile actuale. Studiul lor furnizează informaţii foarte valoroase, unice în multe privinţe şi încă insuficient exploatate ştiinţific, legate de aspecte diverse (economie, habitat, schimburi, comportament simbolic şi funerar etc.) proprii fiecărei culturi şi epoci (Beldiman 2007, 19-25; Beldiman 2012).

Extinderea cercetărilor asupra IMDA şi tendinţele spre specializarea strictă au necesitat şi necesită în mod acut colaborarea constantă, într-un cadru organizat şi coordonat, a arheologilor şi istoricilor, paleontologilor şi arheozoologilor, etnografilor şi etnologilor, specialiştilor în arheologie experimentală, informaticienilor, fizicienilor, chimiştilor etc. Subliniem, în context, necesitatea fundamentală primară a coroborării demersurilor arheologilor şi ale arheozoologilor.

În plan internaţional, preocupările sistematice legate de acest domeniu s-au materializat, de la începutul anilor '70, prin interesul, efortul şi iniţiativa dr. Henriette Camps-Fabrer (Université de Provence, Aix-en-Provence, Franţa). Sub coordonarea sa au fost obţinute rezultate notabile, care au impulsionat, de o manieră decisivă şi pe termen lung, progresul domeniului. Este vorba de asigurarea cadrului metodologic al studiului IMDA, prin organizarea unor manifestări ştiinţifice de profil, editarea fişelor tipologice ale diverselor categorii de artefacte etc. (Camps-Fabrer 1974; Camps-Fabrer 1977; Camps-Fabrer 1988-1996; Allain, Averbouh, Barge-Mahieu, Beldiman 1993; Julien, Averbouh, Ramseyer *et alii* 1999; Beldiman 1994; Beldiman 2003; Beldiman 2007, 45-69; http://imda-romania.blogspot.ro).

În anul 1999 a fost înfiinţat Worked Bone Research Group (WBRG) sub conducerea dr. Alice Choyke (Central European University, Budapesta), în cadrul International Council of Archaeozoology (ICAZ), care organizează conferinţe o dată la doi ani, ultima dintre ele având loc la Salzburg, Austria (2011) (http://www.wbrg.net; http://imda-romania.blogspot.ro). Problematica specifică a studiului complex al IMDA a fost inserată în aria tematică a unor reuniuni ştiinţifice de

www.cimec.ro / www.mncr.ro

marcă, precum Congresele Internaţionale de Ştiinţe Pre- şi Protoistorice, reuniunile European Association of Archaeologists etc.

Aceste premise favorabile au asigurat, în ultimele două decenii, elaborarea a zeci de articole, studii, cataloage, monografii, disertaţii, teze de doctorat ş.a., multe dintre ele devenind puncte de referinţă şi modele metodologice în domeniu (Beldiman 2007, 265-296; http://marincarciumaru.ro; http://imda-romania. blogspot.ro; http://www.wbrg.net; http://knochenarbeit.de).

Interesul pentru studiul artefactelor preistorice din materii dure animale se consemnează în România, sporadic, încă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prin activitatea arheologică de teren a lui Cezar Bolliac şi cea de cabinet a lui Alexandru Odobescu. Un moment important este marcat de vizita în Transilvania (1924) a celebrului preistorician francez Henri Breuil, care a avut prilejul să studieze colecţiile de artefacte paleolitice de la Cluj (în care se găseau unele piese din materii dure animale, „omologate" ca atare) şi să participe la săpăturile efectuate de Márton Roska în situri paleolitice de peşteră şi de terasă.

Extinderea cercetărilor moderne asupra aşezărilor paleolitice şi neolitice, prin contribuţiile „pionierilor" domeniului, Constantin Nicolăescu-Plopşor şi Nicolae Moroşan, Vladimir Dumitrescu, Dumitru Berciu, Gheorghe Ştefan, Vasile Christescu ş.a., lărgeşte baza documentară a IMDA. Cele mai importante colecţii s-au constituit însă după al doilea război mondial, datorită extinderii cercetărilor arheologice sistematice la scară naţională în anii '50-'70 şi prin organizarea unor mari şantiere de salvare (precum Porţile de Fier I şi II). În anii '80 apar şi primele preocupări sistematice pentru studiul IMDA, materializate prin lucrările semnate de Alexandra Bolomey şi Silvia Marinescu-Bîlcu (Bolomey, Bîlcu 1988; Beldiman 2007, 50-57; http://imda-romania.blogspot.ro).

Pe planul cercetării specifice din România, în ultimele circa două decenii se constată manifestarea interesului crescând pentru studiul sistematic al IMDA, în primul rând al celei preistorice (culturile epocilor paleolitică, epipaleolitică, mezolitică şi neo-eneolitică). Acumularea unei mase documentare apreciabile şi interesul pentru actualizarea metodologiei cercetării şi compatibilizarea ei cu referinţele internaţionale au constituit, în acest sens, premise indispensabile. Rezultate viabile au fost obţinute, în primul rând, în ambianţa cercetării academice, dar contribuţii notabile provin şi din mediul universitar şi din instituţiile muzeale. Rezultate importante au fost înregistrate şi în studiul IMDA aparţinând epocii romane, mileniului I e.n. şi evului mediu dezvoltat (Beldiman 2007, 50-57; http://imda-romania.blogspot.ro).

În ultimele două decenii, interesul pentru acest domeniu se concretizează în: realizarea lucrărilor de sinteză tratând IMDA preistorică din România (Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Marin Cârciumaru); articole, studii, comunicări susţinute la reuniuni ştiinţifice interne şi internaţionale, capitole ale unor monografii, lucrări de doctorat, proiecte de cercetare interne şi internaţionale etc. (Beldiman 2007; Sztancs 2011; Ferencz, Beldiman 2012; Beldiman, Sztancs, Ilie 2012; http://marincarciumaru.ro; http://www.mncr.ro/stiri2012 +tabara%20de% 20arheologie %20experimentala% 20cronos.html.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

III.2. Artefacte din materii dure animale în preistoria şi protoistoria României

Paleoliticul superior (cca 35.000 – 12.000 B.P.). Cele mai vechi descoperiri de artefacte IMDA se datează între circa 30.000 şi 27.000 B.P. (cultura aurignaciană); piese mai numeroase aparţin culturii gravettiene (cca 27.000/23.000 – 13.000 B.P.). Ele au fost descoperite în situri din Moldova, Dobrogea, Oltenia şi Transilvania (Cotu-Miculinţi; Crasnaleuca; Lespezi, Piatra Neamţ-„Poiana Cireşului"; Ripiceni-Stânca; Boroşteni-„Peştera Cioarei"; Baia de Fier; Ţibrinu; Ohaba-Ponor; Râşnov-„Peştera de la Gura Cheii"). Artefactele erau realizate din fragmente de oase lungi de mamifere, corn de ren, fildeş de mamut, dinţi, cochilii: vârfuri polifuncţionale, vârfuri (armături) pentru suliţe, harpoane, primele obiecte de podoabă, precum dinţii perforaţi (canin de lup, Ohaba-Ponor-„Peştera din Bordu Mare"), pandantive de os, bastoane perforate, piese de utilitate incertă decorate (metapod de cal decorat cu linii gravate, Topalu). Remarcăm apariţia unor adevărate „ateliere" (arii speciale în cadrul aşezărilor) de prelucrare a osului şi a cornului de ren (Cotu-Miculinţi, Crasnaleuca, pe malul Prutului, Moldova), a celor mai vechi obiecte de fildeş (Cotu-Miculinţi, Lespezi, Piatra Neamţ-„Poiana Cireşului") (Beldiman 2007, 187-197; Beldiman 2012, 5-32; http://imda-romania.blogspot.ro; http://marincariumaru.ro).

Epipaleolitic. Tardigravettian de aspect mediteranean (cca 12.000 – 10.000 B.P.). Această cultură dispune de un material relativ bogat, provenind din situri plasate în regiunea Porţilor de Fier. Oasele mamiferelor vânate, dinţii, cochiliile de melci şi scoici, cornul de cerb şi de căprior, vertebrele de peşti au fost utilizate pentru realizarea vârfurilor (străpungătoarelor), a netezitoarelor, a armăturilor pentru suliţe, a cârligelor pentru pescuit, probabil a acului de cusut (cea mai veche atestare pentru România). Gama obiectelor de podoabă este variată şi bogată (pandantive, dinţi perforaţi canini de cerb şi de vulpe, incisivi de bovide, incisiv de castor, vertebre de somn perforate) şi decorate cu motive geometrice gravate (arta mobilieră) este bine reprezentată: vârfuri de suliţă, obiecte de uz incert. Cele mai importante descoperiri provin din aşezările de la Dubova-„Cuina Turcului", Ogradena-„Icoana" şi „Răzvrata" (Beldiman 2007, 198-204; http://imda-romania.blogspot.ro).

Mezolitic. Cultura Schela Cladovei (cca 8.000 – 6.000 î.Chr.). Această epocă dispune de un efectiv consistent, dar mai puţin diversificat tipologic-funcţional în raport cu epoca precedentă, provenind din aşezările cercetate în regiunea Porţilor de Fier. Dezvoltarea IMDA este marcată de schimbările ecologice determinate de instalarea regimului temperat prin trecerea la holocen (actualul geologic). Artefactele sunt standardizate tipo-morfologic, realizate din oase de mamifere, dinţi de mistreţ şi, cu deosebire, corn de cerb: vârfuri polifuncţionale (străpungătoare), netezitoare şi racloare-cuţit din fragmente de defense de mistreţ, vârfuri oblice din corn de cerb, folosite (în funcţie de tip) ca unelte pentru prelucrarea lemnului sau ca arme (securi). Utilizarea arcului determină apariţia unei serii tipice de armături pentru săgeţi, utilizate la vânătoare, dar şi în conflicte interumane (primele dovezi ale unor conflicte armate din această parte a Europei, descoperiri la Schela Cladovei). Arta mobilieră şi utilizarea podoabelor sunt domenii care au furnizat relativ puţine artefacte. Cele mai importante aşezări de provenienţă a IMDA sunt cele de la Drobeta-Turnu Severin Schela Cladovei, Ostrovu Corbului şi Ostrovu Mare (Beldiman 2007, 204-211; Beldiman 2012, 33-54; http://imda-romania.blogspot.ro).

Neo-eneolitic (cca 6.000 – 3.500 î.Chr.). Neolitizarea regiunilor nord-dunărene prin instalarea unor grupuri de populaţii originare din sudul Balcanilor şi economia productivă (creşterea

www.cimec.ro / www.mncr.ro

animalelor şi cultivarea plantelor) determină schimbări majore în domeniul IMDA. Sursele de aprovizionare cu materii prime sunt permanent la dispoziţie, iar oasele speciilor domestice (bovine şi ovicaprine) domină gama materiilor prime. Oasele speciilor vânate, coarnele cervidelor (cerb, căprior), dinţii (canini de mistreţ) şi cochiliile scoicilor continuă a fi folosite, dar în proporţii mai reduse. Numărul pieselor descoperite creşte semnificativ, aşezările de provenienţă fiind răspândite pe mare parte a teritoriului României; gama tipologică se diversifică, reflectând ocupaţii noi: vârfurile polifuncţionale confecţionate din metapodii de bovine şi ovicaprine pentru prelucrarea pieilor, ace de cusut, netezitoare, vârfuri de mari dimensiuni pentru împletit, linguri-spatule, corpuri de seceră din corn de cerb, vârfuri oblice din corn de cerb folosite ca săpăligi sau securi etc.

În categoria podoabelor menţionăm inele şi ace de păr de os, brăţări de os, de corn de cerb şi din valva scoicii de origine mediteraneană *Spondylus gaederopus*, rondele perforate de os, pandantive, mărgele de os şi de *Spondylus* etc. Între aşezările importante se numără cele de la Cluj-Napoca-„Gura Baciului", Cârcea-„Hanuri" şi „Viaduct", Miercurea Sibiului, Ocna Sibiului, Şeuşa, Trestiana (cultura Starčevo-Criş); Liubcova-„Ornița", Gornea-„Căunița de Sus" (cultura Vinča), Turdaş (cultura Turdaş) ş.a. (Beldiman 2007, 211-234; Beldiman 2012, 55-124; http://imda-romania.blogspot.ro).

Pentru restul culturilor neo-eneolitice nu avem (încă) decât abordări sporadice ale problematicii IMDA. Se remarcă studiile recente asupra IMDA din aria culturilor cu ceramică pictată Gumelniţa, Petreşti şi Cucuteni, care au relevat utilizarea unei game de unelte de os (vârfuri, topoare, harpoane din corn de cerb etc.), dar şi podoabe într-o gamă diversificată, cuprinzând brăţări, mărgele, pandantive etc., realizate din os şi din cochilii de scoici locale (*Unio*) sau mediteraneene (*Spondylus*, *Glycymeris*), acestea din urmă provenind din practicarea schimburilor. Un loc aparte ocupă depozitele cu piese de prestigiu, în care, alături de artefactele de metal (topoare, brăţări, aplice, mărgele de cupru; aplice şi cercei de aur) se regăsesc frecvent piese IMDA, precum caninii de cerb perforaţi şi imitaţiile lor în os. Astfel de depozite au fost descoperite la Brad, jud. Neamţ; Cucuteni, jud. Iaşi; Ariuşd, jud. Covasna; Câlnic, jud. Alba ş.a. Un loc aparte ocupă piesele de prestigiu de tip sceptru, confecţionate din corn de cerb şi decorate cu bogate motive geometrice gravate, descoperite în aria culturii Coţofeni; un exemplu este oferit de piesa provenind de la Boarta, jud. Sibiu. (Beldiman 2000; Beldiman 2012, 95-144; Beldiman, Sztancs 2004a; Beldiman, Sztancs 2004b; Beldiman, Sztancs 2005b; Beldiman, Sztancs 2006; Beldiman, Sztancs 2008; Beldiman, Sztancs, Ciută 2005; Sztancs, Beldiman 2005; Sztancs, Beldiman, Buzea 2010; Sztancs 2011).

Epoca metalelor. Epoca bronzului şi epoca fierului (cca 3.500 î.Chr. – 106 d. Chr.). IMDA este prezentă, dar în măsură mai mică în raport cu epocile anterioare, în activităţile economice (utilaj de tip domestic şi specializat, precum vârfurile de os, topoarele, „brăzdarele de plug" din corn de cerb), cele legate de armament (de vânătoare sau de atac – arcul cu săgeţi cu armături de os şi corn de cerb), ca şi în domeniul podoabelor şi al obiectelor decorate. Se remarcă repertoriul bogat al IMDA în aria culturii Noua, ultima manifestare notabilă a acestui fenomen în cursul protoistoriei. Tot acum se înregistrează interferenţa IMDA cu un alt subsistem tehnic, acela care include artefactele metalice (din cupru, bronz, fier), dar şi impactul dezvoltării unor domenii noi, cum sunt cele legate de folosirea armamentului ofensiv şi defensiv metalic (accesorii de os şi corn, cum sunt aplicele, butonii etc.), utilizarea curentă a calului de călărie (piese de harnaşament, precum psaliile, aplicele, distribuitoarele de curele etc.). Spectaculoase sunt piesele de tip manşon şi sceptru, realizate din corn de cerb, bogat decorate cu motive geometrice gravate, descoperite în aria culturii

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Wietenberg, Transilvania. Recent, unele artefacte de os şi corn databile în a doua epocă a fierului (mânere, plăcuţe pentru plăsele din corn de cerb, unele decorate cu motive geometrice gravate, accesorii diverse, podoabe etc.), descoperite în cetatea dacică de la Ardeu-„Cetăţuie", jud. Hunedoara; podoabe din necropola de la Hunedoara-„Grădina Castelului", jud. Hunedoara; pieptenii recuperaţi prin săpăturile efectuate la începutul secolului trecut în aşezarea fortificată de la Sighişoara-„Wietenberg", jud. Mureş; un manşon din corn de cerb păstrat în condiţii excepţionale, provenind din aşezarea dacică fortificată de la Unip-„Dealul Cetăţuica", jud. Timiş, au făcut obiectul unor analize detaliate, ca şi al unei expoziţii organizate de Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane din Deva (mai-iulie 2012); datorită succesului de care s-a bucurat rapid, expoziţia a fost itinerată la Muzeul Mureşului şi Oltului Superior din Miercurea-Ciuc, jud. Harghita (iulie-octombrie 2012) şi la Muzeul de Istorie Galaţi (octombrie decembrie 2012), fiind în curs de stabilire alte instituţii şi locaţii (Beldiman 2002a; Beldiman 2002b; Beldiman, Sztancs, Ilie 2012; Beldiman 2012; http://www.mncr.ro/stiri+2012+tabara%20de%20arheologie%20experimentala%20cronos.html; http://www.migl.ro; http://www.migl.ro/DanubiOs/eneolitic/index.html).

Studiul IMDA preistorice şi protoistorice documentează aspectele complexe ale paleoeconomiei, ale spiritualităţii şi ale relaţiilor intercomunitare, cele dintre comunităţile umane şi mediul ecologic, dintre om şi animal, oferind argumente specifice şi concrete în sprijinul definirii conţinutului fiecărei culturi şi epoci.

III.3. Metodologia studiului artefactelor din materii dure animale

Studierea obiectelor din materii dure animale este un demers complex, specializat, care implică mai multe etape. Prima dintre acestea se referă la elaborarea unui *repertoriu al descoperirilor*. Toate datele care sunt introduse în repertoriu se inserează ulterior într-o bază de date care ajută la stocarea informaţiilor şi la facilitează tratarea lor statistică.

O etapă importantă a studiului constă în *clasificarea pieselor*. În acest sens, fiecare dintre ele primeşte un cod şi este încadrată într-o tipologie care reflectă morfologia şi funcţionalitatea obiectului (unelte, arme, piese de port şi podoabă, mânere, manşoane, resturi de fabricare etc.). Tipologia ia în considerare caracteristicile morfologice (de formă) ale pieselor, materia primă, dimensiunile, rolul funcţional clar sau prezumat.

Prelevarea datelor morfometrice (dimensiunile) şi introducerea lor într-o bază de date facilitează observaţiile cantitative legate de loturile analizate.

Realizarea *băncii de imagini* reprezintă o etapă la fel de importantă. Ea se referă la înregistrarea fotografică a diferitelor aspecte (vederi generale, detalii macroscopice şi microscopice, decelate în contextul studierii suprafeţelor artefactelor) şi realizarea *repertoriului imagistic* al IMDA studiate.

Urmează analiza urmelor existente pe suprafeţele pieselor (*traseologie*). Ele sunt studiate utilizându-se microscopia de mică şi mare putere, optică şi digitală. Această etapă se înscrie în demersul care vizează *analiza paleotehnologică*. În cadrul acesteia, sunt studiate procedeele aplicate în timpul „lanţului de fabricare" (sau „lanţ operator") al obiectelor şi factorii care au determinat adoptarea anumitor strategii de fabricare. Acest „lanţ de fabricare" presupune existenţa mai multor etape, după cum urmează:

1. *alegerea materiei prime* care se face ţinându-se seama de caracteristicile fizice (dimensiuni, rezistenţă) ale elementului anatomic, de funcţionalitatea viitorului obiect, iar în unele

www.cimec.ro / www.mncr.ro

cazuri de anumite considerente simbolice. În unele cazuri, selecţia materiei prime este determinată de simbolistică religioasă, socială etc. (cazul obiectelor de podoabă etc.). Atunci când artefactele sunt rezultatul prelucrării intense a materiilor dure animale, identificarea acestor materii prime devine dificilă, putându-se stabili prin mijloace curente doar natura acestora (os, corn etc.) sau doar elementul scheletic (radius, tibia, humerus etc.), de cele mai multe ori fiind imposibilă stabilirea speciei. În concluzie, selectarea materiilor prime este dependentă de biotop (specii prezente) şi de elementele componente ale sistemului economic şi ale celui cultural (specii preferate, procurate prin practicarea vânătorii sau vânătoare şi gospodărire/creştere). Astfel, IMDA este un important vector de date legate de paleoeconomie şi de comportamentul cultural, deoarece reflectă transformările apărute la nivel paleoecologic, paleoeconomic şi cultural.

2. *Tehnologia de fabricare* ia în considerare parcurgerea etapelor de *debitaj* şi *fasonare* a artefactelor. În unele cazuri, obiectele prezintă şi urmele unei a treia etape de fabricare: *finisarea.*

a. *Debitajul* este acţiunea intenţionată de extragere a unui fragment (bloc) de materie primă şi de modificare grosieră în vederea utilizării ei sau a unei părţi a acesteia. În urma finalizării acestei etape, materia primă dobândeşte o formă brută, obţinându-se o eboşă.

b. *Fasonarea* este etapa tehnologică în care se realizează modelarea tuturor detaliilor de formă ale artefactelor, prin aplicarea unor procedee de amenajare specifice (abraziune, perforare, de exemplu). În cadrul acestei etape, obiectul dobândeşte forma definitivă.

c. *Finisarea* este o etapă a „lanţului de fabricare”, a cărei aplicare nu este obligatorie. Ea presupune recurgerea la procedee care nu modifică forma generală a artefactului. De exemplu, artefactele sunt lustruite, perforaţiile sunt calibrate, alezate etc.

Toate aceste etape generează pe suprafaţa obiectului o serie de macro- şi microurme specifice, în funcţie de uneltele folosite, intensitatea presiunii lor pe suprafaţa materiei prime, natura şi direcţia mişcării imprimate uneltei, care sunt studiate cu mijloacele de mărire optică: microscop optic clasic şi digital.

Ultima parte a „lanţului operator” este cea a *utilizării.* Pentru explorarea urmelor de utilizare şi identificarea funcţionalităţii obiectelor analizate se recurge la acelaşi tip de studiu ca şi în cazul decelării procedeelor de debitaj şi fasonare – examinarea suprafeţelor pentru evidenţierea urmelor macroscopice (observabile cu ochiul liber) şi microscopice (cu ajutorul mijloacelor optice/digitale). Domeniul acesta se numeşte traseologie – studiul urmelor de fabricare, utilizare, modificările datorate zacerii în sol etc. (*tracéologie*, *use-wear analysis*).

Atunci când este posibil, în analiza obiectelor din materii dure animale se utilizează comparaţiile etnografice. Acestea pot oferi informaţii importante privind modul în care obiectele au fost realizate şi utilizarea lor.

Arheologia experimentală şi studiile traseologice sunt deosebit de utile pentru interpretarea urmelor de uzură şi stabilirea ipotezelor legate de rolul funcţional al pieselor. Protocolul utilizat în cazul studiilor experimentale este unul foarte strict şi nu permite abateri, introducerea de variabile, materiale şi procedee neconforme celor antice etc. Astfel de studii, efectuate corect, pun în evidenţă o serie de urme de uzură care, studiate la microscop, pot aduce observaţii pertinente privind modul în care au fost folosite obiectele.

Artefactele din materii dure animale ne oferă date concrete privind ocupaţiile esenţiale ale comunităţilor omeneşti care au trăit pe teritoriul României: • pescuitul (harpoane, cârlige, utilizarea vertebrelor de peşte ca materii prime); • debitajul materialelor litice; • cusutul; • prelucrarea pieilor;

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• fasonarea ceramicii; • aspectele legate de port; • consumul alimentelor preparate din cereale (lingurile-spatule); • podoabe; • artă mobilieră; • jocuri etc. (Camps-Fabrer 1974; Camps-Fabrer 1977; Camps-Fabrer 1988-1996; Allain, Averbouh, Barge-Mahieu, Beldiman 1993; Beldiman 1994; Beldiman 2003; Beldiman 2007, 59-187; Beldiman 2012; http://imda-romania.blogspot.ro; http://www.migl.ro; http://www.migl.ro/DanubiOs/eneolitic/index.html).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul IV

DATE PRIVIND REPERTORIUL ARTEFACTELOR DIN MATERII DURE ANIMALE DESCOPERITE ÎN AŞEZAREA DE LA PĂULENI-CIUC – „DÂMBUL CETĂŢII", JUD. HARGHITA

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

Cercetările arheologice desfăşurate în campaniile 1999-2012 în situl preistoric de la Păuleni-Ciuc – „*Dâmbul Cetăţii*", jud. Harghita (în continuare, PCD) către un colectiv condus de dr. Valeriu Cavruc şi dr. Dan Lucian Buzea (Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna) au prilejuit recuperarea unui lot de artefacte aparţinând industriei materiilor dure animale (în continuare, IMDA), atribuit culturii Cucuteni-Ariuşd, culturii Jigodin, culturii Costişa-Ciomortan şi culturii Wietenberg. El a fost recuperat, cu efective variabile, din cele trei niveluri ale locuirii eneolitice, ca şi din nivelurile aparţinând epocii bronzului, atât din complexe (gropi, locuinţe de suprafaţă), cât şi din afara acestora.

Este vorba de cel mai consistent ansamblu de piese de acest gen pe care îl avem la dispoziţie până acum dintr-un sit plasat în aria transilvăneană a culturii Cucuteni-Ariuşd şi unul dintre puţinele loturi aparţinând culturii Wietenberg care a fost analizat conform metodologiei actuale a domeniului (Buzea, Lazarovici 2005 – cu bibliografia).

Cu prilejul de faţă ne propunem, în principal, formularea unor consideraţii asupra lotului IMDA; dat fiind faptul că au fost identificate tipuri şi subtipuri noi, în raport cu lista tipologică a IMDA preistorice din România, propusă relativ recent (Beldiman 2007), unele încadrări tipologice sunt provizorii şi, în consecinţă, supuse revizuirii, în măsura avansării studiului asupra altor seturi de artefacte IMDA provenind din situl menţionat sau din alte situri aparţinând culturilor menţionate. Datele asupra artefactelor aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd (descoperiri 1999-2010) au fost prezentate pentru prima dată într-un studiu apărut în 2010 (Sztancs, Beldiman 2011b).

Valoarea demersului de faţă este subliniată prin faptul că, în ultimă instanţă, avem de-a face cu analiza sistematică, în premieră, a unui lot de artefacte atribuit culturii Cucuteni-Ariuşd în provenienţă din regiunile intracarpatice, bine reperat în stratigrafia sitului şi apt a fi datat radiometric.

Lotul analizat cuprinde 101 piese, dintre care 58 au fost descoperite în campaniile din perioada 1999-2008 (PCD/I 1-58) (tabelul 1). Repartiţia pe campanii a acestor 58 de piese se prezintă în felul următor: o piesă a fost recuperată prin cercetările derulate în anul 1999; 3 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2000; 4 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2001; nici o piesă nu a fost recuperată prin cercetările derulate în anul 2002; 16 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2003; 12 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2004; 12 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2005; 5

www.cimec.ro / www.mncr.ro

piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2006; 2 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2007; 2 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2008; o piesă nu are anul descoperirii precizat. În campania 2010 au mai fost descoperite alte 6 piese – PCD/I 59-64; alte piese provin din cercetările desfăşurate în anii 2011 şi 2012. Datele lor figurează în tabelul nr. 1.

Mai mult de jumătate dintre artefactele PCD/I provin din inventarul a 12 complexe, repartizate în toate cele trei niveluri eneolitice identificate: nivelul I: C17/L17 = locuinţă; nivelul II: C19, C25 = gropi; L2, L4, L5 = locuinţe; şanţul exterior/palisada; nivelul III: C16, C30 = gropi; L11, L12 = locuinţe; valul de pământ. Trei piese au fost atribuite nivelului II, fiind recuperate în afara complexelor, iar alte 15 piese nu au nivelul de provenienţă precizat (Buzea, Lazarovici 2005; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011).

Efectivul studiat direct de noi este de 101 artefacte. Toate artefactele se păstrează în colecţiile Muzeului Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna (numerele de inventar sunt redate în tabelul nr. 1). Starea lor de conservare este bună şi foarte bună, permiţând, astfel, efectuarea în condiţii optime a tuturor observaţiilor impuse de studiul lor complex. În demersul nostru au fost utilizate sistematic datele analizei exhaustive a pieselor în microscopie optică de mică putere (măriri 4x – 40x) şi microscopie digitală (măriri x10 – x200).

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ, compus din sigla sitului, numărul etapei de locuire şi numărul curent (exemplu: PCD/I 15); indicativul ţine seama de provenienţa stratigrafică şi atribuire culturală; astfel, cultura Cucuteni-Ariuşd a primit cifra I (fără departajarea pe nivelurile I-III, nesemnificativă în condiţiile existenţei unui lot redus numeric); nivelul atribuit culturii Jigodin a primit cifra II; nivelul culturii Costişa a fost desemnat cu cifra III, iar cel al culturii Wietenberg cu cifra IV.

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere şi componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor (tabelul nr. 1). Acestea sunt etalate/sintetizate statistic/tabelar, precum şi în secţiunea de catalog, unde sunt redate în forma fişelor individuale. Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcţional (Beldiman 2007; Beldiman, Sztancs 2007; Sztancs, Beldiman 2011d – cu bibliografia).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Indicativ	Număr inventar	Tip - Cod tipologic	Complex	Nivel	Materie primă	Specie
PCD/I 1	8667	I A1			OL	B
PCD/I 2	14718	I A1	L 12 G stâlp nr. 154	Nivel Păuleni III	OL	Oc
PCD/I 3	8764	I A1	Complex 16	Nivel Păuleni III	OL	Oc
PCD/I 4	7969	I A1			OL	Oc
PCD/I 5	11572	I A1	La sud de L 5 (camera B)	Nivel Păuleni II	MP	Oc
PCD/I 6	12248	I A1	L 4	Nivel Păuleni II	OL	B
PCD/I 7	8705	I A3			OL	B
PCD/I 8	11251	I A7	Complex 17	Nivel Păuleni I	MP	Oc
PCD/I 9	13771	I A7	Complex 25	Nivel Păuleni II	MP	Oc
PCD/I 10	13716	I A7	L 5	Nivel Păuleni II	MP	B
PCD/I 11	11570	I A7 a	L 5A (sub dărâmăturile podelei)	Nivel Păuleni II	MP	Oc
PCD/I 12	11704	I A7 b	L 5	Nivel Păuleni II	MP	Oc
PCD/I 13	8664	I A15			Cs	B
PCD/I 14	7034	I A17 a	L 11	Nivel Păuleni III	Rz	Cp
PCD/I 15	7966	I A17 a			Rz	Crb
PCD/I 16	13275	I A21	L 5	Nivel Păuleni II	OL	Oc
PCD/I 17	7965	I B1			?	?
PCD/I 18	11260	I B1	L 5	Nivel Păuleni II	Sc	Oc
PCD/I 19	8694	I B1		Val pământ	Sc	B
PCD/I 20	11303	I B1	L5	Nivel Păuleni II	MP	B
PCD/I 21	11577	I B3	Şanţ exterior. Palisadă	Nivel Păuleni II	Cs	B
PCD/I 22	11245	I B7	Complex 17	Nivel Păuleni I	D	S
PCD/I 23	11492	I G1 b	L 21	Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 24	14695	III A1 b	L 12	Nivel Păuleni III	Ax	Crb
PCD/I 25	11307	III A2 c	Complex 17	Nivel Păuleni I	Os	Neprecizabil
PCD/I 26	13718	III B3	L 5	Nivel Păuleni II	D	S
PCD/I 27	11495	III B3		Umplutură val	D	S
PCD/I 28	8950	I G9	L 5	Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 29	7027	III B10	L 5	Nivel Păuleni II	Falangă	B
PCD/I 30	8925	III D3			OL	B
PCD/I 31	8926	III D3			OL	B
PCD/I 32	8927	III D3			OL	B
PCD/I 33	8930	III D3			OL	B
PCD/I 34	8929	III D3			OL	B
PCD/I 35	8931	III D3			OL	B
PCD/I 36	8928	III D3			OL	B
PCD/I 37	11496	V A1 b5	L 17	Nivel Păuleni I	Ax	Cp
PCD/I 38	6122	V A2	L 11	Nivel Păuleni III	Cn	B
PCD/I 39	11588	V A2 b2		Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 40	11685	V A2 b2	L 5	Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 41	8711	V A2 b2			Rz	Crb

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 42	11340	V A2 b5	Complex 17	Nivel Păuleni I	Ax	Cp
PCD/I 43	11687	V A2 b5	L 5	Nivel Păuleni II	Ax	Cp
PCD/I 44	11331	V A2 b5	Complex 17	Nivel Păuleni I	Ax	Cp
PCD/I 45	11327 sau 11324	V A2 d	Complex 17	Nivel Păuleni I	Ax	Cp
PCD/I 46	11706	V A2 d	L 5	Nivel Păuleni II	D	S
PCD/I 47	11593	V A2 d	L 5 (camera B)	Nivel Păuleni II	D	S
PCD/I 48	11603	V A3 a	L 5 (camera B)	Nivel Păuleni II	T sau R	B
PCD/I 49	12251	V A3 b2	L 21	Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 50	13704	V A3 b2	L 5	Nivel Păuleni II	Rz	Crb
PCD/I 51	15350	V A3 b2	Complex 30	Nivel Păuleni III	Rz	Crb
PCD/I 52	8828	V A3 b2			Rz	Cp
PCD/I 53	15420	I G4	Complex 30	Nivel Păuleni III	Ax	Crb
PCD/I 54	11587	I G4		Nivel Păuleni II	Ax	Crb
PCD/I 55	13734	I G4	L 5	Nivel Păuleni II	Ax	Crb
PCD/I 56	8824	I G4	Complex 19	Nivel Păuleni II	Ax	Crb
PCD/I 57	8826	III K1b	L 5	Nivel Păuleni II	Ax	Crb
PCD/I 58	11252	III B12	L 5	Nivel Păuleni II	Astragal	Oc
PCD/I 59	12240	III B10	Val		Falangă	B
PCD/I 60	12243	I A17	Val		Rz	Crb
PCD/I 61	11245	I B8			D	S
PCD/I 62	12247	I A3			OL	Oc
PCD/I 63	14259	I A15			Cs	B
PCD/I 64	17092	V A2			D	S
PCD/I 65	17086	III A2 c1	L 32		OL	B
PCD/I 66	17155	IV C2			Rz	Crb
PCD/I 67	17100	V A2	Complexul 40		Rz	Crb
PCD/I 68	17168	I G2			Ax	Crb
PCD/I 69	17227	V A2			Rz	Crb
PCD/I 70	17098	V A2	Complexul 40		Astragal	Oc
PCD/I 71	17082	I A7 a			Rz	Crb
PCD/I 72	17170	I G2	Complexul 41		Ax	Elan
PCD/I 73	17739	I A7 a			MP	Oc
PCD/I 74	17680	I A17			Rz	Crb
PCD/I 75	17569	III D2	L 5		V	P
PCD/I 76	17556	III D2			V	P
PCD/I 77	17554	III D2			V	P
PCD/I 78	12253	V			OL	Oc
PCD/I 79	5301	III A2 c1			OL	B
PCD/I 80	17830	I B1	Complexul 48		MP	Erb
PCD/I 81	17849	I A9			MP	Erb
PCD/I 82	17952	V A2 d			D	S
PCD/I 83	17920	?	Complexul 48		Astragal	Crb
PCD/I 84	17865	?			Falangă	B

Tabelul nr. 1. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii" (PCD/I). Cultura Cucuteni-Ariuşd. IMDA. Indicative. Numere de inventar. Tipologie (coduri tipologice). Context stratigrafic. Materii prime. Specii.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD BRONZ

Situl	Tip	Cultură	Indicativ	Număr inventar	Materie primă	Specie	Debitaj	Fasonare	Utilizare
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	IV E2 b	Wietenberg	PCD/IV 3	5456	Rz	Crb	PD/D; PD/F	A, Tăiere, TT	-
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A1	Wietenberg	PCD/IV 10	7237	OL	B sau Crb	PD/F	Ao	Tc, L
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A1	Wietenberg	PCD/IV 9	7227	OL	Oc	PD/D	At, Ao	Fr
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A3	Wietenberg	PCD/IV 7	7153	MP	Oc	PD/D; PD/F	At	Tc, L, Fr
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A1	Wietenberg	PCD/IV 6	7028	MP	Oc	Şa, PD/D; PD/F	At, Ao	Tc, L, Fr
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A7 a	Wietenberg	PCD/IV 4	5667	MP	Oc	PD/D; F	PD; At, Ao	Tc, L, Fr, RM
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I G8	Wietenberg	PCD/IV 8	7194	Rz	Crb	TT	Cioplire	Str, Tc, L
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I A12	Wietenberg	PCD IV/1	14707	OL	Oc			
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I B1	Wietenberg	PCD IV/5	5677	MP	Oc	PD/D; PD/F	At, Ao	Tc
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I G	Wietenberg	PCD IV/13	4572	Rz	Crb	PD/C; PD/D	-	-
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	?	Wietenberg	PCD IV/14	6758	Cs	B	PD/D	A, RotC,	Tc, L, Fr
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	III D3	Wietenberg	PCD/IV 11	16955	OL	Av	TT, F	Ra	Tc, L
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	III J2	Wietenberg	PCD/IV 12	17546	D	S	PD/D	At	-
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	I B8	Wietenberg	PCD/IV 2	5301	H	B	PD/D; PD/F	Aa, Ao	Str, Tc, L, Microfracturi
Păuleni Ciuc - "Dâmbul Cetăţii"	III H	Wietenberg	PCD/IV 15	17943	Fb	S	-	A	-

Tabelul nr. 2. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii" (PCD/IV). Cultura Wietenberg. IMDA. Indicative. Numere de inventar. Tipologie (coduri tipologice). Context stratigrafic. Materii prime. Specii. Procedee tehnice.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Categorii tipologice	Grupe tipologice	Tipuri
I, N = 39	I A, N = 23	I A1, N = 6
		I A3, N = 2
		I A7 = 7
		I A9 = 1
		I A15, N = 2
		I A17, N = 4
		I A21, N = 1
	I B, N = 8	I B1, N = 5
		I B3, N = 1
		I B7, N = 1
		I B8, N = 1
	I G, N = 8	I G1, N = 1
		I G2, N = 2
		I G4, N = 4
		I G9, N = 1
III, N = 20	III A, N = 4	III A1, N = 1
		III A2, N = 3
	III B, N = 5	III B3, N = 2
		III B10, N = 2
		III B12, N = 1
	III D, N = 10	III D2, N = 3
		III D3, N = 7
	III K, N = 1	III K1, N = 1
IV, N = 1		
V, N = 21	V A, N = 21	V A1, N = 2
		V A2, N = 14
		V A3, N = 5
N = 3 Categorii neincluse în lista Beldiman 2007	Grupe neincluse în lista Beldiman 2007	Astragal perforat, N = 1 Falangă perforată, N = 1 Os cu urme de impact, N = 1 Tipuri neincluse în lista Beldiman 2007

Tabelul nr. 3. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii” (PCD/I). Cultura Cucuteni-Ariuşd. IMDA. Structura tipologică. Repartiţia cantitativă.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul V

INDUSTRIA MATERIILOR DURE ANIMALE DESCOPERITĂ ÎN AŞEZAREA DE LA PĂULENI-CIUC – „DÂMBUL CETĂŢII", JUD. HARGHITA. DATE ASUPRA PALEOTEHNOLOGIEI

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

Cercetările arheologice desfăşurate în campaniile 1999-2012 în situl preistoric de la Păuleni-Ciuc – „*Dâmbul Cetăţii*", jud. Harghita (în continuare, PCD) către un colectiv condus de dr. Valeriu Cavruc şi dr. Dan Lucian Buzea (Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna) au prilejuit recuperarea unui lot de artefacte aparţinând industriei materiilor dure animale (în continuare, IMDA), atribuit culturii Cucuteni-Ariuşd, culturii Jigodin, culturii Costişa-Ciomortan şi culturii Wietenberg. El a fost recuperat, cu efective variabile, din cele trei niveluri ale locuirii eneolitice, ca şi din nivelurile aparţinând epocii bronzului, atât din complexe (gropi, locuinţe de suprafaţă), cât şi din afara acestora.

Este vorba de cel mai consistent ansamblu de piese de acest gen pe care îl avem la dispoziţie până acum dintr-un sit plasat în aria transilvăneană a culturii Cucuteni-Ariuşd şi unul dintre puţinele loturi aparţinând culturii Wietenberg care a fost analizat conform metodologiei actuale a domeniului (Buzea, Lazarovici 2005 – cu bibliografia).

Cu prilejul de faţă ne propunem, în principal, formularea unor consideraţii asupra lotului IMDA; dat fiind faptul că au fost identificate tipuri şi subtipuri noi, în raport cu lista tipologică a IMDA preistorice din România, propusă relativ recent (Beldiman 2007), unele încadrări tipologice sunt provizorii şi, în consecinţă, supuse revizuirii, în măsura avansării studiului asupra altor seturi de artefacte IMDA provenind din situl menţionat sau din alte situri aparţinând culturilor menţionate. Datele asupra artefactelor aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd (descoperiri 1999-2010) au fost prezentate pentru prima dată într-un studiu apărut în 2010 (Sztancs, Beldiman 2011b).

Valoarea demersului de faţă este subliniată prin faptul că, în ultimă instanţă, avem de-a face cu analiza sistematică, în premieră, a unui lot de artefacte atribuit culturii Cucuteni-Ariuşd în provenienţă din regiunile intracarpatice, bine reperat în stratigrafia sitului şi apt a fi datat radiometric.

Lotul analizat cuprinde 101 piese, dintre care 58 au fost descoperite în campaniile din perioada 1999-2008 (PCD/I 1-58) (tabelele nr. 1-3). Repartiţia pe campanii a acestor 58 de piese se prezintă în felul următor: o piesă a fost recuperată prin cercetările derulate în anul 1999; 3 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2000; 4 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2001; nici o piesă nu a fost recuperată prin cercetările derulate în anul 2002; 16

www.cimec.ro / www.mncr.ro

piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2003; 12 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2004; 12 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2005; 5 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2006; 2 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2007; 2 piese au fost recuperate prin cercetările derulate în anul 2008; o piesă nu are anul descoperirii precizat. În campania 2010 au mai fost descoperite alte 6 piese – PCD/I 59-64; alte piese provin din cercetările desfăşurate în anii 2011 şi 2012. Datele lor figurează în tabelul nr. 1.

Mai mult de jumătate dintre artefactele PCD/I provin din inventarul a 12 complexe, repartizate în toate cele trei niveluri eneolitice identificate: nivelul I: C17/L17 = locuinţă; nivelul II: C19, C25 = gropi; L2, L4, L5 = locuinţe; şanţul exterior/palisada; nivelul III: C16, C30 = gropi; L11, L12 = locuinţe; valul de pământ. Trei piese au fost atribuite nivelului II, fiind recuperate în afara complexelor, iar alte 15 piese nu au nivelul de provenienţă precizat (Buzea, Lazarovici 2005; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011).

Efectivul studiat direct de noi este de 101 artefacte. Toate artefactele se păstrează în colecţiile Muzeului Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna (numerele de inventar sunt redate în tabelul nr. 1). Starea lor de conservare este bună şi foarte bună, permiţând, astfel, efectuarea în condiţii optime a tuturor observaţiilor impuse de studiul lor complex. În demersul nostru au fost utilizate sistematic datele analizei exhaustive a pieselor în microscopie optică de mică putere (măriri 4x – 40x) şi microscopie digitală (măriri x10 – x200).

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ, compus din sigla sitului, numărul etapei de locuire şi numărul curent (exemplu: PCD/I 15); indicativul ţine seama de provenienţa stratigrafică şi atribuire culturală; astfel, cultura Cucuteni-Ariuşd a primit cifra I (fără departajarea pe nivelurile I-III, nesemnificativă în condiţiile existenţei unui lot redus numeric); nivelul atribuit culturii Jigodin a primit cifra II; nivelul culturii Costişa a fost desemnat cu cifra III, iar cel al culturii Wietenberg cu cifra IV.

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere şi componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor (tabelul nr. 1). Acestea sunt etalate/sintetizate statistic/tabelar, precum şi în secţiunea de catalog, unde sunt redate în forma fişelor individuale. Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcţional (Beldiman 2007; Beldiman, Sztancs 2007 – cu bibliografia).

V.1. Cultura Cucuteni-Ariuşd

În ceea ce priveşte artefactele aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd, distribuţia cantitativă în niveluri şi după provenienţa din complexe este relativ eterogenă, contrastant inegală. Nivelul II a livrat cele mai multe piese (N = 27). Loturile cele mai consistente provin din complexele: C17/L17 (nivelul I, 7 piese) şi L5 (nivelul II, 18 piese).

Categoriile tipologice reprezentate sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007: I Unelte; III Podoabe/Piese de port; V Diverse – Piese tehnice (Beldiman 2007, 71-76).

Repartiţia cantitativă arată predominarea absolută a uneltelor (N = 28), urmate de piesele tehnice (N = 16) şi de podoabe (N = 12); pe ultimul loc se plasează piesele neincluse în lista tipologică Beldiman 2007 (N = 2).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Grupele tipologice înregistrează prezenţa a 8 entităţi: I A = Vârfuri (N = 16); I B = Netezitoare (N = 6); I G = Vârfuri oblice (N = 6); III A = Podoabe (Dinţi perforaţi – imitaţii de os) (N = 2); III B = Podoabe (Pandantive, N = 3); III D = Podoabe (Mărgele, N = 7); V A1 = Diverse – Piese tehnice (Eboşe) (N = 15); V A2 = Diverse – Piese tehnice (Materii prime) (N = 104); V A3 = Diverse – Piese tehnice (Deşeuri) (N = 5); două piese neincluse în lista tipologică Beldiman 2007: astragal perforat de oaie/capră; idol antropomorf din corn de cerb.

Sub raport cantitativ se remarcă plasarea pe primul loc a grupei vârfurilor (I A), urmată de grupa materiilor prime (V A2), a mărgelelor (III D), a netezitoarelor (I B) şi a deşeurilor (V A3); celelalte grupe sunt reprezentate prin efective mici, având 1-4 exemplare.

Tipurile decelate sunt în număr de 21, iar subtipurile în număr de 12, după cum urmează:

I A Vârfuri: Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal (I A1); Vârf fasonat integral (I A3); Vârf pe semimetapod de ovicaprine (I A7); Vârf pe semimetapod distal de ovicaprine (I A7 a); Vârf pe semimetapod proximal de ovicaprine (I A7 b); Vârf pe fragment de corp costal (I A15); Vârf pe segment de rază de corn de cerb (*chasse lame*) (I A17 a); Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal şi proximal (I A21) (fig. 1/1-7).

I B Netezitoare: Netezitor pe fragment de os lung (I B1); Netezitor pe fragment de corp costal (I B3); Netezitor pe fragment de canin (de suid) (I B7) (fig. 1/8-12).

I G Vârf oblic: Vârf oblic dublu pe segment de rază neperforată de corn de cerb (I G1 b); Vârf oblic pe segment de ax perforat de corn de cerb (I G4); Vârf oblic pe segment de rază perforată de corn de cerb (I G9) (fig. 2).

III Podoabe: Dinte (canin) perforat de cerb – imitaţie de os (III A2 c); Pandantiv pe fragment de canin de suid (III B3); Pandantiv pe falangă (de bovine) (III B10); Mărgea de os (III D3) (fig. 3).

V Diverse; A Piese tehnice: Piesă tehnică – Eboşă de corn (ax) (V A1 b5); Piesă tehnică – Materie primă (V A2); Piesă tehnică – Materie primă (corn, rază) (V A2 b2); Piesă tehnică – Materie primă (corn, ax) (V A2 b5); Piesă tehnică – Materie primă (dinte – defensă de suid) (V A2 d); Piesă tehnică – Deşeu (os) (V A3 a); Piesă tehnică – Deşeu (corn, rază) (V A3 b2) (fig. 2).

Neincluse în Lista Beldiman 2007: Piesă de podoabă (astragal perforat); Piesă de cult (idol antropomorf din corn de cerb) (tabelul nr. 1).

Cele mai mari efective sunt înregistrate în cazul: vârfurilor pe fragmente de oase lungi fasonate distal (N = 6); vârfurilor pe semimetapodii de ovicaprine (N = 6); netezitoarelor pe fragmente de oase lungi (N = 4); mărgelelor de os (N = 7); materiilor prime (N = 10); deşeurilor (N = 5). În rest, tipurile au un număr de piese cuprins între 1 şi 3.

De asemenea, se constată existenţa unor tipuri repertoriate, comune, întâlnite în loturile deja studiate sistematic şi provenind din aşezări neo-eneolitice (Beldiman 2007, 71-76 – cu bibliografia), precum: vârful pe fragment diafizar de os lung fasonat distal; vârful pe semimetapod de ovicaprine; netezitorul pe fragment de os lung; netezitorul pe fragment de os lung şi cel pe fragment de corp costal; piesele de podoabă, ca pandantivele şi mărgelele; piesele tehnice (eboşe; materii prime; resturi de debitaj – oase lungi, coarne bovide şi cervide).

Analiza artefactelor eneolitice descoperite la Păuleni-Ciuc – „*Dâmbul Cetăţii*" a permis şi decelarea unor tipuri/subtipuri noi sau rare în raport cu lista tipologică a IMDA preistorice cunoscută până acum pe teritoriul României. Printre acestea se numără: netezitorul pe fragment de canin (de suid) (I B7); dinte (canin) perforat de cerb – imitaţie de os (III A2 c); pandantiv pe fragment de canin de suid (III B3); pandantiv pe falangă (de bovine); astragal perforat; idol

www.cimec.ro / www.mncr.ro

antropomorf din corn de cerb. Piesa cea mai importantă a lotului rămâne, fără îndoială, idolul antropomorf *en violon* realizat din corn de cerb (*unicum*).

Sub raportul originii anatomice (piese scheletice) şi specifice (specii) a materiilor prime, constatăm faptul că oasele lungi (metapodii, tibia/radius, oase lungi neprecizabile şi neidentificabile, N = 23), oasele scurte (astragal, falangă, N = 2) şi oasele plate (corpuri costale, mandibulă, omoplat, N = 5) provenind de la mamifere domestice (bovine, ovicaprine, porc?) reprezintă peste jumătate din totalul efectivului studiat (N total = 30), dominând structura lotului. Înregistrăm, de asemenea, prezenţa dinţilor de suine (mistreţ, N = 5) şi a coarnelor (proces cornular de bovine, N = 1; ax de cerb şi căprior, N = 11; raze de cerb şi căprior, N = 11). Astfel este ilustrată şi inserţia semnificativă a speciilor vânate în repertoriul materiilor prime scheletice de origine animală utilizate de comunităţile eneolitice din sud-estul Transilvaniei. Speciile identificate sunt: bovinele, N = 18; ovicaprinele, N = 11; cerbul, N = 15; căpriorul, N = 7; mistreţul, N = 5; neprecizabil, N = 2.

Artefactele Cucuteni –Ariuşd din lotul analizat au fost introduse în baza de date de tip Microsoft Access a industriei materiilor dure animale databile în neoliticul şi eneoliticul Transilvaniei. Prelucrarea datelor s-a realizat prin intermediul interogărilor. Acestea au avut în vedere: repartiţia artefactelor în complexe şi strat, materiile prime (specii şi elemente scheletice), principalele categorii tipologice, grupe tipologice şi tipuri prezente în cadrul sitului, procedee aplicate în etapele „lanţului operator" şi studiul urmelor de utilizare.

Vom prezenta cu acest prilej mai ales concluziile preliminare legate de aspectele tehnologice: materii prime, fabricare, urme de utilizare.

În privinţa repartiţiei tipurilor, avem de-a face cu o predominare a pieselor tehnice – materii prime (17%), urmate de piesele de podoabă – mărgelele realizate pe fragmente diafizare de os lung (12%); uneltele sunt dominate de vârfuri, cele mai multe fiind realizate pe fragmente diafizare de os lung (10%); în procent de 9% sunt prezente vârfurile pe semimetapod de ovicaprine; în proporţie de 7% avem vârfuri oblice pe fragment de ax de cerb. Aşa cum reiese şi din graficul nr. 4, celelalte tipuri prezente în sit se regăsesc în proporţie de 2 – 3%.

Speciile care au furnizat materiile prime pentru realizarea artefactelor din materii dure animale din situl în discuţie sunt redate în graficul nr. 5. Observăm o predominare a materiilor prime provenind de la specia *Cervus elaphus* (15 piese), apoi avem câte 11 artefacte realizate din elemente scheletice provenind de la ovicaprine (*Ovis aries/Capra hircus*) şi bovine (*Bos taurus*). Căpriorul (*Capreolus capreolus*) şi suinele sălbatice – mistreţul (*Sus scrofa ferus*) au furnizat câte 7, respectiv 5 piese reprezentând materii prime. De asemenea, există 3 artefacte realizate din elemente scheletice a căror specie nu a putut fi identificată.

În privinţa elementelor scheletice utilizate, constatăm o predominare a coarnelor de cerb şi căprior (a razelor, urmate de fragmentele de ax). Oasele lungi şi metapodiile sunt prezente în număr de câte 7 piese. Dinţii sunt în număr de 5 (materii prime şi piese finite), iar 3 piese au fost realizate din segmente neprecizate ale unor procese cornulare. Din scapula, corpuri costale şi oase neidentificabile au fost realizate câte 2 piese, iar pe astragal, falangă şi mandibulă, câte un artefact (graficul nr. 6).

În privinţa „lanţului operator" s-au efectuat două interogări: prima dintre acestea a vizat identificarea procedeelor tehnice aplicate în etapa debitajului, iar cea de-a doua a vizat procedeele aplicate în etapa de fasonare. Pentru etapa debitajului, constatăm predominarea procedeului de percuţie directă, aplicat în combinaţie cu despicarea şi cioplirea. O serie de artefacte au fost debitate prin şănţuire axială (7). Avem şi o serie de artefacte la care etapa debitajului este absentă (7).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Raclajul axial (1) şi tăierea transversală (2) pare a nu se regăsi printre preferinţele de debitare a materiilor prime, acest fapt fiind susţinut de prezenţa foarte redusă a artefactelor cu astfel de urme. Pentru etapa fasonării, constatăm că un număr mare de artefacte au fost fasonate prin abraziune (25), iar o parte considerabilă nu prezintă urmele procesului de fasonare (23). Alte procedee atestate sunt: cioplirea, raclajul axial şi aplicarea tratamentului termic.

Urmele de utilizare (tocire, lustru, striuri, fracturi diverse) sunt prezente pe 81% din artefactele analizate, iar eboşele şi materiile prime sunt în proporţie redusă, de 10%, respectiv 9%.

Ca elemente ale «schemelor operatorii» aplicate în fabricarea artefactelor IMDA, ca şi cele ale ambianţei tehnologice în care ele se utilizau se pot menţiona:

1. debitajul oaselor lungi prin aplicarea rutinieră a percuţiei directe/fracturării cu ajutorul unui obiect dur (percutor litic sau de lemn) sau prin aplicarea procedeului sofisticat şi precis al şănţuirii (unilaterale sau bilaterale) cu ajutorul lamei litice sau burinului; se întâlnesc atât cazuri de aplicare a unui singur procedeu, cât şi cazuri în care cele două procedee se combină, probând cunoaşterea perfectă a parametrilor materiilor prime şi precizie operaţională, vizându-se extragerea eboşelor de formă rectangulară şi de dimensiuni diverse;

2. aplicarea, aparent mai rară, a debitajului prin abraziune în suprafaţă;

3. fasonarea aproape invariabilă prin recurgerea la abraziunea multidirecţională (axială, oblică, transversală;

4. aplicarea procedeului perforării prin rotaţiei rapidă, cu ajutorul sfredelului (cazul pieselor de podoabă de tipul pandantivelor şi al mărgelelor);

5. prezenţa banală a instrumentarului (gama vârfurilor) pentru perforat materiale organice flexibile (ţesături, piei şi blănuri), pentru împletit fibre vegetale şi animale, ca şi pentru debitajul materialelor litice (*chasse-lames*);

6. predilecţia polarizată pentru: a. instrumentarul relativ grosier, de dimensiuni medii, simplu ca mod de fabricare şi utilizare (vârfuri diverse, netezitoare pe fragmente de oase lungi sau pe fragmente de coaste); b. obiecte elaborate, de dimensiuni medii şi mici (podoabe, ca pandantivele şi mărgelele) realizate cu multă migală, în virtutea unor finalităţi practice bine definite, impuse de tradiţii riguros conservate; este posibil ca unele piese elaborate, de serie mare, standardizate morfo-tipologic (precum mărgelele discoidale de os sau imitaţiile în os ale caninilor reziduali de cerb) să fi fost procurate şi pe calea schimbului;

7. prezenţa semnificativă a materiilor prime neprocesate sau în stadii incipiente de procesare, sub formă de materii brute, eboşe şi deşeuri.

Toate situaţiile şi observaţiile menţionate mai sus dovedesc derularea în sit a activităţilor domestice rutiniere de prelucrare a fibrelor diverse, a materialelor litice şi a MDA, cu o concentrare semnificativă în inventarul L5 şi L7.

Idolul antropomorf *en violon*. O situaţie specială este legată de descoperirea idolului antropomorf plat de tip *en violon*. Este vorba de un artefact fragmentar; lipseşte circa 1/3 din circumferinţă (corpul, sector drept), fracturată în vechime. Partea proximală (rectangulară sau trapezoidală cu margini concav/convexe la origine) este fracturată în proporţie aproximativă de 2/3, de asemenea, în vechime. Pe circumferinţa feţei inferioare lipseşte un mic sector, fracturat recent. Suprafeţele sunt puternic afectate prin acţiunea acizilor generaţi de rădăcinile plantelor ierboase; urmele specifice sunt observabile mai ales pe faţa inferioară.

Tipologie. Descriere. Piesa a fost descoperită în inventarul Locuinţei nr. 5. Ea a fost publicată sumar în raportul anual privind cercetările arheologice din 2004 şi într-un alt raport

www.cimec.ro / www.mncr.ro

(extensiv) care expune rezultatele campaniilor de cercetare aferente anilor 2003-2005. În aceste rapoarte se menţionează faptul că obiectul este confecţionată din os.

Datorită caracterului de unicat, obiectul analizat cu acest prilej a fost clasificat în categoria Tezaur în cadrul colecţiilor Muzeului Naţional al Carpaţilor Răsăriteni din Sfântu Gheorghe, jud. Covasna (Buzea, Lazarovici 2005, 31, 39, 76, 88, pl. XVIII/19; XXX/2; Buzea 2008). După tipologia propusă de cercetătorul Dan Monah, piesa aparţine tipului (b) – idol/amuletă plat(ă) (Monah 1997, 136).

Artefact fragmentar; sectoarele care lipsesc au fost fracturate în vechime probabil intenţionat (mutilare rituală?) sau în timpul utilizării? Pe porţiunea conservată a părţii proximale s-a amenajat o perforaţie, plasată pe axul longitudinal al piesei. Perforaţia este de formă circulară în plan şi bitronconică asimetrică în profil/secţiune. Procedeul tehnic la care s-a recurs pentru realizarea ei a fost rotaţia multiplă (cu ajutorul unui sfredel, probabil), aplicat pe faţa superioară, cu alezarea pe faţa inferioară.

Din punct de vedere morfologic, piesa are două părţi: circa 2/3 din lungimea sa (părţile mezială şi distală) reprezintă corpul, care are forma ovală simetrică în plan vertical sau pe lungime; circa 1/3 reprezintă partea proximală, având la origine probabil fie forma rectangulară cu marginile rotunjite, fie trapezoidală cu marginile convexe şi rotunjite (a se vedea propunerile de reconstituire). Se conservă un mic sector având marginea stângă rectilinie şi plasată în zona de contact cu corpul (partea mezială a corpului); pe partea proximală s-a practicat perforaţia unică pe sectorul central. Corpul, fasonat integral este uşor convex în profil (faţa superioară) – concav (faţa inferioară), păstrând probabil morfologia suprafeţei materiei prime din care a fost confecţionată (corn de cerb, probabil segmentul bazal sau central al axului, *compacta*). Cum deja s-a precizat, pe circumferinţa feţei inferioare lipseşte un mic sector fracturat recent. Pe cele două feţe şi pe margini se pot observa uşor urmele operaţiei de fasonare prin racla axial, oblic şi circular; marginile rotunjite au fost fasonate minuţios prin raclaj şi, poate, prin abraziune transversală şi oblică.

Materie primă. Piesa a fost confecţionată dintr-o placă subţire de corn de cerb (*compacta*), extrasă probabil din sectorul bazilar sau central al axului. Cu ajutorul lupei binoculare se pot observa pe faţa inferioară urmele slabe şi discontinui ale ţesutului spongios specific cornului de cerb (*spongiosa*).

Morfometrie. Dimensiunile sunt exprimate în mm. Lungimea totală iniţială circa 83; lungimea păstrată 75; grosimea extremităţii distale 3; grosimea părţii meziale 3,5; diametrul corpului 61/61; lungimea iniţială a părţii proximale circa 23; lungimea păstrată a părţii proximale 15; lăţimea părţii proximale 25; grosimea părţii proximale 2,7. Perforaţia: diametrul pe faţa superioară 4,5; diametrul pe faţa inferioară 4,5; diametrul interior 3.

Studiu tehnic. Debitajul are parametri nedeterminabili datorită aplicării fasonării integrale prin raclaj şi abraziune. Pentru extragerea tronsonului bazal sau mezial al axului de corn de cerb s-a recurs probabil la percuţie directă/cioplire sau tăiere transversală şi fracturare. Fasonarea este integrală. După percuţia directă/cioplirea sau tăierea transversală şi fracturarea segmentul de *compacta* s-a recoltat probabil prin despicarea tronsonului axului şi curăţarea/înlăturarea ţesutului spongios (*spongiosa*) prin raclaj. Relieful specific al compactei (şanţuri, perlura) a fost eliminat prin raclaj sau abraziune. Feţele plăcii au fost fasonate prin raclaj intens pentru a dobândi un aspect neted, iar marginile au fost modelate prin abraziune şi raclaj de-a lungul circumferinţei. Perforaţia este perfect circulară în plan şi bitronconică asimetrică (mai dezvoltată pe faţa superioară) în profil; plasată în axul principal al piesei, probabil la distanţă de 3-4 mm de extremitatea proximală. A fost

www.cimec.ro / www.mncr.ro

obținută prin rotație continuă, aplicată pe fața superioară, probabil cu ajutorul unui sfredel cu arc și apoi prin alezarea conturului pe fața inferioară. În ceea ce privește urmele de utilizare, ar fi trebuit ca urmele de uzură să fie vizibile, în primul rând, la nivelul perforației (margini tocite și deformate prin acțiunea firului de suspendare). Dar, la acest nivel nu se observă nici o urmă de acest fel, morfologia perforației fiind intactă. Fețele și marginile corpului piesei sunt ușor tocite. Fracturarea părții proximale și a celei meziale a intervenit fie accidental în timpul utilizării, fie drept consecință a unei acțiuni intenționate (mutilare rituală?).

Rol funcțional prezumat. Absența urmelor evidente de utilizare ca obiect suspendat, fixat liber (cu posibilitate de mișcare) pe un fir/fibră de origine animală (piele, lână) sau vegetală (in, cânepă) ne permite să avem în vedere două situații ipotetice de folosire a piesei în discuție: • prin fixare rigidă pe fir/fibră ca pandantiv/amuletă; • piesă cusută pe un suport (veșmânt, bandă) textil sau de piele. Se cunosc situații constatate arheologic implicând varianta utilizării pieselor asemănătoare ca pandantive/amulete (contexte funerar – morminte din necropola eneolitică de la Varna, de exemplu) (Sztancs, Beldiman, Buzea 2009; Sztancs, Beldiman, Buzea 2010; Beldiman, Sztancs, Buzea 2010 – cu bibliografia). De asemenea, cunoaștem reprezentări în relief a unor piese de tipul pandantivelor circulare suspendate prin intermediul unui fir/fibră/bandă la nivelul gâtului sau al pieptului unor statuete ceramice feminine sau siluete feminine pictate (Monah 1997, 138-142). Aceste situații furnizează argumente semnificative și pertinente pentru o asemenea interpretare.

Idolul/pandantivul/amuleta antropomorf(ă) de la Păuleni-Ciuc-„Dâmbul Cetății" reprezintă primul artefact de acest tip realizat din corn de cerb semnalat până în prezent în aria culturii Cucuteni-Ariușd. Morfologia sa este identică sau apropiată de aceea a altor piese, confecționate însă din lut ars, metal (aur, argint, cupru) și os din aria aceleiași culturi (regiunile estice ale României dintre Carpați și Prut – Moldova; Republica Moldova) sau în aria culturilor Tiszapolgár și Bodrogkeresztúr din Transilvania și Ungaria (Sztancs, Beldiman, Buzea 2009; Sztancs, Beldiman, Buzea 2010; Beldiman, Sztancs, Buzea 2010 – cu bibliografia).

Cum deja s-a menționat mai sus, ceea ce face din obiectul în discuție un *unicum* în aria culturii Cucuteni-Ariușd este materia primă aleasă pentru realizarea sa; cornul de cerb (*compacta*) este, astfel, pentru prima dată atestat cu o utilizare de acest fel. Pentru utilizarea cornului și a dinților de cerb în industria materiilor dure animale a culturii menționate a se vedea, dintre publicațiile recente: Marinescu-Bîlcu, Bolomey 2000, 77-89; Beldiman, Sztancs 2005a; Sztancs, Beldiman 2005; Beldiman, Sztancs 2009 – cu bibliografia. Totodată, trebuie subliniată, încă o dată, raritatea extremă a idolilor de tip plat în aria culturii Cucuteni-Ariușd din regiunile intracarpatice, constatare care sporește, o dată în plus, valoarea descoperirii de la Păuleni-Ciuc. În această privință, piesa discutată contribuie la mai buna cunoaștere a difuziunii unor astfel de artefacte (încărcate de semnificații din domeniul spiritualității) și la îmbogățirea repertoriului lor.

Analogii. Criteriile pentru stabilirea analogiilor pentru idolul plat din corn de cerb de la Păuleni-Ciuc avute în vedere sunt: • materia primă de origine animală (respectiv, osul); • morfologia generală a corpului (circulară sau ovală); • morfologia părții proximale (rectangulară sau trapezoidală cu marginile concav/convexe; • numărul perforațiilor de la extremitatea proximală (1); amplasarea axială a perforației. Pentru lista detaliată a analogiilor și alte discuții a se vedea: Sztancs, Beldiman, Buzea 2009; Sztancs, Beldiman, Buzea 2010; Beldiman, Sztancs, Buzea 2010.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

V.2. Culturile epocii bronzului (Jigodin, Costişa-Ciomortan, Wietenberg)

Lotul IMDA recuperat din situl de la Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii" prin cercetările desfăşurate în anii 1999-2012 cuprinde şi 15 piese aparţinând epocii bronzului. Dintre acestea, câte o piesă este atribuită culturilor Jigodin şi Costişa, iar 13 culturii Wietenberg.

Se remarcă prezenţa vârfurilor de os, confecţionate din oase lungi de erbivore mari şi mijlocii. O menţiune specială trebuie făcută asupra vârfului de săgeată de os aparţinând culturii Jigodin.

În cadrul IMDA atribuită culturii Wietenberg se constată predilecţia pentru amenajarea vârfurilor de mari dimensiuni pe fragmente de oase lungi de erbivore mari şi utilizarea cornului de cervide, din care se confecţionează vârfuri oblice perforate.

O remarcă specială se face asupra fragmentului de placă de corn de cerb gravată cu motive geometrice, puternic arsă; ea se poate lega, probabil de simbolistica solară, atât de frecventă în aria acestei culturi.

O altă piesă rară este vârful oblic perforat realizat pe bază de ax de elan (*Alces alces*); după cunoştinţele noastre, este prima atestare (menţionată în literatura de la noi) a utilizării cornului de elan în IMDA de pe teritoriul României.

Gama procedeelor tehnice care au permis procesarea materiilor prime menţionate include percuţia directă/cioplirea, raclajul, abraziunea, perforarea prin rotaţie.

V.3. Concluzii legate de studiul IMDA

Analiza tipologică a pieselor IMDA descoperite la Păuleni-Ciuc – *„Dâmbul Cetăţii"* a permis:

1. precizarea reperelor de bază ale repertoriului tipologic al culturii Cucuteni-Ariuşd din spaţiul intracarpatic;

2. includerea în repertoriul tipologic Beldiman 2007 a unor tipuri/subtipuri noi, piese rare sau unicat, până în prezent, unele recuperate din secvenţe/contexte/complexe stratigrafiate, bine definite şi apte a fi datate radiometric – a se vedea *supra*; remarcăm încă o dată prezenţa pieselor de podoabă şi a unui *unicum*: idolul antropomorf *en violon* din corn de cerb;

3. verificarea cu succes a fiabilităţii sistemului tipologic elaborat pentru artefactele MDA preistorice din spaţiul românesc (lista Beldiman 2007) (Beldiman 2007, 211-234).

4. identificarea preliminară a unor genuri de activităţi domestice derulate în sit, ilustrate prin prezenţa unor artefacte specifice: prelucrarea fibrelor diverse, a materialelor litice şi a MDA.

Piesele lotului studiat furnizează repere cultural-cronologice şi paleotehnologice foarte importante pentru abordarea complexă şi extensivă a manifestărilor civilizaţiei şi culturii unor comunităţi eneolitice intracarpatice aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd, a căror IMDA a putut fi studiată, pentru prima dată, în mod sistematic.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul VI

CONCLUZII

Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni (MNCR) are în permanenţă iniţiative de promovare a măsurilor de protejare şi încurajare a diversităţii etnice şi culturale, prin intermediul unor activităţi specifice educaţiei muzeale: organizarea unor ateliere de creaţie tradiţionala (prelucrarea textilelor, lemnului, osului, pietrei etc.); tabere de arheologie experimentală (exploatarea preindustrială a sării şi a silexului, confecţionarea ceramicii cucuteniene, amenajarea vetrelor foc şi a cuptoarelor de ars ceramica etc.), organizarea unor expoziţii tematice (Tabăra de Arheologie Experimentală Păuleni-Ciuc - „*Dâmbul Cetăţii*", jud. Harghita; Bucură-te de primăvara ta!; Meştereşte cu noi! etc.), la care copiii şi tinerii de diferite vârste şi etnii (români, maghiari, rromi) îşi dezvoltă abilităţile creative prin implicarea în aceste tipuri de activităţi (organizate la sediul propriu, şantiere arheologice, spaţii în aer liber, diverse evenimente în locaţii precum şcoli, grădiniţe, case familiale, muzee etc.), derulate ca o alternativă de petrecere a timpului liber.

În judeţele Covasna şi Harghita există o serie de instituţii culturale publice şi un număr relativ mare de asociaţii şi organizaţii non-guvernamentale care se adresează aceloraşi categorii de public şi aceleiaşi comunităţi căreia i se adresează şi Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, prin punctele sale muzeale şi activităţile derulate.

Spre deosebire de aceste instituţii şi organizaţii, MNCR, pe lângă activităţile sale specifice, caută să organizeze şi proiecte şi activităţi inedite, care să servească acele nevoi şi aşteptări pe care oferta culturală a zonei nu le acoperă.

În România, analiza artefactelor din MDA a fost foarte puţin utilizată în acest context, deşi poate oferi informaţii utile privind exploatarea speciilor animale şi a materiilor prime privind practicarea unor îndeletniciri străvechi (vânătoarea, pescuitul, cultivarea şi recoltarea plantelor) sau, eventual, a unor manifestări spirituale (podoabe, amulete) etc.

Artefactele din materii dure animale (MDA) sunt spectaculoase şi unicat în cazul podoabelor şi obiectelor de cult (mărgele, amulete-idoli etc.), dar importante şi în domeniul utilajului. În contrast, constatăm raritatea studiilor, prezentării şi promovării la nivel muzeal a acestui domeniu al paleotehnologiei, prezent în toate culturile preistorice din spaţiul românesc şi ilustrând activităţi economice majore de-a lungul timpului, începând din paleolitic (osul, cornul, dinţii erau necesare la confecţionarea uneltelor, armelor, podoabelor etc.), continuând mai apoi în epocile: neolitic, eneolitic, epoca bronzului şi fierului şi utilizate până în epoca contemporană (materiile dure animale sunt folosite pe scară largă în industria alimentară, farmaceutică, artizanală etc.).

Publicarea catalogului de faţă în mediul editorial local/zonal/naţional şi internaţional, context, în care se analizează artefactele MDA descoperite la Păuleni-Ciuc (Ciomortan-*Csikcsomortán*), „Dâmbul Cetăţii" – *Várdomb*, acoperă o paletă cronologică şi culturală largă, începând cu eneoliticul (cultura Cucuteni-Ariuşd) şi până în epoca bronzului mijlociu (cultura Wietenberg), oferind şansa tuturor celor

www.cimec.ro / www.mncr.ro

interesaţi de a înţelege concepţiile tehnice ale oamenilor din trecut, materiile prime, metodele şi tehnicile folosite pentru realizarea şi utilizarea artefactelor MDA, aportul tradiţiei şi al inovaţiilor/invenţiilor, contactele şi difuziunea cunoştinţelor, aspecte ale vieţii cotidiene, paleta ocupaţiilor şi finalitatea lor, rezolvările tehnice ale unor probleme legate de habitat, procurarea hranei, procesarea diverselor materii prime, relaţiile de schimb etc.

Numărul publicaţiilor culturale care transmit informaţii specifice muzeelor către toţi cei interesaţi, specialişti, public adult pasionat de istorie etc. este încă redus, ca şi al celor care se adresează copiilor şi tinerilor, limitându-se la câteva caiete de lucru ale unor muzee mari din ţară, care pot fi obţinute, de regulă, numai prin vizitarea punctelor muzeale respective, fiind legate in mod direct de expoziţiile curente ale acestora.

În prezent, cele mai multe cataloage de expoziţie prezintă informaţiile rezultate in urma cercetărilor efectuate de muzee sub forma unor publicaţii ştiinţifice, în mare măsura adresate numai specialiştilor. Sunt foarte puţini aceia care îşi îndreaptă atenţia către viitorii membri ai societăţii, care sunt în curs de formare şi care au nevoie de aceste informaţii pentru a deveni purtători şi diseminatori ai moştenirilor culturale strâns legate de patrimoniul cultural naţional.

Materialul propus spre editare a fost realizat în limba română, maghiară şi engleză pentru adresabilitate largă către mediul internaţional, dar şi pentru a veni în întâmpinarea acelor copii şi tineri care nu au avut până in prezent posibilitatea de a depăşi anumite bariere lingvistice impuse de zona sud-est transilvăneană (jud. Covasna şi Harghita), în care s-a derulat proiectul editorial, sperând ca, astfel, curiozitatea şi ambiţia specifică vârstelor fragede să-i impulsioneze sa înveţe limba pe care nu o cunosc.

Proiectul editorial propus de MNCR cu titlul *Animale, tehnologie şi artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Pauleni-Ciuc, jud. Harghita. Catalog*, finanţat de AFCN cuprinde publicarea unui lot considerabil de artefacte IMDA de 101 piese, rezultat în urma descoperirilor realizate în perioada 1999-2012 de MNCR cu ocazia cercetărilor arheologice derulate în situl de la *„Dâmbul Cetăţii” – Várdomb.*

Prin intermediul acestei publicaţii sunt transmise informaţiile rezultate în urma cercetărilor din diverse arii tematice: arheologie, arheologie experimentală, arheozoologie, etnografie, educaţie muzeală, efectuate şi experimentate de specialiştii MNCR şi UCDC-Facultatea de Istorie, cititorilor acestui catalog, indiferent de pregătire şi vârstă (specialişti, public adult, copii, elevi, studenţi, tineri etc.), de etnie (români, maghiari şi rromi) şi de limbă (română, maghiară şi engleză) într-un limbaj accesibil acestora şi prin intermediul unei abordări destinate publicului larg de toate pregătirile. În egală măsură publicaţia poate fi un instrument de lucru util şi pentru mediul cercetării ştiinţifice din străinătate prin publicarea catalogului pieselor şi în limba engleză.

Aceste date se referă la bunuri inestimabile de patrimoniu arheologic de larg interes muzeal, dar şi reieşite din studii profesionale, pe baza cărora se pot elabora produse culturale destinate publicului larg. Se oferă astfel posibilitatea introspecţiei în patrimoniul străvechi al unei regiuni distincte a României, cu particularităţi majore reieşite din poziţionarea ei în zona Carpaţilor de Curbură, la contactul dintre regiuni distincte şi complementare (Transilvania, Moldova, Muntenia), realităţi reflectate de-a lungul mileniilor prin succedarea unui mare număr de culturi arheologice, generatoare a unor imense cantităţi de vestigii de toate felurile, care au fost scoase treptat la iveală prin munca arheologilor sau încă aşteaptă, tăcute, în adâncimea pământului, să vadă lumina zilei şi să fie atinse de lumina cunoaşterii noastre.

Cartea îşi propune să ofere cititorului o oglindă cât mai fidelă asupra unor aspecte din viaţa comunităţilor preistorice care au locuit situl de la „Dâmbul Cetăţii” în urmă cu peste 6000 de ani. Pe

www.cimec.ro / www.mncr.ro

baza celor mai interesante artefacte descoperite şi analizate în studiul de faţă, dar mai ales prin dificultatea şi problematica abordată, autorii acestei publicaţii încearcă să vină în sprijinul cititorului pentru a înţelege mai bine preistoria, arheologia, exploatarea diverselor specii animale, tehnologia şi modul de confecţionare din cadrul IMDA din perioada eneoliticului (cultura Cucuteni-Ariuşd-Tripolie) şi epoca bronzului mijlociu (culturile Costişa-Ciomortan şi Wietenberg).

Acest material editorial este elaborat in scopul valorificaţii complexe a patrimoniului mobil şi în sprijinul activităţilor cultural-educative care pot fi derulate la muzeu sau în alte instituţii culturale şi de învăţământ din ţară şi străinătate (şcoli şi universităţi) de prezentare a materiilor prime legate de practicarea unor îndeletniciri străvechi (vânătoarea, pescuitul, cultivarea şi recoltarea plantelor, prelucrarea pieilor, a fibrelor diverse, a lemnului, a pietrei, a lutului), precum şi, nu mai puţin important, în conexiune cu domeniul spiritualităţii (comportament simbolic, podoabele ca elemente de marcare a identităţii şi statutului social, artă, religie etc.).

Prin parcurgerea paginilor cărţii, cititorii au ocazia să înţeleagă mai bine metodele şi tehnicile de confecţionare a artefactelor din MDA, să dobândească informaţii noi importante despre marea civilizaţie eneolitică Cucuteni-Ariuşd-Tripolie, care s-a dezvoltat în sud-estul Transilvaniei în perioada (4600 – 4050 î.Hr.), precum şi să înţeleagă tradiţiile şi moştenirile culturale din perioada de mijloc a epocii bronzului (2100-1500 î.Hr.) aparţinând unor curente culturale de sorginte est-carpatică şi central-transilvăneană (culturile Costişa-Ciomortan şi Wietenberg).

Zona sud-est transilvăneană făcea deseori parte din entităţile culturale ale căror arii de bază se aflau la est de Carpaţi, de exemplu, în cazul culturilor Cucuteni-Ariuşd, Costişa-Ciomortan şi multe altele. Când munţii Carpaţii Răsăriteni separau ariile culturale ale acestor culturii, relaţiile dintre entităţile etno-culturale aflate la est şi vest de Carpaţi, de cele mai multe ori au fost deosebit de intense, lucru atestat şi de prezenţa unor artefacte realizate din MDA ajunse în diferite zone pe cale schimbului şi a importurilor culturale.

Daca în contextul proiectelor in cadrul cărora au fost elaborate materiale de lucru care veneau ca şi completare a informaţiei transmise prin intermediul activităţilor specifice proiectului (cercetare arheologică, arheologie experimentală, ateliere creative, experimente de teren etc.) de aceasta data aceste activităţi vin ca exemple de bună practica în paginile publicaţiei pentru a concretiza informaţia transmisa prin intermediul textelor şi cataloagelor de piese confecţionate din MDA.

Necesitatea publicării în limba română, engleză şi maghiară a cărţii este justificată şi de participarea concomitentă la activităţile muzeale derulate de MNCR în oraşele Sfântu Gheorghe şi Miercurea-Ciuc, a copiilor vorbitori de limba română şi maghiară, cartea aducând astfel un plus de comunicare între aceştia. Textul cărţii în cele trei limbi europene este menit să trezească atât curiozitatea, cât şi ambiţia de a-l parcurge în totalitate, ca şi dorinţa de a învăţa pentru a înţelege.

Autorii

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Capitolul VII

CATALOGUL ARTEFACTELOR DIN MATERII DURE ANIMALE DESCOPERITE ÎN AŞEZAREA DE LA PĂULENI-CIUC – „DÂMBUL CETĂŢII", JUD. HARGHITA

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

Catalogul cuprinde un număr de 101 fişe ale artefactelor IMDA provenind din patru niveluri ale sitului de la Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii", corespunzătoare epocilor/culturilor: 1. eneolitic: Cucuteni-Ariuşd (N = 84); 2. epoca bronzului: Jigodin (N = 1); Costişa-Ciomortan (N = 1); Wietenberg (N = 15).

Nivelurile din care provin artefactele au fost marcate cu cifre romane, rezultând următoarele indicative: PCD/I = cultura Cucuteni-Ariuşd; PCD/II = cultura Jigodin; PCD/III = cultura Costişa-Ciomortan; PCD/IV = cultura Wietenberg.

Fişele artefactelor sunt ordonate pe niveluri/culturi.

Fişa standard pune la dispoziţie datele despre artefact în următoarea structură:

INDICATIV • TIP • COD TIPOLOGIC
• Categorie (unelte, arme, podoabe, materii prime, accesorii etc.) • Instituţie deţinătoare/Colecţie
• Număr de inventar • Context • Apartenenţă culturală • Planşă

- Materie primă.
- Stare de conservare (întreg, fragmentar, fragment).
- Descriere (morfologie, date tehnice privind fabricarea, urme de utilizare, rol funcţional prezumat etc.).
- Dimensiuni (mm).
- Bibliografia/Inedit.
- Autori fişă.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CULTURA CUCUTENI-ARIUŞD

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 1 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8667 • 2003 Passim • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Fragment de os lung de vită.
• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.
• Vârf pe fragment de os lung fasonat distal. Debitaj prin percuţie directă şi fracturare. Fasonare prin abraziune transversală, oblică şi axială; se conservă striuri rare, lungi, bine marcate. Urme de utilizare: fracturarea extremităţii distale.
• L tot *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 2 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 14718 • 2007 S I Caroul D-E 6-7 din groapa de stâlp nr. 154 -3,20 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Fragment de os lung de ovicaprine.
• Piesă fragmentară, lipsesc extremitatea proximală şi cea distală, fracturate recent.
• Vârf pe fragment de os lung fasonat distal. Debitaj prin şănţuire axială pe ambele laturi (bilaterală); percuţie directă, despicare şi fracturare. Fasonarea a constat în amenajarea părţii active prin abraziune oblică pe margini şi feţe. Urme de utilizare: tocirea şi lustrul pe o lungime de circa 10 mm a părţii active.
• L tot. *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 3 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8764 • 2003 S I Caroul D 11 -2,36 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală.
• Vârf pe fragment diafizar de os lung, probabil fragment distal. Piesă reamenajată pe o piesă mai veche fracturată. Urme de ardere. Debitaj prin percuţie directă/despicare, percuţie directă/fracturare şi şănţuire axială pentru vârful iniţial. Partea activă a fost amenajată prin abraziune transversală şi oblică. Nu se observă urme de utilizare.
• L 38; EP 6/5; PM 5,5/5; LPA cca 12; CD 5/5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 4 • VÂRF • I A
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7969 • 1999 S I Caroul A 13 -1,90 – 2,10 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/1; 5

• Fragment de os lung de ovicaprine.
• Piesă fragmentară, fracturată în vechime la nivelul părţii proximale şi al extremităţii distale.
• Vârf pe fragment diafizar de os lung, cu margini şi feţe nemodificate tehnic. Debitaj prin percuţie directă/despicare. Fasonarea: amenajarea părţii active prin abraziune transversală şi oblică. Fracturare la nivelul părţii active, tocirea şi lustruirea acesteia sunt efecte ale utilizării piesei.
• L *48*/46; PM 12/4; LPA cca *12*/10.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 5 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11572 • 2005 S I, Nivelul Păuleni II Caroul D 9 la sud de L 5 (camera B) -2,65 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/2

• Metapod de ovicaprine.
• Piesă întreagă. Tratament termic.
• Vârf pe fragment diafizar de metapod de ovicaprină. Debitaj prin şănţuire axială şi percuţie directă/fracturare. Fasonată abraziune transversală; striuri estompate prin utilizare. Urme de utilizare: tocire şi lustru intense, rotunjirea extremităţii distale. Foarte probabil piesa era utilizată cu priza directă (în mână) deoarece marginile părţii mezio-proximale, pe faţa inferioară sunt tocite şi lustruite.
• L tot. 81; EP 7/2,5; PM 7/5,5; LPA 35; CD 3/2,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 6 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 12248 • 2000 S I Nivelul Păuleni II Caroul A 11 L 4 -2,40 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 6

• Fragment diafizar de os lung de vită.
• Fragment, fracturat în vechime la nivelul extremităţii distale.
• Fragment mezio-distal al unui vârf pe fragment diafizar de os lung, fracturat în vechime prin aplicarea unei forţe de flexiune laterală (plan de fractură oblic). Lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime. Debitaj prin percuţie directă/fracturare şi percuţie directă/despicare. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Reamenajarea pe o porţiune de aproximativ 10 mm (din care se păstrează o lungime de 5 mm) s-a făcut prin abraziune transversală, utilizându-se o gresie cu granulaţie mare. Dubla fracturare a părţii active a intervenit în timpul folosirii. Nu se observă urme de tocire sau lustru.
• L tot. *38*/36,5; PM 8,3/6,4; LPA cca *28*/26; CD 7/6.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 7 • VÂRF • I A1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8705 • 2003 S I Caroul D 12 -2,10 m Primul val • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/3

• Fragment de os lung de vită.
• Segment distal, fără extremitatea distală, fracturat în vechime.
• Vârf pe fragment de os lung probabil fasonat integral. Se păstrează partea distală. Nu se observă urme specifice de debitaj. Fasonarea este integrală, realizată prin abraziune multidirecţională. Fracturarea la nivelul părţii distale s-a produs probabil în timpul utilizării.
• L tot. *39*/36; CD 8/7.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 8 • VÂRF • I A7
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11251 • 2004 S I Nivelul Păuleni I Complexul 17 Caroul D 12 -2,72 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Metapod de ovicaprină.
• Piesă fragmentară, fracturată recent la nivelul părţii distale.
• Vârf pe fragment diafizar de metapod de ovicaprină, cu margini şi feţe fasonate prin abraziune transversală. Debitaj prin percuţie directă/despicare Fasonare prin abraziune transversală. Urme de utilizare: tocire intensă şi lustru, care au determinat estomparea/eliminarea striurilor de fasonare şi rotunjirea extremităţii distale.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• L tot. 36,5; CD 3,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 9 • VÂRF • I A7

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 13771 • 2006 S I Nivel Păuleni II Caroul B 12 Complex 25 -3,10 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 7

• Metapod de ovicaprină.

• Piesă fragmentară, lipsesc marginile părţii meziale şi partea proximală, fracturate recent.

• Vârf pe fragment de metapod de ovicaprine. Tratament termic aplicat la partea distală. Debitaj prin percuţie directă/despicare, percuţie directă/fracturare. Fasonare: amenajarea părţii active prin abraziune transversală şi oblică. Aplicarea tratamentului termic la partea distală. Urme de utilizare: fracturarea, tocirea şi lustrul superficiale la nivelul părţii active.

• L 66; PM 9/5; LPA 47; CD 4,5/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 10 • VÂRF (EBOŞĂ) • I A9

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 13716 • 2006 S I Nivelul Păuleni II Caroul D 11 Locuinţa 5 -2,85 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/4; 8.

• Semimetapod distal de vită.

• Piesă întreagă.

• Eboşă pentru fabricarea probabilă a unui vârf lung, cu margini de debitaj şi feţe fasonate. Debitaj prin percuţie directă/despicare axială. Fasonare prin raclaj axial aplicat de la partea distală spre partea proximală (epifiza distală). Nu se conservă urme de utilizare.

• L tot. 163; EP 32,5/23; PM 26,5/9; ED 19/7,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 11 • VÂRF (EBOŞĂ) • I A9

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11570 • 2005 S I Nivelul Păuleni II Caroul B 8 L 5A (sub dărâmăturile podelei) -2,50 – 2,60 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/5

• Semimetapod distal neepifizat de vită.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.

• Eboşă pentru realizarea unui vârf de tip I A9, cu feţe şi margini anatomice. Debitaj prin şănţuire axială şi percuţie directă, aplicate la extremitatea distală. Şănţuirea axială a atins cavitatea medulară. Nu se observă urme de fasonare sau utilizare.

• L tot. 123; EP 15/10,5; PM 12/6; ED 12/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 12 • VÂRF • I A7 b

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11704 • 2005 S I Nivelul Păuleni II Caroul D 10 Locuinţa 5 -2,80 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/6

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.

• Semimetapod proximal de ovicaprine.

• Vârf pe semimetapod proximal de ovicaprine. Debitaj prin şănţuire axială şi percuţie directă. Fasonare prin abraziune transversală, aplicată pe margini şi feţe. Urme de utilizare: tocirea şi lustrul părţii active, cu estomparea striurilor de fasonare; probabil fracturarea la nivelul extremităţii distale.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• L tot. *68*/67; EP 8/5; PM 8/5,5; LPA *23*/22; CD 4/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 13 • VÂRF • I A15

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8667 • 2003 Passim • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/7

• Corp costal de vită.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.

• Vârf pe fragment corp costal de vită. Debitaj prin percuţie directă şi fracturare. Partea activă a fost amenajată prin percuţie directă/cioplire pe margini, cu planuri suprapuse şi prin abraziune axială şi oblică. Urme de utilizare: tocirea, lustrul şi rotunjirea părţii distale; îngustarea părţii active prin tocire pe o lungime de 8 mm. Probabil fracturarea oblică la nivelul extremităţii distale.

• L tot. 77; EP 5/2,5; PM 15,5/8; LPA cca 23; CD 7/5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 14 • VÂRF • I A17

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7034 • 2001 S I Nivel Păuleni III Caroul D 5 Locuinţa 11 -0,80 – 0,95 m R 240 – 250 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Segment distal de rază de corn de căprior.

• Piesă fragmentară, fracturată în vechime la nivelul părţii distale.

• Chasse-lame pe segment distal de rază de corn de căprior, cu planuri de fractură rezultate prin impact. Utilizată la debitajul lamelor litice. Se observă mici urme de impact dispuse discontinuu în jurul extremităţii distale. Parţial se păstrează urme de abraziune pe margine. Debitaj prin percuţie directă/cioplire urmată de fracturare. Fasonarea prin percuţia directă, urmată de cioplire şi fracturare; la nivelul extremităţii distale se observă urme superficiale de abraziune. Urme de utilizare: desprinderi de impact şi fracturarea la nivelul părţii distale.

• L 36,5; PM 13,5/11; ED 9/8,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 15 • VÂRF OBLIC • I G9

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7966 • 2001 Passim • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Rază de corn de cerb.

• Piesă fragmentară, fracturată recent la nivelul părţii meziale şi în vechime.

• Vârf oblic perforat pe rază. Posibilă piesă de prestigiu (topor). Stare de conservare precară. Debitaj prin percuţie directă, urmată de cioplire şi fracturare prin flexiune. Etapa de fasonare cuprinde mai multe operaţii tehnice: detaşarea vârfului razei respective de cca 25 – 30 mm prin percuţie directă, urmată de cioplire şi fracturare prin flexiune în vederea amenajării părţii active; amenajarea părţii active prin abraziune axială, oblică şi transversală pe ambele feţe; amenajarea perforaţiei prin percuţie directă/cioplire şi alezarea prin raclaj, aplicat cu o lamă litică. Urme de utilizare: striuri axiale rare şi lustrul intens pe feţe.

• L 92; PD 19/16; PM 20/23; LPA pe o faţă cca 32/34; diam. ext. perf. 19; diam. int. perf. 13.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 16 • VÂRF • I A21
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 13275 • 2005 S I Nivelul Păuleni II Caroul D 10 Locuinţa 5 -2,80 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 9

• Os lung de ovicaprină.
• Două segmente (unul al părţii meziale şi altul al părţii distale). Fracturate recent.
• Vârf fasonat proximal şi distal. Se păstrează două segmente, unul al părţii meziale şi altul al părţii distale. Debitarea materiei prime s-a realizat prin percuţie directă şi despicare. Fasonarea: amenajarea vârfului prin abraziune transversală şi oblică. Nu se observă urme de utilizare.
• Segment 1: L 32,5; PM 8,5/4,5; Segment 2: L 28; PD 7/4,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 17 • NETEZITOR • I B13
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7965 • 2001 Passim • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/8; 10

• Os plat de erbivor de talie mare – probabil mandibulă de vită.
• Piesă întreagă.
• Netezitor pe fragment de os plat de erbivor de talie mare – probabil mandibulă de vită. Debitaj prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonare prin abraziune transversală şi oblică; amenajarea părţii active prin acelaşi procedeu tehnic, aplicat pe toate feţele părţii distale. Probabil a fost operată o reamenajare, indicată de morfologia părţii active foarte scurte. Urme de utilizare: tocirea şi lustruirea părţii active, estomparea sau eliminarea striurilor de abraziune.
• L tot. ; EP ; PM 8/6; LPA cca 14; CD 6/5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 18 • NETEZITOR • I B13
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11260 • 2004 S I Nivel Păuleni II Caroul B 10 L 5 -2,50 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Os plat de ovicaprină.
• Segment distal fracturat în vechime.
• Netezitor pe fragment de os plat de ovicaprină, cu o margine anatomică. Tratament termic sau ardere accidentală. Sediment cimentat pe suprafeţe. Debitaj prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonarea: amenajarea părţii active prin abraziune transversală şi oblică. Urme de utilizare: tocirea şi lustruirea părţii active şi fracturarea părţii distale. Piesa a fost utilizată şi după fracturare.
• L tot. 37; PM/PD 19/7; LPA (FS) 4,5; LPA (FI) 8; PD 11/5,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 19 • NETEZITOR • I B1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8694 • 2003 S I Caroul D 12 -2,00 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/9; 11

• Fragment diafizar de os lung de vită.
• Piesă fragmentară, lipseşte circa 1/4 din marginea dreaptă şi circa 1/3 din marginea stângă, fracturate în vechime.
• Netezitor pe fragment de os lung de vită. Debitaj prin percuţie directă, urmată de despicare şi fracturare. Amenajarea părţii active s-a realizat prin abraziune transversală şi oblică. Urmele acestei operaţii au fost eliminate în timpul utilizării. Urme de utilizare: tocirea intensă şi lustruirea părţii active – urme vizibile pe faţa inferioară datorită folosirii ca netezitor; microaşchieri de impact pe marginea părţii active şi pe faţa superioară.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• L tot. 76,5; PM 10; LPA/FI 38; LPA/FS 6; gros. la baza LPA 10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 20 • NETEZITOR (EBOŞĂ) • I B1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11303 • 2004 S I Nivelul Păuleni II Caroul C 10 Locuinţa 5 -2,65 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Metapod de vită.

• Piesă întreagă

• Eboşă pentru netezitor de tip I B1, realizată dintr-un fragment diafizar de metapod de vită, cu planuri multiple de fractură prin percuţie directă. Piesa a fost debitată prin percuţie directă.

• L tot. 83; EP 23/10,5; PM 26/11; ED 17/6,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 21 • NETEZITOR • I B3
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11577 • 2005 S I Nivel Păuleni II. Caroul C 14 -3,40 – 3,50 m Şanţ exterior, palisadă • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/10

• Corp costal de vită.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea proximală, fracturată recent.

• Netezitor pe segment de corp costal de vită. Debitaj prin percuţie directă/fracturare. Fasonarea: amenajarea părţii active prin raclaj axial superficial şi abraziune. Urme de utilizare: fracturarea părţii active pe o porţiune lungă de 25 mm şi lată de cca 3 mm. Tocirea părţii active. Netezitor pentru prelucrarea pieilor.

• L tot. 166; EP 27/15; PM 42/10,5; ED 12/34; LPA cca 10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 22 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse – Materii prime • MNCR Sf. Gheorghe • 12245 • 2002 S I Nivelul Păuleni II Complexul 17 Caroul 12 -0,80 – 0,90 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/11; 12

• Os lung de ovicaprină.

• Fragment.

• Materie primă pentru realizarea unui netezitor sau vârf pe os lung de ovicaprină. Piesă debitată prin percuţie directă transversală pe circumferinţă şi percuţie directă/fracturare.

• L tot. 53; la capătul prelucrat EP 7,5/3,5; lăţ. max. 10,5; gros. max. 6; ED 4,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 23 • MATERIE PRIMĂ • I G1 b
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11492 • 2004 S I Nivelul Păuleni II Caroul C13 L 21 -3,10 m Piesa nr. 401 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 2/1

• Segment distal de rază de corn de cerb.

• Piesă fragmentară, fracturată în vechime la extremitatea proximală.

• Vârf oblic neperforat bilateral cu parte activă simetrică. Debitaj prin percuţie directă/despicare. Fasonarea: amenajarea părţii active prin percuţie directă/cioplire şi abraziune oblică. Urme de utilizare: puncte de impact şi striuri scurte, oblice, rare.

• L 96; EP 29/21,5; PM 20/18,5; LPA cca 15

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 24 • EBOŞĂ • V A1 b
• Diverse - Eboşe • MNCR Sf. Gheorghe • 14695 • 2007 S I Nivel Păuleni III Caroul E 7 Locuinţa 12 -2,80 m Piesa nr. 561 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 13

• Corn de cerb, fragment de ax, compacta.

• Piesă întreagă, fracturată recent la nivelul părţii meziale.

• Baghetă din corn de cerb cu margini relativ paralele, sinuoase (de fasonare). Debitaj prin şănţuire axială pe ambele laturi; percuţie directă/cioplire oblică la un capăt (cu urme suprapuse) şi fracturare prin flexiune. Fasonare: raclaj axial în mediu umed. Urme de utilizare: nu există. Piesa este o eboşă pentru artefacte mici (ac, vârf de săgeată).

• L tot. 239; lăţime 14-15; grosimea 7-11

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 25 • PANDANTIV/MĂRGEA – DINTE PERFORAT (IMITAŢIE) • III A2 c
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 11307 • 2004 S I Nivelul Păuleni I Caroul D 12 Complex 17 -2,90 m Piesa nr. 391 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 3/3; 14

• Fragment diafizar de os lung de vită.

• Piesă întreagă.

• Pandantiv sau mărgea. Imitaţie de os a unui canin rezidual de cerb. Debitaj: nu se observă urme. Fasonare prin abraziune axială, transversală şi oblică. Perforaţia este circulară, bilaterală, simetrică, realizată prin rotaţie continuă. Urme de utilizare: tocire fină, lustrul marginii perforaţiei; tocirea şi lustrul extremităţii proximale.

• L tot. 30; lăţ. PM 16,5/17; diam. ext. perf. 6; diam. int. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 26 • PANDANTIV (MATERIE PRIMĂ) • III B3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 13718 • 2006 S I Nivelul Păuleni II Caroul C 11 Locuinţa 5 -2,90 m Piesa nr. 476 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 1/12

• Fragment de defensă de mistreţ.

• Piesă întreagă.

• Materie primă pentru realizarea unei piese de podoabă (pandantiv) din fragment de defensă de mistreţ, exemplar matur. Debitaj prin percuţie directă/despicare. La una dintre extremităţi, pe faţa superioară, se observă două desprinderi largi, rezultate probabil prin percuţie directă/fracturare. Fasonare prin abraziune intensă transversală şi oblică. Urme de utilizare: nu există.

• L tot. 91; extremitatea 1 8/6,5; PM 26/4; extremitatea 2 18/2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 27 • PANDANTIV • III B3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 11495 • 2004 S I Umplutură val Caroul A 11 -1,80 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 3/1; 15

• Fragment de defensă stângă de mistreţ.

• Piesă fragmentară, lipseşte cca 1/2 a extremităţii proximale, fracturate în vechime.

• Pandantiv realizat din fragment de defensă de mistreţ, exemplar matur. Debitaj prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonare prin abraziune transversală şi oblică; realizarea perforaţiei prin rotaţie alternativă. Urme de utilizare: tocire intensă şi lustru la partea proximală.

• L tot. 33,5/33; EP 7/1; PM 6/3,5; CD 4/2,5; diam. ext. perf. 2,8/2,5; diam. int. perf. 2,3/2.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 28 ● VÂRF OBLIC ● I G9
● Unelte ● MNCR Sf. Gheorghe ● 8950 ● 2003 S I Nivelul Păuleni II. Caroul C13 Locuința 5 -2,80 m Piesa nr. 233 ● Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 ● Pl. 3/2

● Segment distal de rază de coroană de corn de cerb.

● Piesă fragmentară, lipsește extremitatea distală, fracturată în vechime și cca 1/3 a părții proximale, fracturate axial în vechime, cu perforația de pe fața respectivă.

● Vârf oblic pe segment perforat de rază. Debitaj prin percuție directă/cioplire, raclaj axial. Fasonare prin percuție directă/cioplire, tăiere transversală și rotație continuă. Urme de utilizare: striuri adânci, rare, transversale, observabile la partea distală. Perforația are marginea exterioară tocită, iar peretele interior nu păstrează urme de tocire.

● L *90*/83; EP *14*/12,5; PM 10,5/9,5; diam. ext. perf. 8,5/8; diam. int. perf. 5.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 29 ● FALANGĂ PERFORATĂ
● Podoabe? ● MNCR Sf. Gheorghe ● 7027 ● 2001 Nivel Păuleni III Caroul A-B 11-12 L 5 -2,50 – 2,55 m ● Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 ● Pl. 3/6; 16

● Falangă de vită.

● Piesă întreagă.

● Falangă perforată de vită. Forma perforației este oval asimetrică, având contur sinuos. Debitaj: absent. Fasonare prin perforarea bilaterală în sens anterior-posterior, prin percuție indirectă și scobire, urmate de alezarea marginilor prin raclaj circular. Urme de utilizare: tocirea superficială și lustrul marginilor perforației ar putea indica fixarea pe o fibră groasă (sfoară). Utilizare posibilă ca pandantiv?

● L tot. 61; EP 34/36; PM la nivelul perf. 23,5/28; ED 29/23.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 30 ● MĂRGEA ● III D3
● Podoabe ● MNCR Sf. Gheorghe ● 8925 ● 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m ● Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 ● Pl. 3/7; 18

● Fragment diafizar de os lung de erbivor nedeterminabil.

● Piesă întreagă.

● Mărgea discoidală realizată din fragment (plăcuță) de os. Puternic arsă. Perforație circulară, realizată bilateral. Debitaj probabil prin percuție directă/despicare și tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecțională. Perforația s-a realizat prin rotație continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă. Marginile nete ale perforației ar putea indica fixarea rigidă a piesei pe fir într-un șirag.

● Diam 12,5; grosime maximă 5; grosime minimă 3,5; diam. perf. 3.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 31 ● MĂRGEA ● III D3
● Podoabe ● MNCR Sf. Gheorghe ● 8926 ● 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m ● Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 ● Pl. 19

● Fragment diafizar de os lung de erbivor nedeterminabil.

● Piesă fragmentară, lipită.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Mărgea discoidală de os. Culoare cenuşie, pe alocuri calcinată. Formă ovală. Perforaţia este tronconică, dispusă uşor excentric, realizată unilateral de pe faţa superioară. Debitaj probabil prin percuţie directă/despicare şi tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă.

• Diam 12,3/11,3; grosime minimă 3,5; grosimea maximă 4; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 32 • MĂRGEA • III D3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 8927 • 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 20

• Fragment diafizar de os lung de erbivor nedeterminabil.

• Piesă întreagă.

• Mărgea discoidală de os. Perforaţie bitronconică, realizată bilateral. Debitaj probabil prin percuţie directă/despicare. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă.

• Diam 16/15; grosime minimă 4,5; grosimea maximă 6; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 33 • MĂRGEA • III D3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 8930 • 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 21

• Fragment diafizar de os lung de vită.

• Piesă întreagă.

• Mărgea discoidală de os. Perforaţie circulară dispusă central. Debitaj probabil prin percuţie directă/despicare sau tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: marginea perforaţiei nu este tocită, iar striurile de fasonare sunt uşor estompate prin mişcarea pe fir.

• Diam 14,5; grosimea maximă 6,3; diam. perf. 3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 34 • MĂRGEA • III D3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 8929 • 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 22

• Fragment diafizar de os lung de vită.

• Piesă fragmentară.

• Mărgea discoidală de os. Formă ovală. Perforaţie bilaterală, dispusă excentric. Arsă puternic – culoare negru-cenuşiu. Debitaj probabil prin percuţie directă/despicare şi tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă.

• Diam 13/11,5; grosimea maximă 5; grosimea minimă 4,5; diam. perf. 3,3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 35 • MĂRGEA • III D3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 8931 • 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Fragment diafizar de os lung de vită.
• Piesă fragmentară.
• Mărgea discoidală de os. Formă ovală. Perforaţie bilaterală, dispusă excentric. Arsă puternic – culoare negru-cenuşiu. Debitaj probabil prin percuţie directă/despicare şi tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă.
• Diam 13/11,5; grosimea maximă 5; grosimea minimă 4,5; diam. perf. 3,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 36 • MĂRGEA • III D3
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 8928 • 2003 Sondaj GF 6 -0,30 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Fragment diafizar de os lung de erbivor de talie mare.
• Piesă fragmentară, circa 1/4 din circumferinţă a fost fracturată recent.
• Mărgea discoidală de os, foarte friabilă. Formă ovală. Perforaţie circulară. Arsă puternic – culoare negru-cenuşiu. Debitaj prin percuţie directă/despicare şi tăiere transversală. Fasonare prin abraziune multidirecţională. Perforaţia s-a realizat prin rotaţie continuă cu sfredelul. Urme de utilizare: nu se observă.
• Diam 18/19; grosimea maximă 5; grosimea minimă 4,5; diam. perf. 4.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 37 • EBOŞĂ • V A1 b5
• Diverse - Eboşă • MNCR Sf. Gheorghe • 11496 • 2004 S I Nivel Păuleni I. Caroul D 11 L 17 -2,70 m Piesa nr. 413 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Segment mezio-distal de ax drept de căprior, cu razele detaşate prin intervenţie tehnică.
• Segment mezio-distal.
• Eboşă. Ax fracturat în vechime. Sediment (cu fragmente ceramice) cimentat pe faţa mediană. Razele 1, 2 şi 3 au fost detaşate. Debitaj prin percuţie directă, tăiere transversală şi fracturare. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: nu se observă.
• L ax 133; PM 23/20.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 38 • MATERIE PRIMĂ? • V A2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 6122 • 2000 Nivelul Păuleni III Caroul E 4 40-57 -2,44 – 2,54 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 23

• Corn de bour.
• Piesă fragmentară, lipsesc cca 3/4 din diametru la partea proximală şi partea mezială, fracturate în vechime. Piesă fracturată în două bucăţi mari, lipite şi completate cu ghips.
• Materie primă? Debitaj prin percuţie directă/fracturare în vederea detaşării de pe craniu. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: nu se observă.
• L 259; EP 50/18; PM 48/26; diam. ED 16/16.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 39 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11588 • 2005 S I Nivel Păuleni II Caroul C12 -3,00 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Rază de corn de cerb, segment mezial.

• Segment.

• Materie primă. Debitaj prin percuţie directă/cioplire oblică şi fracturare. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: nu se observă.

• L 69; EP 28/22; PM 27/26; ED 25/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 40 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11685 • 2005 S I Nivel Păuleni II Caroul C9 Locuinţa 5 -2,75 m Piesa nr. 460 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 24

• Rază de corn de cerb, segment mezial.

• Segment.

• Materie primă. Debitaj prin percuţie directă/cioplire oblică şi fracturare. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: nu se observă.

• L 80; EP 24,5/18; PM 29/25,5; ED 21/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 41 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 8711 • 2003 S I Caroul D11 -2,25 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Rază de corn de cerb, segment mezial.

• Segment.

• Materie primă. Compacta corodată, sediment cimentat, fracturare recentă în trei bucăţi şi lipire. Una dintre extremităţi a fost fracturată în vechime, cealaltă recent. Fără urme de intervenţie tehnică (debitaj, fasonare, urme de utilizare).

• L 112; PM 32/26.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 42 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11340 • 2004 S I Nivelul Păuleni I Caroul D 12 Complex 17 -2,95 m Piesa nr. 394 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 2/11; 25

• Corn de căprior ax drept, corn căzut.

• Piesă fragmentară, lipseşte vârful razei posterioare, fracturate în vechime.

• Materie primă. Fracturarea razei centrale s-a produs recent. Fără urme tehnice. Urme de roadere produse de un rozător mare la baza razei posterioare.

• L 179; diam. rozetă 49; diam. ax PM 24/23.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 43 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b5
• Diverse – Materii prime • MNCR Sf. Gheorghe • 11687 • 2005 S I Nivel Păuleni II Caroul C 9 Complex -2,72 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Corn de căprior ax stâng, corn căzut.

• Piesă fragmentară, lipseşte vârful razei anterioare, fracturat recent şi vârful razei centrale, fracturat în vechime.

• Materie primă. Debitaj prin abraziune oblică.

• L 210; diam. rozetă 40; diam. ax PM 22/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 44 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b5
• Diverse – Materii prime • MNCR Sf. Gheorghe • 11331 • 2004 S I Nivel Păuleni I Caroul D 9 -2,40 m Piesa nr. 357 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 26

• Ax drept corn de căprior. Segment bazal cu rozeta aproape întreagă.

• Piesă fragmentară, lipseşte cca 1/4 fracturată în vechime.

• Materie primă. Corn căzut. Ax fracturat recent. Raze fracturate în vechime (R1 şi R2 fără extremitatea distală). Fără urme tehnice.

• L ax 103,5; PM 21/20; L R1 40; L R2 45.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 45 • MATERIE PRIMĂ • V A2 b
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11327 • 2004 S I Nivel Păuleni I Caroul C 13 Complex 17 -2,97 m Piesa nr. 365 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Ax stâng corn căprior.

• Piesă fragmentară, fracturată în vechime şi recent; lipsesc razele şi cca 3/4 din rozetă.

• Materie primă. Corn căzut. Fără urme tehnice.

• L 145; diam. rozetă 40; PM 22/16,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 46 • MATERIE PRIMĂ • V A2 c
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11706 • 2005 SI Nivel Păuleni II Caroul D 11 Locuinţa 5 -2,85 m Piesa nr. 471 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Canin superior stâng de mistreţ, exemplar matur.

• Piesă fragmentară, fracturată recent la nivelul extremităţii distale.

• Materie primă? Suprafaţa de abraziune acoperită cu sediment cimentat. Extremitatea distală fracturată recent; piesa a fost probabil extrasă întreagă din maxilar.

• L 88; PP 22,5/15,5; PM 26/19; PD 22,5/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 47 • MATERIE PRIMĂ • V A2 c
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 11593 • 2005 SI Nivel Păuleni II Caroul D 10 -2,55 m Locuința 5 Camera B • Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 • Pl.

• Defensă (canin) inferioară dreaptă de mistreț.
• Piesă fragmentară.
• Materie primă. Piesă extrasă din mandibulă în scopul utilizării ei ca materie primă. Debitaj prin percuție directă/fracturare.
• L 56; lățime la bază 16; grosimea la bază 9.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 48 • DEȘEU • V A2 c
• Diverse – Rest de debitaj (Deșeu) • MNCR Sf. Gheorghe • 11603 • 2005 SI Nivelul Păuleni II Caroul C 8 sub podina L 5 Camera B -2,60 – 2,70 m • Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 • Pl.

• Fragment de radius de vită.
• Piesă fragmentară, fracturată recent și în vechime.
• Fragment de radius, fracturat recent pe una din fețe; la capete prezintă urme tipice de roadere produse de câine (urme de derapaj ale caninilor, urme de impact/presiune suprapuse ale caninilor). Piesa a fost fracturată în vechime (probabil ca rest de debitaj), fiind ulterior roasă de câine.
• L 96.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 49 • DEȘEU • V A3 b2
• Diverse – Rest de debitaj (Deșeu) • MNCR Sf. Gheorghe • 12251 • 2000 S I Nivelul Păuleni II Caroul B 14 Locuința 21 -2,80 m • Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 • Pl.

• Rază de corn de cerb de dimensiuni mici.
• Fragment.
• Rază de corn de cerb, fracturată în vechime la unul din capete, pe două planuri, despicată axial recent, *spongiosa* se păstrează parțial. Debitaj prin percuție directă/fracturare.
• L 49; lăț 26; gros 15.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 50 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse – Materie primă • MNCR Sf. Gheorghe • 13704 • 2006 S I Nivel Păuleni II Caroul B9 Locuința 5 -2,80 m • Cultura Cucuteni-Ariușd, faza A2 • Pl. 2/6

• Rază de corn de cerb.
• Segment median.
• Segment median de rază corn de cerb. La extremități se observă planuri de fractură. Probabil materie primă. Debitajul prin percuție directă/fracturare și cioplire. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: absente.
• L 120; PM 33/30.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 51 • DEŞEU • V A3 b2
• Diverse – Deşeuri • MNCR Sf. Gheorghe • 15350 • 2008 S I Nivel Păuleni III Caroul I 5 -2,80 m Complex 30 Piesa nr. 582 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Rază de corn de cerb.
• Segment median.
• Segment median de rază de corn de cerb. Rest de debitaj. Fracturat recent, lipseşte cca 1/4. Debitajul prin percuţie directă şi cioplire oblică. Fasonare: absentă; Urme de utilizare: absente.
• L 58; diam PM 31.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 52 • DEŞEU • V A3 b2
• Diverse – Deşeuri • MNCR Sf. Gheorghe • 8828 • 2003 S I Caroul C 13 -2,73 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 2/10

• Rază de corn de căprior detaşat de pe neurocraniu.
• Piesă întreagă.
• Rază corn de căprior, segment distal. Rest de debitaj. Debitajul prin percuţie directă/fracturare prin flexiune. Fasonare: absentă. Urme de utilizare: absente.
• L tot. 49; PM 12/11.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 53 • VÂRF OBLIC • I G4
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 15420 • 2008 S I Nivel Păuleni III Caroul K4 -2,95 m Complexul 30 Piesa nr. 613 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl.

• Segment de ax de corn de cerb.
• Piesă fragmentară, lipseşte cca 1/2 fracturată în vechime, cu cca 1/4 din perforaţie.
• Vârf unilateral pe fragment perforat de ax. Debitaj prin percuţie directă şi cioplire oblică pe circumferinţă; fracturare prin flexiune. Fasonare: amenajarea perforaţiei prin cioplire şi scobire, alezarea marginilor prin rotaţie sau raclaj circular. Urme de utilizare: fracturarea părţii distale prin impact violent. Piesa poate fi un manşon perforat sau un ciocan.
• L 104; EP 50,5/33,5; PM 30/30,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 54 • VÂRF OBLIC • I G4
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11587 • 2005 S I Nivelul Păuleni II Caroul C 9 -2,75 m Piesa nr. 460 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 2/2

• Segment de ax de corn de cerb.
• Piesă fragmentară, lipseşte partea distală, fracturată în vechime.
• Vârf unilateral pe fragment perforat de ax. Debitaj prin percuţie directă/cioplire şi fracturare prin flexiune. Fasonare: realizarea perforaţiei prin cioplirea compactei, scobirea spongiosei şi alezarea marginilor prin rotaţie sau raclaj circular. Urme de utilizare: fracturarea părţii distale.
• L 62; EP 30,5/27; PM 29/18.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 55 • VÂRF OBLIC • I G4
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 13734 • 2006 S I Nivelul Păuleni II Caroul D 11
Locuinţa 5 -2,90 m Piesa nr. 475 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 27

• Segment de ax de corn de cerb.

• Piesă întreagă.

• Vârf unilateral pe fragment perforat de ax. Debitaj prin percuţie directă, cioplire oblică şi transversală pe circumferinţă şi fracturare prin flexiune (la ambele extremităţi). Fasonare: cioplire în vederea înlăturării aspectului anatomic al suprafeţelor; realizarea perforaţiei prin cioplirea compactei, scobirea ţesutului spongios şi alezarea (regularizarea) marginilor perforaţiei pe ambele feţe prin raclaj circular. Perforaţia este transversală pe axul piesei, în raport cu partea activă. Urme de utilizare: nu sunt observabile; piesa probabil este neterminată.

• L tot. 173; EP 42,5/35; PM 36/37,5; ED 48/45.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 56 • VÂRF OBLIC • I G4
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 8824 • 2003 S I Nivelul Păuleni II Complexul 19
Caroul C/D 14 -2,98 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 2/4

• Corn de cerb prelevat de pe neurocraniu.

• Piesă fragmentară, lipsesc circa 3/4 din lungimea uneia dintre feţe, fracturată în vechime (probabil în timpul utilizării).

• Vârf unilateral pe fragment perforat de ax. Debitaj prin percuţie directă/cioplire şi percuţie directă/fracturare. Fasonare: realizarea perforaţiei prin percuţie directă şi cioplirea compactei, scobirea ţesutului spongios şi regularizarea pereţilor perforaţiei prin raclaj circular (probabil cu ajutorul unei lame litice). Urme de utilizare: fracturarea piesei; tasarea parţială a ţesutului spongios. Piesa nu are elementele tehnice necesare utilizării ca săpăligă.

• L tot 106; EP 52/32,5; PM 57/46; ED 43/40.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 57 • IDOL ANTROPOMORF • III K1 b
• Obiecte de port şi podoabă • MNCR Sf. Gheorghe • 8826 • 2004 SI Nivel Păuleni II Locuinţa 5
Caroul C 13 -2,85 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 4; 4a-4d

• Corn de cerb, probabil fragment de ax.

• Piesă fragmentară, lipseşte aproximativ 1/3 din circumferinţă, fracturată în vechime (partea dreaptă a piesei); partea proximală în proporţie de aproximativ 2/3 fracturată în vechime.

• Idol *en violon* din corn de cerb. Pe porţiunea păstrată a părţii proximale se observă jumătatea unei perforaţii circulare unilaterale, realizată prin rotaţie continuă de pe faţa superioară şi alezată pe faţa inferioară. Piesa are două părţi distincte ca morfologie: aproximativ 2/3 sunt de formă ovală simetrică; treimea superioară a fost probabilă rectangulară sau evazată, prevăzută cu o perforaţie centrală. Debitaj: parametri neprecizabili; probabil percuţie directă/cioplire şi fracturare, despicare, raclaj în vederea obţinerii unei plăci subţiri din ţesutul compact, de formă dreptunghiulară sau pătrată. Fasonare: integrală, probabil prin abraziune multidirecţională şi finisarea feţelor prin raclaj axial, oblic şi de-a lungul marginilor. Realizarea perforaţiei prin rotaţie continuă. Urme de utilizare: urme de tocire superficiale la nivelul perforaţiei sau a celor două feţe; striuri rare, dispuse aleator. Piesa putea fi cusută pe un suport de piele sau textil, dar şi purtată la gât ca pandantiv.

• L 75; grosime ED 3; grosime PM 3,5; diametru maxim partea ovală cca 61; lungimea părţii rectangulare *23*/15; lăţimea părţii rectangulare 25; grosimea părţii rectangulare 2,7; diam. perforaţie pe FS 4,5; diam. perforaţie pe FI 4,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 58 • PANDANTIV • III B12
• Obiecte de port şi podoabă • MNCR Sf. Gheorghe • 11252 • 2004 S I Nivelul Păuleni II Caroul B 10 L 5 -2,40 m Piesa nr. 308 • Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 3/5

• Astragal de ovicaprină.
• Piesă întreagă.
• Astragal perforat. Debitaj: absent. Fasonare: abraziune pe o faţă; realizarea perforaţiei prin rotaţie continuă. Urme de utilizare: tocirea marginii superioare şi a porţiunii corespunzătoare din interiorul perforaţiei, probabil datorită fixării libere pe fir.
• L tot 30; PM 16,5/17; diam ext perf 6; diam int perf 3,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 59 • FALANGĂ PERFORATĂ • III B10
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 12240 • 2001 Caroul C12 -0,50 m Umplutura valului de pământ • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 2/5; 28

• Falangă de vită.
• Piesă întreagă.
• Falangă perforată de vită. Debitaj absent. Fasonare: perforarea în sens anterior-posterior, bilaterală, probabil prin percuţie indirectă şi scobire; alezarea marginilor prin rotaţie. Forma perforaţiilor este oval asimetrică cu contur sinuos. Perforaţia este dispusă asimetric spre marginea stângă a extremităţii distale. Urme de utilizare: nu se observă datorită depunerilor existente pe suprafaţa piesei.
• L tot. 62; EP 35/27; ED 30/19, diam. ext. perf. pe FA 20/16; diam. int. perf. pe FA 12,5/9; diam. ext. perf. pe FP 19/16; diam. int. perf. pe FP 14/12.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 60 • VÂRF (*CHASSE-LAME*) • I A17
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 12243 • 2001 S I Caroul C 12-13 -0,70 – 1,50 m • Umplutura valului de pământ • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 2/8

• Rază de corn de cerb.
• Piesă fragmentară, extremitatea proximală fracturată în vechime, iar cea distală fracturată recent.
• Vârf (*chasse-lame*) pe rază de corn de cerb, segment distal. Debitaj prin percuţie directă/cioplire şi fracturare. Fasonare: regularizarea superficială a suprafeţelor prin abraziune transversală şi oblică; amenajarea părţii active prin aplicarea abraziunii la nivelul extremităţii anatomice. Urme de utilizare: la partea proximală – *compacta* şi *spongiosa* sunt tasate; la partea distală – urme de impact şi desprinderi.
• L 106; EP 20,5/20; PM 21/16; partea distală 8/7,5; LPAm 3-4
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 61 • NETEZITOR • I B8
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 11245 • 2004 S I Caroul D 12 -2,78 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 3/4; 29

• Fragment de canin inferior de mistreţ.
• Piesă întreagă.
• Netezitor pe fragment de perete defensă mistreţ. Debitaj prin percuţie directă/despicare. Fasonare: prin abraziune transversală. Urme de utilizare: tocirea şi lustrul laturii lungi a piesei.
• L tot. 73; EP 14/7; PM 15,3/6; ED 6,3/3.
• Beldiman, Sztancs 2010, 151, tabel 1 - PCD/I 22; 161, fig. 1/11.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 62 • VÂRF • I A3
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 12247 • 2000 S V Şanţ Székely 1960
Umplutura şanţului • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 2/7; 30

• Fragment diafizar de os lung.

• Piesă fragmentară, lipseşte aproximativ jumătatea părţii distale, fracturată în vechime. Suprafeţe corodate.

• Vârf amenajat pe fragment diafizar de os lung fasonat proximal şi distal. Fragment diafizar de os lung de oaie/capră (probabil humerus sau femur). Debitaj prin percuţie directă/despicare. Fasonare: prin abraziune superficială transversală şi oblică; extremitatea proximală amenajată prin percuţie directă şi abraziune superficială; partea activă s-a amenajat numai pe margini prin abraziune transversală şi oblică. Urme de utilizare: nu se conservă datorită stării de conservare a piesei.

• L tot. *90*/80; EP 12/4,5; PM 14,5/5; LPA cca *40*/27; CD 6/4,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 63 • VÂRF • I A15
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 14259 • 2006 Passim • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 2/9

• Fragment de corp costal de vită.

• Piesă fragmentară, lipseşte partea proximală fracturată în vechime.

• Vârf pe fragment de corp costal. Debitaj: prelevarea unui fragment prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonare: prin abraziune transversală şi oblică în vederea amenajării părţii active. Urme de utilizare: tocire superficială şi lustru la nivelul părţii active; rotunjirea vârfului.

• L 61; PP 12/5; PM 9/5,5; LPA 23; CD 6/3,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 64 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 17092 • 2010 S II Caroul E/3' -0,50 m Plan 4
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Defensă de mistreţ.

• Fragment.

• Fragment de canin inferior (defensă) de mistreţ, rezultat în urma fracturării prin percuţie directă/fracturare în vechime. Pe ambele feţe se observă urme de coroziune produse de rădăcini. Fără urme de intervenţie tehnică. Probabil materie primă.

• L 37,5; lăţ. max. 9,2; gros. max. 4,2.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 65 • PANDANTIV (IMITAŢIE DE OS A UNUI CANIN REZIDUAL DE CERB • III A2 c1
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17086 • 2010 S I Caroul M/1 -0,30 m Locuinţa 32 Plan 3
Nivel superior pietre • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Fragment diafizar de os lung, probabil de vită.

• Piesă întreagă.

• Pandantiv; imitaţie de os a unui canin rezidual de cerb. Culoare negru-cenuşiu rezultată în urma arderii accidentale sau intenţionate pentru colorare. Puternic lustruit. Condiţii de conservare foarte bune. Debitaj: probabil percuţie directă/despicare. Fasonarea: integrală prin abraziune multidirecţională. O mică suprafaţă anatomică se păstrează pe partea bombată. Perforaţie bilaterală, asimetrică, mai mare pe faţa superioară, excentrică, plasată spre marginea dreaptă. Urme de utilizare: tocire la nivelul perforaţiei şi a părţii proximale, care ar putea indica o fixare pe fir ca pandantiv.

• L tot. 26,5; PD 8,2/9,2; PM 8,3/4,5; PP la nivelul perforaţiei 8,9/2,8; diam. ext. perf. 5; diam. int. perf. 3,3.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 61; 163, fig.3/4.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 66 • MANŞON DIN CORN DE CERB • IV C2
• Elemente receptoare • MNCR Sf. Gheorghe • 17155 • 2010 S II Caroul C/5' Groapa stâlp nr. 228 Plan 4 – 5 Din umplutura gropii • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Rază de corn de cerb.
• Piesă întreagă, fracturată în vechime în patru fragmente.
• Manşon din corn de cerb, realizat din segment de rază de corn de cerb. Debitaj: probabil prin tăiere transversală şi percuţie directă/cioplire. Fasonarea extremităţilor prin abraziune. Suprafaţa a fost probabil regularizată prin raclaj superficial sau cioplire în vederea înlăturării perlurii. Înlăturarea ţesutului spongios prin scobire. Urme de utilizare: nu se observă.
• Diam. cca 27; lăţ. max. 23; lăţ. min. 21; gros 6,7.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 63; 162, fig. 2/9.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 67 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 17100 • 2010 S II Complex 40 -0,35 m Nivel pietre • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Rază de corn de cerb; segment proximal-mezial.
• Piesă fragmentară. Capătul proximal este fracturat recent, cu *spongiosa* înlăturată la curăţare.
• Materie primă debitată. Debitaj: cioplire oblică pe circumferinţă şi detaşare prin fracturare. Fasonarea: absentă. Urme de utilizare: absente.
• L 101; EP 36/31,5; PM 31/30; ED 26,8/26,5.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 62; 162, fig. 2/7.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 68 • VÂRF OBLIC • I G2
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17168 • 2010 S II Caroul B/3' Groapa stâlp nr. 223 -0,60 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Segment de ax de corn de cerb.
• Fracturat axial în vechime. Piesă fragmentară, lipseşte jumătatea distală, fracturată în vechime.
• Vârf oblic perforat, realizat pe segment de ax de corn de cerb. Debitaj: percuţie directă/cioplire pe circumferinţă. Fasonarea: amenajarea perforaţiei în sens anterior-posterior prin cioplire în dublu sens, scobirea spongiosei şi alezare prin rotaţie. Perforaţie amplasată central, formă aproximativ circulară, lipseşte cca 1/3 din circumferinţă. Urme de utilizare: fracturare produsă prin impact puternic.
• L 75,6; EP 37,6/31,1; PM 19,7/26,4; diam. perf. cca 13.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 59; 162, fig. 2/3.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 69 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 17227 • 2010 S II Caroul C/6' Plan 6 -0,50 – 0,55 m • Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Corn de cerb; segment mezio-distal de rază de coroană.
• Piesă fragmentară; extremităţi fracturate (foarte probabil taphonomic).
• Materie primă probabil pentru un vârf oblic. Debitaj: percuţie directă/cioplire pe circumferinţă. Fasonarea: la unul din capete posibile urme de roadere produse de câine. Extremităţile nu prezintă urme de fasonare. Urme de utilizare: nu se observă.
• L 64,2; EP 25,7/18,3; PM 22,7/17,3; ED 19,8/15,8; diam. perf. EP 14,6/12; diam. perf. ED 9/7,5.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 60; 162, fig. 2/8.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 70 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 17098 • 2010 S II Caroul C/6' Complex 40 -0,30 m Plan 4
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Astragal de oaie/capră.
• Piesă întreagă.
• Materie primă probabilă. Puternic arsă. Una dintre suprafeţe este calcinată. Fără urme de intervenţie tehnică.
• L tot. 27,8; PM 16,9/15,8.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 71 • MATERIE PRIMĂ • V A2
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 17082 • 2010 S II Caroul E/3' -0,45 m Plan 4
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Corn de cerb; segment terminal de rază.
• Piesă fragmentară. Puternic arsă, cu aspect calcinat, albicios, extremitatea distală fracturată probabil natural în timpul vieţii animalului. Fracturare foarte probabil taphonomică.
• Materie primă. Pe întreaga suprafaţă, în mod discontinuu se observă urme de tăiere superficiale, suprapuse, dispuse oblic, realizate cu un tăiş fin, litic sau metalic.
• L 30,5; EP 12,1/8,5; ED 6,7/3,3.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 72 • VÂRF OBLIC • I G2
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17170 • 2010 S II Caroul B/5' Complex 41 Plan 4 – 5
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Bază de ax; corn de cervid (elan?).
• Piesă fragmentară.
• Vârf oblic perforat, realizat pe bază de ax de corn de elan? Debitaj: percuţie directă/cioplire în vederea detaşării de pe craniu şi înlăturarea cepului. Fasonare: amenajarea perforaţiei prin cioplirea precisă a compactei şi scobirea spongiosei. Perforarea compactei probabil prin rotaţie. Textura segmentului de ax este compactă chiar şi în interior, consistenţa ţesutului spongios fiind modificată prin tratament termic (coacere). Se păstrează cca 1/3 din circumferinţa perforaţiei. Urme de utilizare: fracturare prin şoc mecanic la nivelul perforaţiei.
• L 57,7; EP 44/36,5; PP 33,5/31; PM la nivelul perforaţiei 36,3/20,4; diam. perf. cca 15,5.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Tabel 1-PCD/I 64; 162, fig. 2/5.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 73 • VÂRF • I A7 a
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17739 • 2011 S I Caroul G/1' Plan 5 – 6 -0,90 – 1 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 71-72

• Segment distal de metapod de oaie/capră.
• Segment distal, fracturat în vechime, în mod natural (taphonomic), nu în timpul utilizării (funcţional). Lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.
• Vârf pe segment distal de metapod de oaie/capră. Debitaj: prin percuţie directă/despicare. Fasonarea prin abraziune, reamenajare, faţetare, suprafeţe corodate. Urme de utilizare: nu se conservă.
• L 19; PD 4,7/4; CD 4/3.3.
• Incdit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 74 • VÂRF (*CHASSE-LAME*) • I A17
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17680 • 2011 S I Caroul L - M/5-3 Plan 7
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 73-74

• Segment distal rază de corn de cerb.
• Piesă întreagă. Urme de roadere produse de rozător mare şi de cîine.
• Vârf (*chasse-lame*) amenajat pe segment distal de rază de corn de cerb. Debitaj: prin percuţie directă/fracturare. Fasonarea: amenajarea părţii active – nu se observă urmele specifice datorită urmelor de roadere produse de un rozător mare. De asemenea, la partea proximală se observă urme discontinui de roadere produse probabil de un câine. Urme de utilizare: nu se conservă.
• L tot. 102; EP 21,5/22,2; PM 20/18,6; ED 10,2/5,7.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 75 • MĂRGEA • III D2
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17569 • 2011 Caroul L 5 Plan 7 – 8 Nivel Eneolitic III
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 78-79

• Vertebră de peşte (somn - *Silurus glanis* sau crap - *Cyprinus carpio*).
• Piesă întreagă.
• Mărgea de os amenajată pe vertebră de peşte. Debitajul: fracturarea apofizelor. Perforare centrală probabil prin rotaţie alternativă. Fără urme de alezare. Urme de utilizare: nu se conservă.
• Diam. 14/13,6; gros. 8,3; diam. perf. 3,5.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 76 • MĂRGEA • III D2
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17556 • 2011 S I Carourile L – M 4 Plan 7 – 8 Nivel Eneolitic III
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 80-81

• Vertebră de peşte (somn - *Silurus glanis* sau crap - *Cyprinus carpio*).
• Piesă întreagă.
• Mărgea de os amenajată pe vertebră de peşte. Debitajul: fracturarea apofizelor. Perforare centrală probabil prin rotaţie alternativă. Fără urme de alezare. Urme de utilizare: nu se conservă.
• Diam 14,6/13,6; gros 8,7; diam. perf. 4.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

PCD/I 77 • MĂRGEA • III D2
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17554 • 2011 S I Carourile L – M 4 Plan 7 – 8 Nivel Eneolitic III
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl. 82-83

• Vertebră de peşte (somn - *Silurus glanis* sau crap - *Cyprinus carpio*).
• Piesă întreagă.
• Mărgea de os amenajată pe vertebră de peşte. Debitajul: fracturarea apofizelor. Perforare centrală probabil prin rotaţie alternativă. Fără urme de alezare. Urme de utilizare: nu se conservă.
• Diam 13,5; gros 9,7; diam. perf. 3,8.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

PCD/I 78 • OS CU URME DE IMPACT
• Diverse • MNCR Sf. Gheorghe • 12253 • 2000 S I Caroul A 6 -1,75 – 1,85/2,20 m
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Os lung de oaie/capră.
• Piesă întreagă.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Aşchie diafizară de os lung de oaie/capră; puternic corodată; fracturare antropică şi taphonomică. Prezintă şase urme de impact, transversale, grupate, având profil în formă de „U"; apărute în urma palicării unor lovituri cu un tăiş probabil litic.

• L urme de impact 5-8; lăţ urme de impact 1-2.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 79 • PANDANTIV (IMITAŢIE DE OS CANIN REZIDUAL DE CERB) • III A2 c1
• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 Caroul D 7 -2,20 – 2,30 m L 7
• Cultura Cucuteni-Ariuşd • Pl.

• Fragment de os lung.

• Piesa este fragmentară, lipseşte jumătatea superioară a perforaţiei, fracturată recent.

• Pandantiv; imitaţie de os a unui canin rezidual de cerb. Puternice urme de coroziune produse de rădăcini. Depuneri de oxid de mangan. Plăcuţă de os de formă plată modelată în formă ovoidală alungită. Culoarea brun arată aplicarea tratamentului termic sau arderea accidentală superficială. Debitaj: obţinerea unei plăcuţe rectangulare de os prin percuţie directă/cioplire sau tăierea osului. Fasonarea marginilor şi a suprafeţelor prin abraziune transversală şi oblică. Perforarea prin rotaţie continuă. Perforaţie de formă circulară, mai mare pe faţa superioară; dispusă uşor excentric către marginea stângă; realizată bilateral, prin rotaţie rapidă. În interiorul perforaţiei se observă striuri elicoidale specifice. Urme de utilizare: nu se observă urme de utilizare pe suprafeţe sau pe marginile perforaţiei.

• L tot. *25,5*/18,7; PP 9,5/3,5; ED 7,5/6; diam. ext. perf. 4,5; diam. int. perf. 2,5

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 80 • NETEZITOR • I B1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17830 • 2012 S I Caroul L 4 Complex 48
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 39-44

• Metapod de erbivor nedeterminabil.

• Fragment; se păstrează partea distală, fracturată în vechime; ardere puternică accidentală; culoare neagră-cenuşie; depuneri de concreţiuni compacte pe ambele feţe, favorizate de ardere; fracturat în vechime. Stare de conservare mediocră.

• Netezitor amenajat pe fragment diafizar de os lung. Debitaj realizat probabil prin percuţie directă/despicare, percuţie directă/fracturare. Fasonarea feţelor şi a marginilor, ca şi amenajarea părţii active prin abraziune transversală şi oblică. Partea activă este unilaterală simetrică în plan. Fixare probabilă în mâner de lemn. Urme de utilizare: tocire, lustru la nivelul părţii active; rotunjirea extremităţii distale; fracturarea în vechime probabil la nivelul extremităţii mânerului.

• L 44,03; PD 17,09/9,25; LPA FI 19,72; ED 7,70/1,77.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 81 • VÂRF • I A9
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 17849 • 2012 S I Caroul K 1' profil sudic
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 61-69

• Metapod de erbivor nedeterminabil, probabil vită.

• Piesă fragmentară; lipseşte partea distală, fracturată în vechime şi marginea dreaptă apărţii proximale, fracturată recent; suprafeţe corodate. Stare de conservare mediocră

• Vârf amenajat proximal şi distal. Debitaj realizat prin şănţuire axială pe ambele laturi, aplicată pe faţa superioară (anatomică) şi percuţie directă/despicare. Striurile axiale specifice au fost estompate prin tocire, generată de folosire (priza în mână). Extremitatea proximală şi partea distală(partea activă au fost fasonate prin abraziune. Vârf utilizat cu priză directă (în mână). Urme de utilizare: tocire, lustru la nivelul părţii active şi a părţii meziale/părţi proximale.

• L tot *160*/137; EP *23* – 13,56/6,26; PM 13,68/10,51; LPA *54*/31; CD cca 3,60.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 82 • MATERIE PRIMĂ • V A2 d
• Diverse – Materii prime • MNCR Sf. Gheorghe • 17952 • 2012 S I Caroul L 4 Plan 9
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 53-55

• Defensă inferioară dreaptă de mistreţ.

• Fragment de defensă de mistreţ; fracturat în vechime; fisuri, sectoare dislocate. Stare de conservare mediocră.

• Fragment de defensă de mistreţ; detaşat prin despicare şi percuţie directă/fracturare. Se păstrează un sector cu smalţ şi o porţiune a suprafeţei de abraziune anatomică. Probabil materie primă.

• L 84,96; lăţ PM 14,49/6,21; L suprafaţa de abraziune 46,26.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 83 • ASTRAGAL DECORAT • ?
• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17920 • 2012 S I Caroul M 4 Complex 48 Plan 10 – 11
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 45-49

• Astragal de erbivor, probabil cerb.

• Piesă fragmentară; lipseşte un sector fracturat recent; concreţiuni compacte, coroziune. Stare de conservare mediocră.

• Astragal decorat. Una dintre feţele laterale este regularizată prin abraziune; suprafaţă lisă: faţa opusă are marginile rotunjite prin cioplire şi abraziune; formă convexă. La una dintre extremităţile acestei feţe au fost realizate patru linii paralele scurte, prin tăiere axială probabil cu ajutorul unei lame litice.

Urme de utilizare: tocire, lustru pe suprafeţe şi la extremităţi.

• L tot 36, 03; PM 18,95/17,29; L faţa convexă 28,82; lăţ faţa convexă 18,50; L crestături 4,56 – 6.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 84 • FALANGĂ PERFORATĂ • ?
• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17865 • 2012 S I Caroul L 5 Complex 48
• Cultura Cucuteni-Ariuşd, faza A2 • Pl. 50-52

• Falangă de vită.

• Piesă întreagă. Stare de conservare bună.

• Falangă perforată. Perforare realizată pe o faţă prin percuţie directă; un sector a rămas fracturat şi nedislocat. Perforaţi are formă ovală asimetrică. Probabil perforaţie realizată pentru extragerea măduvei?

• L 78,65; EP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CULTURA JIGODIN

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/II 1 • VÂRF DE SĂGEATĂ • II B4
• Arme • MNCR Sf. Gheorghe • 17678 • 2011 S I Caroul H/1'
Complex 14A = Mormântul nr. 1 Plan 6 -2,70 m Din umplutura gropii mormântului
Plan 4 – 5 • Epoca bronzului – perioada timpurie (cultura Jigodin?) • Pl. 75-76

• Fragment diafizar de os lung.

• Piesă întreagă.

• Vârf de săgeată de formă piramidală, realizat pe fragment diafizar de os lung (*compacta*). Partea proximală şi cea mezială de secţiune dreptunghiulară. Extremitatea distală convexă asimetrică, întreagă. Piesa pare uşor arsă sau coaptă în cenuşă. Tratament termic. Debitaj: probabil percuţie directă/despicare. Fasonarea extremităţii proximale, a marginilor şi feţelor prin abraziune oblică; striuri bine marcate, grosiere. Despicare axială după fasonare, aplicată la partea proximală pe ambele feţe, în vederea subţierii părţii proximale pentru fixarea în tijă. Urme de utilizare: nu se observă.

• L tot. 41; EP 8,1/6,2; PM 7,4/6,1; CD 6/3,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CULTURA COSTIŞA-CIOMORTAN

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/III 1 • VÂRF • I A10
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 1692 • 2002 Caroul E 6
Complex 8a -0,80 – 0,90 m • Cultura Costişa-Ciomortan • Pl. 31

• Fragment de ulna de mamifer mic.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea proximală fracturată recent şi partea distală, fracturată în vechime.

• Vârf pe ulna aparţinând unei specii de mamifer de talie mică. Debitaj: etapă absentă. Fasonare: prin abraziune axială şi oblică în vederea amenajării părţii active. Urme de utilizare: tocirea şi lustruirea superficială a părţii active; striurile de abraziune au fost estompate/eliminate.

• L tot. *55*/46; PP 16,5/13; PM 9/4; LPA *22*/12; CD 4/2,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CULTURA WIETENBERG

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/IV 1 • AC DE CUSUT • I A12
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 14707 • 2007 S I Caroul E 6 -2,80 m • Cultura Wietenberg • Pl. 32

• Fragment diafizar de os lung.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea proximală fracturată în vechime şi cea distală, fracturată recent.

• Ac de cusut. Debitaj: prelevarea unui fragment diafizar de os lung prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonare: integrală prin abraziune axială şi oblică în vederea amenajării suprafeţelor şi a părţii active. Urme de utilizare: tocire superficială şi lustru la nivelul părţii active.

• L tot. *65*/62; PP 9,5/4,5; PM 7,5/4; LPA cca *23*/20; CD 4/3,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 2 • NETEZITOR • I B1
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 Caroul D 7 L 7 -2,20 – 2,30 m
• Cultura Wietenberg • Pl. 33

• Fragment diafizar de humerus de vită.

• Piesă fragmentară, lipsesc cca 2/3 ale extremităţii proximale; fracturare produsă recent.

• Netezitor pe fragment de humerus. Debitaj: prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonare: amenajarea bilaterală a părţii active prin abraziune transversală şi oblică. Marginile şi feţele nu au fost fasonate. Nu se observă amenajări pentru fixarea în mâner. Urme de utilizare: tocirea părţii active pe faţa inferioară, fără un lustru intens şi rotunjirea conturului părţii active. Aceasta prezintă şi desprinderi de impact (microfracturi, microaşchieri). Striuri de utilizare (axiale şi oblice) pe ambele feţe. Utilizare ca netezitor cu priza directă (în mână).

• L tot. 92,5; EP 24,5/13,5; PM 25/14; lăţ. partea activă 17; gros. partea activă 10,5; Lung. partea activă 15.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 3 • PIESĂ DECORATĂ CU UTILITATE INCERTĂ • IV E2 b
• Elemente receptoare • MNCR Sf. Gheorghe • 5456 • 2000 S I Caroul B 8 L 7 -0,60 m
• Cultura Wietenberg • Pl. 34

• Corn de cerb.

• Fragment.

• Placă triunghiulară, realizată din ax de corn de cerb, decorată. Culoare neagră-cenuşie rezultată prin ardere. Partea cu *spongiosa* nu este foarte bine prelucrată. Debitaj: probabil prin percuţie directă/despicare şi fracturare. Fasonarea: pe faţa superioară se observă o suprafaţă de forma unui segment de cerc fasonată intens prin abraziune; sunt prezente serii de striuri axiale, grupate în fascicule foarte dense. Decor format din două şanţuri paralele cu profilul în formă de V, realizate fie cu o lamă litică, fie cu un vârf metalic. Succesiunea probabilă a operaţiilor: 1. decuparea plăcii din axul de corn de cerb; 2. fasonarea suprafeţei prin abraziune; 3. trasarea decorului (cerc). Suprafaţa din jurul cercului s-a cioplit pentru ca cercul să apară în relief. Pe suprafaţa cercului s-au trasat cele două şanţuri paralele. Piesa pare a fi fost spartă intenţionat pentru că se observă o desprindere ulterioară realizării abraziunii. Ardere intenţionată pentru culoare neagră sau accidentală. Piesă decorativă?

• L 35; lăţ. 24; gros. max. 9; gros. min. 7; diam. cerc cca 50.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 4 • VÂRF • I A7 a
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 5667 • 2000 S I Caroul C 7 -1,55 m • Cultura Wietenberg • Pl. 35

• Metapod de oaie/capră.

• Piesă fragmentară, lipseşte extremitatea distală, fracturată în vechime.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Vârf pe semimetapod distal de oaie/capră. Metapod neepifizat. Debitaj prin percuţie directă, despicare şi fracturare. Fasonare prin percuţie directă, abraziune transversală şi oblică. Urme de utilizare: tocirea şi lustruirea părţii active; fracturarea extremităţii distale pe un plan oblic în timpul utilizării. Tocirea extremităţii distale actuale indică folosirea probabilă a piesei şi după fracturare.

• L tot. *100*/98; EP 20/15; PM 7/3; LPA cca 47; CD 3/2,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 5 • NETEZITOR • I B1

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 5677 • 2001 S I Caroul C 8 L 7 -0,73 m • Cultura Wietenberg • Pl. 36

• Metapod de oaie/capră.

•Fragment longitudinal rezultat prin despicarea piesei anatomice.

• Netezitor pe fragment de os lung. Debitaj prin percuţie directă, despicare şi fracturare. Despicarea axială a piesei la cca 1/3 din lăţimea ei cu scopul extragerii unei aşchii pentru amenajarea unui netezitor. Fasonare prin abraziune transversală şi oblică. Urme de utilizare: tocirea intensă a părţii active.

• L tot. 76,5; LPA 11.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 6 • VÂRF • I A1

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7028 • 2001 S I Caroul C 7 -2,45 m • Cultura Wietenberg • Pl.

• Metapod de oaie/capră.

• Piesă fragmentară, lipseşte partea distală, fracturată în vechime.

• Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal. Debitaj prin şănţuire axială, percuţie directă, despicare şi fracturare. Fasonare prin abraziune transversală şi oblică. Marginile nu sunt fasonate, ele rămânând brute de debitaj. Urme de utilizare: tocirea şi lustruirea părţii active. Fracturare probabilă în timpul utilizării.

• L tot. *77*/65; EP 11,5/3; PM 9/5,5; LPA cca *25*/13; CD 6/3,5.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 7 • VÂRF • I A3

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7153 • 2001 S I Caroul E 6 L 8 -0,60 m • Cultura Wietenberg • Pl.

• Metapod de oaie/capră, fragment proximal.

• Piesă întreagă.

• Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal şi proximal. Debitaj prin percuţie directă, despicare şi fracturare. Fasonare: regularizarea extremităţii proximale prin abraziune transversală. Regularizarea marginilor prin abraziune oblică şi transversală. Urme de utilizare: tocire şi lustru superficiale. Extremitatea distală este fracturată, iar marginile fracturii sunt tocite prin utilizare. Probabil vârf (perforator) sau ac pentru prinderea veşmintelor.

• L tot. 75; EP 11/3,5; PM 5,5/4; LPA cca 30; CD 3/2,3.

• Inedit.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 8 • Vârf oblic • I G8

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7194 • 2001 S I Caroul G 6 L 10 -0,60 m • Cultura Wietenberg • Pl. 37

• Corn de cerb; ax stâng, rază de coroană principală şi rază de coroană secundară.

• Piesă fragmentară, arsă puternic, lipsesc porţiuni ale feţei inferioare şi ale marginilor fracturate în vechime (*spongiosa*).

• Vârf oblic (plantator?) pe rază de corn de cerb. Debitaj prin tăiere transversală în vederea detaşării razelor. Fasonare: ascuţirea extremităţii razei secundare pe ambele feţe prin cioplire, conferind părţii respective un aspect puternic faţetat. Cioplirea suprafeţelor piesei în vederea înlăturării reliefului anatomic. Urme de utilizare: striuri axiale rare pe faţa superioară a extremităţii distale şi oblice dispuse neregulat, ceea

www.cimec.ro / www.mncr.ro

ce indică utilizarea probabilă ca plantator. Aceleaşi striuri rare şi lungi sunt prezente şi pe suprafeţele de cioplire. Tocirea şi lustrul părţii active pe o lungime de circa 40 mm.

- L tot. 207; EP 52/35; PM 33/23,5; LPA cca 40; CD 13,5/9,5.
- Inedit.
- Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 9 • VÂRF • I A1

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7227 • 2001 S I Caroul H 3 -0,65 m • Cultura Wietenberg • Pl.

- Os lung.
- Fragment distal, fracturare în vechime a extremităţii distale şi la partea mezială.
- Vârf pe aşchie diafizară de os lung fasonată distal. Debitaj prin percuţie directă şi despicare. Fasonare: prin abraziune axială şi oblică; aspect faţetat al părţii distale. Urme de utilizare: fracturarea oblică la nivelul părţii distale, cu desprinderea unei aşchii cu lungimea de 6 mm pe faţa superioară. Fracturarea produsă probabil în timpul utilizării. Urme de lustru şi tocire superficiale care nu afectează marginile de fractură.
- L tot. *25*/23; CD 5,5/4.
- Inedit.
- Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 10 • VÂRF • I A1

• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 7237 • 2001 S I Caroul G 6 L 9 -0,62 m • Cultura Wietenberg • Pl. 38

- Fragment de os lung de erbivor de talie mare.
- Piesă fragmentară; extremitatea distală fracturată în vechime. Puternic ars; culoare neagră-brună neuniformă.
- Vârf pe fragment diafizar de os lung. Debitaj prin percuţie directă/fracturare. Fasonare prin abraziune oblică pe întreaga lungime. Urme de utilizare: tocire şi lustru care au estompat şi eliminat striurile de fasonare. Fracturarea părţii active nu pare a fi survenit în timpul utilizării, ci după abandonul piesei, în condiţiile zacerii în sol.
- L tot. *135*/123; EP 10,5/16; PM 16,5/23; LPA *78*/66; CD 4,5.
- Cavruc, Buzea. 2002, 47, 69, pl. XIII/1.
- Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 11 • MĂRGEA • III D3

• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 16955 • 2010 S I Caroul M/1 -0,30 m Locuinţa 32 Plan 3 Nivel superior pietre • Cultura Wietenberg • Pl.

- Fragment diafizar de os lung probabil de pasăre.
- Piesă fragmentară, se păstrează un sector al piesei (1/4 din circumferinţă) pe întreaga lungime. Fracturată în vechime.
- Mărgea tubulară confecţionată dintr-un fragment diafizar de os lung probabil de pasăre. Debitaj: prin tăiere transversală pe circumferinţă, aplicată pe sectoare succesive, în mai multe reprize şi fracturare. Fasonarea: regularizarea extremităţilor şi a cavităţii medulare prin raclaj. Urme de utilizare: tocirea şi lustrul marginilor extremităţilor.
- L tot 24,2; diam cca 7; lăţ. max. păstrată 6,3; lăţ. minimă 4,9.
- Inedit.
- Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 12 • PLĂCUŢĂ • III J2

• Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17546 • 2011 S I Caroul H/1' Plan 4 • Cultura Wietenberg • Pl. 77

- Defensă de mistreţ.
- Fragment; fracturat în vechime.
- Fragment de plăcuţă realizată pe defensă de mistreţ. Debitajul: percuţie directă/despicare; urme vizibile pe faţa inferioară. Fasonarea prin abraziune transversală şi faţetare. Un capăt convex, asimetric, fasonat prin abraziune. Capătul opus – urmă de fracturare în vechime. Urme de utilizare: nu se conservă.
- L 37,8; extremitate convexă 8,7/2; PM 7,4/2,6; extremitate fracturată 7,9/3,2.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 13 • VÂRF oblic • I G
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 4572 • 2002 S I Groapa nr. 3 -0,60 m • Cultura Wietenberg • Pl.

• Corn de cerb; segment terminal de rază de coroană.
• Segment fracturat în vechime.
• Segment terminal de rază de coroană, fracturat în vechime. Debitaj: prin percuţie directă/cioplire; fracturare. Secţiuni ovale. Suprafeţe anatomice. Fasonarea: amenajarea distală a două planuri oblice la partea distală. Două planuri convexe. Urme de utilizare: nu se conservă. Utilizare posibilă ca plantator.
• L 94,5; EP 29/21; PM 26/18; PD 13/12.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 14 • PLACĂ MULTIPERFORATĂ • ?
• Unelte • MNCR Sf. Gheorghe • 6758 • 2002 S I Caroul H 3 L 10 -0,88 m
• Cultura Wietenberg • Pl.

• Fragment de corp costal.
• Segment al unei plăcuţe multiperforate de os. Segment terminal, rupt în vechime. Una dintre extremităţi – întreagă. Piesa are marginile şi suprafeţele foarte bine lustruite. Utilizare ulterioară fracturării. Perforaţiile piesei sunt circulare.
• Placă multiperforată – probabil distanţier pentru fire. Placă mică dreptunghiulară, cu grosime uniformă, cu margini paralele, uşor convexe. Spre extremitatea acestei piese, lăţimea se micşorează, iar capătul este rectiliniu. Piesa prezintă trei perforaţii, dintre care două păstrate integral. Debitajul: prelevarea unui fragment de corp costal probabil prin percuţie directă/despicare. Fasonarea: prin abraziune; marginile au căpătat un aspect rotunjit. Perforaţiile s-au realizat de pe faţa superioară prin rotaţie continuă şi s-au alezat pe cea inferioară; urme vizibile mai ales la nivelul perforaţiei 2. Extremităţile de fracturare sunt rotunjite şi lustruite la fel ca şi marginile piesei. Acest fapt sugerează utilizarea piesei şi după fracturare. Se pare că marginea de fractură a fost regularizată prin abraziune pe faţa superioară şi reutilizată. Urme de utilizare: tocire şi lustru (observabile pe margini, perforaţii, suprafeţe). Piesă utilizată şi manevrată intens; prin găurile respective se petreceau fire sau mănunchiuri de fire. Plăcuţa avea rolul de a distanţa firele unei ţesături de mici dimensiuni.
• L 24,5; lăţ. max. 9,5; gros. max. 2.
• Cavruc, Buzea. 2002, 48, 72, pl. XVI/3.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 15 • AC • III H
• Piese de port/Podoabe • MNCR Sf. Gheorghe • 17943 • 2012 S I Caroul L 1' L 32 Complex 49
• Cultura Wietenberg • Pl. 56-60

• Fibula de porc?
• Piesă fragmentară; lipseşte partea proximală, fracturată recent. Stare de conservare mediocră.
• Ac pe fibula de porc. Fracturat recent şi lipit. Fasonare prin abraziune pe întreaga lungime; faţetare. Urme de utilizare: nu se păstrează. Piesă de port/podoabă.
• L 78,65; PP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.
• Inedit.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CATALOGUE OF THE OSSEOUS MATERIALS ARTEFACTS DISCOVERED IN THE ARCHAEOLOGICAL SITE PĂULENI-CIUC – "DÂMBUL CETĂŢII", HARGHITA COUNTY

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

The catalogue comprises 101 files of artefacts made from osseous materials discovered in four levels of the Păuleni-Ciuc – "Dâmbul Cetăţii" archaeological site. These correspond to the following epochs/cultures: 1. Aeneolithic: Cucuteni-Ariuşd (N = 84); 2. Bronze Age: Jigodin Culture (N=1); Costişa-Ciomortan Culture (N = 1); Wietenberg Culture (N = 15).

The levels from which the artefacts were recovered were marked with Roman numerals, resulting the following indicatives: PCD/I = Cucuteni-Ariuşd Culture; PCD/II = Jigodin Culture; PCD/III = Costişa-Ciomortan Culture; PCD/IV = Wietenberg Culture.

The files are ordered according to the levels/cultures.

The standard file presents data regarding the artefacts, according to the following structure:

CODE (PCD) • TYPE • TYPOLOGICAL CODE
Category (tools, weapons, adornments, raw materials, accessories etc. • Institution/Collection • Inventory number • Context • Culture • Plate

- Conservation status (entire, fragmentary, fragment).
- Description (morphology, technical data regarding the manufacture, use-wear traces, function role etc.).
- Dimensions (mm).
- Bibliography/Unpublished piece.
- Authors.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CUCUTENI-ARIUŞD CULTURE

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 1 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8667 • 2003 Passim • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragment of cattle long bone.

• Fragmentary piece, without the distal end, broken in Prehistory.

• Awl made of fragment of long bone, shaped at the distal end. Debitage using direct percussion and fracture. Shaping using transversal, axial and oblique abrasion; rare, long and well-defined striations are preserved. Use-wear traces: fracture of the distal end.

• L tot *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 2 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 14718 • 2007 S I Square D-E 6-7 from the pole pit no. 154 -3,20 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragment of caprine long bone.

• Fragmentary piece, the proximal and distal ends were recently broken.

• Awl made of a fragment of long bone, shaped at the distal end. Debitage using bilateral groove and splinting technique; direct percussion, splitting and fracture. Shaping: preparing the active part using oblique abrasion applied on edges and surfaces. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part on a surface of 10 cm in length.

• L tot. *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 3 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8764 • 2003 S I Square D 11 -2,36 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragmentary piece, broken distal end.

• Awl made of a fragmentary long bone shaft, probably distal fragment. Reshaped piece made from a broken piece. Traces of burning. Debitage using direct percussion/splitting; direct percussion/fracture and groove and splitting technique applied for the initial awl. The active part was shaped using transversal and oblique abrasion. Use-wear traces -.

• L 38; EP 6/5; PM 5,5/5; LPA cca 12; CD 5/5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 4 • AWL • I A

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7969 • 1999 S I Square A 13 -1,90 – 2,10 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/5; 5

• Fragment of caprine long bone.

• Fragmentary piece, broken in Prehistory at the level of proximal part and distal end.

• Awl made from a shaft of long bone, without edges and surfaces technically modified. Debitage using direct percussion/splitting. Shaping of the active part using transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: fracture of the active part; bluntness and polish of use.

• L *48*/46; PM 12/4; LPA cca *12*/10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 5 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11572 • 2005 S I, Păuleni II LevelII, Square D 9 at South of Hut no. 5 (room B) -2,65 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/2

• Sheep/goat metapodium.

• Piece entirely preserved. Burning treatment.

• Awl made of a fragment of sheep/goat metapodium shaft. Debitage using groove and splinting technique; direct percussion/fracture. Shaping: transversal abrasion; striations blurred by use. Use-wear traces: intense bluntness and polish, rounded distal end. Probably the piece was used by keeping it with hand. This hypothesis is sustained by the bluntness and polishes preserved on the edges of the mesial and proximal part, on the inferior side.

• L tot. 81; EP 7/2,5; PM 7/5,5; LPA 35; CD 3/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 6 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 12248 • 2000 S I Păuleni II Level Square A 11 L 4 -2,40 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 6

• Fragment of cattle long bone shaft.

• Fragment, the distal end was broken in Prehistory.

• Mesio-distal fragment of an awl made of a fragment of a long bone shaft, broken in Prehistory due to a flexion force applied laterally (oblique plane of fracture). The distal end was broken in Prehistory. Debitage using direct percussion/fracture and direct percussion/splitting. Shaping using multidirectional abrasion. The reshaping on a 10 cm length part (from which 5 cm are preserved) was done using transversal abrasion using large-grained sand. The double fracture of the active part was produced during the use of the piece. There are no use-wear traces of bluntness or polish.

• L tot. *38*/36,5; PM 8,3/6,4; LPA cca *28*/26; CD 7/6.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 7 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8705 • 2003 S I Square D 12 -2,10 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/3

• Fragment of cattle long bone.

• Distal segment, the distal end was broken in Prehistory.

• Awl made of a fragment of long bone, probably entirely shaped. The distal part is preserved. There are no specific traces of debitage. Entirely shaped by multidirectional abrasion. Fracture at the level of distal part was probably used during the use of the piece.

• L tot. *39*/36; CD 8/7.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 8 • AWL • I A7

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11251 • 2004 S I Păuleni I Level Complex 17 Square D 12 -2,72 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Caprine metapodium.

• Fragmentary piece, recently fractured at the level of distal part.

• Awl made of a fragment of caprine metapodium shaft, with edges and surfaces shaped using transversal abrasion. Debitage using direct percussion/splitting. Shaping using transversal abrasion. Use-

www.cimec.ro / www.mncr.ro

wear traces: intense bluntness and polish that determined the erase of the shaping striations and the round of the distal end.

• L tot. 36,5; CD 3,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 9 • AWL • I A7
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 13771 • 2006 S I Level Păuleni II Square B 12 Complex 25 -3,10 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 7

• Caprine metapodium.

• Fragmentary piece, the medial edges and the proximal part were recently fractured.

• Awl made of a fragment of caprine metapodium. At distal part – burning treatment. Debitage using direct percussion/splitting, direct percussion/fracture. Shaping: transversal and oblique abrasion applied in order to shape the distal part. Applying burning treatment at the distal part. Use-wear traces: fracture, bluntness and superficial polish at the level of active part.

• L 66; PM 9/5; LPA 47; CD 4,5/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 10 • AWL (BLANK) • I A9
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 13716 • 2006 S I Păuleni II Level II Square D 11 Hut 5 – 2,85 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/4; 8

• Distal semi-metapodium of cattle.

• Piece entirely preserved.

• Blank of a long awl with rough edges (by debitage) and shaped surfaces. Debitage using direct percussion/axial splitting. Shaping using groove and splitting technique axially applied starting from the distal part to the proximal one (distal epiphysis). There are no use-wear traces.

• L tot. 163; EP 32,5/23; PM 26,5/9; ED 19/7,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 11 • AWL (BLANK) • I A9
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11570 • 2005 S I Păuleni II Level Square B 8 L 5A (under the floor) -2,50 – 2,60 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/5

• Cattle semi-metapodium without epiphysis.

• Fragmentary piece, the distal end was broken in Prehistory.

• Blank for a I A9 type awl, with anatomical surfaces and edges. Debitage using groove and splitting technique and direct percussion applied at the distal end. The axial grooving got to the medullar cavity. There are no traces of shaping or use.

• L tot. 123; EP 15/10,5; PM 12/6; ED 12/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 12 • AWL • I A7 b
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11704 • 2005 S I Păuleni II Level Square D 10 Hut 5 Depth -2,80 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/6

• Fragmentary piece, the distal end was broken in Prehistory.

• Proximal semi-metapodium of caprine.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Awl made of caprine proximal semi-metapodium. Debitage by groove and splitting technique and direct percussion applied axially. Shaping using transversal abrasion applied on the edges and on the surfaces. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part. The abrasion striations are blurred. Probably the fracture of the distal end.

• L tot. *68*/67; EP 8/5; PM 8/5,5; LPA *23*/22; CD 4/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 13 • AWL • I A15

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8667 • 2003 Passim • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/7

• Cattle rib.

• Fragmentary piece, the distal end was broken in Prehistory.

• Awl made of a fragment of cattle rib. Debitage using the direct percussion and fracture. The active part was shaped using the direct percussion and chopping of the edges. This technique left overlapping planes of axial and oblique abrasion. Use-wear traces: bluntness, polish and round of the distal part; narrowing of the active part due to the bluntness on a surface long of 8 mm. The probable oblique fracture at the level of distal end.

• L tot. 77; EP 5/2,5; PM 15,5/8; LPA cca 23; CD 7/5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 14 • AWL • I A17

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7034 • 2001 S I Level Păuleni III Square D 5 Hut 11 Depth -0,80 – 0,95 m R 240 – 250 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Distal segment of roe deer tine.

• Fragmentary piece, broken in Prehistory at the level of distal part.

• Chasse-lame made of a distal segment of roe deer tine; it has fracture planes resulted after the impact. The piece was used for lithic blades débitage. Small traces of impact, randomly arranged at the distal end can be observed. Traces of abrasion are partially preserved on the edges. Debitage of the artefact was done using direct percussion/chopping followed by fracture. Shaping was done by direct percussion, followed by chopping and fracture; at the distal end level, superficial traces of abrasion can be observed. Use-wear traces: impact detachments and fracture at the level of distal part.

• L 36,5; PM 13,5/11; ED 9/8,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 15 • MATTOCK • I G9

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7966 • 2001 Passim • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Red deer tine.

• Fragmentary piece, recently fractured at the level of the mesial part; also a breakage from Prehistory.

• Oblique, perforated awl made of a tine. It may be a prestigious piece (axe). Precarious state of conservation. Debitage by direct percussion/chopping followed by fracture. Shaping stage comprises few technical operations: the detachment of the tip of the tine (25 – 30 mm) using direct percussion/chopping and fracture; in order to shape the active part, axial, oblique and transversal abrasion were applied on both surfaces. The perforation was done using direct percussion/chopping and scrapping the tine with a lithic blade. Use-wear traces: rare, axial striations and intense polish on the surfaces.

• L 92; PD 19/16; PM 20/23; LPA cca 32/34; diam. ext. perf. 19; diam. int. perf. 13.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 16 • AWL • I A21
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 13275 • 2005 S I Păuleni II Level Square D 10 Hut 5 Depth -2,80 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 9

• Caprine long bone.

• Two segments (one belongs to medial part, the other to the distal part). Recently fractured.

• Awl shaped proximal and distal. Two segments are preserved, one of the medial part, the other of the distal part. Debitage using direct percussion and splitting. Shaping of the active part by transversal and oblique abrasion. There are no use-wear traces.

• Segment 1: L 32,5; PM 8,5/4,5; Segment 2: L 28; PD 7/4,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 17 • SCRAPER • I B13
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7965 • 2001 Passim • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/8; 10

• Flat bone of herbivore – probably cattle mandible.

• Piece entirely preserved.

• Scraper made of a flat bone fragment – probably cattle mandible. Debitage by direct percussion/splitting and fracture. Shaping by transversal and oblique abrasion; shaping of the active part by applying the same procedure on the all surfaces of the distal part. It seems that a reshaping procedure was applied. This fact is sustained by the short morphology of the active part. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part; erase of the striations of abrasion from the active part.

• L tot.; EP; PM 8/6; LPA cca 14; CD 6/5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 18 • SCRAPER • I B13
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11260 • 2004 S I Level Păuleni II Square B 10 L 5 Depth -2,50 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Caprine flat bone.

• Distal segment fractured in Prehistory.

• Scraper made of a caprine flat bone with an anatomical edge. Accidentally burnt or burning treatment applied. Debitage by direct percussion/splitting and fracture. Shaping of the active part by transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part and fracture of the distal end. The piece was used after the fracture.

• L tot. 37; PM/PD 19/7; LPA (FS) 4,5; LPA (FI) 8; PD 11/5,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 19 • SCRAPER • I B1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8694 • 2003 S I Square D 12 -2,00 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/9; 11

• Shaft of cattle long bone.

• Fragmentary piece, about ¼ from the right edge and 1/3 from the left edge were broken in Prehistory.

• Scraper made of a fragment of cattle long bone. Debitage by direct percussion followed by splitting and fracture. Shaping of the active part was done by transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: intense bluntness and polish of the active part – visible traces on the inferior surface; on the superior surface and the edge of the active part, traces of splinting can be observed.

• L tot. 76,5; PM 10; LPA/FI 38; LPA/FS 6; thickness at the base of LPA 10.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 20 • SCRAPER (BLANK) • I B1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11303 • 2004 S I Păuleni II Level Square C 10 Hut 5 Depth -2,65 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Cattle metapodium.

• Piece entirely preserved

• Blank for a I B1 type scraper made of a fragment of cattle metapodium shaft with multiple planes of fracture by direct percussion. The piece was shaped by direct percussion.

• L tot. 83; EP 23/10,5; PM 26/11; ED 17/6,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 21 • SCRAPER • I B3
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11577 • 2005 S I Level Păuleni II. Square C 14 Depth -3,40 – 3,50 m Outside ditch, palisade • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/10

• Cattle rib.

• Fragmentary piece, the proximal end was recently fractured.

• Scraper made of a segment of cattle rib. Debitage by direct percussion/fracture. Shaping of the active part by superficial axial scrapping and abrasion. Use-wear traces: fracture of the active part on a surface long of 25 mm and wide of 3 mm. Bluntness of the active part. Scraper for hide-working.

• L tot. 166; EP 27/15; PM 42/10,5; ED 12/34; LPA cca 10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 22 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia – Raw materials • MNCR Sf. Gheorghe • 12245 • 2002 S I Păuleni II Level Complex 17 Square 12 -0,80 – 0,90 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/11; 12

• Caprine long bone.

• Fragment.

• Raw material used for manufacturing a scraper or an awl made of caprine long bone. Debitage by direct percussion applied transversally on the circumference and direct percussion/fracture.

• L tot. 53; EP 7,5/3,5; lăţ. max. 10,5; gros. max. 6; ED 4,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 23 • RAW MATERIAL • I G1 b
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11492 • 2004 S I Păuleni II Level. Square C13 L 21 – 3,10 m Artefact no. 401 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/1

• Distal segment of red deer tine.

• Fragmentary piece, broken in Prehistory at the level of proximal end.

• MATTOCK without perforation with symmetric active part. Debitage by direct percussion/splitting. Shaping of the active part by direct percussion/chopping and oblique abrasion. Use-wear traces: impact points and short, oblique and rare striations.

• L 96; EP 29/21,5; PM 20/18,5; LPA 15

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 24 • BLANK • V A1 b
• Varia - Eboşe • MNCR Sf. Gheorghe • 14695 • 2007 S I Level Păuleni III Square E 7 Hut 12 Depth -2,80 m Artefact no. 561 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 13

• Red deer antler, beam fragment, compact tissue.

• Piece entirely preserved, recently fractured at the level of mesial part.

• Stick made of red deer antler with relatively parallels and sinuous edges (obtained by shaping). Debitage using axial grooving applied on the both sides; direct percussion/ oblique chopping applied at an end of the piece (overlapping traces) and fracture. Shaping by axial scrapping. There are no use-wear traces. The piece is a blank for small artefacts (needle, arrowhead).

• L tot. 239; wide 14-15; thick 7-11.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 25 • PENDANT/BEAD – PERFORATED TOOTH (IMITATION) • III A2 c
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 11307 • 2004 S I Păuleni I Level. Square D 12 Complex 17 -2,90 m Artefact no. 391 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/3; 14

• Fragment of cattle long bone shaft.

• Piece entirely preserved.

• Pendant or bead. Imitation of a red deer residual canine. Debitage: there are no traces preserved. Shaping by axial, transversal and oblique abrasion. The perforation is circular, bilateral, symmetrical and it was done by rotation with a flint point. Use-wear traces: fine bluntness, polish of the perforation's edges; bluntness and polish of the proximal end.

• L tot. 30; PM 16,5/17; diam. ext. perf. 6; diam. int. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 26 • PENDANT (RAW MATERIAL) • III B3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 13718 • 2006 S I Păuleni II Level Square C 11 Hut 5 Depth – 2,90 m Artefact no. 476 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 1/12

• Fragment of wild boar tusk.

• Piece entirely preserved.

• Raw material for manufacturing an adornment (pendant) from a fragment of wild boar tusk, adult. Debitage by direct percussion/splitting. At one of the ends, on the superior surface, two long and large detachments can be observed. These resulted probably by direct percussion/fracture. Shaping using intense transversal and oblique abrasion. There are no use-wear traces.

• L tot. 91; end 1 8/6,5; PM 26/4; end2 18/2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 27 • PENDANT • III B3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 11495 • 2004 S I Wall Square A 11 -1,80 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/1; 15

• Fragment of left wild boar tusk.

• Fragmentary piece, about 1/2 of the proximal end was fractured in Prehistory.

• Pendant made of a fragment of wild boar tusk, adult. Debitage by direct percussion/splitting and fracture. Shaping by transversal and oblique abrasion; the piece was perforated by rotation. Use-wear traces: intense bluntness and polish of the proximal part.

• L tot. 33,5/33; EP 7/1; PM 6/3,5; CD 4/2,5; diam. ext. perf. 2,8/2,5; diam. int. perf. 2,3/2.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 28 • MATTOCK • I G9
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8950 • 2003 S I Păuleni II Level. Square C13 Hut 5 Depth -2,80 m Artefact no. 233 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/2

• Distal segment of red deer crown tine.

• Fragmentary piece, the distal end and about 1/3 of proximal part were broken in Prehistory. Axial fractures.

• MATTOCK made from a perforated segment of red deer tine. Debitage by direct percussion/chopping and axial scrapping. Shaping by direct percussion/chopping, transversal cutting and rotation. Use-wear traces: deep, rare, transversal striations can be seen at the distal part. The perforation has the outer edge blunted and the inner wall does not preserve traces of bluntness.

• L *90*/83; EP *14*/12,5; PM 10,5/9,5; diam. ext. perf. 8,5/8; diam. int. perf. 5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 29 • PERFORATED PHALANX
• Adornments? • MNCR Sf. Gheorghe • 7027 • 2001 Păuleni III Level Square A-B 11-12 L 5 Depth -2,50-2,55 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/6; 16

• Cattle phalanx.

• Piece entirely preserved.

• Perforated cattle phalanx. The shape of the perforation is oval asymmetrical with a sinuous shape. Debitage: -. Shaping: bilateral perforation with an anterior-posterior direction using indirect percussion and carving, followed by the finishing the edges using circular scrapping. Use-wear traces: superficial bluntness and polish of the perforation edges could indicate the use of a thick string in order to fix it. It was probably used as a pendant.

• L tot. 61; EP 34/36; PM 23,5/28; ED 29/23.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 30 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8925 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/7; 18

• Long bone shaft of unidentified herbivore.

• Piece entirely preserved.

• Discoidal bead made of a fragment of bone (plate). Strongly burnt. Circular perforation, bilaterally done. Debitage using direct percussion/splitting and transversal cutting. Shaping using multidirectional abrasion. The perforation was done by rotation with a bow drill. Use-wear traces: -. The smooth edges of perforation could indicate the rigid fixation of the piece in a string with the help of a wire.

• Diam 12,5; maximum thickness 5; minimum thickness 3,5; diam. perf. 3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 31 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8926 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 19

• Fragment of long bone shaft of herbivore.

• Fragmentary piece, glued.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Discoidal bead made of bone. Black colour, calcinations disposed in patches. Oval shape. The perforation is conical, placed asymmetric, unilateral, done from the superior side. Debitage done using direct percussion/splitting and transversal cutting. Shaping by multidirectional abrasion. The perforation was drilled. Use-wear traces: -.

• Diam 12,3/11,3; minimum thickness 3,5; maximum thickness 4; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 32 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8927 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 20

• Fragment of long bone shaft of herbivore.

• Piece entirely preserved.

• Discoidal bead made of bone. Conical perforation, bilaterally done. Debitage probably by direct percussion/splitting. Shaping by multidirectional abrasion. The perforation was drilled. Use-wear traces: -.

• Diam 16/15; minimum thickness 4,5; maximum thickness 6; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 33 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8930 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 21

• Fragment of cattle long bone shaft.

• Piece entirely preserved.

• Discoidal bead of bone. Circular perforation, centrally placed. Debitage probably done by direct percussion/splitting or transversal cutting. Shaping by multidirectional abrasion. The perforation was drilled. Use-wear traces: the edge of the perforation is not blunt and the abrasion striations are slightly erased by the moving on the wire.

• Diam 14,5; maximum thickness 6,3; diam. perf. 3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 34 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8929 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 22

• Fragment of a long bone shaft of cattle.

• Fragmentary piece.

• Bone bead. Oval-shaped. Bilateral perforation, eccentrically placed. The strong burning offered it a dark colour. Debitage probably done by direct percussion/splitting and transversal cutting. Shaping by multidirectional abrasion. The perforation was drilled. Use-wear traces: -.

• Diam 13/11,5; maximum thickness 5; minimum thickness 4,5; diam. perf. 3,3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 35 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8931 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragment of a long bone of cattle.

• Fragmentary piece.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Bone bead. Oval shaped. Bilateral perforation, eccentrically placed. The strong burning offered it a dark colour. Debitage probably done by direct percussion/splitting and transversal cutting. Shaping by multidirectional abrasion. The perforation was drilled. Use-wear traces: -.

• Diam 13/11,5; maximum thickness 5; minimum thickness 4,5; diam. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 36 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8928 • 2003 Survey GF 6 Depth -0,30 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragment of a long bone shaft of large herbivore.

• Fragmentary piece, about 1/4 of circumference was recently fractured.

• Bone bead. Oval shaped. Circular perforation. Strongly burnt – dark colour. Debitage by direct percussion/splitting and transversal cutting. Shaping by multidirectional abrasion. Drilled perforation. Use-wear traces: -.

• Diam 18/19; maximum thickness 5; minimum thickness 4,5; diam. perf. 4.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 37 • BLANK • V A1 b5
• Varia - Blank • MNCR Sf. Gheorghe • 11496 • 2004 S I Level Păuleni I. Square D 11 L 17 Depth -2,70 m Artefact no. 413 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Medio-distal segment of right beam of roe deer, with the tines detached by technical procedures.

• Medio-distal segment.

• Blank. Beam fractured in Prehistory. Sediment (with ceramic fragments) stuck on the median side. Tines 1, 2 and 3 were detached. Debitage by direct percussion, transversal cutting and fracture. Shaping: absent. Use-wear traces: -.

• L beam 133; PM 23/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 38 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 6122 • 2000 Păuleni II - III Level; Square E 4 40-57 -2,44 – 2,54 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 23

• Horn core of aurochs.

• Fragmentary piece, about 3/4 from the diameter from the proximal and mesial part were broken in Prehistory. The piece was fractured in two large pieces, glued and then filled with gypsum.

• Raw material Debitage by direct percussion/fracture in order to detach it from the skull. Shaping: absent. Use-wear traces: -.

• L 259; EP 50/18; PM 48/26; diam. ED 16/16.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 39 • RAW MATERIAL • V A2 b2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11588 • 2005 S I Level Păuleni II Square C12 Depth -3,00 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl

• Red deer tine, mesial segment.

• Segment.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Raw material. Debitage by direct percussion/oblique chopping and fracture. Shaping -. Use-wear traces: -.

• L 69; EP 28/22; PM 27/26; ED 25/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 40 • RAW MATERIAL • V A2 b2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11685 • 2005 S I Level Păuleni II Square C 9 Hut 5 Depth -2,75 m Artefact no. 460 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 24

• Red deer tine, mesial segment.

• Segment.

• Raw material. Debitage by direct percussion/oblique chopping and fracture. Shaping -. Use-wear traces: -.

• L 80; EP 24,5/18; PM 29/25,5; ED 21/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 41 • RAW MATERIAL • V A2 b2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 8711 • 2003 S I Square D11 -2,25 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Red deer tine, mesial segment.

• Segment.

• Raw material. The compact tissue is corroded, stuck sediment, recently fractured in three pieces and glued. One of the ends was broken in Prehistory and the other recently. There are no technical traces. Debitage -. Shaping -. Use-wear traces: -.

• L 112; PM 32/26.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 42 • RAW MATERIAL • V A2 b2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11340 • 2004 S I Păuleni I Level Square D 12 Complex 17 Depth -2,95 m Artefact no. 394 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/11; 25

• Roe deer antler, right beam, shed beam.

• Fragmentary piece, the tip of the posterior tine was fractured in Prehistory.

• Raw material. The central tine was recently fractured. Without technical traces. Traces of chewing are preserved at the base of the posterior tine.

• L 179; diam. Burr 49; diam. beam PM 24/23.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 43 • RAW MATERIAL • V A2 b5
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11687 • 2005 S I Level Păuleni II Square C 9 Complex Depth -2,72 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Roe deer antler, left beam, shed antler.

• Fragmentary piece, the point of the anterior tine was recently broken and the point of the central tine was broken in Prehistory.

• Raw material. Debitage by oblique abrasion.

• L 210; diam. burr 40; diam. beam PM 22/20.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 44 • RAW MATERIAL • V A2 b5

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11331 • 2004 S I Level Păuleni I Square D 9 Depth -2,40 m Artefact no. 357 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 26

• Right beam of roe deer antler. Basal segment with the burr almost entirely preserved.

• Fragmentary piece, about ¼ of it was broken in Prehistory.

• Raw material. Beam recently fractured. Tines broken in Prehistory (tine 1 and tine 2, without the distal end). Shed antler. Without traces of technical procedures.

• L beam 103,5; PM 21/20; L R1 40; L R2 45.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 45 • RAW MATERIAL • V A2 b

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11327 • 2004 S I Level Păuleni I Square C 13 Complex 17 Depth -2,97 m Artefact no. 365 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Left beam of roe deer antler.

• Fragmentary piece, broken in Prehistory and recent; the tines and about ¾ of burr were detached.

• Raw material. Shed antler. Without technical traces.

• L 145; diam. burr 40; PM 22/16,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 46 • RAW MATERIAL • V A2 c

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11706 • 2005 S I Level Păuleni II Square D 11 Hut 5 Depth -2,85 m Artefact no. 471 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Left upper tusk of wild boar, adult.

• Fragmentary piece recently broken at the level of the distal end.

• Raw material. The surface of abrasion preserves cemented sediment. The distal end was recently fractured. The piece seems to have been extracted entire from the jaw.

• L 88; PP 22,5/15,5; PM 26/19; PD 22,5/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 47 • RAW MATERIAL • V A2 c

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 11593 • 2005 S I Level Păuleni II Square D 10 -2,55 m Hut 5 Room B • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Right wild boar tusk.

• Fragmentary piece.

• Raw material. The piece was extracted from the jaw with the purpose of using it like raw material. Debitage by direct percussion/fracture.

• L 56; width at the base 16; thickness at the base 9.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 48 • WASTE • V A3 a

• Varia – Waste • MNCR Sf. Gheorghe • 11603 • 2005 S I Level II Square C 8 under the floor of Hut 5 Room B -2,60 – 2,70 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Fragment of cattle radius.

• Fragmentary piece, broken in Prehistory and recent.

• Fragment of radius, recently fractured on one of the sides; at the ends, specific traces of dog chewing are preserved. The piece was broken in Prehistory (with the probable aim of extracting the marrow, then it was chewed by a dog).

• L 96.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 49 • RAW MATERIAL • V A3 b2

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 12251 • 2000 S I Level II Square B 14 Hut 21 Depth -2,80 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Small red deer tine.

• Fragment.

• Red deer tine; at one of the ends, it was broken in Prehistory on two planes; it is recently axial split; the spongy tissue is partially preserved. Debitage by direct percussion/fracture.

• L 49; width 26; thickness 15.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 50 • RAW MATERIAL • V A2 c

• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 13704 • 2006 S I Level II Square B 9 Hut 5 Depth -2,80 m • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/6

• Red deer tine.

• Median segment.

• Median segment of red deer tine. Planes of fractures can be observed at the ends. It was probably used as raw material. The debitage was done by direct percussion/fracture and chopping. Shaping -; Use-wear traces -.

• L 120; PM 33/30.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 51 • WASTE • V A2 c

• Varia – Waste • MNCR Sf. Gheorghe • 15350 • 2008 S I Level III Square I 5 -2,80 m Complex 30 Artefact no. 582 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Red deer tine.

• Median segment.

• Median segment of red deer tine. Waste of debitage. Median segment of red deer tine recently fractured, about ¼ is broken. Debitage by direct percussion and oblique chopping. Shaping -; Use-wear traces -.

• L 58; diam. PM 31.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 52 • RAW MATERIAL • V A2 c
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 8828 • 2003 S I Square C 13 Depth -2,73 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/10

• Roe deer tine, detached from the skull.
• Piece entirely preserved
• Distal segment of roe deer tine. Waste of debitage. Debitage by direct percussion/fracture. Shaping -; Use-wear traces -.
• L tot. 49; PM 12/11.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 53 • MATTOCK • I G4
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 15420 • 2008 S I Level III Square K 4 -2,95 m Complex 30
Artefact no. 613 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl.

• Segment of red deer antler beam.
• Fragmentary piece, about ½ with ¼ of perforation is broken in Prehistory.
• Unilateral mattock made from a perforated fragment of beam. Debitage by direct percussion and oblique chopping applied on the circumference and fracture. Shaping: of the perforation by chopping and carving; Use-wear traces: fracture of the distal part by impact. The piece can be a perforated sleeve or a hammer.
• L 104; EP 50,5/33,5; PM 30/30,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 54 • MATTOCK • I G4
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11587 • 2005 S I Level II Square C 9 Depth -2,75 m Artefact no. 460
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/2

• Segment of red deer antler beam.
• Fragmentary piece, the distal part was broken in Prehistory.
• Unilateral mattock made from a perforated fragment of beam. Debitage by direct percussion/chopping and fracture. Shaping: of perforation by chopping the compact tissue, carving the spongy one and finishing the edges of the perforation by rotation or circular scraping. Use-wear traces: fracture of the distal part.
• L 62; EP 30,5/27; PM 29/18.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 55 • MATTOCK • I G4
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 13734 • 2006 S I Level II Square D 11 Hut 5 Depth -2,90 m
Artefact no. 475 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 27

• Segment of red deer antler beam.
• Piece entirely preserved.
• Unilateral mattock made from a perforated fragment of beam. Debitage by direct percussion and oblique and transversal chopping applied on circumference and fracture (at both ends). Shaping: in order to remove the natural aspect of antler, the chopping procedure was applied; the perforation was done by chopping the compact tissue, carving the spongy one and finishing the edges of the perforation on both sides by circular scraping. The perforation is transversal on the piece. There are no observable use-wear traces; the piece was probably unfinished.
• L tot. 173; EP 42,5/35; PM 36/37,5; ED 48/45.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 56 • MATTOCK • I G4
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 8824 • 2003, S I Level II Complex 19 Square C/D 14 -2,98 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 2/4

• Red deer antler detached from the skull.

• Fragmentary piece, about ¾ from the length of one of the sides was broken in Prehistory (probably during the usage of the piece).

• Unilateral mattock made from a perforated fragment of beam. Debitage by direct percussion/chopping and direct percussion/fracture. Shaping: perforation by direct percussion and chopping of the compact tissue, carving the spongy one and finishing the edges of the perforation by circular scraping (probably with a lithic blade). Use-wear traces: fracture of the piece; impact traces on spongy tissue. The piece does not preserve technical elements necessary to include it in the typology of a digging stick.

• L tot. 106; EP 52/32,5; PM 57/46; ED 43/40.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 57 • ADORNMENTS –*EN VIOLON* IDOL • III K1 b
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 8826 • S I Level II Hut 5 Square C 13 -2,85 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 4; 4a-4d

• Red deer antler, probably fragment of beam.

• Fragmentary piece, about 1/3 from the circumference was broken in Prehistory (the right part of the piece); about 2/3 from the proximal part was broken in Prehistory.

• *En violon* idol made from red deer antler. On the preserved area of proximal part, half of the circular perforation can be observed. It is unilateral and it was drilled from the upper part and shaped on the inferior one. The artefact has two parts, about 2/3 are symmetric oval and the superior part was probably rectangular with two-three perforations shaped in a horizontal line. Debitage: there are no traces preserved. Shaping: the piece is entirely shaped, probably by multidirectional abrasion and the sides were finished by axial and oblique scraping along the edge. The perforations were drilled. Use-wear traces: there are no traces of bluntness at the level of perforations or at the level of the two sides. The piece could have been sewn on leather or textile. It was not used as a pendant.

• L 75; thickness ED 3; thickness PM 3,5; diameter of the oval part cca 61/61; length of the rectangular part *23*/15; width of the rectangular part 25; thickness of the rectangular part 2,7; diam. perf. FS 4,5; diam. perf. FI 4,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 58 • ADORNMENTS – PENDANT OR GAME PIECE • III B12
• Adornments – Varia • MNCR Sf. Gheorghe • 11252 • 2004 S I Level II Square B 10 L 5 -2,40 m
Artefact no. 308 • Cucuteni-Ariuşd Culture, phase A • Pl. 3/5

• Caprine astragalus.

• Piece entirely preserved.

• Perforated astragalus. Debitage -. Shaping: by abrasion; the perforation was drilled. Use-wear traces: the bluntness of the upper edge and of the part that corresponds to the interior of the perforation, probably due to the suspension on a wire. Adornment or piece game piece.

• L tot. 30; PM 16,5/17; diam. ext. perf. 6; diam. int. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 59 • PERFORATED PHALANX • III B10
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 12240 • 2001 Square C12 -0,50 m Wall
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 2/5; 28

• Phalanx of cattle.

• Piece entirely preserved.

• Perforated phalanx of cattle. Debitage: absent. Shaping: the perforation was done in an anterior-posterior direction, bilateral, probably by indirect percussion and carving; finishing of edges by rotation. The shape of the perforations is asymmetric oval with a sinuous outline. Perforation is placed in an asymmetric manner at the left edge of the distal end. Use-wear traces: there are no observable use-wear traces due to the depositions from the surface of the piece.

• L tot. 62; EP 35/27; ED 30/19, diam. ext. perf. pe FA 20/16; diam. int. perf. pe FA 12,5/9; diam. ext. perf. pe FP 19/16; diam. int. perf. pe FP 14/12.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 60 • POINT (*CHASSE-LAME*) • I A17
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 12243 • 2001 S I Square C 12-13 -0,70 – 1,50 m
• Filling of the wave • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 2/8

• Red deer tine.

• Fragmentary piece, proximal end broken in Prehistory and the distal one was recently fractured.

• Awl (*chasse-lame*) made from a red deer tine, distal segment. Debitage by direct percussion/chopping and fracture. Shaping: of the surfaces by transversal and oblique abrasion; shaping of the active part by applying abrasion at the level of anatomic ends. Use-wear traces: at the proximal part – compact and spongy tissues are compacted; at distal part – traces of impact and splintings.

• L 106; EP 20,5/20; PM 21/16; dista part 8/7,5; LPAm 3-4

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 61 • SCRAPER • I B8
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 11245 • 2004 S I Square D 12 -2,78 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 3/4; 29

• Fragment of wild boar tusk.

• Piece entirely preserved.

• Scraper made from a fragment of wild boar tusk. Debitage by direct percussion/splitting. Shaping: by transversal abrasion. Use-wear traces: bluntness and polish of the long edge of the piece.

• L tot. 73; EP 14/7; PM 15,3/6; ED 6,3/3.

• Beldiman, Sztancs 2010, 151, Table 1 - PCD/I 22; 161, fig. 1/11.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 62 • AWL • I A3
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 12247 • 2000 S V Székely 1960 Ditch
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 2/7; 30

• Fragment of long bone shaft.

• Fragmentary piece, half of the distal part was broken in Prehistory. Corrosion.

• Awl made from a fragment of long bone shaft shaped at the proximal and distal part. Fragment of long bone shaft of sheep/goat (probably humerus or femur). Debitage by direct percussion/splitting. Shaping: by superficial transversal and oblique abrasion; proximal end shaped by direct percussion and superficial abrasion; the active part was shaped only on the edges by transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: due to the conservation status of the piece, they cannot be observed.

• L tot. *90*/80; EP 12/4,5; PM 14,5/5; LPA cca *40*/27; CD 6/4,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 63 • AWL • I A15
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 14259 • 2006 Passim • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 2/9

• Fragment of cattle rib.
• Fragmentary piece, the proximal part was broken in Prehistory.
• Awl made from a fragment of rib. Debitage: by direct percussion/splitting and fracture. Shaping: by transversal and oblique abrasion in order to shape the active part. Use-wear traces: superficial bluntness and polish at the level of active part; round of the awl.
• L 61; PP 12/5; PM 9/5,5; LPA 23; CD 6/3,5.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 64 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia • MNCR Sf. Gheorghe • 17092 • 2010 S II Square E/3' -0,50 m Plane 4 • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Wild boar tusk.
• Fragment.
• Fragment of wild boar tusk resulted after the fracture of the piece in Prehistory by direct percussion/fracture. Traces of roots corrosion can be seen on its both sides. Without traces of technical intervention. Probably raw material.
• L 37,5; lăţ. max. 9,2; gros. max. 4,2.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 65 • PENDANT (BONE IMITATION OF A RED DEER RESIDUAL CANINE • III A2 c1)
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 17086 • 2010 S I Square M/1 -0,30 m Hut 32 Plane 3 Superior layer of stones • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Fragment of long bone shaft, probably cattle.
• Piece entirely preserved.
• Pendant; bone imitation of a red deer residual canine. The black colour resulted after the accidental or intentional of the piece. Strongly polished. Good status of preservation. Debitage: probably by direct percussion/splitting. Shaping: multidirectional abrasion applied on the entire surface of the piece. A small anatomic surface is preserved on the convex side of the piece. Bilateral, asymmetric perforation, larger on the superior side, eccentrically placed through the right edge. Use-wear traces: bluntness at the level of perforation and at the proximal part which could indicate its usage as a pendant.
• L tot. 26,5; PD 8,2/9,2; PM 8,3/4,5; PP at the level of perforation 8,9/2,8; diam. ext. perf. 5; diam. int. perf. 3,3.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 61; 163, fig.3/4.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 66 • SLEEVE MADE FROM RED DEER ANTLER • IV C2
• Hafts • MNCR Sf. Gheorghe • 17155 • 2010 S II Square C/5' The pit of the pole no. 228 Plane 4 – 5 From the deposits of the pit • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Red deer tine.
• Piece entirely preserved, broken in Prehistory in four fragments.
• Sleeve of red deer antler made from a segment of red deer tine. Debitage: probably by transversal cutting and direct percussion/chopping. Shaping the ends by abrasion. The surface was probably finished by superficial scraping or chopping aiming the removal of the anatomical aspect. The spongy tissue was carved. Use-wear traces: cannot be observed.
• Diam. cca 27; width. max. 23; width. min. 21; thickness 6,7.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 63; 162, fig. 2/9.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 67 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia • MNCR Sf. Gheorghe • 17100 • 2010 S II Complex 40 -0,35 m Layer of stones
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Red deer tine; proximal-mesial segment.

• Fragmentary piece. The proximal end is recently fractured and the spongy tissue was removed to the cleaning of the piece.

• Debited raw material. Debitage: oblique chopping applied on the circumference and detachment by fracture. Shaping: absent. Use-wear traces: absent.

• L 101; EP 36/31,5; PM 31/30; ED 26,8/26,5.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 62; 162, fig. 2/7.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 68 • MATTOCK • I G2
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17168 • 2010 S II Square B/3' Pit of the pole 223 -0,60 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Segment of red deer antler beam.

• Axial broken in Prehistory. Fragmentary piece, the distal part was broken in Prehistory.

• Perforated mattock made from a red deer antler beam. Debitage: direct percussion/chopping applied on the circumference. Shaping: the perforation in anterior-posterior direction by chopping in double direction, carving of the spongy tissue and finishing by rotation. Perforation centrally placed, with a slightly circular shape, about cca 1/3 of circumference is not preserved. Use-wear traces: fracture produced by strong impact.

• L 75,6; EP 37,6/31,1; PM 19,7/26,4; diam. perf. cca 13.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 59; 162, fig. 2/3.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 69 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia • MNCR Sf. Gheorghe • 17227 • 2010 S II Square C/6' Plan 6 -0,50 – 0,55 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Red deer antler; mesio-distal segment of a crown tine.

• Fragmentary piece; broken ends (probably taphonomic).

• Raw material probably that should have been used as a mattock. Debitage: direct percussion/chopping applied on the circumference. Shaping: at one of the ends - possible traces of dog chewing. The ends do not preserved traces of shaping. Use-wear traces: can be observed.

• L 64,2; EP 25,7/18,3; PM 22,7/17,3; ED 19,8/15,8; diam. perf. EP 14,6/12; diam. perf. ED 9/7,5.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 60; 162, fig. 2/8.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 70 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 17098 • 2010 S II Square C/6' Complex 40 -0,30 m Plane 4 • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Sheep/goat knuckle bone.

• Piece entirely preserved.

• Probably raw material. Strongly burnt. One of the surfaces is burnt. Without traces of technical intervention.

• L tot. 27,8; PM 16,9/15,8.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 71 • RAW MATERIAL • V A2
• Varia – Raw material • MNCR Sf. Gheorghe • 17082 • 2010 S II Square E/3' -0,45 m Plane 4
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Red deer antler; distal segment of a tine.

• Fragmentary piece. Strongly burnt, with burnt, white aspect; the distal end was probably broken naturally during the life of the animal. Taphonomic fracture.

• Raw material. On the entire surface, superficial, overlapped traces of cutting can be observed. They were done with a fine blade (metallic or lithic).

• L 30,5; EP 12,1/8,5; ED 6,7/3,3.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 72 • MATTOCK • I G2
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17170 • 2010 S II Square B/5' Complex 41 Plane 4-5
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Base of a beam; deer antler (elk?).

• Fragmentary piece.

• Perforated mattock made from the base of an elk beam? Debitage: direct percussion/chopping in order to detach it and to remove the pedicle. Shaping: of the perforation by precise chopping of the compact tissue and carving the spongy one. Perforation of the compact tissue was probably done by rotation. The texture of the beam segment is compact even in its interior, the consistence of the spongy tissue was modified by burning treatment (baking). About 1/3 of the perforation's circumference is preserved. Use-wear traces: fracture by mechanical shock at the level of perforation.

• L 57,7; EP 44/36,5; PP 33,5/31; PM at the level of perforation 36,3/20,4; diam. perf. cca 15,5.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, Table 1-PCD/I 64; 162, fig. 2/5.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 73 • AWL • I A7 a
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17739 • 2011 S I Square G/1' Plane 5 - 6 -0,90 – 1 m
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 71-72

• Distal segment of sheep/goat metapodium.

• Distal segment, taphonomicaly broken in Prehistory (there are no traces of functional breakage). The distal end was broken in Prehistory.

• Awl made from a distal segment of sheep/goat metapodium. Debitage: by direct percussion/splitting. Shaping by abrasion, re-shaping, facets. Use-wear traces: are not preserved.

• L 19; PD 4,7/4; CD 4/3,3.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 74 • AWL (CHASSE-LAME) • I A17
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17680 • 2011 S I Square L - M/5-3 Plane 7
• Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 73-74

• Distal segment of red deer tine.

• Piece entirely preserved. Traces of chewing produced by a large rodent and a dog.

• Awl (*chasse-lame*) made from a distal segment of red deer tine. Debitage: by direct percussion/fracture. Shaping: of the active part – there are no specific traces preserved due to the ones produced by the chewing of the antler by a large rodent. Also, at the proximal part, discontinuous traces of dog chewing can be observed. Use-wear traces: are not preserved.

• L tot. 102; EP 21,5/22,2; PM 20/18,6; ED 10,2/5,7.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 75 • BEAD • III D2
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 17569 • 2011 Square L 5 Plane 7 – 8 Aeneolithic Layer III • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 78-79

• Fish vertebra (catfish - *Silurus glanis* or carp - *Cyprinus carpio*).
• Piece entirely preserved.
• Bone bead made from a fish vertebra. Debitage: removing of the apophyses by fracture. Central perforation probably done by rotation. Without traces of finishing. Use-wear traces: are not preserved.
• Diam. 14/13,6; thickness 8,3; diam. perf. 3,5.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 76 • BEAD • III D2
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 17556 • 2011 S I Squares L – M 4 Plane 7 – 8 Aeneolithic Layer III • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 80-81

• Fish vertebra (catfish - *Silurus glanis* or carp - *Cyprinus carpio*).
• Piece entirely preserved.
• Bone bead made from a fish vertebra. Debitage: removing the apophises by fracture. Central perforation by rotation. Without traces of finishing. Use-wear traces: are not preserved.
• Diam 14,6/13,6; thickness 8,7; diam. perf. 4.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

PCD/I 77 • BEAD • III D2
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 17554 • 2011 S I Squares L – M 4 Plane 7 – 8 Aeneolithic level III • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl. 82-83

• Fish vertebra (catfish - *Silurus glanis* or carp - *Cyprinus carpio*).
• Piece entirely preserved.
• Bone bead made from a fish vertebra. Debitage: removing the apophyses by fracture. Central perforation by rotation. Without traces of finishing. Use-wear traces: are not preserved.
• Diam 13,5; thickness 9,7; diam. perf. 3,8.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

PCD/I 78 • BONE WITH IMPACT TRACES
• Varia • MNCR Sf. Gheorghe • 12253 • 2000 S I Square A 6 -1,75 – 1,85/2,20 m • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Long bone of sheep/goat.
• Piece entirely preserved.
• Fragment of a long bone of sheep/goat; corroded; it presents an intentional and a taphonomic fracture. It presents six grouped, transversal traces of impact produced by a lithic tool with "U-shaped" cross-section.
• L traces of impact 5-8; Width of traces of impact 1-2.
• Unpublished.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 79 • PENDANT (BONE IMITATION OF A RED DEER RESIDUAL CANINE) • III A2 c1
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 Square D 7 -2,20 – 2,30 m L 7 • Cucuteni-Ariuşd Culture • Pl.

• Fragment of long bone.
• Fragmentary piece, the superior half of the perforation was recently broken.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Pendant; bone imitation of a red deer residual canine. Traces of roots corrosion. Depositions of oxide mangan. Bone plate, flat, oval-shaped. The brown colour indicates the appliance of the burning treatment or accidental superficial burning. Debitage: obtaining a bone plate by direct percussion/chopping or cutting. Shaping of the edges and of the surfaces by transversal and oblique abrasion. Perforation was drilled. Circular perforation, larger on the superior side, placed through the left edge; it was drilled bilaterally. Specific striations can be observed in the interior of the perforation. Use-wear traces: there are no use-wear traces preserved on the surfaces or the perforation edges.

• L tot. *25,5*/18,7; PP 9,5/3,5; ED 7,5/6; diam. ext. perf. 4,5; diam. int. perf. 2,5

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 80 • SCRAPER • I B1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17830 • 2012 S I Square L 4 Complex 48
• Cucuteni-Ariuşd Culture, A2 phase • Pl. 39-44

• Metapodium of undetermined herbivore.

• Fragment; the distal part is preserved; broken in Prehistory; accidentally burnt; dark colour; compact concretions deposits on both sides. Medium status of conservation.

• Scraper made from a fragment of a long bone shaft. The débitage was probably done by direct percussion/splitting and direct percussion/fracture. The shaping of the sides and edges as well as the shape of the active part were done by transversal and oblique abrasion. The active part is unilateral, symmetrical in plane. It was probably shafted in a wooden handle. Use-wear traces: bluntness, polish at the level of active part; round of the distal end; the fracture appeared at the level of handle.

• L 44,03; PD 17,09/9,25; LPA FI 19,72; ED 7,70/1,77.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 81 • AWL • I A9
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 17849 • 2012 S I Square K 1' South profile
• Cucuteni-Ariuşd Culture, A2 phase • Pl. 61-69

• Metapodium of undetermined herbivore, probably cattle.

• Fragmentary piece; the distal part was broken in Prehistory and the right edge of the proximal part was recently fractured. Corroded surfaces. Medium status of conservation.

• Awl shaped distal and proximal. Debitage done by axial grooving applied on both sides and direct percussion/splitting. The specific axial striations were erased by the use-bluntness. The proximal and distal ends (the distal end is the active part) were shaped by abrasion. The awl was not shafted and it was used by hand. Use-wear traces: bluntness, polish at the level of the active part and at the level of mesial part.

• L tot *160*/137; EP *23* – 13,56/6,26; PM 13,68/10,51; LPA *54*/31; CD cca 3,60.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 82 • RAW MATERIAL • V A2 d
• Varia – Raw materials • MNCR Sf. Gheorghe • 17952 • 2012 S I Square L 4 Plane 9
• Cucuteni-Ariuşd Culture, A2 phase • Pl. 53-55

• Lower wild boar tusk.

• Fragment of wild boar tusk, broken in Prehistory; cracks and deployed sectors. Medium status of conservation.

• Fragment of wild boar tusk detached by splitting and direct percussion/fracture. An area with enamel and a part of the surface that is anatomically abraded are preserved. Probably raw material.

• L 84,96; width PM 14,49/6,21; L surface of abrasion 46,26.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 83 • DECORATED ASTRAGALUS • ?
• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17920 • 2012 S I Square M 4 Complex 48 Plane 10 - 11
• Cucuteni-Ariuşd Culture, A2 phase • Pl. 45-49

• Astragalus of an herbivore, probably red deer.

• Fragmentary piece, an area was recently broken; compact concretions, corrosion. Medium status of conservation.

• Decorated astragalus. One of the lateral sides is abraded. It has a smooth surface; the opposite side has round edges due to chopping and abrasion; convex shaped. At one of the ends of this side, short, parallel lines were cut axially probably with a lithic blade. Use-wear traces: bluntness, polish on surfaces and at the ends.

• L tot 36, 03; PM 18,95/17,29; L convex side 28,82; width convex side 18,50; L notches 4,56 – 6.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 84 • PERFORATED PHALANX • ?
• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17865 • 2012 S I Square L 5 Complex 48
• Cucuteni-Ariuşd Culture, A2 phase• Pl. 50-52

• Cattle phalanx.

• Piece entirely preserved. Good status of conservation.

• Perforated phalanx. The perforation was done from one of the sides by direct percussion; an area was broken and un-detached. The perforation is asymmetrical oval. The perforation could have served for marrow extraction?

• L 78,65; EP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

JIGODIN CULTURE

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/II 1 • ARROWHEAD • II B4

• Weapons • MNCR Sf. Gheorghe • 17678 • 2011 S I Square H/1' Complex 14A Grave no. 1 Plane 6 -2,70 m From the grave deposits; Plan 4 – 5 • Early Bronze Age (Jigodin Culture?) • Pl. 75-76

• Fragment of long bone shaft.

• Piece entirely preserved.

• Arrowhead with a pyramidal shape made from a fragment of long bone shaft (*compact tissue*). Proximal part and the mesial one have rectangular sections. Distal end is asymmetric convex, entirely preserved. The piece seems slightly burnt or baked in the ash. Burning treatment. Debitage: probably by direct percussion/splitting. Shaping of the proximal end, edges and sides by oblique abrasion; the rough striations are well highlighted. Axial splitting applied at the proximal part on both sides after shaping, with the purpose of thinning of the proximal part in order to fix it in a shaft. Use-wear traces: cannot be observed.

• L tot. 41; EP 8,1/6,2; PM 7,4/6,1; CD 6/3,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

COSTIŞA-CIOMORTAN CULTURE

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/III 1 • AWL • I A10
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 1692 • 2002 Square E 6 Complex 8a -0,80 – 0,90 m
• Costişa-Ciomortan Culture • Pl. 31

• Fragment of small mammal ulna.

• Fragmentary piece, the proximal end was recently fractured and the distal part was broken in Prehistory.

• Awl made from an ulna of a small mammal. Debitage: absent. Shaping: by axial and oblique abrasion in order to shape the active part. Use-wear traces: bluntness and superficial polish of the active part; the abrasion striations were erased.

• L tot. *55*/46; PP 16,5/13; PM 9/4; LPA *22*/12; CD 4/2,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

WIETENBERG CULTURE

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/IV 1 • BONE NEEDLE • I A12
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 14707 • 2007 S I Square E 6 -2,80 m • Wietenberg Culture • Pl. 32

• Fragment of long bone shaft.

• Fragmentary piece, the proximal end was broken in Prehistory and the distal end was recently fractured.

• Needle. Debitage: extracting a fragment of long bone shaft by direct percussion/splitting and fracture. Shaping: entirely done by axial and oblique abrasion in order to shape the surfaces and the active part. Use-wear traces: superficial bluntness and polish at the level of active part.

• L tot. *65*/62; PP 9,5/4,5; PM 7,5/4; LPA cca *23*/20; CD 4/3,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 2 • SCRAPER • I B1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 Square D 7 L 7 -2,20 – 2,30 m • Wietenberg Culture • Pl. 33

• Fragment of a cattle humerus shaft.

• Fragmentary piece, about 2/3 of the proximal end were recently fractured.

• Scraper made from a fragment of humerus. Debitage: by direct percussion/splitting and fracture. Shaping: applied bilaterally at the active part by transversal and oblique abrasion. The edges and sides were not shaped. There are no traces of hafting. Use-wear traces: bluntness of the active part on the inferior side, without intense polish and round of the active part. It also presents impact splittings (micro-fractures and micro-retouches). The use-wear striations (axial and oblique) on the both sides. Used as a scraper (without handle).

• L tot. 92,5; EP 24,5/13,5; PM 25/14; width of the active part 17; thickness of the active part 10,5; length of the active part 15.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 3 • DECORATED PIECE OF UNKNOWN UTILITY • IV E2 b
• Plate • MNCR Sf. Gheorghe • 5456 • 2000 S I Square B 8 L 7 -0,60 m • Wietenberg Culture • Pl. 34

• Red deer antler.

• Fragment.

• Triangular plate made from a red deer antler beam, decorated. Black colour resulted by burning. The part with *spongiosa* is not very well preserved. Debitage: probably by direct percussion/splitting and fracture. Shaping: on the superior side, a surface having the shape of a segment of circle shaped by intense abrasion; series of grouped axial striations can be observed. The ornamentation consists in two parallel grooves, made with a lithic blade or a metallic awl. The possible manufacturing chain had the following stages: 1. extraction of the red deer antler; 2. shaping of the surfaces by abrasion; 3. drawing the ornamentation (circle). The surface placed around the circle was chopped with the purpose of highlighting the circle. On the surface of the circle, the two parallel grooves were incised. The piece seems to have been intentionally broken; this fact is sustained by a splitting that is ulterior to the procedure of abrasion. Probably, intentional burning in order to obtain the black colour or it could have been accidentally burnt. Decorated piece?

• L 35; width. 24; thickness max. 9; thickness min. 7; diam. circle cca 50.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 4 • AWL • I A7 a
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 5667 • 2000 S I Square C 7 -1,55 m • Wietenberg Culture • Pl. 35

• Metapodium of sheep/goat.

• Fragmentary piece, the distal end was broken in Prehistory.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Awl made from a distal semi-metapodium of sheep/goat. Unfused metapodium. Debitage by direct percussion, splitting and fracture. Shaping by direct percussion, transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part; fracture of the distal end on an oblique plane during the usage. Bluntness at the actual distal end indicates the possible use of the piece after its fracture.

• L tot. *100*/98; EP 20/15; PM 7/3; LPA cca 47; CD 3/2,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 5 • SCRAPER • I B1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 5677 • 2001 S I Square C 8 L 7 -0,73 m • Wietenberg Culture • Pl. 36

• Metapodium of sheep/goat.

• Longitudinal fragment resulted by the splitting of the anatomical piece.

• Scraper made from a fragment of long bone. Debitage by direct percussion, splitting and fracture. Axial splitting of the piece on about 1/3 from its width with the purpose of extracting a part for manufacturing a scraper. Shaping by transversal and oblique abrasion. Use-wear traces: intense bluntness of the active part.

• L tot. 76,5; LPA 11.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 6 • AWL • I A1

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7028 • 2001 S I Square C 7 -2,45 m • Wietenberg Culture • Pl.

• Metapodium of sheep/goat.

• Fragmentary piece, the distal part was broken in Prehistory.

• Awl made from a fragment of long bone shaft, distally shaped. Debitage by axial grooving, direct percussion, splitting and fracture. Shaping by transversal and oblique abrasion. Edges are not shaped, preserving the traces of debitage. Use-wear traces: bluntness and polish of the active part. Probably fractured during the usage.

• L tot. *77*/65; EP 11,5/3; PM 9/5,5; LPA cca *25*/13; CD 6/3,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 7 • AWL • I A3

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7153 • 2001 S I Square E 6 L 8 -0,60 m • Wietenberg Culture • Pl.

• Metapodium of sheep/goat, proximal fragment.

• Piece entirely preserved.

• Awl made from a fragment of long bone shaft shaped at the distal and proximal part. Debitage by direct percussion, splitting and fracture. Shaping of the proximal end by transversal abrasion. Finishing the edges by oblique and transversal abrasion. Use-wear traces: superficial bluntness and polish. The distal end is fractured and the edges produced by the fracture are blunt by using. It is probably an awl (perforated) or pin for clothes.

• L tot. 75; EP 11/3,5; PM 5,5/4; LPA cca 30; CD 3/2,3.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 8 • MATTOCK • I G8

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7194 • 2001 S I Square G 6 L 10 -0,60 m • Wietenberg Culture • Pl. 37

• Red deer antler; left beam, the main and the secondary crown tines.

• Fragmentary piece, strongly burnt, parts of the inferior side and of the edges were broken in Prehistory (*spongiosa*).

• Mattock (farming tool?) made from a red deer tine. Debitage by transversal cutting in order to detach the tines. Shaping: sharpening to the end of the secondary tine by chopping applied on both sides; it offered a strongly faceted aspect of that part. Chopping of the piece surfaces in order to remove the anatomic

www.cimec.ro / www.mncr.ro

aspect. Use-wear traces: rare axial and oblique striations on the superior side of the distal end in an irregular manner; this indicates the possible use of the piece as a digging stick. The same axial and long striations can be seen on the surfaces resulted by chopping. Bluntness and polish active part on a length of 40 mm.

• L tot. 207; EP 52/35; PM 33/23,5; LPA cca 40; CD 13,5/9,5.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 9 • AWL • I A1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7227 • 2001 S I Square H 3 -0,65 m • Wietenberg Culture • Pl.

• Long bone.

• Distal fragment broken in Prehistory at the distal end and at the mesial part.

• Awl made from a fragment of a long bone shaft, shaped at the distal end. Debitage by direct percussion and splitting. Shaping: by axial and oblique abrasion; the distal end has facets. Use-wear traces: the oblique fracture at the level of distal part, with a splitting of 6 mm on the superior side. Fracture probably produced during the usage. The superficial traces of polish and bluntness are not preserved at the level of edge of fracture.

• L tot. *25*/23; CD 5,5/4.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 10 • AWL • I A1
• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 7237 • 2001 S I Square G 6 L 9 -0,62 m
• Wietenberg Culture • Pl. 38

• Fragment of a large herbivore long bone.

• Fragmentary piece; distal end broken in Prehistory. Strongly burnt; irregular black colour.

• Awl made from a fragment of a long bone shaft. Debitage by direct percussion/fracture. Shaping by oblique abrasion applied on the entire length. Use-wear traces: bluntness and polish that erased the striations of shaping. Fracture of the active part does not seem to produce during the usage, but after the piece was abandoned due to the preserving in the earth layers.

• L tot. *135*/123; EP 10,5/16; PM 16,5/23; LPA *78*/66; CD 4,5.

• Cavruc, Buzea 2002, 47, 69, pl. XIII/1.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 11 • BEAD • III D3
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 16955 • 2010 S I Square M/1 -0,30 m Hut 32 Plane 3 Superior level of stones • Wietenberg Culture • Pl.

• Fragment of long bone shaft probably of bird.

• Fragmentary piece, a sector of the piece is preserved (1/4 din circumference) on the entire length. Broken in Prehistory.

• Tubular bead made from a fragment of long bone shaft probably of bird. Debitage: by transversal cutting applied on the circumference, on successive sectors, in different stages and fractured. Shaping: finishing the ends and the medullary cavity by scraping. Use-wear traces: bluntness and polish of the ends edges.

• L tot 24,2; diam cca 7; width max. - preserved 6,3; with min. 4,9.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 12 • PLATE • III J2
• Adornments • MNCR Sf. Gheorghe • 17546 • 2011 S I Square H/1' Plane 4
• Wietenberg Culture • Pl. 77

• Wild boar tusk.

• Fragment; broken in Prehistory.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Fragment of a plate made from a wild boar tusk. Debitage: direct percussion/splitting; visible traces on the inferior side. Shaping by transversal abrasion and facets. A convex, asymmetric end was shaped by abrasion. At the opposite end – traces of fracture produced in Prehistory. Use-wear traces: are not preserved.

• L 37,8; convex end 8,7/2; PM 7,4/2,6; broken end 7,9/3,2.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 13 • MATTOCK • I G

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 4572 • 2002 S I Pit no. 3 -0,60 m • Wietenberg Culture • Pl.

• Red deer antler; distal segment of a crown tine.

• Segment broken in Prehistory.

• Distal segment of a crown tine, broken in Prehistory. Debitage: by direct percussion/chopping; fracture. Oval cross-sections. Anatomic surfaces. Shaping: of the distal part where two oblique planes were done. Two convex planes. Use-wear traces: are not preserved. Probably used as a mattock.

• L 94,5; EP 29/21; PM 26/18; PD 13/12.

• Unpublished.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 14 • MULTI-PERFORATED PLATE • ?

• Tools • MNCR Sf. Gheorghe • 6758 • 2002 S I Square H 3 L 10 -0,88 m • Wietenberg Culture • Pl.

• Fragment of rib.

• Segment of a bone multi-perforated plate. Terminal segment broken in Prehistory. One of the ends – entire. The piece has the edges and the surfaces very well shaped. Use of the piece after the breakage. The perforations are circular.

• Multi-perforated plate. Rectangular plate, with an uniform thickness, with parallel and convex edges. At the end of this piece, it is narrowing and the end is linear. The piece has three perforations from which two are entirely preserved. Debitage: using the direct percussion/splitting, a fragment of rib was extracted. Shaping: by abrasion; edges were rounded. The perforations were drilled from the upper side and they were finished on the inferior one. The traces are especially visible at the level of perforation 2. The ends of fracture are round and polished as well as the piece edges. This fact suggests the use of the piece after its fracture. It seems that the edge of fracture was finished by abrasion on the superior side and re-used. Use-wear traces: bluntness and polish (observable on the edges, perforations and sides). The piece was intensely used; by the mentioned holes, threads or groups of threads were passed. The plate had the function of distancing the threads.

• L 24,5; width. max. 9,5; thickness. max. 2.

• Cavruc, Buzea 2002, 48, 72, pl. XVI/3.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 15 • BONE PIN • III H

• Adornment • MNCR Sf. Gheorghe • 17943 • 2012 S I Square L 1' L 32 Complex 49

• Wietenberg • Pl. 56-60

• Pig fibula?

• Fragmentary piece, the proximal part was recently fractured. Medium status of conservation.

• Pin made from a pig fibula. Recently fractured and glued. Shaping by abrasion applied on the entire length; facets. Use-wear traces: are not preserved.

• L 78,65; PP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.

• Unpublished. piece.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

A CSÍKPÁLFALVA-VÁRDOMBON (HARGITA MEGYE) FELTÁRT KEMÉNY ÁLLATI EREDETŰ NYERSANYAGBÓL KÉSZÜLT TÁRGYAK KATALÓGUSA

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea

A katalógus 102 darab kemény állati eredtű nyersanyagból készült tárgy leírását tartalmazza, amelyek a csíkpálfalvi Várdomb lelőhely négy kultúrrétegéből kerültek elő: 1. rézkor (eneolitikum): Cucuteni-Erősd (84 db); bronzkor: Jigodin (1 db); Costişa-Csomortán (1 db); Wietenberg (16 db).

A leletek származási rétegét megjelölendő, a következő római számmal ellátott jelöléseket használjuk: PCD/I = Cucuteni-Erősd kultúra; PCD/II = Jigodin kultúra; PCD/III = Costişa-Csomortán kultúra; PCD/IV = Wietenberg kultúra.

A tárgyleírások rétegek/kultúrák szerint vannak rendezve.

A szabvány tárgyleírás rendre a következő adatokat adja meg:

PCD TÍPUSÚ TIPOLÓGIAI KÓD
• Kategória (munkaeszközök, fegyverek, ékszerek, nyersanyagok, kiegészítők stb.)
• Intézmény/Gyűjtemény • Leltári szám • Kontextus • Datálás (kultúra) • Kép; tábla • Nyersanyag.

- Állapot (ép, töredékes, töredék).
- Leírás (morfológia, megmunkálási technika, használati és kopásnyomok, funkció stb.).
- Méretek (mm).
- Bibliográfia/Közöletlen lelet.
- Szerzők.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CUCUTENI-ERŐSD KULTÚRA

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 1 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8667 • 2003 Passim • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasmarha hosszúcsontjának töredéke.
• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik, még az őskorban letörött.
• Hosszúcsont disztális darabjából kialakított hegy. Darabolás közvetlen ütéssel és töréssel. Keresztirányban, ferde és hosszanti irányban csiszolt; jól kivehető, hosszú, gyér karcolásnyomok figyelhetőek meg a csont felületén. Használati nyomok: a disztális vég törése.
• L tot *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.
• Sztancs 2011;
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 2 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 14718 • 2007 I. Kutatóárok D-E 6-7 Négyzetháló 154 sz. cölöplyukból -3,20 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Kiskérődző hosszúcsontjának töredéke.
• Töredékes lelet, a proximális és disztális vég is hiányzik, új keletű törés.
• Hosszúcsont disztális darabjából kialakított hegy. Darabolás mindkét oldalról történő véséssel, közvetlen ütéssel, hasítással és töréssel. A formálás a munkaél kialakításából állt, a szélek és oldalak ferde irányú csiszolásával. Használati nyomok: töredezés és fény a munkaél körülbelül 10 mm hosszúságú szakszán.
• L tot. *57*/55; EP 8/4,5; PM 7/7; LPA cca *13*/11; CD 5/3,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 3 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8764 • 2003 I. Kutatóárok D 11 Négyzetháló -2,36 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik.
• Hosszúcsont diafizeális részéből készített hegy, valószínűleg a disztális szakaszból.
Egy régebbi, törött darabból másodlagosan kialakított. Égésnyomok. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással, közvetlen ütéssel/hasítással és hosszanti irányú véséssel a hegy elsődleges megmunkálása esetén. A munkaél keresztirányú és ferde csiszolással lett kialakítva. Használati nyomok nem figyelhetőek meg.
• L 38; EP 6/5; PM 5,5/5; LPA cca 12; CD 5/5.
• Sztancs 2011;
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 4 • HEGY • I A
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7969 • 1999 I. Kutatóárok A 13 Négyzetháló-1,90 – 2,10 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/1; 5

• Kiskérődző hosszúcsontjának töredéke.
• Töredékes lelet, a proximális részen és a disztális végen régről törött.
• Hosszúcsont diafizeális darabjából kialakított hegy, megmunkálatlan szélekkel és oldalakkal. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: munkaél kialakítása kereszt- és ferde irányú csiszolással. A munkaél törött, a töredezettség és használati fény munkavégzés nyomai.
• L *48*/46; PM 12/4; LPA cca *12*/10.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 5 • HEGY • I A1

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11572 • 2005 I. Kutatóárok, Păuleni II Szint, D 9 Négyzetháló délre az L 5-től (B helyiség) -2,65 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/2

• Kiskérődző metapodiuma.

• Ép darab. Hőkezelt.

• Kiskérődző metapodiumának diafizeális szakaszából készült hegy. Darabolás hosszanti irányú véséssel és közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás keresztirányú csiszolással; a karcolásnyomok a használat során elsekélyesedtek. Használati nyomok: töredezés és erős használati fény, a disztális vég legömbölyödése. A tárgyat valószínűleg kézben tartva használták, mert az alsó oldal mezio-proximális részének széle töredezett és kifényesedett.

• L tot. 81; EP 7/2,5; PM 7/5,5; LPA 35; CD 3/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 6 • HEGY • I A1

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 12248 • 2000 I. Kutatóárok Păuleni II Szint A 11 L 4 Négyzetháló -2,40 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 6

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Töredék, disztális vége még az őskorban letörött.

• Hosszúcsont diafizeális szakaszának mezio-disztális részéből kialakított hegy, oldalról ható hajlító erőnek köszönhetőn törött el ferde törési sít mentén, még az őskorban. A disztális vég hiányzik. A darabolás közvetlen ütéssel/töréssel és közvetlen ütéssel/hasítással történt. Formálás többirányú csiszolással. Egy megközelítőleg 10 mm hosszú szakaszon (ebből egy 5 mm-nyi szakasz maradt meg) újabb csiszolást végeztek, nagyszemcséjű homokkőlapot használva. A munkaél kettős törése a használat során következett be. Nem figyelhetőek meg töredezés és használati fény nyomai.

• L tot. *38*/36,5; PM 8,3/6,4; LPA cca *28*/26; CD 7/6.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 7 • HEGY • I A1

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8705 • 2003 I. Kutatóárok D 12 -2 Négyzetháló, 10 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/3

• Szarvasmarha hosszúcsontjának töredéke.

• Disztális szakasz, hiányzó disztális véggel.

• Hosszúcsont disztális darabjából kialakított hegy, valószínűleg teljes egészében megmunkálták. Darabolásra jellemző nyomok nem figyelhetőek meg. A formálás teljes, többirányú csiszolással végezték. A disztális vég törése feltehetően a használat során következett be.

• L tot. *39*/36; CD 8/7.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 8 • HEGY • I A7

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11251 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I Szint 17. Komplexum D 12 Négyzetháló -2,72 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Kiskérődző metapodiuma.

• Töredékes lelet, új keletű törés a disztális részen.

• Kiskérődző metapodiumának diafizeális részéből származó hegy, szélei és oldalai keresztben csiszoltak. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás keresztirányú csiszolással. Használati nyomok:

www.cimec.ro / www.mncr.ro

erős töredezés és kifényesedés – ezeknek köszönhetően elsekélyesedtek/eltűntek a formálás során keletkezett karcolásnyomok –, valamint a disztális vég legömbölyödése.

• L tot. 36,5; CD 3,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 9 • HEGY • I A7
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 13771 • 2006 I. Kutatóárok Păuleni II Szint B 12 Négyzetháló 25. Komplexum -3,10 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 7

• Kiskérődző metapodiuma.

• Töredékes lelet, a meziális rész szélei és a proximális rész hiányzik, új keletű törés.

• Kiskérődző metapodiumának darabjából készített hegy. A disztális rész hőkezelt. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással, közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás: a munkaél kereszt- és ferde irányú csiszolással lett kialakítva. Használati nyomok: törés, kismértékű töredezés és kifényesedés a munkaélen.

• L 66; PM 9/5; LPA 47; CD 4,5/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 10 • HEGY (ALAKÍTÁSRA ELŐKÉSZÍTETT CSONTDARAB) • I A9
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 13716 • 2006 I. Kutatóárok Păuleni II Szint D 11 Négyzetháló 5. Lakóház – 2,85 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/4; 8

• Szarvasmarha szemimetapodiumának disztális része.

• Ép darab.

• Feltehetően egy hosszú hegy kialakításához előkészített csontdarab, szélei darabolás nyomait mutatják és oldalai megmunkáltak. A darabolás közvetlen ütéssel/hosszanti irányú hasítással történt. A darab a disztális féltől a proximális rész (disztális epifízis) felé, hosszanti irányában történő kaparással lett megmunkálva. Használatra utaló nyomok nem figyelhetőek meg.

• L tot. 163; EP 32,5/23; PM 26,5/9; ED 19/7,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 11 • HEGY (ALAKÍTÁSRA ELŐKÉSZÍTETT CSONTDARAB) • I A9
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11570 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint B 8 L 5A Négyzetháló (a padló omladéka alatt) -2,50 – 2,60 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/5

• Szarvasmarha szemimetapodiumának neepifizált disztális része.

• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik.

• I A9 típusú hegy készítésére szánt csontdarab, anatómiai oldalakkal és szélekkel. Darabolás hosszanti irányú véséssel és közvetlen ütéssel a disztális végen. A hosszanti irányú vésés elérte a velőüreget. Formálásra és használatra utaló nyomok nem figyelhetőek meg.

• L tot. 123; EP 15/10,5; PM 12/6; ED 12/3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 12 • HEGY • I A7 b
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11704 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint D 10 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység -2,80 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/6

• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik.

• Kiskérődző proximális szemimetapodiuma.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

● Kiskérődző proximális szemimetapodiumából kialakított hegy. Darabolás véséssel és közvetlen ütéssel. Formálás keresztirányú csiszolással a széleken és az oldalakon. Használati nyomok: a munkaél töredezett és kifényesedett, a formálás során keletkezett karcolások elsekélyesedtek; valószínűleg a disztális végen található törés is a használat eredménye.

● L tot. *68*/67; EP 8/5; PM 8/5,5; LPA *23*/22; CD 4/3.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 13 ● HEGY ● I A15
● Munkaeszközök ● MNCR Sf. Gheorghe ● 8667 ● 2003 Passim
● Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis ● Tábla 1/7

● Szarvasmarha borda.

● Töredékes lelet, a disztális vég még az őskorban letörött.

● Szarvasmarha bordájának darabjából készített hegy. Darabolás közvetlen ütéssel és töréssel. A munkaél széleit közvetlen ütéssel/faragással alakították ki, hosszanti és ferde irányú csiszolás egymásra tevődő síkjai figyelhetőek meg. Használati nyomok: töredezettség, kifényesedés és a disztális rész legömbölyödése; a munkaél 8 mm-nyi hosszán töredezés általi elkeskenyedés. Valószínűleg a disztális végen található rézsútos törés is a munkavégzés során következett be.

● L tot. 77; EP 5/2,5; PM 15,5/8; LPA cca 23; CD 7/5.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 14 ● HEGY ● I A17
● Munkaeszközök ● MNCR Sf. Gheorghe ● 7034 ● 2001 I. Kutatóárok Păuleni III Szint D 5 Négyzetháló 11. Lakóház Mélység -0,80 – 0,95 m R 240 – 250 ● Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis ● Tábla

● Őz agancságának disztális szakasza.

● Töredékes lelet, a disztális részen régről törött.

● Chasse-lame típusú hegy őz agancságának disztális szakaszából kialakítva, ütések során keletkezett törési síkokkal. Litikus pengék leválasztásához használták. A disztális vég környékén megszakításokkal kisebb ütésnyomok figyelhetőek meg. Részlegesen megmaradt csiszolásnyomok a széleken. Darabolás közvetlen ütéssel/pattintással és ezt követő töréssel. Formálás közvetlen ütéssel, majd faragással és töréssel; a disztális végen felületes csiszolás nyomai találhatók. Használati nyomok: ütés következtében történt leválás és a disztális rész törése.

● L 36,5; PM 13,5/11; ED 9/8,5.

● Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 15 ● AGANCS-CSÁKÁNY ● I G9
● Munkaeszközök ● MNCR Sf. Gheorghe ● 7966 ● 2001 Passim
● Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis ● Tábla

● Szarvasagancs ága.

● Töredékes lelet, régi és új keletű törés a meziális részen.

● Agancságból készített perforált csákány. Feltehetően presztízs-értékű tárgy (balta). Rossz állapotban lévő lelet. Darabolás közvetlen ütéssel, ezt követően faragással és hajlításos töréssel. A formálás több technikai beavatkozást foglalt magában: közvetlen ütéssel leválasztották az ág kb. 25-30 mm-nyi végét, ezt faragás és hajlításos törés követte a munkaél kialakítása érdekében; a munkaélet mindkét oldalán hosszanti, ferde és keresztirányban csiszolták; a perforációt közvetlen ütéssel/faragással és kőpengével történő kaparásos dörzsárazással készítették. Használati nyomok: hosszanti irányú gyér karcolások és erőteljes kifényesedés az oldalakon.

● L 92; PD 19/16; PM 20/23; LPA egyik oldalon cca 32/34; diam. ext. perf. 19; diam. int. perf. 13.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 16 • HEGY • I A21
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 13275 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint D 10 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység -2,80 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 9

• Kiskérődző hosszúcsontja.

• Két töredék (az egyik a meziális, a másik a disztális szakasz része). Új keletű törés.

• Proximálisan és disztálisan kialakított hegy. Két töredéke maradt fenn, az egyik a meziális, a másik a disztális szakaszból. A nyersanyag darabolása közvetlen ütéssel és hasítással történt. Formálás: a hegy kialakítása keresztirányú és rézsútos csiszolással. Használati nyomok nem figyelhetőek meg.

• 1. darab: L 32,5; PM 8,5/4,5; 2. darab: L 28; PD 7/4,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 17 • CSONTSIMÍTÓ • I B13
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7965 • 2001 Passim • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/8; 10

• Nagytestű növényevő laposcsontja – valószínűleg szarvasmarha állkapcsa.

• Ép lelet.

• Nagytestű növényevő hosszúcsontjából készített csontsimító – valószínűleg szarvasmarha állkapcsa. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás kereszt- és ferde irányú csiszolással; a munkaél ugyanezen technikai alakításokon esett át, a disztális rész minegyik oldalán. Feltehetőleg a darab másodlagosan is meg lett munkálva, erre utal a nagyon rövid munkaél morfológiája. Használati nyomok: töredezettség és használati fény, a csiszolás során keletkezett karcolásnyomok elsekélyesedése vagy eltűnése.

• L tot. ; EP ; PM 8/6; LPA cca 14; CD 6/5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 18 • CSONTSIMÍTÓ • I B13
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11260 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni II Szint B 10 L 5 Négyzetháló Mélység -2,50 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Kiskérődző laposcsontja.

• Disztális szakasz, régről törött.

• Kiskérődző laposcsontjából készített csontsimító, anatómiai szélekkel. Hőkezelt vagy véletlenszerűen megégett. Cementált lerakódás a felületén. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás: munkaél kialakítása keresztirányú és rézsútos csiszolással. Használati nyomok: a munkaél töredezettsége és kifényesedése, a disztális rész törése. Az eszközt azután is tovább használták miután eltörött.

• L tot. 37; PM/PD 19/7; LPA (FS) 4,5; LPA (FI) 8; PD 11/5,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 19 • CSONTSIMÍTÓ • I B1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8694 • 2003 I. Kutatóárok D 12 Négyzetháló -2,00 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/9; 11

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Töredékes lelet, a jobb szél körülbelül 1/4-e és a bal szél körülbelül 1/3-a hiányzik, régről törött.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Szarvasmarha hosszúcsontjának darabjából készített csontsimító. Darabolás közvetlen ütéssel, melyet hasítás és törés követett. A munkaél kialakítása keresztirányú és rézsútos csiszolással történt. Ennek a műveletnek a nyomai a használat során eltűntek. Használati nyomok: erőteljes töredezettség és kifényesedés a munkaélen – az alsó oldalon a simítóként való használatra utaló nyomok láthatóak; ütközés során keletkezett apró forgácsolás a munkaélen és a felső oldalon.

• L tot. 76,5; PM 10; LPA/Fl 38; LPA/FS 6; vastagság az alapnál LPA 10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 20 • CSONTSIMÍTÓ (ALAKÍTÁSRA ELŐKÉSZÍTETT CSONTDARAB) • I B1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11303 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni II Szint C 10 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység -2,65 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasmarha metapodiuma.

• Ép lelet

• Szarvasmarha diafizeális metapodiumából származó, I B1 típusú csontsimító készítéséhez való csontdarab, közvetlen ütéssel történő leválasztás során keletkezett törési síkokkal. A daraboláshoz a közvetlen ütés technikáját alkalmazták.

• L tot. 83; EP 23/10,5; PM 26/11; ED 17/6,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 21 • CSONTSIMÍTÓ • I B3
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11577 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint C 14 Kutatóárok Mélység -3,40 – 3,50 m Külső árok, karósánc • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/10

• Szarvasmarha borda.

• Töredékes lelet, a proximális vég hiányzik, új keletű törés.

• Szarvasmarha bordájából készített csontsimító. Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás: munkaél kialakítása hosszanti irányú, felületes kaparással és csiszolással. Használati nyomok: a munkaél törése egy 25 mm hosszú és kb. 3 mm széles szakaszon. A munkaél töredezettsége. Bőrök megmunkálásához használt simító.

• L tot. 166; EP 27/15; PM 42/10,5; ED 12/34; LPA cca 10.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 22 • NYERSANYAG • V A2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 12245 • 2002 I. Kutatóárok Păuleni II Szint 17. Komplexum 12 Négyzetháló -0,80 – 0,90 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/11; 12

• Kiskérődző hosszúcsontja.

• Töredék.

• Csontsimító vagy hegy kialakításához való nyersanyag kiskérődző hosszúcsontjából. Közvetlen ütéssel darabolt a kerület mentén keresztben és közvetlen ütéssel/töréssel.

• L tot. 53; a megmunkált végen EP 7,5/3,5; max. szél. 10,5; max. vast. 6; ED 4,5/2,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 23 • KETTŐS HEGYŰ AGANCS-CSÁKÁNY I G1 b • Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11492 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint C13 L 21 Négyzetháló – 3,10 m 401 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/11

• Szarvasagancs ágának disztális szakasza.

• Töredékes lelet, a proximális vég még az őskorban letörött.

• Kettős hegyű, nem perforált agancs-csákány, szimmetrikus munkaéllel. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: munkaél kialakítása közvetlen ütéssel/faragással és rézsútos csiszolással. Használati nyomok: ütközési pontok és ritka, rövid, ferde karcolások.

• L 96; EP 29/21,5; PM 20/18,5; LPA cca 15

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 24 • ALAKÍTÁSRA ELŐKÉSZÍTETT CSONTDARAB • V A1 b • Egyebek – Alakításra előkészített darab • MNCR Sf. Gheorghe • 14695 • 2007 I. Kutatóárok Păuleni III Szint E 7 Négyzetháló 12. Lakóház Mélység -2,80 m 561. sz. darab • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 13

• Szarvasagancs, agancsszár, tömörszövet.

• Ép lelet, új keletű törés a meziális szakaszon.

• Szarvasagancsból származó rúd viszonylag párhuzamos, a formálás következtében ívelt szélekkel. Darabolás hosszanti irányú véséssel mindkét oldalon; közvetlen ütéssel/rézsútos faragással az egyik végen (egymásra tevődő nyomok) és hajlításos töréssel. Formálás: hosszanti irányú kaparás nedves közegben. Használati nyomok nincsenek. Alakításra előkészített csontdarab kisméretű tárgyakhoz (tű, nyílhegy).

• L tot. 239; szél. 14-15; vast. 7-11

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 25 • CSÜNGŐ/GYÖNGY – ÁTFÚRT FOG (IMITÁCIÓ) • III A2 c • Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 11307 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I. Szint D 12 Négyzetháló 17. Komplexum - 2,90 m 391 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/3; 14

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális darabja.

• Ép lelet.

• Csüngő vagy gyöngy. Szarvas szemfogának csontból készült imitációja. Darabolás: nem figyelhetőek meg darabolási nyomok. Formálás hosszanti, kereszt- és ferde irányú csiszolással. A perforáció kerek, folyamatos forgatással alakították ki mindkét oldalról. Használati nyomok: apró töredezettség, a perforáció peremének kifényesedése; a proximális vég töredezettsége és kifényesedése.

• L tot. 30; szél. PM 16,5/17; diam. ext. perf. 6; diam. int. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 26 • CSÜNGŐ (NYERSANYAG) • III B3 • Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 13718 • 2006 I. Kutatóárok Păuleni II Szint C 11 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység – 2,90 m 476. sz. darab • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 1/12

• Vaddisznó agyarának darabja.

• Ép lelet.

• Ékszer (csüngő) készítéséhez való nyersanyag kifejlett vaddisznó agyarának darabjából. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Az egyik vég felső oldalán két nagyméretű leválás látható, valószínűleg közvetlen ütés/törés során keletkeztek. Formálás: keresztirányban és ferdén erősen csiszolt. Használati nyomok: nincsenek.

• L tot. 91; 1. vég 8/6,5; PM 26/4; 2. vég 18/2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 27 • CSÜNGŐ • III B3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 11495 • 2004 I. Kutatóárok Feltöltődés A 11 Négyzetháló -1,80 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/1; 15

• Vaddisznó bal oldali agyarának darabja.

• Töredékes lelet, a proximális vég kb. 1/2-e hiányzik, régről törött.

• Kifejlett vaddisznó agyarából készített csüngő. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás hosszanti irányú és rézsútos csiszolással; perforáció kialakítása váltakozó irányú forgatással. Használati nyomok: erős töredezettség és kifényesedés a proximális részen.

• L tot. *33,5*/33; EP 7/1; PM 6/3,5; CD 4/2,5; diam. ext. perf. 2,8/2,5; diam. int. perf. 2,3/2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 28 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G9
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8950 • 2003 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint C13 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység -2,80 m 233 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/2

• Szarvasagancs koronaágának disztális szakasza.

• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik (régről törött), a proximális rész kb. 1/3-a is hiányzik – hosszában törött el (még az őskorban), perforáció ezen az oldalon.

• Perforált agancs-csákány. Darabolás közvetlen ütéssel/faragással, hosszanti irányú kaparással. Formálás közvetlen ütéssel/faragással, keresztirányú vágással és folytonos forgatással. Használati nyomok: gyér, mély, keresztirányú karcolások a disztális részen. A perforáció pereme töredezett, a belsején nem maradtak meg töredezési nyomok.

• L *90*/83; EP *14*/12,5; PM 10,5/9,5; diam. ext. perf. 8,5/8; diam. int. perf. 5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 29 • ÁTFÚRT UJJPERC
• Ékszerek? • MNCR Sf. Gheorghe • 7027 • 2001 Păuleni III Szint A-B 11-12 L 5 Négyzetháló Mélység -2,50-2,55 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/6; 16

• Szarvasmarha ujjperc.

• Ép lelet.

• Átfúrt szarvasmarha ujjperc. A perforáció oválisan aszimmetrikus, hullámos körvonallal. Darabolás: nincs. A formálás két oldalról, az elülső-hátulsó tengely mentén történt közvetett ütéssel és kivájással, melyet a szélek körkörös kaparással történő dörzsárazása követett. Használati nyomok: felületes töredezettség és a perforáció peremének kifényesedése vastag szálra (zsinórra) való rögzítésre utal. Lehetséges használat csüngőként?

• L tot. 61; EP 34/36; PM a perforációnál 23,5/28; ED 29/23.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 30 • GYÖNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8925 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/7; 18

• Nem meghatározható növényevő hosszúcsontjának diafizeális darabja.

• Ép lelet.

• Korong alakú gyöngy csontdarabból. Erősen égett. Két oldalról kialakított, kör alakú átfúrás. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással és keresztirányú vágással. Formálás többirányú csiszolással. A perforációt fúrdancs segítségével készítették, folyamatos forgatással. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg. A perforáció sima pereme fűzérre való rögzítésre utalhat.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Diam 12,5; legnagyobb vastagság 5; legkisebb vastagság 3,5; diam. perf. 3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 31 • GYŐNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8926 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 19

• Nem meghatározható növényevő hosszúcsontjának diafizeális darabja.

• Töredékes lelet, ragasztott.

• Csontkorong gyöngy. Színe hamuszürke, helyenként kalcinált. Alakja ovális. A perforáció csonkakúp alakú, egy oldalról (felső) kialakított, kissé a korong széle fele helyezkedik el. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással és keresztirányú vágással. Formálás több irányú csiszolással. A perforációt fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• Diam 12,3/11,3; legkisebb vastagság 3,5; legnagyobb vastagság 4; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 32 • GYŐNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8927 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 20

• Nem meghatározható növényevő hosszúcsontjának diafizeális darabja.

• Ép lelet.

• Korong alakú csont gyöngy. A perforáció kettős csonkakúp alakú, két oldalról kialakított. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás több irányú csiszolással. A perforációt fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• Diam 16/15; legkisebb vastagság 4,5; legnagyobb vastagság 6; diam. perf. 3,2.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 33 • GYŐNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8930 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 21

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Ép lelet.

• Korong alakú csont gyöngy. Középen elhelyezett kör alakú perforáció. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással vagy keresztirányú vágással. Formálás több irányú csiszolással. Az átfúrást fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: a perforáció pereme nem töredezett, de a formálás során keletkezett karcolásnyomokat elsekélyesítette a zsinóron történt súrlódás.

• Diam 14,5; legnagyobb vastagság 6,3; diam. perf. 3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 34 • GYŐNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8929 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 22

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Töredékes darab.

• Csontkorong gyöngy. Alakja ovális. A perforációt két oldalról készítették, a korong széle felé helyezkedik el. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással és keresztirányú vágással. Formálás több

www.cimec.ro / www.mncr.ro

irányú csiszolással. A perforációt fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• Diam 13/11,5; legnagyobb vastagság 5; legkisebb vastagság 4,5; diam. perf. 3,3.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 35 • GYÖNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8931 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasmarha hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Töredékes darab.

• Csontkorong gyöngy. Alakja ovális. A perforációt két oldalról készítették, a korong széle felé helyezkedik el. Erősen megégett – színe fekete-hamuszürke. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással és keresztirányú vágással. Formálás több irányú csiszolással. A perforációt fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• Diam 13/11,5; legnagyobb vastagság 5; legkisebb vastagság 4,5; diam. perf. 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 36 • GYÖNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8928 • 2003 GF Felmérés 6 Mélység -0,30 m
• Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Nagytestű növényevő hosszúcsontjának diafizeális töredéke.

• Töredékes lelet, a kerület kb. 1/4-e újonnan törött.

• Csontkorong gyöngy, nagyon mállékony. Alakja ovális. Kör alakú átfúrás. Erősen égett – színe fekete-hamuszürke. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással és keresztirányú vágással. Formálás több irányú csiszolással. A perforációt fúrdanccsal történő folyamatos forgatással készítették. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• Diam 18/19; legnagyobb vastagság 5; legkisebb vastagság 4,5; diam. perf. 4.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 37 • ALAKÍTÁSRA ELŐKÉSZÍTETT CSONTDARAB • V A1 b5
• Egyebek – Alakításra előkészített darab • MNCR Sf. Gheorghe • 11496 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I. Szint D 11 L 17 Négyzetháló Mélység -2,70 m 413. sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Őz jobb oldali agancsszárának mezio-disztális szakasza, az ágakat technikai beavatkozással eltávolították.

• Mezio-disztális szakasz.

• Alakításhoz előkészített csontdarab. Régről törött agancsszár. Cementált lerakódás (kerámiadarabokkal) a mediális oldalon. Az 1-es, 2-es és 3-as ágakat leválasztották. Darabolás közvetlen ütéssel/keresztirányú vágással és töréssel. Formálás: nincs. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• L szár 133; PM 23/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 38 • NYERSANYAG? • V A2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 6122 • 2000 Păuleni III Szint E 4 Négyzetháló; 40-57 -2,44 – 2,54 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 23

• Őstulok szarv.

• Töredékes lelet, a proximális és meziális rész kerületének 3/4-e hiányzik, régről törött. Két nagy darabba törött, ragasztott és gipsszel kiegészített.

• Nyersanyag? Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel a koponyacsontról való leválasztás érdekében. Formálás: nincs. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• L 259; EP 50/18; PM 48/26; diam. ED 16/16.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 39 • NYERSANYAG • V A2 b2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11588 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint C12 Négyzetháló Mélység -3,00 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasagancs ág, meziális szakasz.

• Töredék.

• Nyersanyag. Darabolás közvetlen ütéssel/rézsútos faragással és töréssel. Formálás: nincs. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• L 69; EP 28/22; PM 27/26; ED 25/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 40 • NYERSANYAG • V A2 b2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11685 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint C9 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység – 2,75 m 460 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 24

• Szarvasagancs ág, meziális szakasz.

• Töredék.

• Nyersanyag. Darabolás közvetlen ütéssel/rézsútos faragással és töréssel. Formálás: nincs. Használati nyomok: nem figyelhetőek meg.

• L 80; EP 24,5/18; PM 29/25,5; ED 21/20.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 41 • NYERSANYAG • V A2 b2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 8711 • 2003 I. Kutatóárok D11 Négyzetháló-2,25 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasagancs ág, meziális szakasz.

• Töredék.

• Nyersanyag. Elkopott tömörszövet, cementált lerakódás, újonnan törött három darabba és ragaszott. Az egyik vég régről törött, a másik vég törése új keletű. Technikai beavatkozás nyomai nem találhatóak (darabolás, formálás, használati nyomok).

• L 112; PM 32/26.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 42 • NYERSANYAG • V A2 b2
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11340 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I Szint D 12 Négyzetháló 17. Komplexum Mélység -2,95 m 394 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/11; 25

• Őz jobb oldali agancsszára, hullott agancs.
• Töredékes lelet, az elülső ág csúcsa hiányzik, régről törött.
• Nyersanyag. A középső ág törése új keletű. Technikai beavatkozás nyomai nincsenek. A hátulsó ág alapi végén nagytestű rágcsáló okozta rágásnyomok találhatóak.
• L 179; diam. rózsatő 49; diam. szár PM 24/23.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 43 • NYERSANYAG • V A2 b5
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11687 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint C 9 Négyzetháló Komplexum Mélység -2,72 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Őz bal oldali agancsszára, hullott agancs.
• Töredékes lelet, az elülső ág csúcsa (új keletű törés) és a középső ág csúcsa (régről törött) hiányzik.
• Nyersanyag. Darabolás rézsútos faragással.
• L 210; diam. rózsatő 40; diam. szár PM 22/20.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 44 • NYERSANYAG • V A2 b5
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11331 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I. Szint D 9 Négyzetháló Mélység -2,40 m 357 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 26

• Őz jobb oldali agancsszára. Az alapi szakasz a rózsatővel majdnem teljesen ép.
• Töredékes lelet, kb. 1/4 rész hiányzik (régről törött).
• Nyersanyag. Hullott agancs. A száron új keletű törés. Az ágak régről töröttek (az R1 és R2 ágak disztális végei hiányoznak). Technikai beavatkozás nyomai nincsenek.
• L szár 103,5; PM 21/20; L R1 40; L R2 45.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 45 • NYERSANYAG • V A2 b
• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11327 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni I. Szint C 13 Négyzetháló 17. Komplexum Mélység -2,97 m 365 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Őz bal oldali agancsszára.
• Töredékes lelet, régről és újonnan is törött; az ágak és a rózsatő kb. 3/4-e hiányzik.
• Nyersanyag. Hullott agancs. Technikai beavatkozás nyomai nincsenek.
• L 145; diam. rózsatő 40; PM 22/16,5.
• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 46 • NYERSANYAG • V A2 c

• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11706 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint D 11 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység – 2,85 m 471 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Kifejlett vaddisznó bal oldali felső szemfoga.

• Töredékes lelet, a disztális vég újonnan törött.

• Nyersanyag? A csiszolt felületet cementált lerakódás borítja. A disztális vég újonnan törött; a fogat valószínűleg egészben húzták ki a felső állcsontból.

• L 88; PP 22,5/15,5; PM 26/19; PD 22,5/17.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 47 • NYERSANYAG • V A2 c

• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 11593 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint D 10 Négyzetháló – 2,55 m 5. Lakóház, B helyiség • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Vaddisznó jobb oldali alsó agyara (szemfoga).

• Töredékes lelet.

• Nyersanyag. A fogat az állkapocsból húzták ki, hogy nyersanyagként felhasználják. Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel.

• L 56; alapi szélesség 16; alapi vastagság 9.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 48 • HULLADÉK • V A2 c

• Egyebek – Darabolási maradék (Hulladék) • MNCR Sf. Gheorghe • 11603 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint C 8 Négyzetháló az L 5 padlója alatt (B helyiség), -2,60 – 2,70 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasmarha orsócsontjának (radius) töredéke.

• Töredékes lelet, régről és újonnan törött.

• Orsócsont töredék, új keletű törés az egyik oldalon; a végeken kutyára jellemző rágásnyomok (a szemfogak csúszásának, valamint ütközésének/nyomásának nyomai) találhatóak. A lelet régről törött (valószínűleg darabolási hulladék), majd utólag kutya rágta meg.

• L 96.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 49 • HULLADÉK • V A3 b2

• Egyebek – Darabolási maradék (Hulladék) • MNCR Sf. Gheorghe • 12251 • 2000 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint B 14 Négyzetháló 21. Lakóház Mélység -2,80 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Kisméretű szarvasagancs ág.

• Töredék.

• Szarvasagancs ága, az egyik vége még az őskorból törött két sík mentén, újonnan hasadt hosszanti irányban, a szivacsos állomány részben maradt meg. Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel.

• L 49; szél. 26; vast. 15.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 50 • NYERSANYAG • V A2

• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 13704 • 2006 I. Kutatóárok Păuleni II. Szint B9 Négyzetháló 5. Lakóház Mélység -2,80 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/6

• Szarvasagancs ág.

• Mediális szakasz.

• Szarvasagancs ágának mediális szakasza. A végeken törési síkok figyelhetőek meg. Feltehetően nyersanyag. Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel és faragással. Formálás: nincs. Használati nyomok: nincsenek.

• L 120; PM 33/30.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 51 • HULLADÉK • V A3 b2

• Egyebek – Hulladékok • MNCR Sf. Gheorghe • 15350 • 2008 I. Kutatóárok Păuleni III. Szint I 5 Négyzetháló -2,80 m 30. Komplexum 582 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasagancs ág.

• Mediális szakasz.

• Szarvasagancs ágának mediáiis szakasza. Darabolási hulladék. Újonnan törött, kb. 1/4 része hiányzik. Darabolás közvetlen ütéssel és rézsútos faragással. Formálás: nincs. Használati nyomok: nincsenek.

• L 58; diam PM 31.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 52 • HULLADÉK • V A3 b2

• Egyebek – Hulladékok • MNCR Sf. Gheorghe • 8828 • 2003 I. Kutatóárok C 13 Négyzetháló -2,73 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/10

• Agykoponyáról leválasztott őzagancs ága.

• Ép lelet.

• Őz agancságának disztális szakasza. Darabolási hulladék. Darabolás közvetlen ütéssel/hajlításos töréssel. Formálás: nincs. Használati nyomok: nincsenek.

• L tot. 49; PM 12/11.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 53 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G4

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 15420 • 2008 I. Kutatóárok Păuleni III Szint K4 Négyzetháló -2,95 m 30 Komplexum 613 sz. Lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla

• Szarvasagancs szár.

• Töredékes lelet, kb. 1/2 rész hiányzik (régről törött), kb. 1/4 rész az perforációból.

• Agancsszárból készített egyélű, perforált agancs-csákány. Darabolás közvetlen ütéssel és ferde irányú faragással a kerület mentén; hajlításos törés. Formálás: perforáció kialakítása faragással és kivájással, a szélek dörzsárazása forgatással vagy körkörös kaparással. Használati nyomok: erőteljes ütközés okozta törés a disztális részen. Lehet átfúrt tok vagy kalapács.

• L 104; EP 50,5/33,5; PM 30/30,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 54 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G4

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11587 • 2005 I. Kutatóárok Păuleni II Szint C 9 Négyzetháló -2,75 m 460 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/2

• Szarvasagancs szárának szakasza.

• Töredékes lelet, a disztális rész hiányzik, régről törött.

• Agancsszárból készített egyélű agancs-csákány. Darabolás közvetlen ütéssel/faragással és hajlításos töréssel. Formálás: a tömörszövet faragása a perforáció kialakítása végett, a szivacsos állomány kivájása és a perem dörzsárazása forgatással vagy körkörös kaparással. Használati nyomok: a disztális vég törése.

• L 62; EP 30,5/27; PM 29/18.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 55 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G4

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 13734 • 2006 I. Kutatóárok Păuleni II Szint D 11 Négyzetháló 5. Lakóház -2,90 m 475 sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 27

• Szarvasagancs szárának szakasza.

• Ép lelet.

• Agancsszárból készített egyélű, perforált agancs-csákány. Darabolás közvetlen ütéssel, rézsútos és keresztirányú faragással a kerület mentén és hajlításos töréssel (mindkét végén). Formálás: faragás a felület anatómiai jellegék eltávolítása végett; perforáció kialakítása a tömörszövet faragásával, a szivacsos állomány kivájásával és a perem két oldalról történő dörzsárazása (szabályozása) körkörös kaparással. A perforáció a tárgy hosszanti tengelyének mentén helyezkedik el, a munkaéllel kapcsolatban. Használati nyomok: nem megfigyelhetőek; feltehetően befejezetlen tárgy.

• L tot. 173; EP 42,5/35; PM 36/37,5; ED 48/45.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 56 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G4

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 8824 • 2003 I. Kutatóárok Păuleni II Szint 19 Komplexum C/D 14 Négyzetháló -2,98 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 2/4

• Agykoponyáról leválasztott szarvasagancs.

• Töredékes lelet, az egyik oldal hosszának kb. 3/4 része hiányzik, még az őskorban letörött (valószínűleg használat során).

• Agancsszárból készített egyélű, perforált. Darabolás közvetlen ütéssel/faragással és közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás: perforáció kialakítása közvetlen ütéssel és a tömörszövet faragásával, a szivacsos állomány kivájása és perforáció falainak szabályozása körkörös kaparással (feltehetően kőpenge segítségével). Használati nyomok: törés; a szivacsos állomány részleges tömörödése. Az eszköz kapaként való használatához szükséges technikai elemek nincsenek.

• L tot 106; EP 52/32,5; PM 57/46; ED 43/40.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 57 • ANTROPOMORF IDOL • III K1 b

• Ruházati kiegészítők és ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 8826 • I. Kutatóárok Păuleni II Szint 5. Lakóház C 13 Négyzetháló -2,85 m • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 4; 4a-4d

• Szarvasagancs, valószínűleg agancsszár töredéke.

• Töredékes lelet, a kerület 1/3 része hiányzik, még az őskorban letörött (a tárgy jobb oldala); a proximális rész körülbelül 2/3 arányban törött.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• *En violon* típusú szarvasagancs idol. A megmaradt proximális részen kör alakú, egy oldalról kialakított perforáció fele található, melyet folytonos forgatással készítettek a felső oldalon és dörzsáraztak az alsón. A lelet két különböző morfológiájú darabból áll: körülbelül 2/3-a szimmetrikus ovális alakú; a felső 1/3 rész valószínűleg elkeskenyedő, szögletes alakú volt, középen elhelyezett perforációval. Darabolás: nem meghatározható; feltehetően közvetlen ütéssel/faragással és töréssel, hasítással, kaparással a tömörszövetből való vékony, téglalap vagy négyzet alakú lemez kialakítása érdekében. Formálás: egészében, valószínűleg többirányú csiszolással és végső simítások az oldalakon és a peremen hosszanti irányú és rézsútos kaparással. Perforáció kialakítása folytonos forgatással. Használati nyomok: enyhe töredezettség a perforációnál és a két oldalon; gyér, véletlenszerűen elhelyezkedő karcolások. A tárgyat felvarrhatták bőrből vagy textilből készült tokra, de csüngőként is hordatták.

• L 75; vastagság ED 3; vastagság PM 3,5; ovális rész legnagyobb átmérője cca 61; szögletes rész hosszúsága *23*/15; szögletes rész szélessége 25; szögletes rész vastagsága 2,7; átm. perforáció FS 4,5; átm. perforáció FI 4,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 58 • CSÜNGŐ • III B12

• Kiegészítők és ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 11252 • 2004 I. Kutatóárok Păuleni II Szint B 10 L 5 Négyzetháló -2,40 m 308. sz. lelet • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 3/5

• Kiskérődző ugrócsontja (astragalus).

• Ép lelet.

• Perforált ugrócsont. Darabolás: nincs. Formálás: csiszolás egyik oldalon; perforáció kialakítása folyamatos forgatással. Használati nyomok: a felső perem és belső felület töredezettsége, valószínűleg zsinórra való szabad felfüggesztés eredménye.

• L tot 30; PM 16,5/17; átm ext perf 6; átm int perf 3,5.

• Sztancs 2011; Sztancs *et al.* 2010a; Sztancs, Beldiman 2010; Sztancs, Beldiman 2011a; Sztancs, Beldiman 2011b; Sztancs, Beldiman 2011c.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 59 • ÁTFÚRT UJJPERC • III B10

• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 12240 • 2001 C12 Négyzetháló – 0,50 m Feltöltődés • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 2/5; 28

• Szarvasmarha ujjperce.

• Ép darab.

• Szarvasmarha perforált ujjperce. Darabolás: nincs. Formálás: két oldalról történő átfúrás az elülső-hátulsó tengely mentén, valószínűleg közvetett ütéssel és kivájással; a perem dörzsárazása forgatással. A perforáció alakja ovális, aszimmetrikus, hullámos körvonallal. A perforációt aszimmetrikusan, a disztális vég bal pereme felé helyezték el. Használati nyomok: a lelet felületén található lerakódások miatt nem láthatóak.

• L tot. 62; EP 35/27; disztális vég 30/19, diam. ext. perf. az FA-n 20/16; diam. int. perf. az FA-n 12,5/9; diam. ext. perf. az FP-n 19/16; diam. int. perf. az FP-n 14/12.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 60 • HEGY (*CHASSE-LAME*) • I A17

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 12243 • 2001 I. Kutatóárok C 12-13 Négyzetháló -0,70 – 1,50 m • Feltöltődés • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 2/8

• Szarvasagancs ága.

• Töredékes lelet, a proximális vég régről, a disztális vég újonnan törött.

• Szarvasagancs ágának disztális szakaszából készített hegy (*chasse-lame*). Darabolás közvetlen ütéssel/faragással és töréssel. Formálás: az oldalak felületes szabályozása keresztirányú és ferde csiszolással; munkaél kialakítása az anatómiai vég csiszolásával. Használati nyomok: a proximális részen a tömörszövet és a szivacsos állomány tömörödése; a disztális részen ütközési nyomok és leválások.

• L 106; EP 20,5/20; PM 21/16; disztális rész 8/7,5; LPAm 3–4.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 61 • SIMÍTÓ • I B8
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 11245 • 2004 I. Kutatóárok D 12 Négyzetháló -2,78 m
• Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla ¾; 29

• Vaddisznó alsó agyarának darabja.

• Ép lelet.

• Vaddisznó alsó agyarának falából készített simító. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: keresztirányú csiszolással. Használati nyomok: töredezettség és kifényesedés a lelet hosszanti oldalán.

• L tot. 73; EP 14/7; PM 15,3/6; ED 6,3/3.

• Beldiman, Sztancs 2010, 151, 1 – PCD/I 22 táblázat; 161, 1/11 ábra.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 62 • HEGY • I A3
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 12247 • 2000 V. Kutatóárok Székely árok 1960 – Árok feltöltődése • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 2/7; 30

• Hosszúcsont diafizeális töredéke.

• Töredékes lelet, a disztális rész körülbelül fele hiányzik, régről törött. Korrodált felületű.

• Hosszúcsont diafizeális szakaszából készített, proximálisan és disztálisan formált hegy. Juh/kecske hosszúcsontjának (feltehetően karcsont - humerus vagy combcsont – femur) diafizeális töredéke. Darabolás közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: felületes csiszolás kereszt- és ferde irányban; a proximális véget közvetlen ütéssel és felületes csiszolással formálták; a munkaélet csak a széleken alakították, kereszt- és ferde irányú csiszolással. Használati nyomok: a lelet rossz állapota miatt nem maradtak meg.

• L tot. 90/80; EP 12/4,5; PM 14,5/5; LPA cca 40/27; CD 6/4,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 63 • HEGY • I A15
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 14259 • 2006 Passim • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 2/9

• Szarvasmarha bordájának töredéke.

• Töredékes lelet, a proximális rész hiányzik, régről törött.

• Szarvasmarha bordájának darabjából készített hegy. Darabolás: a borda egy darabjának leválasztása közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás: keresztirányú és ferde csiszolás a munkaél kialakításának érdekében. Használati nyomok: enyhe töredezettség és használati fény a munkaélen; a hegy legömbölyödése.

• L 61; PP 12/5; PM 9/5,5; LPA 23; CD 6/3,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 64 • NYERSANYAG • V A2
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17092 • 2010 II. Kutatóárok E/3' Négyzetháló -0,50 m Plan 4
• Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Vadkanagyar.

• Töredék.

• Vaddisznó alsó szemfogának (agyar) töredéke, közvetlen ütés/törés következtében régről törött. Mindkét oldalon gyökerek okozta korrózió figyelhető meg. Technikai beavatkozás nyomai nincsenek. Feltehetően nyersanyag.

• L 37,5; max. szél. 9,2; max. vast. 4,2.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 65 • CSÜNGŐ (SZARVAS SZEMFOGÁNAK CSONTBÓL KÉSZÜLT IMITÁCIÓJA) • III A2 c1 • Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 17086 • 2010 I. Kutatóárok M/1 Négyzetháló -0,30 m 32. Lakóház 3. Alaprajz Felső kőréteg • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Hosszúcsont diafizeális töredéke, valószínűleg szarvasmarhától származik.

• Ép lelet.

• Csüngő; szarvas szemfogának csontból készült imitációja. Színe fekete-hamuszürke, amely lehet véletlen megégés következménye vagy szándékos égetés a darab színezése végett. Erősen kifényesített. Nagyon jó állapotú lelet. Darabolás: valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: a darabot teljes egészében csiszolták, több irányban. A domború oldalon megmaradt egy kis méretű anatómiai felület. A csont jobb oldal széle felé elhelyezve egy perforáció található, melyet két oldalról történő átfúrással alakítottak ki aszimmetrikusan – a felső oldali átfúrás nagyobb. Használati nyomok: töredezettség a perforáció és a proximális rész környékén, amely utalhat csüngőként zsinórra való rögzítésre.

• L tot. 26,5; PD 8,2/9,2; PM 8,3/4,5; PP a perforációnál 8,9/2,8; diam. ext. perf. 5; diam. int. perf. 3,3.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, 1-PCD/I 61 táblázat; 163, 3/4 ábra.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 66 • SZARVASAGANCS TOK • IV C2 • Tokok • MNCR Sf. Gheorghe • 17155 • 2010 II. Kutatóárok C/5' Négyzetháló 228 sz. cölöplyuk 4 – 5. Alaprajz A cölöplyuk feltöltődéséből • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Szarvasagancs ága.

• Ép lelet, régről törött négy darabba.

• Szarvasagancs tok, szarvas agancsának ágából készült. Darabolás: valószínűleg kereszt irányú vágással és közvetlen ütéssel/faragással. A végek formálása csiszolással történt. Az agancság felületét feltételezhetően felületes kaparással vagy faragással szabályozták a gyöngyök eltávolítása érdekében. A szivacsos állományt kivájták. Használati nyomok: nem megfigyelhetőek.

• Diam. cca 27; max. szél. 23; min. szél. 21; vast. 6,7.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, 1-PCD/I 63 táblázat; 162,. 2/9 ábra.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 67 • NYERSANYAG • V A2 • Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17100 • 2010 II. Kutatóárok 40. Komplexum -0,35 m Kövek szintje • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Szarvas agancsága; proximális-mediális szakasz.

• Töredékes lelet. A proximális vég újonnan törött, a szivacsos állományt a tisztítás során távolították el.

• Darabolt nyersanyag. Darabolás: ferde irányú faragással a kerület mentén és leválasztás töréssel. Formálás: nincs. Használati nyomok: nincsenek.

• L 101; EP 36/31,5; PM 31/30; ED 26,8/26,5.

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, 1-PCD/I 62 táblázat; 162, 2/7 ábra.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 68 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G2 • Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 17168 • 2010 II. Kutatóárok B/3' Négyzetháló 223. sz. cölöplyuk -0,60 m • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Szarvasagancs szára.

• Hosszanti irányban régről törött. Töredékes lelet, a disztális fél hiányzik, régről törött.

• Szarvas agancsszárából készített perforált agancs-csákány. Darabolás: közvetlen ütéssel/faragással a kerület mentén. Formálás: perforáció kialakítása az elülső-hátulsó tengely mentén két irányból történő faragással, a szivacsos állomány kivájása és forgatással történő dörzsárazás. A perforáció középen helyezkedik el, alakja többnyire kör alakú, a kerület kb. 1/3 része hiányzik. Használati nyomok: erős ütközés okozta törés.

• L 75,6; EP 37,6/31,1; PM 19,7/26,4; diam. perf. cca 13.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Beldiman, Sztancs 2010, 153, 1-PCD/I 59 táblázat; 162, 2/3 ábra.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 69 • NYERSANYAG • V A2
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17227 • 2010 II. Kutatóárok C/6' Négyzetháló 6. A laprajz -0,50 – 0,55 m • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Szarvasagancs; koronaág mezio-disztális szakasza.
• Töredékes lelet; törött végek (nagy valószínűséggel tafonómiai sérülés).
• Feltehetően agancs-csákány készítéséhez való nyersanyag. Darabolás: közvetlen ütéssel/faragással a kerület mentén. Formálás: az egyik végen lehetséges rágásnyomok (kutya). A végeken nincsenek formálásra utaló nyomok. Használati nyomok: nem megfigyelhetőek.
• L 64,2; EP 25,7/18,3; PM 22,7/17,3; ED 19,8/15,8; diam. perf. EP 14,6/12; diam. perf. ED 9/7,5.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, PCD/I 60 táblázat; 162, 2/8 ábra.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 70 • NYERSANYAG • V A2
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17098 • 2010 II. Kutatóárok C/6' Négyzetháló 40. Komplexum -0,30 m 4. Alaprajz • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Juh/kecske ugrócsontja (astragalus).
• Ép lelet.
• Lehetséges nyersanyag. Erősen megégett. Egyik oldala kalcinált. Technikai beavatkozás nyomai nincsenek.
• L tot. 27,8; PM 16,9/15,8.
• Közöletlen.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 71 • NYERSANYAG • V A2
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17082 • 2010 II. Kutatóárok Négyzetháló E/3' -0,45 m Plan 4 • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Szarvasagancs; ág végszakasza.
• Töredékes lelet. Erősen megégett, kalcinált, fehéres, a disztális vég valószínűleg természetes körülmények között törött le, az állat élete során. Nagy valószínűséggel tafonómiai törés.
• Nyersanyag. Az agancság egész felületén szabálytalanul elhelyezkedő, felületes, egymásra tevődő, ferde vágásnyomok találhatóak, amelyek egy éles kőből vagy fémből készült éltől származnak.
• L 30,5; EP 12,1/8,5; ED 6,7/3,3.
• Közöletlen.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 72 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G2
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 17170 • 2010 II. Kutatóárok B/5' Négyzetháló 41. Komplexum 4-5. Alaprajz • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Agancstő; szarvasféle agancsa (jávorszarvas?).
• Töredékes lelet.
• Jávorszarvas agancstőjéből készített perforált agancs-csákány? Darabolás: közvetlen ütéssel/faragással a koponyáról való leválasztás és a csap eltávolítása érdekében. Formálás: perforáció kialakítása a tömörszövet aprólékos faragásával és a szivacsos állomány kivájásával. A tömörszövetet valószínűleg forgatással fúrták át. Az agancsszár szerkezete belül is tömör, mivel a szivacsos állomány állagát hőkezeléssel (sütés) módosították. A perforáció kerületének kb. 1/3 része maradt meg. Használati nyomok: a tárgy ütközés (mechanikai sokk) következtében a perforációnál eltörött.
• L 57,7; EP 44/36,5; PP 33,5/31; PM a perforációnál 36,3/20,4; diam. perf. cca 15,5.
• Beldiman, Sztancs 2010, 153, 1-PCD/I 64 táblázat; 162, 2/5 ábra.
• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 73 • HEGY • I A7 a
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 17739 • 2011 I. Kutatóárok G/1' Négyzetháló 5 – 6. Alaprajz -0,90 – 1 m • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 71-72

• Juh/kecske metapodiumának disztális szakasza.

• Disztális szakasz, régről törött természetes körülmények között (tafonómiai sérülés), nem a használat során. A disztális vég hiányzik, régről törött.

• Juh/kecske metapodiumának disztális szakaszából készített hegy. Darabolás: közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás csiszolással, újbóli alakítás, facettálás, elkopott felületek. Használati nyomok: nem maradtak meg.

• L 19; PD 4,7/4; CD 4/3,3.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 74 • HEGY (*CHASSE-LAME*) • I A17
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 17680 • 2011 I. Kutatóárok L - M/5-3 Négyzetháló 7. Alaprajz • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 73-74

• Szarvasagancs ágának disztális szakasza.

• Ép lelet. Nagytestű rágcsálótól és kutyától származó rágásnyomok.

• Agancság disztális szakaszából készített hegy (*chasse-lame*). Darabolás: közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás: munkaél kialakítása – a formálásra jellemző nyomok nem figyelhetőek meg a nagytestű rágcsáló okozta rágásnyomok miatt. A proximális részen valószínűleg kutyától származó, egyenetlenül elhelyezkedő rágásnyomok találhatóak. Használati nyomok: nem maradtak meg.

• L tot. 102; EP 21,5/22,2; PM 20/18,6; ED 10,2/5,7.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 75 • GYÖNGY • III D2
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 17569 • 2011 L 5 Négyzetháló 7. Alaprajz – 8 III. Eneolitikus szint • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 78-79

• Halcsigolya (harcsa - *Silurus glanis* vagy ponty - *Cyprinus carpio*).

• Ép lelet.

• Hal csigolyájából készített csontgyöngy. Darabolás: az apofízisek letörése. A középre helyezett perforációt valószínűleg váltakozó forgatással alakították ki. Dörzsárazás nyomai nincsenek. Használati nyomok: nem maradtak meg.

• Átm. 14/13,6; vast. 8,3; átm. perf. 3,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 76 • GYÖNGY • III D2
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 17556 • 2011 I. Kutatóárok L – M 4 Négyzethálók 7 – 8. Alaprajz III. Eneolitikus szint • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 80-81

• Halcsigolya (harcsa - *Silurus glanis* vagy crap - *Cyprinus carpio*).

• Ép lelet.

• Hal csigolyájából készített csontgyöngy. Darabolás: az apofízisek letörése. A középre helyezett perforációt valószínűleg váltakozó forgatással alakították ki. Dörzsárazás nyomai nincsenek. Használati nyomok: nem maradtak meg.

• Átm. 14,6/13,6; vast. 8,7; átm. perf. 4.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 77 • GYÖNGY • III D2
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 17554 • 2011 I. Kutatóárok L – M 4 Négyzethálók 7 – 8. Alaprajz III. Eneolitikus szint • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla 82-83

• Halcsigolya (harcsa - *Silurus glanis* vagy crap - *Cyprinus carpio*).

• Ép lelet.

• Hal csigolyájából készített csontgyöngy. Darabolás: az apofízisek letörése. A középre helyezett perforációt valószínűleg váltakozó forgatással alakították ki. Dörzsárazás nyomai nincsenek. Használati nyomok: nem maradtak meg.

• Átm. 13,5; vast. 9,7; átm. perf. 3,8.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

PCD/I 78 • ÜTKÖZÉSI NYOMOKAT MUTATÓ CSONT
• Egyebek • MNCR Sf. Gheorghe • 12253 • 2000 I. Kutatóárok A 6 Négyzetháló -1,75 – 1,85/2,20 m • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

•Juh/kecske hosszúcsontja.

• Ép lelet.

• Juh/kecske hosszúcsontjának diafizeális szakaszából származó csontszilánk; erősen korrodált; antropikus vagy tafonómiás törés. A csont felületén csoportosulva hat darab keresztirányban elhelyezkedő és „U" keresztmetszetű ütközési nyom található, amelyeket valószínűleg éles kőeszközzel való ütésekkel okoztak.

• L ütközési nyomok 5-8; szél. ütközési nyomok 1-2.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 79 • CSÜNGŐ (SZARVAS SZEMFOGÁNAK CSONTBÓL KÉSZÜLT IMITÁCIÓJA) • III A2 c1
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 D 7 Négyzetháló -2,20 – 2,30 m L 7 • Cucuteni-Erősd kultúra • Tábla

• Hosszúcsont töredék.

• Töredékes lelet, a perforáció felső fele hiányzik, régről törött.

• Csüngő; szarvas szemfogának csontból készült imitációja. Gyökerek okozta erős korrózió nyomai. Mangánoxid lerakódások. Lapos, hosszúkás tojásdad alakú csontlemezke. Barna színe utalhat hőkezelésre vagy véletlenül bekövetkezett, enyhe égésre. Darabolás: a csontból egy szögletes lemezkét nyertek közvetlen ütéssel/faragással vagy vágással. A széleket és az oldalakat keresztirányú és rézsútos csiszolással formálták. A perforációt körkörös forgatással alakították ki. A perforáció kerek, a felső oldalon nagyobb; kissé a lemez bal pereme felé helyezkedik el; két oldalról történő, gyors forgatással készítették. A perforáció belső falain jellegzetes spirális karcolásnyomok láthatóak. Használati nyomok nem figyelhetőek meg sem az oldalakon, sem a perforáció peremén.

• L tot. 25,5/18,7; PP 9,5/3,5; ED 7,5/6; diam. ext. perf. 4,5; diam. int. perf. 2,5

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 80 • CSONTSIMÍTÓ • I B1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 17830 • 2012 I. Kutatóárok L 4 Négyzetháló 48. Komplexum • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 39-40

• Nem meghatározható növényevő metapodiuma.

• Töredék; a disztális rész maradt meg, régről törött; erősen égett, véletlenül; színe fekete-hamuszürke; tömör ásványi lerakódások mindkét oldalon, melyek létrejöttét az égés segítette elő; régről törött. Közepes állapotú lelet.

• Hosszúcsont diafizeális szakaszából készített csontsimító. Darabolás valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással, közvetlen ütéssel/töréssel. Az oldalakat és széleket keresztirányú és ferde csiszolással formálták, akárcsak a munkaélet. A munkaél egy oldalú, szimmetrikus. Feltehetően fanyélre rögzítették.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Használati nyomok: töredezettség, a munkaél kifényesedése; a disztális vég legömbölyödése; a nyélhez kapcsolódó vég törése.

• L 44,03; PD 17,09/9,25; LPA FI 19,72; ED 7,70/1,77.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 81 • HEGY • I A9

• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 17849 • 2012 I. Kutatóárok K 1' Négyzetháló déli profil • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 61-69

• Nem meghatározható növényevő metapodiuma, talán szarvasmarha.

• Töredékes lelet; hiányzik a disztális vég (régről törött) és a proximális rész pereme (új keletű törés); korrodált felületek. Közepes állapotú lelet.

• Proximálisan és disztálisan alakított hegy. Darabolás hosszanti irányú vésással mindkét oldalon, melyet a felső (anatómiai) oldalon végeztek, és közvetlen ütéssel/hasítással. A jellegzetes hosszanti irányú karcolásnyomok elsekélyesedtek a használattal járó töredezettség következtében (kézben fogva használták). A proximális véget és a disztális részt (munkaél) csiszolással formálták. Az eszközt kézben tartva használták. Használati nyomok: töredezettség, kifényesedés a munkaélen és a mediális részen/proximális részen.

• L tot *160*/137; EP *23* – 13,56/6,26; PM 13,68/10,51; LPA *54*/31; CD cca 3,60.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 82 • NYERSANYAG • V A2 d

• Egyebek – Nyersanyagok • MNCR Sf. Gheorghe • 17952 • 2012 I. Kutatóárok L 4 Négyzetháló 9. Alaprajz • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 53-55

• Vaddisznó jobboldali alsó agyara.

• Vadkanagyar töredék; régről törött; repedezett, elmozdult darabok. Közepes állapotú lelet.

• Vadkanagyar töredéke, leválasztás hasítással és közvetlen ütéssel/töréssel. Egy darabon megmaradt a fogzománc, egy másik felületen pedig az anatómiai lecsiszolódás nyoma. Feltehetően nyersanyag.

• L 84,96; szél. PM 14,49/6,21; L lecsiszolódott felület 46,26.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 83 • DÍSZÍTETT UGRÓCSONT • ?

• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17920 • 2012 I. Kutatóárok M 4 Négyzetháló 48. Komplexum 10 – 11. Alaprajz • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 45-49

• Növényevő ugrócsontja (astragalus), valószínűleg szarvas.

• Töredékes lelet; egy újonnan törött darab hiányzik; tömör ásványi lerakódások, korrodált. Közepes állapotú lelet.

• Díszített ugrócsont. Az egyik laterális oldalat csiszolással szabályozták; a szemben levő oldal peremét faragással és csiszolással lekerekítették; alakja konvex. Az oldal egyik végén 4 rövid párhuzamos vonalat készítettek hosszanti irányú vágással, kőpenge segítségével. Használati nyomok: töredezettség, az oldalak és a végek kifényesedése.

• L tot 36, 03; PM 18,95/17,29; L konvex oldal 28,82; szél. konvex oldal 18,50; L rovások 4,56 – 6.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/I 84 • ÁTFÚRT UJJPERC • ?

• ? • MNCR Sf. Gheorghe • 17865 • 2012 I. Kutatóárok L 5 Négyzetháló 48. Komplexum • Cucuteni-Erősd kultúra, A2 fázis • Tábla 50-52

• Szarvasmarha ujjperce.

• Ép lelet. Jó állapotú.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Perforált ujjperc. Egy oldalról, közvetlen ütéssel készített perforáció; egy törött szakasz nem mozdult el. A perforáció alakja aszimmetrikus ovális. A perforációt valószínűleg a velőhöz való hozzáférés érdekében készítették.

• L 78,65; EP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.

• Közõletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

JIGODIN KULTÚRA

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/II 1 • NYÍLHEGY • II B4

• Fegyverek • MNCR Sf. Gheorghe • 17678 • 2011 I. Kutatóárok H/1' Négyzetháló 14A. Komplexum = 1. sz. sír 6. Alaprajz/szint -2,70 m A sírgödör feltöltődéséből; 4-5. Alaprajz • Bronzkor –korai szakasz (Jigodin kultúra?) • Tábla 75-76

• Hosszúcsont diafizeális töredéke.

• Ép lelet.

• Hosszúcsont diafizeális darabjából (tömörszövet) készített gúla alakú nyílhegy. A proximális és mediális szakasz keresztmetszete téglalap alakú. A disztális vég aszimmetrikus konvex, ép. A lelet enyhén megégett vagy hamuban sütötték. Hőkezelt. Darabolás: valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással. A proximális véget, a széleket és az oldalakat rézsútos csiszolással formálták; jól meghatározott, vastag karcolásnyomok. A formálás után a proximális rész mindkét oldalát tovább hasították, hogy elkeskenyedjen a nyílvesszőre való rögzítés érdekében. Használati nyomok: nem megfigyelhetőek.

• L tot. 41; EP 8,1/6,2; PM 7,4/6,1; CD 6/3,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

COSTIŞA-CSOMORTÁN KULTÚRA

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Kisméretű emlős könyökcsontjának (ulna) töredéke.

• Töredékes lelet, a proximális vég hiányzik (újonnan törött), a disztális rész régről törött.

• Kis testű emlős könyökcsontjából készített hegy. Darabolás: nincs. Formálás: hosszanti irányú és rézsútos csiszolás a munkaél kialakításának érdekében. Használati nyomok: enyhe töredezettség és használati fény a munkaélen; a csiszolás során keletkezett karcolásnyomok elsekélyesedése/eltűnése.

• L tot. 55/46; PP 16,5/13; PM 9/4; LPA 22/12; CD 4/2,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

WIETENBERG KULTÚRA

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/IV 1 • TŰ • I A12
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 14707 • 2007 S I E 6 Négyzetháló -2,80 m
• Wietenberg kultúra • Tábla 32

• Hosszúcsont diafizeális töredéke.

• Töredékes lelet, a proximális rész hiányzik (még az őskorban letörött), a disztális rész újonnan törött.

• Varrótű. Darabolás: hosszúcsont egy diafizeális darabjának leválasztása közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás: egészében, hosszanti irányú és rézsútos csiszolással az felületek és a munkaél kialakítása érdekében. Használati nyomok: enyhe töredezettség és kifényesedés a munkaélen.

• L tot. 65/62; PP 9,5/4,5; PM 7,5/4; LPA cca 23/20; CD 4/3,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 2 • CSONTSIMÍTÓ • I B1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 5301 • 2000 D 7 Négyzetháló L 7 -2,20 – 2,30 m
• Wietenberg kultúra • Tábla 33

• Szarvasmarha karcsontjának (humerus) diafizeális darabja.

• Töredékes lelet, a proximális vég 2/3 része hiányzik, új keletű törés.

• Hosszúcsont darabjából készített simító. Darabolás: közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás: munkaél kialakítása két oldalról történő keresztirányú és rézsútos csiszolással. A széleket és az oldalakat nem formálták. Nyélhez való rögzítéshez szükséges formálást nem végeztek rajta. Használati nyomok: a munkaél alsó oldalának töredezettsége, erőteljes kifényesedés és a munkaél legömbölyödése nélkül. A munkaélen ütközés okozta leválások is találhatóak (micro méretű törések és forgácsolódás). A használat során mindkét oldalon karcolásnyomok (hosszanti és ferde irányban) keletkeztek. A tárgyat valószínűleg simítóként használták, kézben tartva.

• L tot. 92,5; EP 24,5/13,5; PM 25/14; szél. munkaél 17; vast. munkaél 10,5; hossz. munkaél 15.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 3 • DÍSZÍTETT AGANCSDARAB, BIZONYTALAN FUNKCIÓVAL • IV E2 b
• Tokok • MNCR Sf. Gheorghe • 5456 • 2000 I. Kutatóárok B 8 Négyzetháló L 7 -0,60 m
• Wietenberg kultúra • Tábla 34

• Szarvasagancs.

• Töredék.

• Szarvas agancsszárából készített, háromszög alakú, díszített lemez. Színe égésnek köszönhető, feketehamuszürke. A szivacsos állomány kevésbé megmunkált. Darabolás: közvetlen ütéssel/hasítással és töréssel. Formálás: a felső oldalon egy kör alakú felület egy része figyelhető meg, melyet jól lecsiszoltak (több rend hosszanti irányú, nagyon sűrű karcolásnyom). Két párhuzamos, V keresztmetszetű barázdát véstek be díszítésként, melyeket akár litikus pengével, akár fémheggyel készíthettek. Feltételezett műveletsor: 1. lemez kivágása a szarvasagancs szárából; 2. a felület formálása csiszolással; 3. díszítés (kör). A körön kívül eső területet lefaragták, hogy a kör kiemelkedjen. A kör belsejében meghúzták a két párhuzamos barázdát. Úgy tűnik, a tárgyat szándékosan törték össze, mivel megfigyelhető egy leválás, ami a csiszolás után keletkezett. Szándékosan égették feketére, vagy véletlenül égett meg. Díszítőelemként használt tárgy?

• L 35; szél. 24; max. vast. 9; min. vast. 7; átm. kör kb. 50.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 4 • HEGY • I A7 a
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 5657 • 2000 I. Kutatóárok C 7 Négyzetháló -1,55 m
• Wietenberg kultúra • Tábla 35

• Juh/kecske metapodiuma.

• Töredékes lelet, a disztális vég hiányzik, régről törött.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Kiskérődző disztális szemimetapodiumából készített hegy. Neepifizált metapodium. Darabolás közvetlen ütéssel, hasítással és töréssel. Formálás közvetlen ütéssel, kereszt- és ferde irányú csiszolással. Használati nyomok: a munkaél töredezettsége és kifényesedése; a disztális vég ferde sík mentén bekövetkezett törése a használat idején. Az mostani disztális vég töredezettsége arra utal, hogy a hegyet azután is tovább használták, miután eltörött.

• L tot. 100/98; EP 20/15; PM 7/3; LPA cca 47; CD 3/2,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 5 • CSONTSIMÍTÓ • I B1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 5677 • 2001 I. Kutatóárok C 8 L 7 Négyzetháló - 0,73 m • Wietenberg kultúra • Tábla 36

• Juh/kecske metapodiuma.

• Az anatómiai darab hosszanti irányú hasításával nyert töredék.

• Hosszúcsont darabjából készített csontsimító. Darabolás közvetlen ütéssel, hasítással és töréssel. Hosszanti irányú hasítás a szélesség kb. 1/3 részénél, simítóhoz való forgács leválasztása érdekében. Formálás keresztirányú és rézsútos csiszolással. Használati nyomok: a munkaél erős töredezettsége.

• L tot. 76,5; LPA 11.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 6 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7028 • 2001 I. Kutatóárok C 7 Négyzetháló -2,45 m • Wietenberg kultúra • Tábla

• Juh/kecske metapodiuma.

• Töredékes lelet, a disztális rész hiányzik, régről törött.

• Hosszúcsont diafizeális darabjából disztálisan formált hegy. Darabolás hosszanti irányú véséssel, közvetlen ütéssel, hasítással és töréssel. Formálás keresztirányú és rézsútos csiszolással. A széleket nem formálták, így a darabolásra jellemzően durvák. Használati nyomok: a munkaél töredezettsége és kifényesedése. Valószínűleg eltött a használat ideje alatt.

• L tot. 77/65; EP 11,5/3; PM 9/5,5; LPA cca 25/13; CD 6/3,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 7 • HEGY • I A3
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7153 • 2001 I. Kutatóárok E 6 L 8 Négyzetháló -0,60 m • Wietenberg kultúra • Tábla

• Juh/kecske metapodiuma, proximális szakasz.

• Ép lelet.

• Hosszúcsont diafizeális szakaszának darabjából disztálisan és proximálisan formált hegy. Darabolás közvetlen ütéssel, hasítással és töréssel. Formálás: a proximális vég szabályozása keresztirányú csiszolással. A szélek szabályozása ferde és keresztirányú csiszolással. Használati nyomok: enyhe töredezettség és kifényesedés. Valószínűleg hegy (ár) vagy ruhák rögzítéséhez használt tű.

• L tot. 75; EP 11/3,5; PM 5,5/4; LPA cca 30; CD 3/2,3.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 8 • AGANCS-CSÁKÁNY • I G8
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7194 • 2001 I. Kutatóárok G 6 L 10 Négyzetháló -0,60 m • Wietenberg kultúra • Tábla 37

• Szarvasagancs; bal szár, első és második koronaág.

• Töredékes lelet, erősen megégett, darabok hiányoznak a felső oldalból és a szélekből (szivacsos állomány).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

• Agancs-csákány (ültető?) szarvas agancságából. Darabolás keresztirányú vágással az ágak leválasztása érdekében. Formálás: a második koronaág végének mindkét oldalról történő hegyezése faragással, facettált felületet eredményezve. Az anatómiai felszín eltávolítása faragással. Használati nyomok: hosszanti irányú, gyér karcolásnyomok a disztális vég felső oldalán és szabálytalanul elhelyezkedő, ferde karcolások, amelyek a tárgy feltehetően ültetőként való használatával indokolhatóak. Ugyanilyen hosszú, gyér karcolásnyomok találhatóak a faragott felületeken is. A munkaél egy kb. 40 mm hosszúságban töredezett és kifényesedett.

• L tot. 207; EP 52/35; PM 33/23,5; LPA cca 40; CD 13,5/9,5.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 9 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7227 • 2001 I. Kutatóárok H 3 Négyzetháló -0,65 m
• Wietenberg kultúra • Tábla

• Hosszúcsont.

• Disztális szakasz, a disztális vég és a meziális rész régről törött.

• Hosszúcsont diafizeális szilánkjából disztálisan formált hegy. Darabolás közvetlen ütéssel és hasítással. Formálás: hosszanti irányú és rézsútos csiszolással; a disztális rész felülete facettált. Használati nyomok: a disztális rész ferde irányú törése, ezzel együtt egy 6 mm hosszú szilánk leválása a felső oldalról. A törés valószínűleg a használat során következett be. Enyhe kifényesedés nyomai és töredezettség, amelyek nem érintik a törött széleket.

• L tot. *25*/23; CD 5,5/4.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 10 • HEGY • I A1
• Munkaeszközök • MNCR Sf. Gheorghe • 7237 • 2001 I. Kutatóárok G 6 L 9 Négyzetháló -0,62 m
• Wietenberg kultúra • Tábla 38

• Nagytestű növényevő hosszúcsontjának darabja.

• Töredékes lelet; a disztális vég régről törött. Erősen égett; egyenetlen feketés-barnás szín.

• Hosszúcsont diafizeális szakaszának darabjából készített hegy. Darabolás közvetlen ütéssel/töréssel. Formálás rézsútos csiszolással a tárgy egész hosszában. Használati nyomok: töredezettség és használati fény, amelyeknek köszönhetően a formálás során keletkezett karcolásnyomok elsekélyesedtek és eltűntek. A munkaél törése feltételezhetően nem az eszköz használatának ideje alatt következett be, hanem az eldobás után, a földben.

• L tot. *135*/123; EP 10,5/16; PM 16,5/23; LPA *78*/*66*; CD 4,5.

• Cavruc, Buzea 2002, 47, 69, Tábla XIII/1.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 11 • GYÖNGY • III D3
• Ékszerek • MNCR Sf. Gheorghe • 16955 • 2010 I. Kutatóárok M/1 Négyzetháló -0,30 m 32. Lakóház 3. Alaprajz Felső kőréteg • Wietenberg kultúra • Tábla

• Feltehetően madártól származó hosszúcsont diafizeális töredéke.

• Töredékes lelet, a kerület 1/4 része maradt meg, a csont teljes hosszában. Régről törött.

• Valószínűleg madár hosszúcsontjának diafizeális szakaszából készített henger alakú gyöngy. Darabolás: a kerület mentén keresztben történő vágással (egymást követő szakaszokban, több alkalommal) és töréssel. Formálás: a végek és a velőüreg szabályozása kaparással. Használati nyomok: töredezettség és a végek peremeinek kifényesedése.

• L tot. 24,2; átm. cca 7; max. megmaradt szél. 6,3; min. szél. 4,9.

• Közöletlen.

• Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/IV 12 ● LEMEZKE ● III J2
● Ékszerek ● MNCR Sf. Gheorghe ● 17546 ● 2011 I. Kutatóárok H/1' Négyzetháló 4. Alaprajz ● Wietenberg kultúra ● Tábla 77

● Vadkanagyar.
● Töredék; régről törött.
● Vadkanagyarból készített lemezke töredéke. Darabolás: közvetlen ütéssel/hasítással; látható nyomok az alsó oldalon. Formálás keresztirányú csiszolással és facettálással. Az egyik vég konvex, aszimmetrikus, csiszolással formált. A másik végen még az őskorban bekövetkezett törés nyoma található. Használati nyomok: nem maradtak meg.
● L 37,8; konvex vég 8,7/2; PM 7,4/2,6; törött vég 7,9/3,2.
● Közöletlen.
● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 13 ● AGANCS-CSÁKÁNY ● I G
● Munkaeszközök ● MNCR Sf. Gheorghe ● 4572 ● 2002 I. Kutatóárok 3. sz. gödör -0,60 m ● Wietenberg kultúra ● Tábla

● Szarvasagancs; koronaág végszakasza.
● Régről törött.
● Agancs koronaágának végszakasza, régről törött. Darabolás: közvetlen ütéssel/faragással; töréssel. Ovális keresztmetszetű. Anatómiai felületek. Formálás: két ferde sík disztálisan történő alakítása a darab disztális részén. Két konvex sík. Használati nyomok: nem megfigyelhetőek. Feltehetően ültetőként használták.
● L 94,5; EP 29/21; PM 26/18; PD 13/12.
● Közöletlen.
● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 14 ● TÁVTARTÓ SZÖVÉSHEZ
● Munkaeszközök ● MNCR Sf. Gheorghe ● 6758 ● 2002 I. Kutatóárok H 3 L 10 Négyzetháló -0,88 m ● Wietenberg kultúra ● Tábla

● Bordatöredék.
● Többszörösen perforált csontlemezke darabja. Végszakasz, régről törött. Az egyik vég ép. A tárgy széleit és oldalait nagyon jól kifényesítették. Azután is használták, miután eltörött. A perforációk kör alakúak.
● Szövésnél használatos távtartó. Téglalap alakú lemezke, vastagsága egyenletes, szélei párhuzamosak, enyhén konvexek. A tárgy széle fele a szélesség csökken, a vége egyenes vonalú. Három perforáció található az eszközön, melyekből kettő egészben megmaradt. Darabolás: egy darab leválasztása a bordából valószínűleg közvetlen ütéssel/hasítással. Formálás: csiszolással; a peremeket legömbölyítették. A perforációkat a felső oldalról körkörös forgatással alakították ki és az alsóról dörzsárazták; a 2. perforációnál különösen jól láthatóak a nyomok. A törött véget is legömbölyítettek és kifényesítettek, akárcsak a tárgy többi peremét. Ez arra utal, hogy az eszközt azután is használták, miután eltörött. Úgy tűnik a törött peremet csiszolással szabályozták a felső oldalról és újra használták. Használati nyomok: töredezettség és kifényesedés (megfigyelhetőek a peremeken, a perforációknál és az oldalakon). Az eszközt intenzíven használták és mozgatták; a lyukakon szálakat vagy fonalkötegeket vezettek át. A lemezkét kisebb méretű szövetek készítésekor a szálak közötti távolság megtartására használták.
● L 24,5; max. szél. 9,5; max. vast. 2.
● Cavruc, Buzea 2002, 48, 72, Tábla XVI/3.
● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

PCD/IV 15 ● TŰ ● III H
● Ruházati kiegészítők/Ékszerek ● MNCR Sf. Gheorghe ● 17943 ● 2012 I. Kutatóárok L 1' L 32 Négyzetháló 49. Komplexum ● Wietenberg kultúra ● Tábla 56-60

● Sertés szárkapocscsontja (fibula)?
● Töredékes lelet; a proximális rész hiányzik, régről törött. Közepes állapotú lelet.
● Sertés szárkapocscsontjából készített tű. Újonnan törött és ragasztott. Formálás teljes hosszában, csiszolással; facettált. Használati nyomok: nem maradtak meg.
● L 78,65; PP 4,33/3,74; PM 3,96/2,92; ED 2,70/1,82.
● Közöletlen.
● Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs, Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

BIBLIOGRAFIE

Allain, Averbouh, Barge-Mahieu, Beldiman 1993 – J. Allain, A. Averbouh, H. Barge-Mahieu, C. Beldiman, D. Buisson, H. Camps-Fabrer, P. Cattelain, Choi Sin-Yaw, J. G. Nandris, M. Patou-Mathis, A. Peltier, N. Provenzano, D. Ramseyer, *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique. Cahier VI. Eléments récépteurs*, Union Internationale des Sciences préhistoriques et protohistoriques, Commission de Nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique, Treignes, 1993.

Beldiman 1994 – C. Beldiman, *H. Camps-Fabrer (dir.), Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique. Cahiers I-II, Union Internationale des Sciences préhistoriques et protohistoriques. Commission de Nomenclature sur l'industrie osseuse préhistorique, Université de Provence, Aix-en-Provence*, Arheologia Moldovei, 17, 1994, 337-338.

Beldiman 2000 – C. Beldiman, *Obiecte de podoabă neolitice timpurii din materii dure animale descoperite pe teritoriul României: brăţări din corn de cerb*, BulMTA, 5-7, 1999 (2000), 31-45.

Beldiman 2002a – C. Beldiman, *Vârfuri de săgeţi din materii dure animale descoperite în aşezarea culturii Noua de la Zoltan, jud. Covasna*, Angustia, 7, 115-152.

Beldiman 2002b – C. Beldiman, Zoltan. *Industria materiilor dure animale în aşezarea culturii Noua: privire generală*, în I. Oberländer-Târnoveanu, M.-V. Angelescu, C. Borş (coord.), Cronica cercetărilor arheologice din România. A XXXVI-a sesiune naţională de rapoarte arheologice, Buziaş 28 mai – 1 iunie 2002, CIMEC, Bucureşti, 345-349.

Beldiman 2003 – C. Beldiman, *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique, U.I.S.P.P., Commission de Nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique. Responsable: Henriette Camps-Fabrer. Cahiers I – VIII, 1988 – 1998; Fiches de la Commission de nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique, Sous le patronage de l'U.I.S.P.P. Responsables: Pierre Cattelain, Marylène Patou-Mathis, Denis Ramseyer. Cahiers IX – X, 2001-2002*, RevBist, 17, 372-386.

Beldiman 2007 – Beldiman C., *Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunităţi umane şi tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*, Asociaţia Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, Bucureşti, 2007.

Beldiman 2012 – C. Beldiman, *Prehistoric artefacts of animal skeletal materials from Romania. Studies and articles*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken.

Beldiman, Sztancs 2004a – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Piese de podoabă din materii dure animale descoperite în Peştera Mare, sat Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara*, Corviniana, 8, 97-109.

Beldiman, Sztancs 2004b – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Les objets de parure en matières dures animales de la culture Cucuteni: le dépôt de Hăbăşeşti, dép. de Iaşi*, în Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah (éds.), Cucuteni. 120 ans de recherches. Le temps du bilan, Centre International de Recherches de la Culture Cucuteni, Piatra Neamţ, Institut d'Archéologie Iaşi, Piatra Neamţ, 107-115.

Beldiman, Sztancs 2005a – Beldiman C., Sztancs D.-M., *Les objets de parure en matières dures animales de la culture Cucuteni: le dépôt de Hăbăşeşti, jud. Iaşi*, În Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah, éds., *Cucuteni – 120 ans de recherches. Le temps du bilan*, BMA XVI, Piatra Neamţ, 2005, 107-115.

Beldiman, Sztancs 2005b – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Obiecte de podoabă neolitice timpurii din materii dure animale descoperite pe teritoriul României: brăţări de os*, RevBist, 19, 9-30.

Beldiman, Sztancs 2006 – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Depozitele de obiecte de prestigiu aparţinând culturii Cucuteni. Studiul artefactelor din materii dure animale*, MCA, 2, 33-74.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Beldiman, Sztancs 2007 – Beldiman C., Sztancs D.-M., *Miercurea Sibiului-„Petriş". Industria preistorică a materiilor dure animale*, În *CCAR 2006*, Bucureşti, 2007, 233-236, 502-504.

Beldiman, Sztancs 2008 – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Matière, artefact, symbole. Dents percées et imitations en os dans les dépôts d'objets de prestige de la culture Cucuteni*, StudiiP, 5, 89-108.

Beldiman, Sztancs 2009 – Beldiman C., Sztancs D.-M., *Matière, artefact, symbole. Dents percées et imitations dans les dépôts d'objets de prestige de la culture Cucuteni*, În V. Cotiugă, F. A. Tencariu, G. Bodi, eds., *Itinera in praehistoria. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, Facultatea de Istorie, Centrul Interdisciplinar de Studii Arheoistorice, Iaşi, 2009, 137-153.

Beldiman, Sztancs, Buzea 2010 – Beldiman C., Sztancs D.-M., Buzea D. L., *Date recente privind plastica antropomorfă eneolitică din materii dure animale aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd*, În V. Chirica, G. Bodi (ed.), *Arta antropomorfă feminină în preistoria spaţiului carpato-nistrean*, Volum dedicat memoriei prof. dr. doc. Ilie Borziac, BAI 23, Iaşi, 2010, 221-256.

Beldiman, Sztancs, Ciută 2005 – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, M. M. Ciută, *Podoabe din materii dure animale aparţinând culturii Coţofeni descoperite recent în Transilvania*, ActaMT, 1, 15-25.

Beldiman, Sztancs, Ilie 2012 – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, C. Ilie, *Artefacte din materii dure animale în colecţia Muzeului de Istorie Galaţi. Eneolitic. Catalog*, traducere în limba engleză: D.-M. Sztancs şi A.-D. Hompoth, Cluj-Napoca.

Benkő 1869 – Károly Benkő 1869, *Marosszék ismertetése*, Cluj-Napoca.

Bolomey, Bîlcu 1988 – Al. Bolomey, S. Marinescu-Bîlcu, *Industria osului în aşezarea cucuteniană de la Drăguşeni-Ostrov*, SCIVA, 39, 4, 331-353.

Boroffka 1994 – Nikolaus Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa* [Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 19], Rudolf Habelt, Bonn.

Buzea 2004 – Dan Buzea, *Obiecte din metal descoperite în aşezarea de la Păuleni Ciuc – Ciomortan, jud. Harghita*, în Studii de istorie veche şi arheologie. Omagiu Profesorului Sabin Adrian Luca, Hunedoara, 111-123.

Buzea 2006 – Dan Buzea, *Models of Altars and Miniature Tables belonging to the Cucuteni-Ariuşd Culture, discovered at Păuleni Ciuc-Ciomortan – „Dâmbul Cetăţii", Harghita County*, în Acta Terrae Septemcastrensis, V, Sibiu, 127-157.

Buzea 2008 – Buzea D. L., *Idol en violon Păuleni-Ciuc, Fişa de obiect categoria Tezaur*, http://clasate.cimec.ro/ detaliu.asp?k = B6467A3A597511DD8D2400A0D21C2D1F (accesat 10 februarie 2011).

Buzea 2010 – Dan Buzea, *Vase cu decor floral descoperite la Păuleni Ciuc-Ciomortan, jud. Harghita. Cultura Cucuteni-Ariuşd*, în Angustia, 10, Arheologie, 109-128.

Buzea *et al.* 2010 – Dan Buzea, Alexandra Cîrlănescu, Andrea Deák, Björn Briewig, *Tabăra de Arheologie Experimentală Păuleni Ciuc-Ciomortan – „Dâmbul Cetăţii", jud. Harghita, 09-30 august 2009, în* Angustia, 14, Arheologie, Sf. Gheorghe, 523-538.

Buzea *et al.* 2010a – Dan Buzea, Alexandra Cîrlănescu, Andrea Deák, Björn Briewig, *Tabăra de Arheologie Experimentală Păuleni Ciuc-Ciomortan – „Dâmbul Cetăţii", jud. Harghita, 09-30 august 2009, în Marketingul şi educaţia în muzee*, ediţia I, Ed. „Astra Museum", Sibiu, 2010, 30-47.

Buzea, Kovács 2010 – Dan Buzea, Adela Kovács, *Pintadere descoperite la Păuleni-Ciuc „Dâmbul Cetăţii". Cultura Cucuteni-Ariuşd*, în Angustia, 10, Arheologie, 129-140.

Buzea, Lazarovici 2005 – Dan Buzea, Gheorghe Lazarovici, *Descoperirile Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni Ciuc – Ciomortan „Dâmbul Cetăţii". Campaniile 2003-2005. Raport preliminar*, în Angustia, 9, Arheologie-Etnografie, 25-89.

Camps-Fabrer 1974 – H. Camps-Fabrer (dir.) *Premier Colloque international sur l'industrie de l'os dans la Préhistoire*, Université de Provence, Aix-en-Provence.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Camps-Fabrer 1977 – H. Camps-Fabrer (dir.), *Deuxième Colloque International sur l'industrie de l'os préhistorique.Méthodologie appliquée à l'industrie de l'os préhistorique*, Paris.

Camps-Fabrer 1988-1996 – H. Camps-Fabrer (dir.), *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique. Cahiers I-VII*, Aix-en-Provence, Treignes.

Cavruc 1996 – Valeriu Cavruc, *Câteva considerații privind originea culturii Noua*, în Angustia, 1, 67-78.

Cavruc 1997 – Valeriu Cavruc, *The final stage of the Early Bronze Age in south-eastern Transylvania (in the light of new excavations at Zoltan)*, în Thraco-Dacica 18, 97-133.

Cavruc 1999 – Valeriu Cavruc, *Considerații privind situația etnoculturală în sud-estul Transilvaniei în epoca bronzului mijlociu*, în Angustia, 4, 14-41.

Cavruc 2000 – Valeriu Cavruc, *Noi cercetări în așezarea Păuleni (1999-2000). Raport preliminar*, în Angustia, 5, 93-102.

Cavruc 2000a – Valeriu Cavruc, *Repertoriul arheologic al județului Harghita* [Monografii Arheologice II], Ed. Carpații Răsăriteni, Sfântu Gheorghe.

Cavruc 2001 – Valeriu Cavruc, *Legături între Moldova și S-E Transilvaniei în bronzul mijlociu*, în *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia (coord.), Piatra Neamț, 55-75; 120-128.

Cavruc 2001a – Valeriu Cavruc, *Some references to the cultural situation in the southeast Transylvania in the Middle and Late Bronze Age*. In Carol Kacsó ed., *Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit* [Bibliotheca Marmatia 1], Cornelius, Baia Mare, 45-82.

Cavruc 2002 – Valeriu Cavruc, *Noi considerații privind grupul Ciomortan*, în Angustia, 7, Arheologie, 89-98.

Cavruc 2003 – Valeriu Cavruc, *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei. Catalog expoziție*, Sfântu Gheorghe, 129-149.

Cavruc 2003a – Valeriu Cavruc, *New Archaeological Discoveries in South-Eastern Transylvania. Exhibition Catalogue*, Sfântu Gheorghe, 43-49.

Cavruc 2003b – Valeriu Cavruc, *Új Régészeti Leletek Dél-Kelet Erdélyben. Kiállitáskatalógus*, Sepsiszentgyörgy, 43-46.

Cavruc 2003c – Valeriu Cavruc, *Prototracii în epoca metalelor* În: *Românii din Covasna și Harghita.* Miercurea-Ciuc, 2003, 25-35.

Cavruc 2004 – Valeriu Cavruc, *Câteva precizări privind perioada timpurie a epocii bronzului din sud-estul Transilvaniei*, în Memoria Antiquitatis, XXIII, 265-275.

Cavruc 2005 – Valeriu Cavruc, *The Ciomortan group in the light of new researches*, în Marmatia, 8, 81-117.

Cavruc *et al.* 2000 – Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia, Mihai Rotea, Zsolt Székely 2000: *Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni, jud. Harghita. Punct Várdomb (Dealul Cetății)*, în Corina Borș, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Tiberiu Vasilescu (ed)., *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1999. A XXXIV-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Deva, 24-28 mai 2000*, CIMEC, București, 103-104.

Cavruc *et al.* 2001 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, Gheorghe Dumitroaia, Gheorghe Lazarovici, Mihai Rotea, *Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni, jud. Harghita. Punct: „Várdomb/Dealul Cetății/Dâmbul Cetății"*, în Mircea Victor Angelescu, Corina Borș, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2000. A XXXV-a sesiune națională de rapoarte arheologice Suceava, 28 mai 2001*, CIMEC, București, 245-247, 345.

Cavruc *et al.* 2002 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, Gheorghe Lazarovici, *Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Punct: „Várdomb/Dealul Cetății/Dâmbul Cetății"*, în Mircea Victor Angelescu, Corina Borș, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Bogdan Tănăsescu, Florentina Udrea, Tiberiu Vasilescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002. A XXXVI-a sesiune națională de rapoarte arheologice Buziaș, 28 mai – 1 iunie 2002*, CIMEC, București, 306-309.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Cavruc *et al.* 2004 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, Gheorghe Lazarovici, *Şoimeni (Ciomortan), com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita*, în Mircea Victor Angelescu, Corina Borş, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Bogdan Tănăsescu, Florentina Udrea, Tiberiu Vasilescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003, A XXXVII-a sesiune naţională de rapoarte arheologice Covasna, 2003*, CIMEC, Bucureşti, 337-339.

Cavruc *et al.* 2005 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, Gheorghe Lazarovici, *Şoimeni (Ciomortan-Csikcsomortán), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita*, în CCAR. Campania 2004, 374-375.

Cavruc, Buzea 2002 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, *Noi cercetări privind epoca bronzului în aşezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anii 2001-2002. Raport preliminar*, în Angustia, 7, 41-88.

Cavruc, Buzea 2003 – Valeriu Cavruc, Dan Buzea, *Şoimeni (Ciomortan – Csikcsomortán), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dealul Cetăţii (Várdomb)*, în Mircea Victor Angelescu, Corina Borş, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Bogdan Tănăsescu, Florentina Udrea, Tiberiu Vasilescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002. A XXXVII-a sesiune naţională de rapoarte arheologice Covasna, 2-6 iunie 2003*, CIMEC, Bucureşti, 314-316.

Cavruc, Dumitroaia 2000 – Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia, *Descoperirile aparţinând aspectului cultural Ciomortan de la Păuleni*, în Angustia, 5, 131-154.

Cavruc, Dumitroaia 2001 – Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia (coord.), *Cultura Costişa în contextul epocii bronzului din România*, Piatra-Neamţ.

Cavruc, Rotea 2000 – Valeriu Cavruc, Mihai Rotea, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni*, în Angustia, 5, 155-171.

Ciugudean 1996 – Horia Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul şi sud-vestul Transilvaniei*, 9, Bucureşti, 1996.

Comşa A. 2000 – Alexandra Comşa, *Date antropologice referitoare la osemintele umane aparţinând epocii bronzului descoperite la Păuleni*, în Angustia, 5, 173-176.

Comşa E. 1987 – Eugen Comşa, *Neoliticul pe teritoriul României: consideraţii*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti

Dumitrescu 1968 – Vladimir Dumitrescu, *Arta neolitică în România*, Bucureşti, 1968.

Dumitrescu 1979 – Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, Bucureşti, 1979.

Dumitrescu *et al.* 1954 – Vladimir Dumitrescu, Hortensia Dumitrescu, Mircea Petrescu-Dîmboviţa, Nicolae Gostar, *Hăbăşeşti, monografie arheologică*, Ed. Academiei R.P.R., Bucureşti.

Dumitroaia 1998 – Gheorghe Dumitroaia, *Evoluţia comunităţilor din perioada de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului şi bronzul timpuriu în Moldova Centrală şi de Nord,* Rezumatul lucrării de doctorat, Bucureşti, 1998.

Dumitroaia 2000 – Gheorghe Dumitroaia, *Comunităţi preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, în BMA, VII, Piatra-Neamţ.

Dumitroaia *et al.* 2005 – Dumitroaia Gheorghe, Preoteasa Constantin, Munteanu Roxana, Nicola Dorin, *Primul Muzeu Cucuteni din România / The First Cucuteni Museum of Romania*, în BMA VX, Piatra-Neamţ.

Ferencz, Beldiman 2012 – I. V. Ferencz, C. Beldiman (coord.), *Artă şi meşteşug în epoca Regatului Dac. Artefacte de os şi corn. Catalog*, Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva, Cluj-Napoca.

Ferenczi 1938 – Sándor Ferenczi, *Cetăţi antice în judeţul Ciuc*, în Anuarul Comisiuni Monumentelor Istorice. Secţia pentru Transilvania, 4, 238-352.

Florescu, Căpitanu 1996 – Mariana Florescu, Victor Căpitanu, *Plastica antropomorfă din aşezarea Cucuteni A de la Ţigăneşti, judeţul Bacău. Cucuteni aujourd'hui*, în BMA, II, Piatra-Neamţ, 343-358.

Gimbutas 1997 – Marija Gimbutas, *Civilizaţia Marii Zeiţe şi sosirea cavalerilor războinici*, Bucureşti.

Gooss 1876 – Carl Gooss, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens. Im Auftrage des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. I. Funde aus vorrömischer Zeit. II. Funde aus der Zeit der*

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Römerherrschaft. III. Funde aus der Zeit der Völkerwanderung. 271-895 nach Christo. In Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 13, 2, 203-338.

Horedt 1960 – Kurt Horedt, *Die Wietenbergkultur*, în Dacia, Revue d'archéologie et d'historie ancienne. Nouvelle Série 4, 107-137.

Jánovits 1999 – István Jánovits, *Noi periegheze arheologice din Depresiunea Ciucului*, în Angustia, 4, 121-150.

Julien, Averbouh, Ramseyer *et alii* 1999 – M. Julien, A. Averbouh, D. Ramseyer, Cl. Bellier, Dominique Buisson, P. Cattelain, M. Patou-Mathis, N. Provenzano (éd.), *Préhistoire d'os. Recueil d'études sur industrie osseuse préhistorique offert à Henriette Camps-Fabrer*, Avant-propos d'Emiliano Aguirre, Publications de l'Université de Provence, Aix-en-Provence.

Kavruk *et al.* 2006 – Valerii Kavruk, Gheorghe Lazarovici, Dan Lucian Buzea, *Şoimeni-Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita*, în *CCAR, Campania 2005*, 355-358.

Kavruk *et al.* 2007 – Valerii Kavruk, Gheorghe Lazarovici, Dan Lucian Buzea, *Şoimeni – Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita*, în *CCAR, Campania 2006*, 361-364.

Kavruk *et al.* 2008 – Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea, Gheorghe Lazarovici, Daniel Garvăn, *Şoimeni-Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dâmbul Cetăţii*, în Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a sesiune naţională de rapoarte arheologice Iaşi, 14-17 mai 2008*, CIMEC, Bucureşti, 302-304.

Kavruk *et al.* 2009 – Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea, Gheorghe Lazarovici 2009: *Şoimeni, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dâmbul Cetăţii*, în Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008. A XLIII sesiune naţională de rapoarte arheologice Târgovişte, 27-30 mai 2009*, CIMEC/Complexul Naţional Muzeal „Curtea Domnească", Târgovişte, 213-214.

Kavruk *et al.* 2010 – Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea, Adela Mateş, Gheorghe Lazarovici, Gheorghe Dumitroaia, Daniel Garvăn, Roxana Munteanu, *Şoimeni – Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dâmbul Cetăţii*, în Mircea Victor Angelescu, Carmen Bem, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologie din România. Campania 2009. A XLIV-a sesiune naţională de rapoarte arheologice Suceava, 27-30 mai 2010*, CIMEC/Muzeul Naţional de Istorie a României, Bucureşti, 182-186.

Kavruk *et al.* 2012 – Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea, Adela Mateş, Gheorghe Lazarovici, Diana-Maria Sztancs, Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Corneliu Beldiman, *Şoimeni – Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dâmbul Cetăţii*, în Mircea Victor Angelescu (ed.), *Cronica cercetărilor arheologie din România. Campania 2011. A XLVI-a sesiune naţională de rapoarte arheologice Târgu Mureş, 23-26 mai 2012*, Institutul Naţional al Patrimoniului, Bucureşti, 139-142.

László 1911 – László Ferencz, *Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek*, în Dolgozatók – Travaux, Cluj, 175-226.

László 1924 – László Ferencz, *Les types de vases pients d'Ariuşd, în* Dacia, I, 1-27, Bucureşti, 1924.

László 1993 – László Attila, *Aşezări întărite ale culturii Ariuşd-Cucuteni în sud-estul Transilvaniei. Fortificarea aşezării de la Malnaş Băi*, în ArhMold, XVI, 33-50.

László, A. 2007 – László Attila, *Despre arhitectura Culturii Ariuşd-Cucuteni-Tripolie. Tipurile de case, tehnici de construcţie*, în *Dimensiunea europeană a civilizaţiei eneolitice est-carpatice*, Iaşi, 103-130.

Lazarovici 1996 – Gheorghe Lazarovici, *Din istoria străveche a Carpaţilor Orientali*, în Angustia, I, Sfântu Gheorghe, 1996, 27-49.

Lazarovici *et al.* 2000 – Gheorghe Lazarovici, Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Dan Buzea, *Descoperirile Cucuteni – Ariuşd de la Păuleni (Ciomortan)*, în Angustia, 5, Sfântu Gheorghe, 103-130.

Lazarovici *et al.* 2002 – Gheorghe Lazarovici, Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Dan Buzea, *Descoperirile Cucuteni – Ariuşd de la Păuleni (Ciomortan)*, în Angustia, 7, Sfântu Gheorghe, 19-40.

Lazarovici *et al.* 2009 – Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe-Corneliu Lazarovici, Senica Ţurcanu, *Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric Word*, General Editor: Lăcrămioara Stratulat, Iaşi,

www.cimec.ro / www.mncr.ro

2009.

Lazarovici, Buzea 2004 – Gheorghe Lazarovici, Dan Buzea, *The Pottery Characteristics from Păuleni*, în Rezumatele comunicărilor colocviilor internaţionale „*Cucuteni 120 de cercetări arheologice. Timpul bilanţului*" şi „*Arheologia pre-şi protoistorică a sării*", Piatra Neamţ, 57-59.

Lazarovici, Lazarovici 2006 – Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe-Corneliu Lazarovici, *Arhitectura neoliticului şi epocii cuprului în România*. I, Neoliticul, eds. V. Spinei, V. Mihăilescu-Bârliba, Ed. Trinitas, Iaşi, 2006.

Lazarovici, Lazarovici 2007 – Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe-Corneliu Lazarovici, *Arhitectura neoliticului şi epocii cuprului în România*. II, Epoca cuprului, eds. V. Spinei, V. Mihăilescu-Bârliba, Ed. Trinitas, Iaşi, 2007.

Lazarovici, Lazarovici 2010 – Gheorghe Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, *Despre fazele A1 ale Grupelor Ariuşd şi Cucuteni*, în Angustia, 10, Arheologie, 27-108.

Luca 1999 – Sabin Adrian Luca, *Sfârşitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României – Cultura Bodrogkeresztúr*, Alba Iulia, 1999.

Makkay 1984 – Makkay János, *Early Stamp Seals in South-East Europe*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

Mantu 1998 – Magda-Cornelia Mantu, *Cultura Cucuteni. Evoluţie, cronologie, legături, în* BMA, V, Piatra-Neamţ, 1998.

Mareş 2002 – Ion Mareş, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002.

Marinescu-Bîlcu, Bolomey 2000 – Marinescu-Bîlcu S., Bolomey Al., *Drăguşeni. A Cucutenian community*, Archeologia Romanica 2, Bucureşti-Tübingen, 2000.

Marţian 1920 – Iulian Marţian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, „Tipografia Naţională" G. Matheiu, Bistriţa.

Matasă 1946 – Constantin Matasă, *Frumuşica. Village préhistorique à ceramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*, Institutul de Istorie Naţională, Bucureşti, 1946

Monah 1997 – Monah D., *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Muzeul de Istorie Piatra Neamţ, BMA III, Piatra Neamţ, 2007.

Monah 2005 – Dan Monah, *Religie şi artă în cultura Cucuteni*, în Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, *Primul muzeu cucutenian din România, Piatra-Neamţ* BMA, XV, Piatra Neamţ.

Monah *et al.* 2003 – Dan Monah, Gheorghe Dumitroaia, Constantin Preoteasa, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, *Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpaţii Moldovei*, în *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XIII, Piatra Neamţ.

Monah, Cucoş 1985 – Dan Monah, Ştefan Cucoş, *Aşezările culturii Cucuteni din România*, Iaşi.

Munteanu 2010 – Roxana Munteanu, în *ceputul bronzului mijlociu în depresiunile marginale ale Carpaţilor Orientali* [Bibliotheca Memoriae Antiquitatis 24], Constantin Matasă, Piatra-Neamţ.

Muscă 1979 – Tiberiu I. Muscă, *Unele observaţii în legătură cu fenomenul cultural Ciomortan*, în Apulum 17, 87-89.

Orbán 1869 – Balázs Orbán, *A Székelyföld leirása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismei szempontból. II Csíkszék*, Panda és Frohna, Pest.

Petrescu-Dîmboviţa, Vulpe 2001 – Mircea Petrescu-Dîmboviţa, Alexandru Vulpe (coord.), *Istoria Românilor*, Vol. 1, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti

Popescu 1962 – Dorin Popescu, *Săpăturile arheologice din R. P. Română în 1961*, în Studii şi cercetări de istorie veche, 13, 1.

Prox 1941 – Alfred Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Verlag Burzenländer Museum, Braşov.

Roman 1976 – Petre I. Roman, *Cultura Coţofeni* [Biblioteca de Arheologie XXVI], Academia Republicii Socialiste România, Bucureşti.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Roman 1986 – Petre I. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, în Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie, 37, 29-55.

Roman *et al.* 1973 – Petre I. Roman, Pál János, Csaba Horváth, *Cultura Jigodin o cultură cu ceramică şnurată în estul Transilvaniei*, în Studii şi cercetări de istorie veche, 24, 559-574.

Roska 1929 – Márton Roska, *A Székelyföld őskora, Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*, Sfântu Gheorghe, 258-326.

Roska 1942 – Márton Roska, *Erdély régészeti repertóriuma I. Őskor* [Thesaurus Antiquitatum Transsilvanicarum – Praehistorica I], Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T., Cluj-Napoca.

Rotea 2000 – Mihai Rotea, *Beiträge zur Kenntnis der Phase I der Kultur Wietenberg. Die Bewohnung von Păuleni (Ciomortan), Kreis Harghita*, în Acta Musei Napocensis, 37, 21-41.

Sorokin 1994 – Victor Sorokin, *Civilizaţiile eneolitice din Moldova*, Chişinău, 1994.

Sorokin 1994a – Victor Sorokin, *Culturile eneolitice din Moldova*, în Thraco-Dacica, XV, 1-2, Bucureşti, 67-92.

Székely 1959 – Zoltán Székely, *Raport preliminar asupra sondajelor executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe în anul 1956*, în Materiale şi cercetări arheologice 5, 231-245.

Székely 1965 – Zoltán Székely, *Contribuţii la dezvoltarea culturii Noua în sud-estul Transilvaniei*, în Studii şi comunicări Sibiu 12, 21-34.

Székely 1970 – Zoltán Székely, *Cultura Ciomortan*, în Aluta, 2, 71-76.

Székely 1970a – Zoltán Székely, *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959-1966)*, în Materiale şi cercetări arheologice, 9, 297-315.

Székely 1971 – Zoltán Székely, *Contribuţii la cunoaşterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, în Studii şi cercetări de istorie veche, 22, 387-400.

Székely 1973 – Zoltán Székely, *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1967-1970)*, în Materiale şi cercetări arheologice, 10, 219-224.

Székely 1988 – Zoltán Székely 1988: *Consideraţii privind dezvoltarea culturii Wietenberg în sud-estul Transilvaniei*, în Aluta, 17-18, 153-188.

Székely Zs. 1997 – Zs. Székely, *Perioada timpurie şi începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica, XXI, Bucureşti, 1997.

Székely Zs. 1998 – Zs. Székely, *Ciomortan-Păuleni, com. Şoimeni, jud. Harghita*, în Catalogul Expoziţiei *Cultură şi Civilizaţie din Carpaţii Răsăriteni în lumina noilor descoperiri arheologice*, Sf. Gheorghe, 1998, 12.

Sztancs 2011 – D.-M. Sztancs, *Industria materiilor dure animale în neo-eneoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studiu paleotehnologic, date privind paleoeconomia, baze de date*, Teză de doctorat, Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, Facultatea de Istorie şi Patrimoniu „Nicolae Lupu", Sibiu.

Sztancs, Beldiman 2005 – D.-M. Sztancs, C. Beldiman, *L'industrie des matières dures animales dans le site appartenant à la culture Cucuteni de Mărgineni, dép. de Bacău*, Roumanie, în Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah (éds.), Cucuteni. 120 ans de recherches. Le temps du bilan, Centre International de Recherches de la Culture Cucuteni, Piatra Neamţ, Institut d'Archéologie Iaşi, Piatra Neamţ, 285-292.

Sztancs, Beldiman 2010 – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Şoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Industria materiilor dure animale aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd. Consideraţii asupra repertoriului tipologic*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, Bucureşti, 2009, 184-186.

Sztancs, Beldiman 2011 – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Şoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Industria materiilor dure animale aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd*, în *CCAR 2010*, Bucureşti, 2011.

Sztancs, Beldiman 2011a – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Industria materiilor dure animale aparţinând culturilor Cucuteni-Ariuşd şi Wietenberg de la Păuleni Ciuc – „Dâmbul Cetăţii"*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2011, 145-147.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Sztancs, Beldiman 2011b – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Date asupra industriei materiilor dure animale aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd descoperită în aşezarea de la Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii", jud. Harghita*, în Angustia, 14, 141-164.

Sztancs, Beldiman 2011c – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Şoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Industria materiilor dure animale aparţinând culturii Cucuteni-Ariuşd*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2010, Bucureşti, 138-139.

Sztancs, Beldiman 2011d – Sztancs D.-M., Beldiman C., *Artefacte din materii dure animale aparţinând culturii Ariuşd-Cucuteni în colecţia Muzeului Naţional Secuiesc*, Acta Siculica, Muzeul Naţional Secuiesc/Székely Nemzeti Múzeum, Sf. Gheorghe, 127-167.

Sztancs, Beldiman, Buzea 2009 – Sztancs D.-M., Beldiman C., Buzea D. L., *Contribuţii la cunoaşterea plasticii antropomorfe preistorice din materii dure animale în Transilvania: idolul din corn de cerb descoperit în aşezarea eneolitică de la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita*, În *Corviniana. Acta Musei Corvinensis*, 13, 2009, 359-375.

Sztancs, Beldiman, Buzea 2010 – C. Beldiman, D.-M. Sztancs, D. L. Buzea, *Fiches typologiques de l'industrie osseuse de Roumanie. I. Préhistoire. 1. Idole/pendeloque/amulette anthropomorphe énéolithique en bois de cerf de Păuleni-Ciuc, dép. de Harghita*, Acta Terrae Septemcastrensis, 9, 121-150.

Ştefan *et al.* 2010 – Ştefan Dan, Ştefan Maria-Magdalena, Constantin Cătălin, *Studiul geomagnetic al fortificaţiilor din epoca bronzului de la Păuleni-Ciuc – Ciomortan – „Dâmbul Cetăţii", jud. Harghita*, în Angustia, 14, 427-436.

Vulpe 1973 – Alexandru Vulpe, în *ceputurile metalurgiei aramei în spaţiul carpato-dunărean*, în Studii şi cercetări de istorie veche, 24, 2, 217-237.

Zaharia 1995 – Eugenia Zaharia, *Cultura Ciomortan*, în *Comori ale epocii bronzului din România. Treasures of the Bronze Age in Romania, Catalog*, Bucureşti, 151-152.

http://imda-romania.blogspot.ro

http://knochenarbeit.de

http://marincarciumaru.ro

http://www.migl.ro; http://www.migl.ro/DanubiOs/eneolitic/index.html)

http://www.mncr.ro/stiri+2012+tabara%20de%20arheologie%20experimentala%20cronos.html

http://www.wbrg.net

www.cimec.ro / www.mncr.ro

ABREVIERI / ABBREVIATIONS / RÖVIDÍTÉSEK

Ad – Adâncimea / Depth / Mélység
B – Vită/Bovine / cattle / szarvasmarha
C – Complex / Komplexum
c. – carou / square / négyzetháló
cca – circa
CD – Calibru distal / Distal caliber / Disztális méret
CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, Institutul Naţional al Patrimoniului, Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional, Bucureşti
cm – centimetru / centiméter
CMJN – Complexul Muzeal Judeţean Neamţ
Cn – Corn, proces cornular / horn / agancs, szarv
Cpl. – complex arheologic / archaeological complex / régészeti komplexum
Cpr – Căprior / Roe deer / Őz
Crb – Cerb / Red deer / Szarvas
Cs – Corp costal / Rib / Borda
D – Dinte / Tooth / Fog
d.Hr. – după Hristos / AD / Kr. u.
DB – Diametru baza vasului / diameter of bottom (ceramic pot) / edény aljának átmérője
DG – diametru gura vasului / diameter of superior part / edény szájának átmérője
D, Diam – Diametrul / Diameter / Átmérő
Dist – Distanţa / Distance / Távolság
E – Erbivor nedeterminabil / Herbivore (indetermined) / Nem meghatározható növényevő
ED – Extremitatea distală / Distal end / Disztális vég
EP – Extremitatea proximală / Proximal end / Proximális vég
Ext – Exterior / Külső
FA – Faţa anterioară (corn) / Anterior side (antler) / Elülső oldal (agancs)
FI – Faţa inferioară / Inferior side / Felső oldal
Fig. – Figura / Figure / Ábra
FL – Faţa laterală (corn) / Lateral side (antler) / Laterális oldal (agancs)
FM – Faţa mediană (corn) / Median side (antler) / Mediális oldal (agancs)
FP – Faţa posterioară (corn) / Posterior side (antler) / Hátulsó oldal (agancs)
FS – Faţa superioară / Superior side / Felső oldal
Gr. – groapă / pit / gödör
gr.s – groapă de stâlp / pole pit / cölöplyuk
GR, Gros – Grosimea / Thickness / Vastagság
H – înălţime / height / magasság
î.Hr. – înainte de Hristos / BC / Kr. e.
ICAZ – International Council of Archaeozoology
IMDA – Industria materiilor dure animale / Animal osseous materials artefacts / Kemény állati eredetű megmunkált anyagok
Int – Interior / Belső
IRT – Institutul Român de Tracologie
Jud. – Judeţ / County / Megye
L – Lungime / Length / Hosszúság
L, Loc. – Locuinţă / Hut / Lakóház
L tot – Lungimea totală / Total length / Teljes hosszúság
Lăţ, LA – Lăţimea / Width / Szélesség
Lm – Scoici / Shell / Kagyló
LPA – Lungimea părţii active / Length of the active part / Munkaél hossza

www.cimec.ro / www.mncr.ro

m – metru / meter / méter
M. – mormânt / grave / sír
Max – Maxim / Maximum
MD – Marginea dreaptă / Right edge / Jobb szél
MDA – Materii dure animale / Animal osseous materials / Kemény állati eredetű anyagok
Mm – Milimetri / Millimeters / Milliméter
MNCR – Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni / Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeum
MNIT – Muzeul Naţional de Istorie a Trasilvaniei / Kolozsvári Történelmi Múzeum
Mp – Metri pătraţi / Square meters / Négyzetméter
MP – Metapod / metapodial / Metapodium
MS – Marginea stângă / Left edge / Bal szél
N, nr. – Număr / Number / Szám
Nr. inv. – număr de inventar / inventory number / leltári szám
OC – Ovicaprine /Ovis-Capra / Kiskérődzők (juh/kecske)
OL – Os lung / Long bone / Hosszúcsont
P – Peşti / Fish / Halak
PCD – Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii" / Csíkpálfalva-Várdomb
PD – Partea distală / Distal part / Disztális rész
Perf – Perforaţia / Perforation / Perforáció (átfúrás, lyuk)
Pl. – Planşa / Plate / Tábla
PM – Partea mezială / Mesial part / Meziális (középső) rész
PP – Partea proximală / Proximal part / Proximális rész
Ps – Păsări / Birds / Madarak
R, Rz – Rază (de corn de cerb) / Tine / Agancság
S – Secţiunea / Section / Metszet (vezi contextual / see the context / lásd kontextus)
S – Suine (porci) / Pig / Sertés (vezi contextual / see the context / lásd kontextus)
S. – Suprafaţa, secţiunea arheologică / Archaeological excavated section or surface / Kutatóárok
Sc – Scapula (omoplat) / Lapocka
sec. – secolul / century / század
T/R – Tibia/radius / Sípcsont/orsócsont
Thick – Thickness / Vastagság
TT – Tăiere transversal / Transversal cutting / Keresztirányú vágás
UCDCB – Universitatea Creştină "Dimitrie Cantemir" Bucureşti
UISPP – Union des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, UNESCO, Paris
V – vatră / hearth / tűzhely
WBRG – Worked Bone Research Group, ICAZ

www.cimec.ro / www.mncr.ro

LISTA TABELELOR

Tabelul nr. 1. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii” (PCD/I). Cultura Cucuteni-Ariuşd. IMDA. Indicative. Numere de inventar. Tipologie (coduri tipologice). Context stratigrafic. Materii prime. Specii.

Tabelul nr. 2. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii” (PCD/IV). Cultura Wietenberg. IMDA. Indicative. Numere de inventar. Tipologie (coduri tipologice). Context stratigrafic. Materii prime. Specii. Procedee tehnice.

Tabelul nr. 3. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetăţii” (PCD/I). Cultura Cucuteni-Ariuşd. IMDA. Structura tipologică. Repartiţia cantitativă.

LIST OF TABLES

Table 1. Păuleni-Ciuc – “Dâmbul Cetăţii” (PCD/I). Cucuteni-Ariuşd Culture. Osseous materials artefacts. Indicatives. Inventory numbers. Typology (typological codes). Stratigraphic context. Raw materials. Species.

Table 2. Păuleni-Ciuc – “Dâmbul Cetăţii” (PCD/IV). Wietenberg Culture. Osseous materials artefacts. Indicatives. Inventory numbers. Typology (typological codes). Stratigraphic context. Raw materials. Species. Technical procedures.

Table 3. Păuleni-Ciuc – “Dâmbul Cetăţii” (PCD/I). Cucuteni-Ariuşd Culture. Osseous materials artefacts. Typological structure. Quantitative distribution.

TÁBLÁZATOK LISTÁJA

1. **Táblázat.** Csíkpálfalva-Várdomb (PCD/I). Cucuteni-Erősd kultúra. Kemény állati eredetű megmunkált anyagok. Jelölések. Leltári számok. Tipológia (tipológiai kódok). Réteg kontextus. Nyersanyagok. Fajok.
2. **Táblázat.** Csíkpálfalva-Várdomb (PCD/IV). Wietenberg kultúra. Kemény állati eredetű megmunkált anyagok. Jelölések. Leltári számok. Tipológia (tipológiai kódok). Réteg kontextus. Nyersanyagok. Fajok. Tehnikai eljárások.
3. **Táblázat.** Csíkpálfalva-Várdomb (PCD/I). Cucuteni-Erősd kultúra. Kemény állati eredetű megmunkált anyagok. Tipológiai felépítés. Mennyiségi eloszlás.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

LISTA FIGURILOR

Fig. 1. 1-2 Amplasarea geografică a sitului de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*.

Fig. 2. Planul săpăturilor arheologice de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*. 1 Planul săpăturilor arheologice efectuate de Z. Székely (prelucrare după: Z. Székely 1970); 2 planul săpăturilor arheologie efectuate de Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni în perioada 1999-2012 (prelucrare după Cavruc, Buzea 2002, 57, pl. I).

Fig. 3. Vederi generale ale sitului de la de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*. 1, 5-6 Vederi generale dinspre est; 2, 3, 8 vederi generale dinspre vest; 4 vedere dinspre nord; 7 vedere dinspre nord-vest. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 4. Cercetările arheologice de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*. 1-2 Profilul S.1, secțiune prin valul de fortificație - vederi dinspre est; 3 profilul magistral al S.1, secțiune pe direcția nord-sud a *„Dâmbului Cetății"* (prelucrare după Cavruc 2000, 102, pl. 3); 4 profilul de vest al S.1, c. 10-17, vedere dinspre est (după Cavruc, Dumitroaia 2000, 139, fig. IV).

Fig. 5. Cercetările arheologice de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*. 1-8 Vederi din campania 1999. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 6. Cercetările arheologice de la Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetății"*. 1-8 Vederi din campania 2008. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 7. Cultura *Cucuteni-Ariușd*. 1 Harta culturilor din perioada timpurie și dezvoltată a epocii cuprului din sudul Europei Centrale (după: Lazarovici, Lazarovici 2010, 28, fig. 3); 2 principalele situri ale culturii *Cucuteni-Ariușd*; 75: Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetății", jud. Harghita (prelucrare după Dumitroaia *et al.* 2005); 3 așezarea de la *Hăbășești* - reconstituire (după Dumitrescu *et al.* 1954); 4 așezarea de la *Maydanetske* (după *Enciclopedia Tripolie*, Kiev, 2004).

Fig. 8. Descoperirile aparținând culturii *Cucuteni-Ariușd*. 1-8 Loc. 5 (Încăperea A), aspecte din timpul cercetărilor din anul 2004. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 9. Descoperirile aparținând culturii *Cucuteni-Ariușd*. 1-8 Loc. 21, aspecte din timpul cercetărilor din anul 2004. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 10. Cultura *Cucuteni-Ariușd*. Descoperiri deosebite. 1 Altăraș de cult; 2 pumnal; 3 pintaderă. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 11. Cultura *Cucuteni-Ariușd*. Descoperiri deosebite. 1 Statuetă antropomorfă de dimensiuni mari (fragmentată); 2 statuetă antropomorfă de dimensiuni mari (parțial restaurată). Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 12. Cultura *Cucuteni-Ariușd*. Descoperiri deosebite. 1-6 Vas bitronconic pictat cu motive decorative *floral*. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 13. Cultura *Cucuteni-Ariușd*. Descoperiri deosebite. 1-2 Vas bitronconic cu decor *floral*. Foto Dan Lucian Buzea.

Fig. 14. *Epoca bronzului timpuriu*. Descoperiri deosebite: *Mormântul nr. 1*. 1 Vedere dinspre sud; 2 planul mormântului. Foto Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Fig. 15. *Perioada mijlocie a epocii* bronzului. Cultura *Costişa-Ciomortan*. 1 Propunere de reconstituire a aşezării fortificate din epoca bronzului, vedere dinspre nord (prelucrare 3D realizată în cadrul proiectului de reamenajare muzeală a MNCR realizat de firma ARTEX Services International SRL, 2010); 2 planul Cpl. 13 (după Cavruc, Buzea 2002, 60, pl. IV); 3 Cpl. 13, detalii cu cei trei defuncţi incineraţi (după Cavruc, Buzea 2002, 82, pl. XXVI); 4 Cpl. 13, reconstituirea complexului cu situaţia de dinaintea incinerarea celor trei indivizi. Reconstituire realizată în cadrul expoziţiei *„Aşezarea preistorică Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii"* de la sediul MNCR, Sf. Gheorghe, 2010. Expoziţia a fost amenajată de firma ARTEX Services International SRL).

Fig. 16. *Perioada mijlocie a epocii bronzului*. Cultura *Costişa* (*Ciomortan*). 1-5 A*mforete* descoperite în aşezare; 6-10 vase ceramice descoperite în Cpl. 13.

Fig. 17. *Perioada mijlocie a epocii bronzului*. Cultura *Wietenberg*. 1-2 Loc. 8, 9 şi 10 (după Cavruc, Buzea 2002, 83, pl. XXVII); 3 locuinţele culturii *Wietenberg*, plan (prelucrare după Cavruc, Buzea 2002, 74, pl. XVIII); 4 Loc. 9, vedere dinspre sud; 5-6 model de reconstituire a aşezării fortificate din epoca bronzului (Ştefan *et al*. 2010, 436, pl. IV); 7-8 propunere de reconstituire a aşezării fortificate din perioada culturii *Wietenberg* (prelucrare 3D realizată în cadrul proiectului de reamenajare muzeală a MNCR realizată de către firma ARTEX Services International SRL, 2010).

Fig. 18. *Perioada mijlocie a epocii bronzului*. Cultura *Wietenberg*. Descoperiri deosebite. 1-2 Cpl. 1, amforă în care a fost descoperită o rotiţă de car miniatural (după Cavruc, Rotea 2000, 155); 3-4 Cpl. 3, groapă cu depunere de copil înhumat (Cavruc 2001, pl. 17); 5-6 Cpl. 36, groapă cu depunere de copil înhumat (după: Kavruk *et al*. 2010, 182-186); 7-8 Cpl. 14, groapă rituală formată din două cranii şi un schelet uman întreg (după Cavruc, Buzea 2002, 87, pl. XXXI).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

CAPTION OF FIGURES

Fig. 1. 1-2 Geographical location of the Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"* archaeological site.

Fig. 2. The plan of the archaeological excavations at Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. 1 Plan of the excavations led by Z. Székely (Z. Székely 1970); 2 plan of the archaeological excavations carried by the Museum of Eastern Carpathians during 1999-2012 (Cavruc, Buzea 2002, 57, pl. I).

Fig. 3. General views of the site of Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. 1, 5-6 General views from East; 2, 3, 8 General views from West; 4 View from North; 7 View from North-East. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 4. Archaeological research at Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. 1-2 S.I profile, cross-section through the earthen wall – views from East; 3 main section S.I, section on the direction North-South *„Dâmbului Cetăţii"* (Cavruc 2000, 102, pl. 3); 4 The Weastern profile of S.I, c. 10-17, View from East (Cavruc, Dumitroaia 2000, 139, fig. IV).

Fig. 5. Archaeological excavations at Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. 1-8 Views from the campaign 1999. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 6. Archaeological excavations at Păuleni-Ciuc - *„Dâmbul Cetăţii"*. 1-8 Views from the campaign 2008. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 7. *Cucuteni-Ariuşd* Culture. 1 The map of the Early and Middle Copper Age from South of Central Europe (Lazarovici, Lazarovici 2010, 28, fig. 3); 2 the main sites dated from *Cucuteni-Ariuşd* Culture; 75: Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii", Harghita County (Dumitroaia *et al.* 2005); 3 the settlement of *Hăbăşeşti* - reconstruction (Dumitrescu *et al.* 1954); 4 settlement of *Maydanetske* (*Enciclopedia Tripolie*, Kiev, 2004).

Fig. 8. Discoveries dated from *Cucuteni-Ariuşd* culture. 1-8 Hut no. 5 (room A), aspects of its excavation in 2004. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 9. Discoveries dated from *Cucuteni-Ariuşd* culture. 1-8 Hut no. 21, aspects of its excavation 2004. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 10. *Cucuteni-Ariuşd* Culture. Special finds. 1 Clay altar; 2 dagger; 3 pintadera. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 11. *Cucuteni-Ariuşd* Culture. Special finds. 1 Small anthropomorphic statuette (fragmented); 2 Large anthropomorphic statuette (partially restored). Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 12. *Cucuteni-Ariuşd* Culture. Special finds. 1-6 Biconical pot painted with floral decorative motifs. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 13. *Cucuteni-Ariuşd* Culture. Special finds. 1-2 Biconical pot with floral ornamentation. Photo Dan Lucian Buzea.

Fig. 14. *Early Bronze Age*. Special finds: *Grave no. 1.* 1 View from South; 2 plan of the grave. Photo Dan Lucian Buzea.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Fig. 15. *Middle Bronze Age*. *Costişa-Ciomortan* Culture. 1 Proposition of reconstruction of the fortified settlement dated from the Bronze Age, view from North (3D reconstruction made within the project of museum exhibition of MNCR done by ARTEX Services International SRL, 2010); 2 plan of complex 13 (Cavruc, Buzea 2002, 60, pl. IV); 3 Complex 13, details with the three incinerated persons (Cavruc, Buzea 2002, 82, pl. XXVI); 4 Complex 13, reconstruction of the complex before the incineration of the three people. Reconstruction done within the exhibition *„Prehistoric settlement of Păuleni-Ciuc - „Dâmbul Cetăţii"* from MNCR, Sf. Gheorghe, 2010. The exhibition was done by ARTEX Services International SRL).

Fig. 16. *Middle Bronze Age*. *Costişa* (*Ciomortan*) Culture. 1-5 *Amforetes* discovered in the settlement; 6-10 clay pots discovered in complex 13.

Fig. 17. *Middle Bronze Age*. *Wietenberg* Culture. 1-2 Huts 8, 9 and 10 (Cavruc, Buzea 2002, 83, pl. XXVII); 3 huts dated from *Wietenberg* culture, plan (Cavruc, Buzea 2002, 74, pl. XVIII); 4 Hut no. 9, view from South; 5-6 pattern of reconstruction of the fortified settlement dated from the Bronze Age (Ştefan *et al.* 2010, 436, pl. IV); 7-8 proposal of reconstruction of the fortified settlement dated from *Wietenberg* culture (3D reconstruction done within the project of exhibition of MNCR done by ARTEX Services International SRL, 2010).

Fig. 18. *Middle Bronze Age*. *Wietenberg* Culture. Special finds. 1-2 Complex 1, amphora in which a miniature of carriage wheel was discovered (Cavruc, Rotea 2000, 155); 3-4 Complex 3, pit with a deposition of a buried child (Cavruc 2001, pl. 17); 5-6 Complex 36, pit with a deposition of a buried child (Kavruk *et al.* 2010, 182-186); 7-8 Complex 14, ritual pit comprising two skulls and an entire human skeleton (Cavruc, Buzea 2002, 87, pl. XXXI).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

ÁBRAFELIRATOK

1. Ábra A Csíkpálfalva-*Várdomb* lelőhely földrajzi elhelyezkedése. 1, 2 A Csíkpálfalva-*Várdomb* lelőhely földrajzi elhelyezkedése.

2. Ábra Az ásatás alaprajza. 1 A Székely Zoltán által végzett ásatások térképe (átdolgozás: Székely Z. 1970); 2 A Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeum által 1999 és 2012 között végzett ásatások térképe (átdolgozás: Cavruc, Buzea 2002, 57. old/I. tábla).

3. Ábra A *Várdomb* általános nézetei. 1, 5, 6 általános nézetek keletről; 2, 3, 8 általános nézetek nyugatról; 4 nézet északról; 7 nézet északnyugatról.

4. Ábra Az I. kutatóárok (S.I) rétegződése. 1, 2 Az I. kutatóárok rétegződése, metszet az sáncon (erődítésen) keresztül nézetek keletről; 3 Az I. kutatóárok fő rétegződése, a *Várdomb* észak-dél irányú metszete (áldolgozás: Cavruc 2000, 102 old./3. tábla); 4 Az I. kutatóárok nyugati rétegződése, 10-17. négyzethálók, nézet keletről (Cavruc, Dumitroaia 2000, 139 old./IV. ábra).

5. Ábra Régészeti feltárások a *Várdombon.* 1-8 Az 1999-es ásatási évad.

6. Ábra Régészeti feltárások a *Várdombon.* 1-8 A 2008-as ásatási évad.

7. **Ábra** A *Cucuteni-Erősd* kultúra. 1 Dél-Európa korai és fejlett rézkori civilizációinak térképe (Gh. Lazarovici, C.-M. Lazarovici 2010, 28. old / 3. ábra); 2 A *Cucuteni-Erősd* kultúra fontosabb lelőhelyei; 75: Csíkpálfalva-*Várdomb* (átdolgozás: Dumitroaia *et.al.* 2005); 3 A *Hăbăşeşti*-i település (Rekonstrukció Dumitrescu *et al.* 1954 után); 4 A *Maydanetske*-i település (Enciclopedia Tripolie, Kiev, 2004); 5 A csíkpálfalvi *Várdomb* rekonstrukciója.

8. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra településrészletének feltárása. 1-8 5. Lakóház (A. helyiség), 2004-es feltárás.

9. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra településrészletének feltárása. 1-8 21. Lakóház, 2004-es feltárás.

10. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra különleges leletei. 1 Kultikus oltár; 2 Tőr; 3 Pintadéra.

11. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra különleges leletei. 1 Nagyméretű antropomorf idol (töredékes); 2 Nagyméretű antropomorf idol (részlegesen restaurált).

12. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra különleges leletei. 1-6 Kettős csonkakúp alakú festett edény *virágmotívumokkal.*

13. Ábra A *Cucuteni-Erősd* kultúra különleges leletei. 1-2 Kettős csonkakúp alakú edény *virágmotívummal.*

14. Ábra *Kora bronzkor.* Különleges leletek: *1. Sír.* 1 Nézet délről; 2 A sír alaprajza.

15. Ábra *Középső bronzkor. Costişa* (*Csomortán*) kultúra. 1 Az erődített bronzkori település javasolt rekonstrukciója, nézet északról (a MNCR átrendezési projektjén belül készült háromdimenziós modell, 2010, ARTEX Services International SRL); 2 A 13. Komplexum alaprajza (Cavruc, Buzea 2002, 60 old./IV. tábla után); 3 13. Komplexum, részletek a három elégetett csontvázról (Cavruc, Buzea 2002, 82 old./XXVI. tábla); 4 13. Komplexum, a komplexum rekonstrukciója a három halott elégetése előtt. (A fotó „A csíkpálfalvi őskori település (*Várdomb*)" című kiállítás alkalmával készült, a MNCR székhelyén Sepsiszentgyörgy 2010. A kiállítást az ARTEX Services International SRL rendezte be.).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

16. Ábra *Középső bronzkor. Costişa (Csomortán)* kultúra. 1-5 A településen talált *kisméretű amforák*; 6-10 A 13. Komplexumban talált kerámiaedények.

17. Ábra *Középső bronzkor. Wietenberg* kultúra. 1, 2 8, 9. és 10. lakóházak (Cavruc, Buzea 2002, 83 old./XXVII. tábla); 3 A *Wietenberg* kultúra lakóházai (átdolgozás: Cavruc, Buzea 2002, 74 old./XVIII. tábla); 4 9. lakóház, nézet délről; 5-6 A bronzkori erődített település rekonstrukciója (Ştefan D., *et al.* 2010, 436 old./IV. tábla); 7-8 Az erődített Wietenberg település javasolt rekonstrukciója (a MNCR átrendezési projektjén belül készült háromdimenziós modell, 2010, ARTEX Services International SRL).

18. Ábra *Középső bronzkor. Wietenberg* kultúra. Különleges leletek. 1, 2 1. Komplexum, amfora, melyben egy miniatűr szekér kerekét találták meg (Cavruc, Rotea 2000, 155 old. után); 3, 4 3. Komplexum, gödör eltemetett gyerek csontvázával (Cavruc 2001, 17. tábla); 5, 6 36. komplexum, gödör eltemetett gyerek csontvázával (Kavruk *et al.* 2010, 182-186 old. után); 7, 8 14. komplexum, rituális gödör két koponyával és egy teljes emberi csontvázzal (Cavruc, Buzea 2002, 87 old./XXXI. tábla után).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

LISTA PLANŞELOR / LIST OF PLATES / TÁBLÁK

Pl. / Plate / Tábla 1. 1. PCD/I 4; 2. PCD/I 5; 3. PCD/I 7; 4. PCD/I 10; 5. PCD/I 11; 6. PCD/I 12; 7. PCD/I 13. Netezitoare: 8. PCD/I 17; 9. PCD/I 19; 10. PCD/I 21; 11. PCD/I 22; 12. PCD/I 26.

Pl. / Plate / Tábla 2. 1. PCD/I 23; 2. PCD/I 54; 3. PCD/I 59; 4. PCD/I 56; 5. PCD/I 59. 6. PCD/I 50; 7. PCD/I 62. 8. PCD/I 60. 9. PCD/I 63. 10. PCD/I 52. 11. PCD/I 42.

Pl. / Plate / Tábla 3. 1. PCD/I 27. 2. PCD/I 28. 3. PCD/I 25; 4. PCD/I 61. 5. PCD/I 58. 6. PCD/I 29. 7. PCD/I 30; PCD/I 32; PCD/I 31.

Pl. / Plate / Tábla 4. PCD/I 57.

Pl. / Plate / Tábla 4a. PCD/I 57.

Pl. / Plate / Tábla 4b. PCD/I 57.

Pl. / Plate / Tábla 4c. PCD/I 57.

Pl. / Plate / Tábla 4d. PCD/I 57.

Pl. / Plate / Tábla 5. PCD/I 4.

Pl. / Plate / Tábla 6. PCD/I 6.

Pl. / Plate / Tábla 7. PCD/I 9.

Pl. / Plate / Tábla 8. PCD/I 10.

Pl. / Plate / Tábla 9. PCD/I 16.

Pl. / Plate / Tábla 10. PCD/I 17.

Pl. / Plate / Tábla 11. PCD/I 19.

Pl. / Plate / Tábla 12. PCD/I 22.

Pl. / Plate / Tábla 13. PCD/I 24.

Pl. / Plate / Tábla 14. PCD/I 25.

Pl. / Plate / Tábla 15. PCD/I 27.

Pl. / Plate / Tábla 16. PCD/I 29.

Pl. / Plate / Tábla 17. PCD/I 59.

Pl. / Plate / Tábla 18. PCD/I 30.

Pl. / Plate / Tábla 19. PCD/I 31.

Pl. / Plate / Tábla 20. PCD/I 32.

Pl. / Plate / Tábla 21. PCD/I 33.

Pl. / Plate / Tábla 22. PCD/I 34.

Pl. / Plate / Tábla 23. PCD/I 38.

Pl. / Plate / Tábla 24. PCD/I 40.

Pl. / Plate / Tábla 25. PCD/I 42.

Pl. / Plate / Tábla 26. PCD/I 44.

Pl. / Plate / Tábla 27. PCD/I 55.

Pl. / Plate / Tábla 28. PCD/I 58.

Pl. / Plate / Tábla 29. PCD/I 61.

Pl. / Plate / Tábla 30. PCD/I 62.

Pl. / Plate / Tábla 31. PCD/III 1.

Pl. / Plate / Tábla 32. PCD/IV 1.

Pl. / Plate / Tábla 33. PCD/IV 2.

Pl. / Plate / Tábla 34. PCD/IV 3.

Pl. / Plate / Tábla 35. PCD/IV 4.

Pl. / Plate / Tábla 36. PCD/IV 5.

Pl. / Plate / Tábla 37. PCD/IV 8.

Pl. / Plate / Tábla 38. PCD/IV 10.

Pl. / Plate / Tábla 39. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 40. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 41. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 42. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 43. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 44. PCD/I 80.

Pl. / Plate / Tábla 45. PCD/I 83.

Pl. / Plate / Tábla 46. PCD/I 83.

Pl. / Plate / Tábla 47. PCD/I 83.

Pl. / Plate / Tábla 48. PCD/I 83.

Pl. / Plate / Tábla 49. PCD/I 83.

Pl. / Plate / Tábla 50. PCD/I 84.

Pl. / Plate / Tábla 51. PCD/I 84.

Pl. / Plate / Tábla 52. PCD/I 84.

Pl. / Plate / Tábla 53. PCD/I 82.

Pl. / Plate / Tábla 54. PCD/I 82.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. / Plate / Tábla 55. PCD/I 82.

Pl. / Plate / Tábla 56. PCD/IV 15.

Pl. / Plate / Tábla 57. PCD/IV 15.

Pl. / Plate / Tábla 58. PCD/IV 15.

Pl. / Plate / Tábla 59. PCD/IV 15.

Pl. / Plate / Tábla 60. PCD/IV 15.

Pl. / Plate / Tábla 61. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 62. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 63. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 64. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 65. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 66. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 67. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 68. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 69. PCD/I 81.

Pl. / Plate / Tábla 70. PCD/I 59-64; PCD/III 1-2 (indicative provizorii).

Pl. / Plate / Tábla 71. PCD/I 73.

Pl. / Plate / Tábla 72. PCD/I 73.

Pl. / Plate / Tábla 73. PCD/I 74.

Pl. / Plate / Tábla 74. PCD/I 74.

Pl. / Plate / Tábla 75. PCD/II 1.

Pl. / Plate / Tábla 76. PCD/II 1.

Pl. / Plate / Tábla 77. PCD/I PCD/IV 12.

Pl. / Plate / Tábla 78. PCD/I 75

Pl. / Plate / Tábla 79. PCD/I 75.

Pl. / Plate / Tábla 80. PCD/I 76.

Pl. / Plate / Tábla 81. PCD/I 76.

Pl. / Plate / Tábla 82. PCD/I 77.

Pl. / Plate / Tábla 83. PCD/I 77.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

FIGURI / FIGURES / ÁBRÁK

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

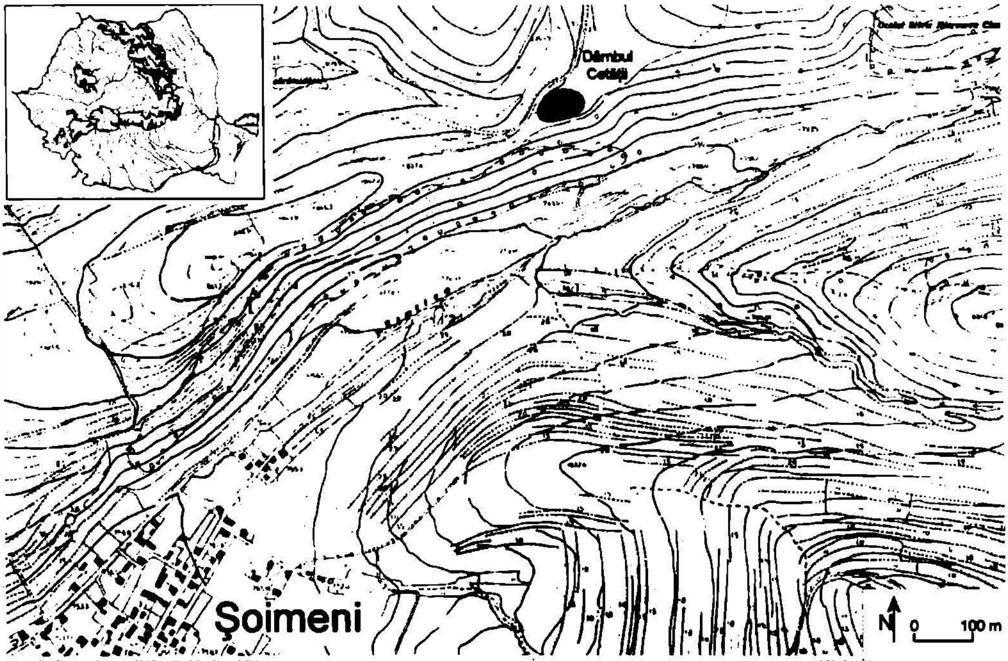

1

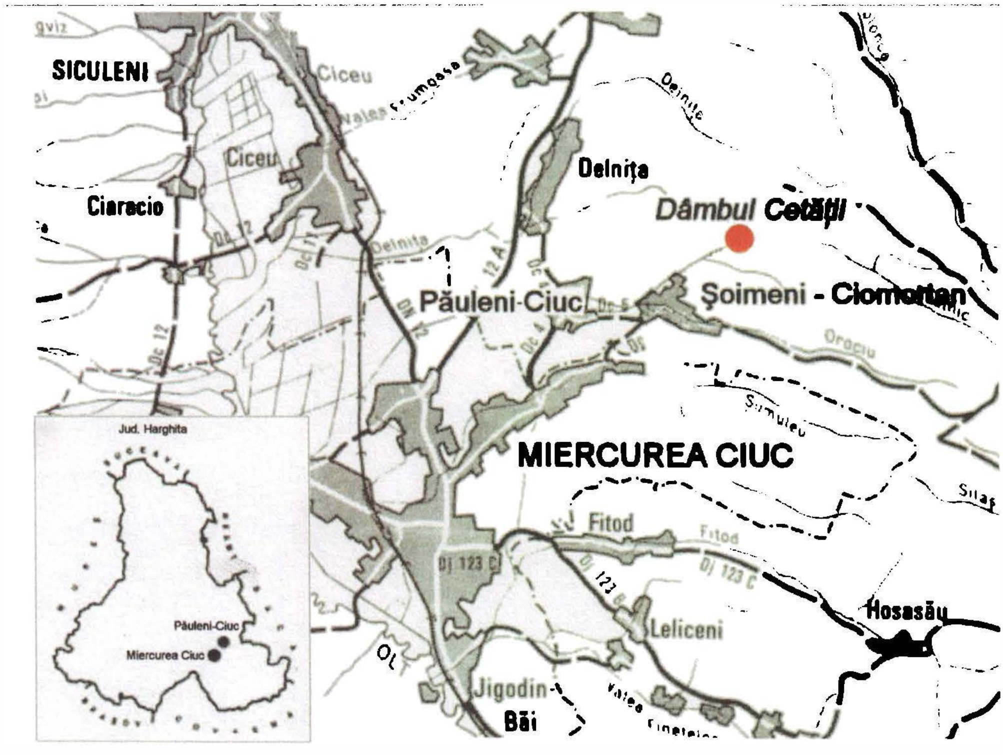

2

Fig. 1

www.cimec.ro / www.mncr.ro

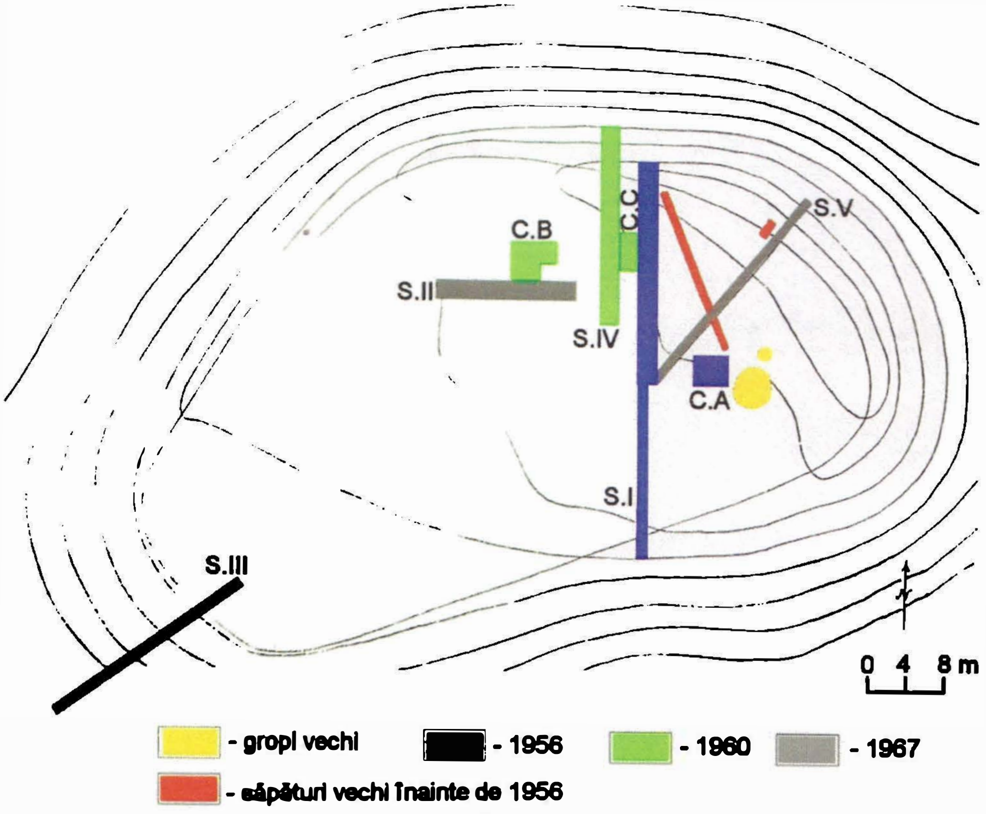

1

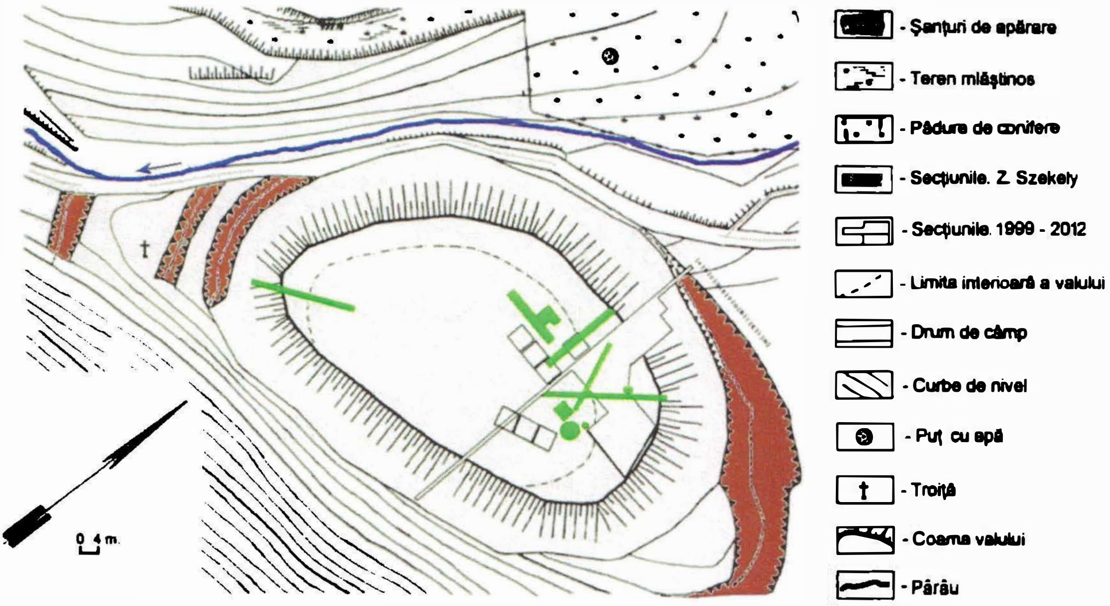

2

Fig. 2

www.cimec.ro / www.mncr.ro

1

2

3

4

5

6

7

8

Fig. 3

www.cimec.ro / www.mncr.ro

1

2

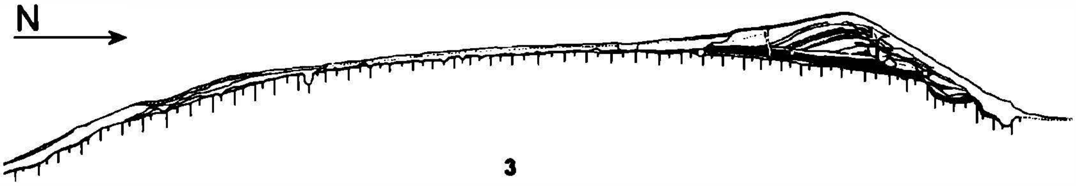

3

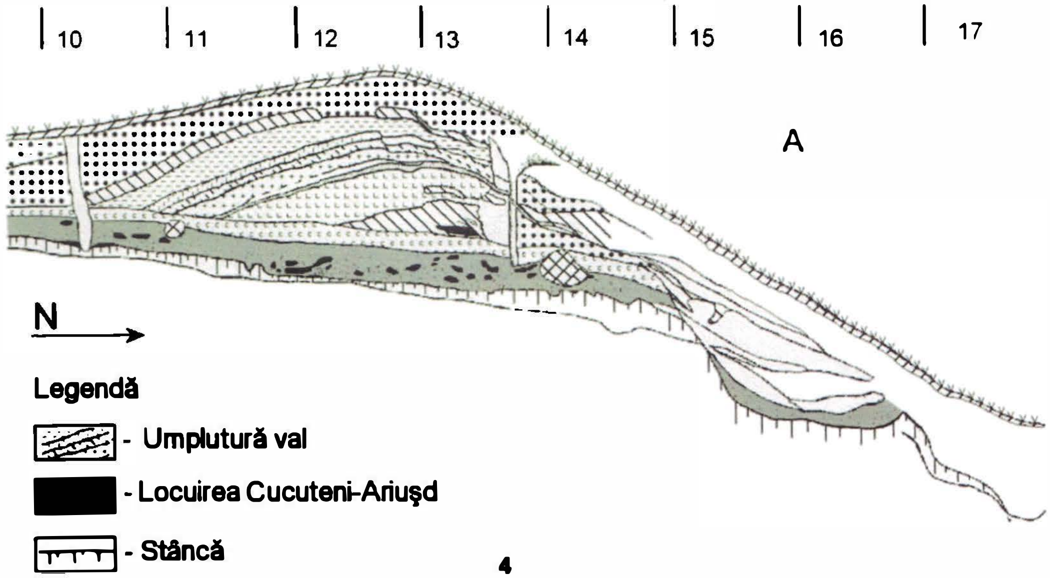

4

Fig. 4

www.cimec.ro / www.mncr.ro

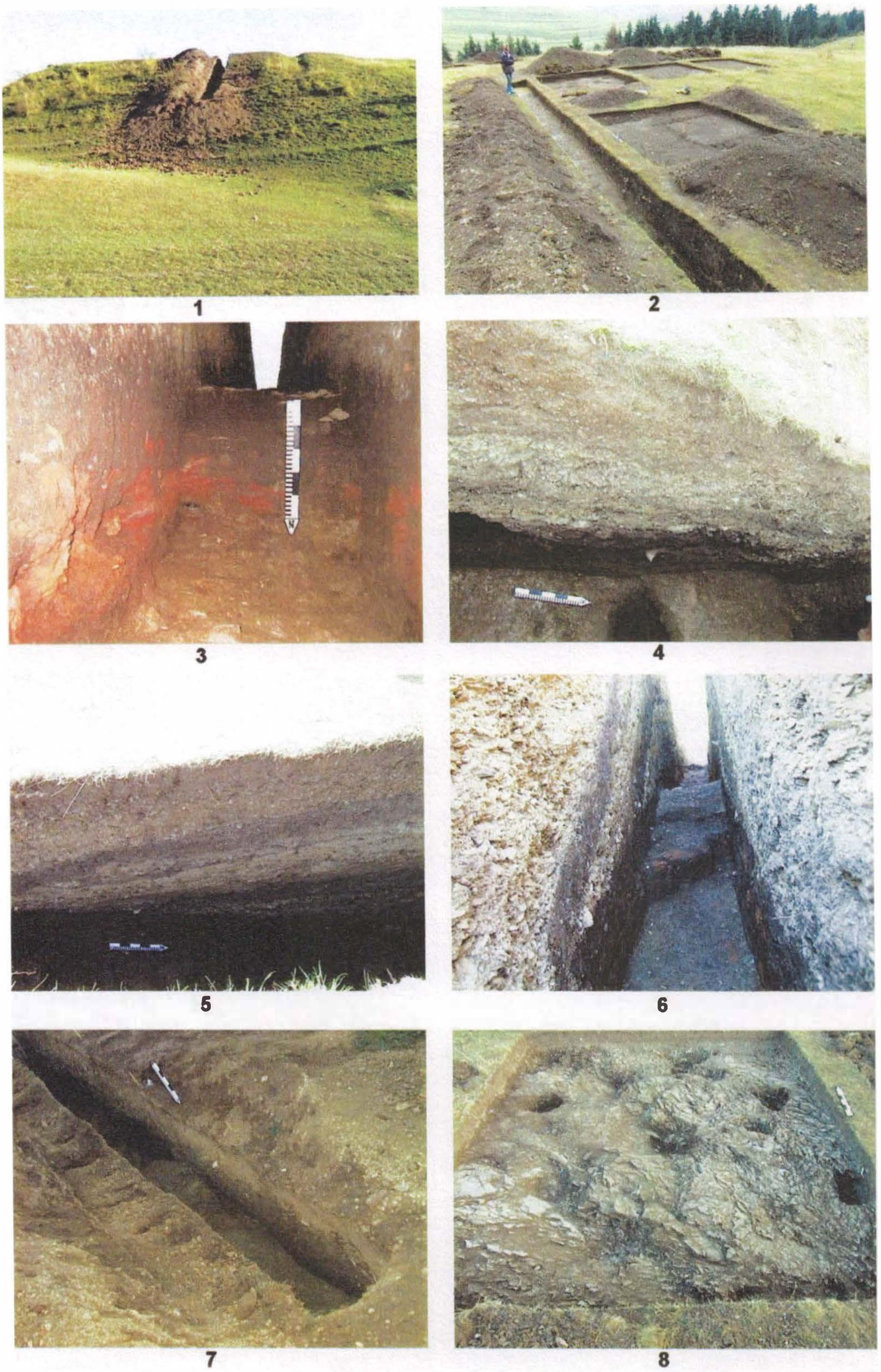

Fig. 5

www.cimec.ro / www.mncr.ro

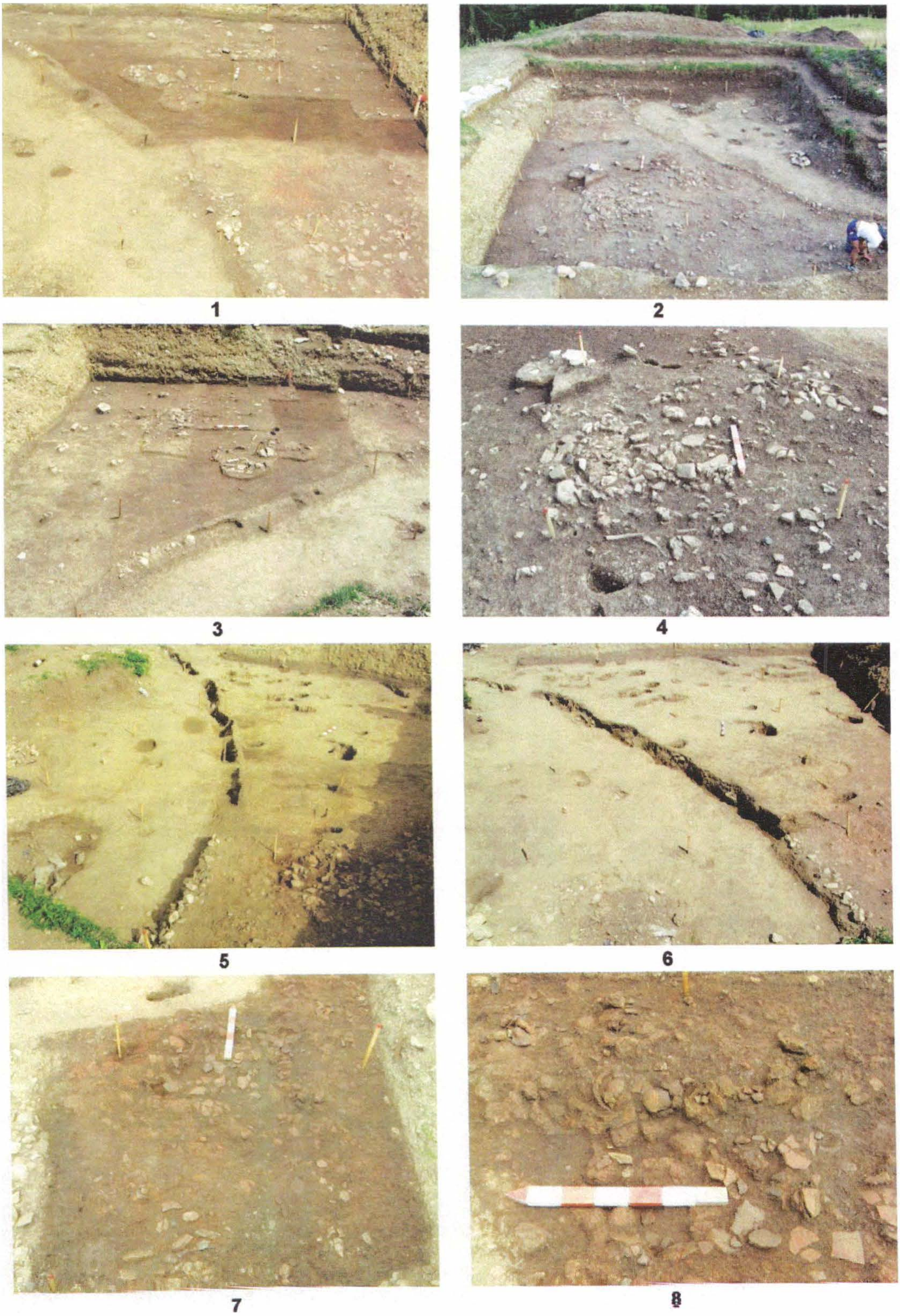

Fig. 6

www.cimec.ro / www.mncr.ro

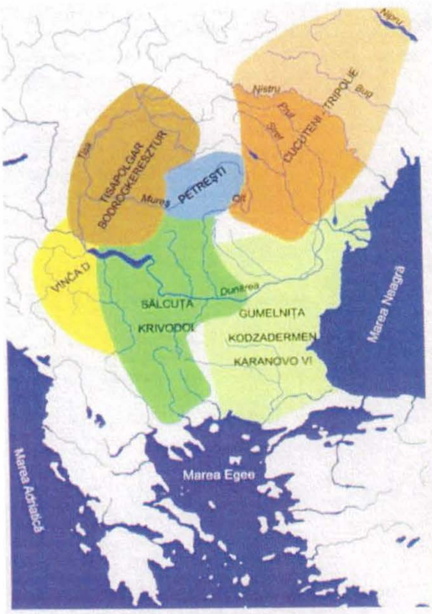

1

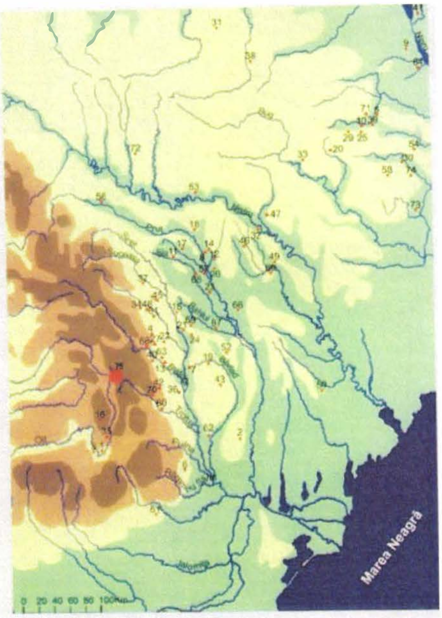

2

3

4

5

Fig. 7

www.cimec.ro / www.mncr.ro

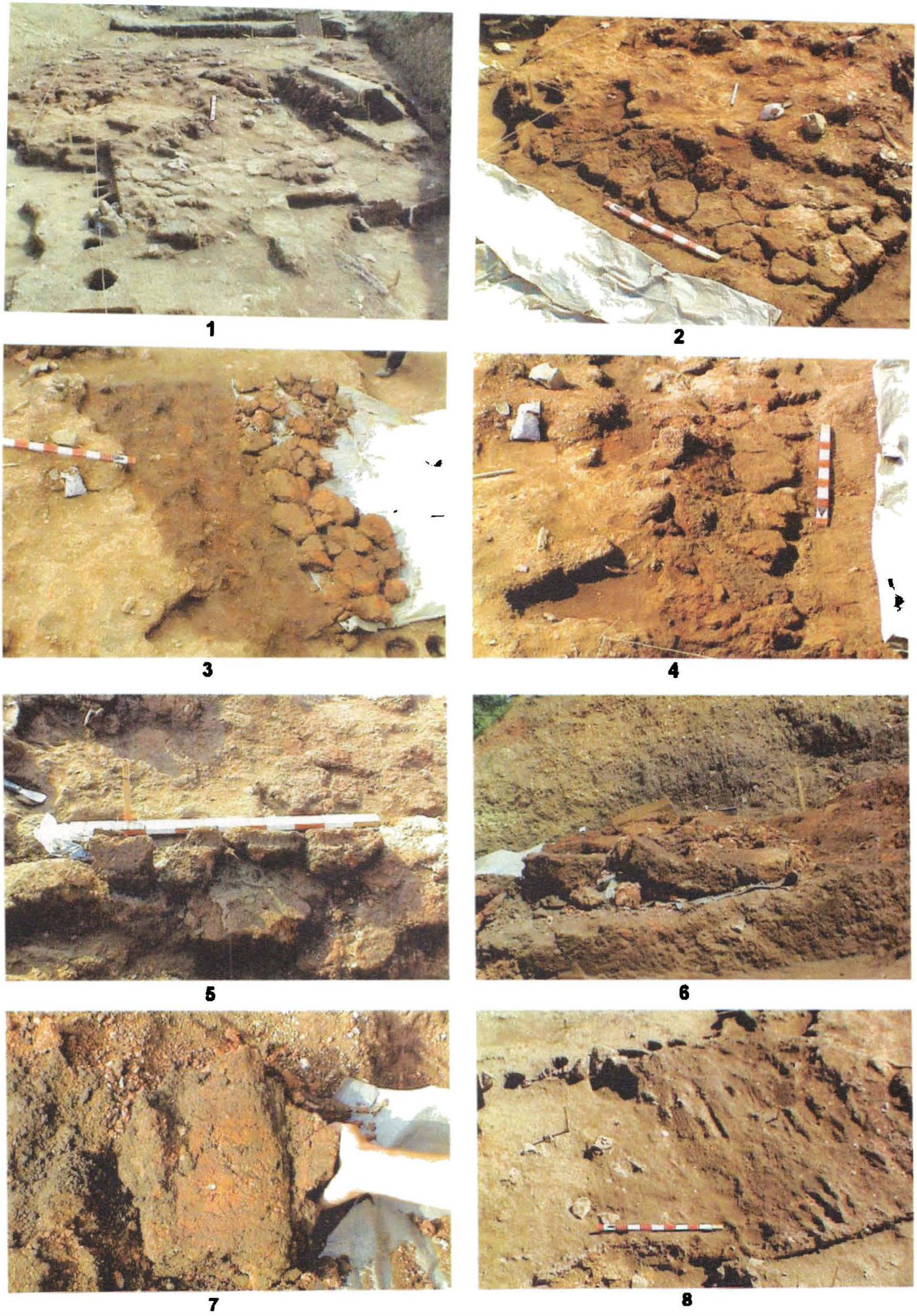

Fig. 8

www.cimec.ro / www.mncr.ro

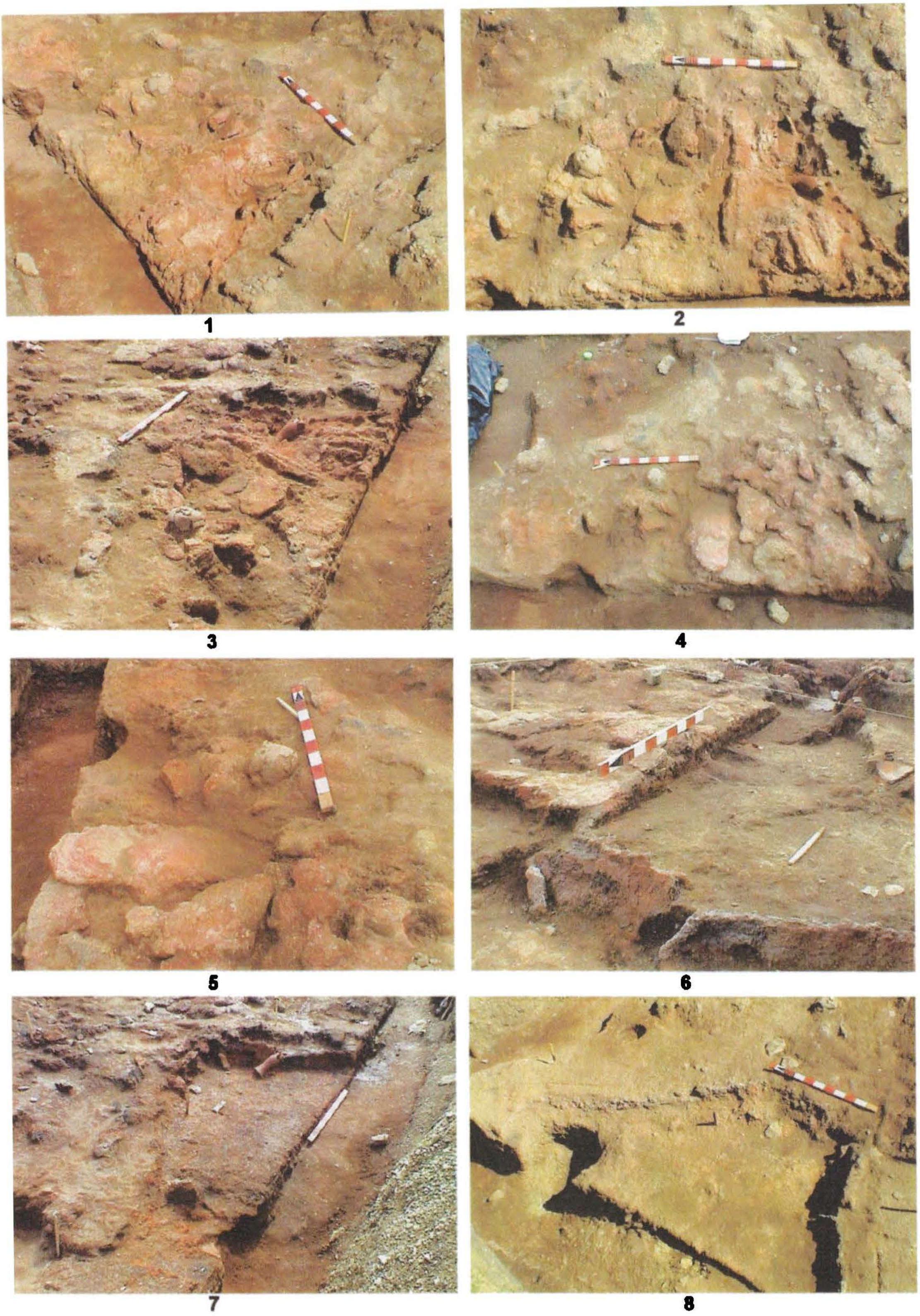

Fig.9

www.cimec.ro / www.mncr.ro

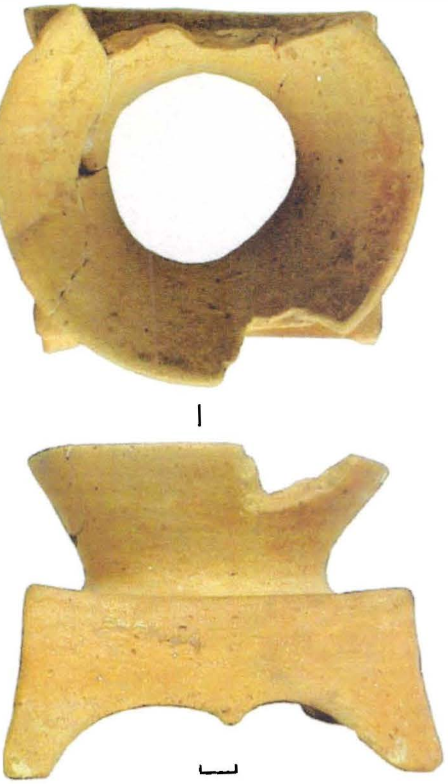

1

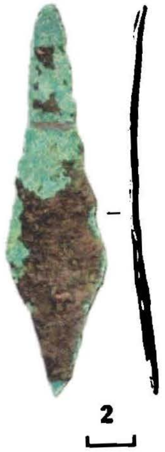

2

3

Fig. 10

www.cimec.ro / www.mncr.ro

1

2

Fig. 11

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Fig. 12

www.cimec.ro / www.mncr.ro

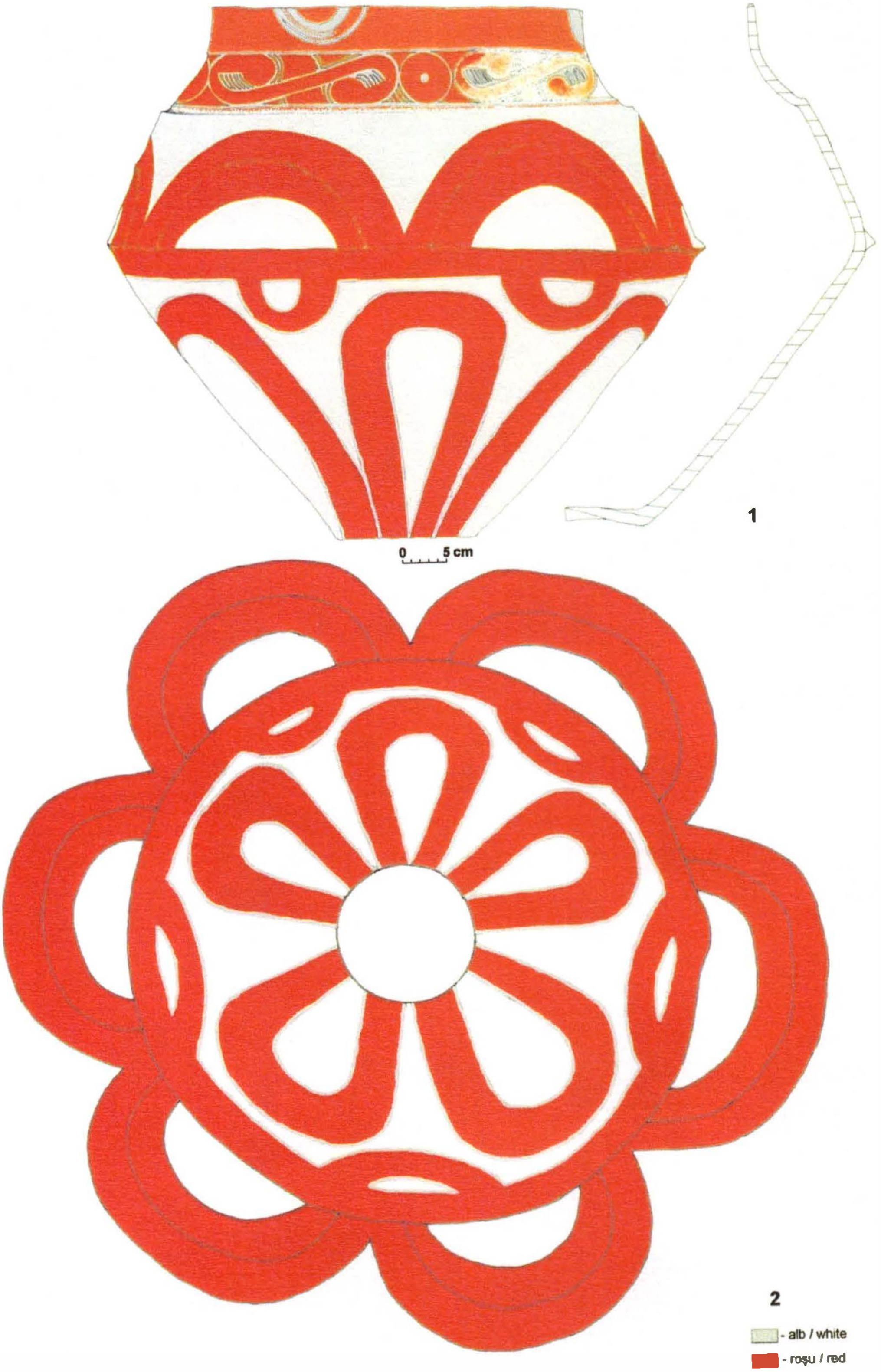

Fig. 13

www.cimec.ro / www.mncr.ro

1

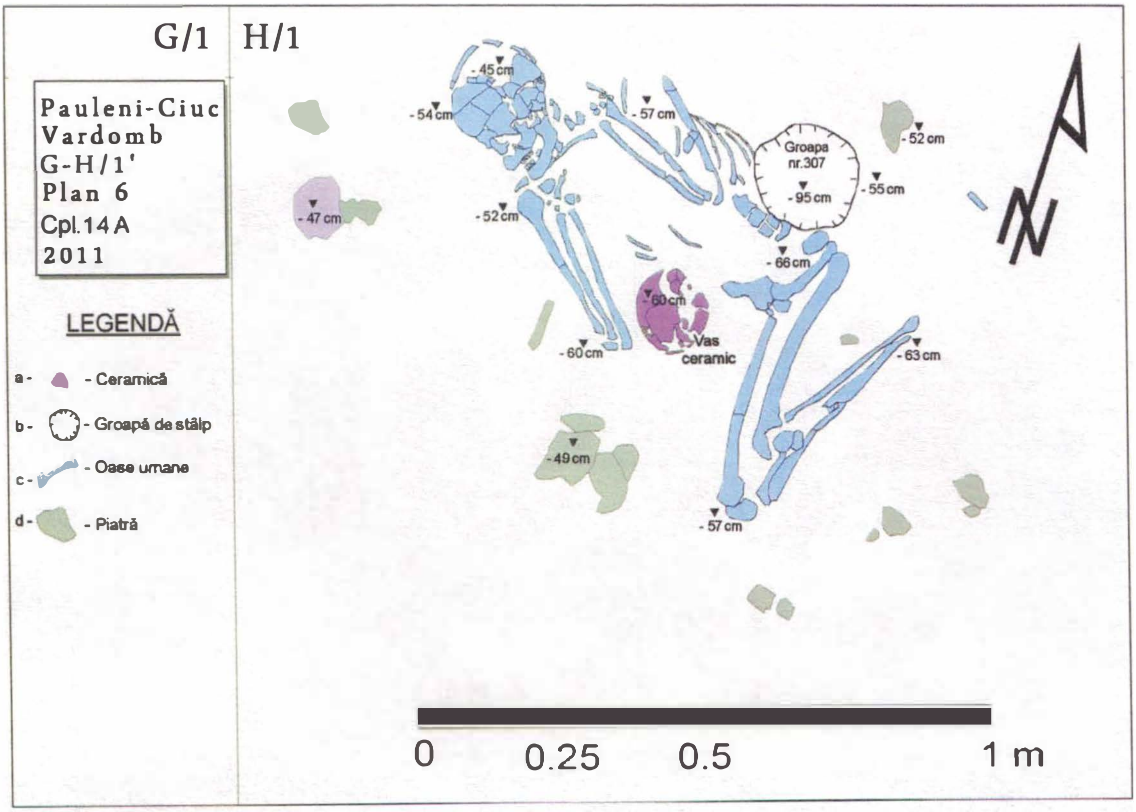

2

Fig.14

www.cimec.ro / www.mncr.ro

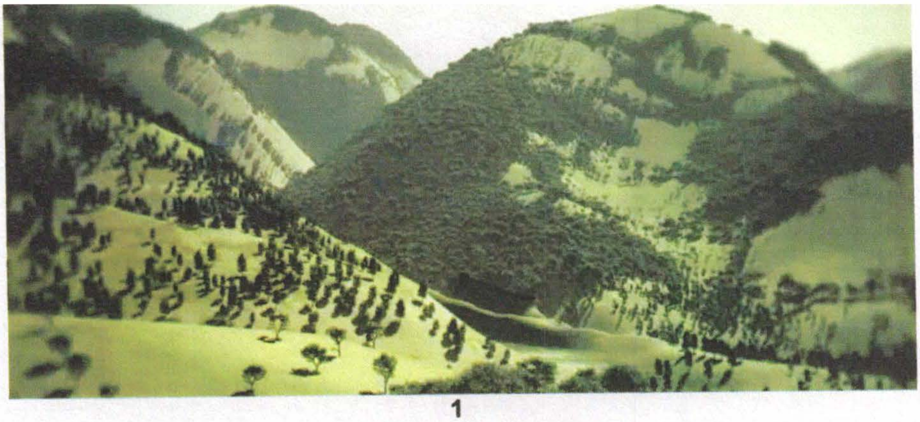

1

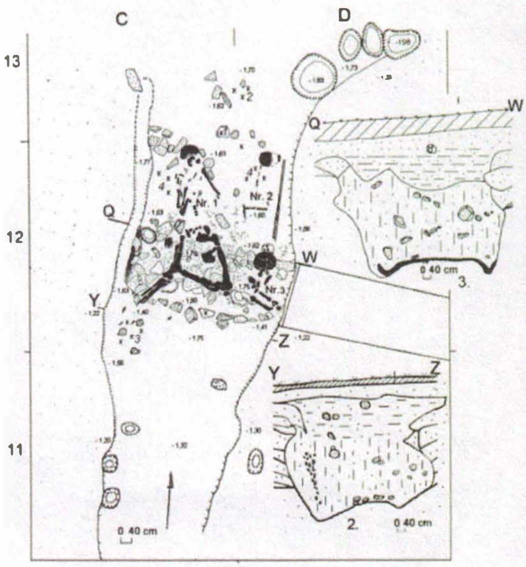

2

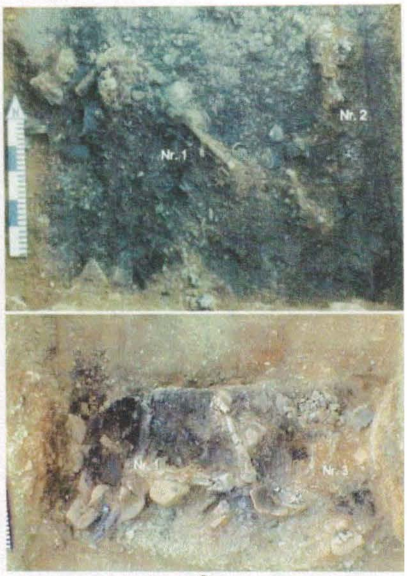

3

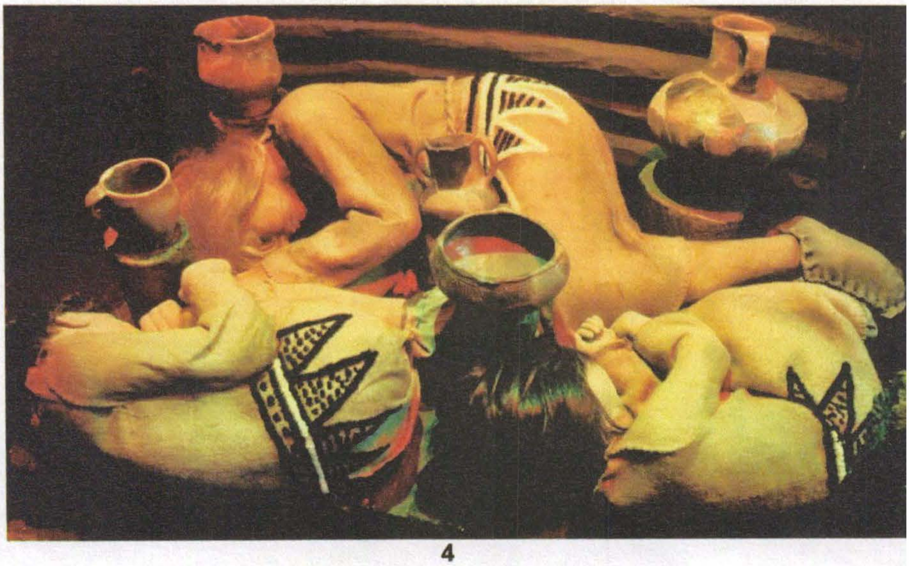

4

Fig. 15

www.cimec.ro / www.mncr.ro

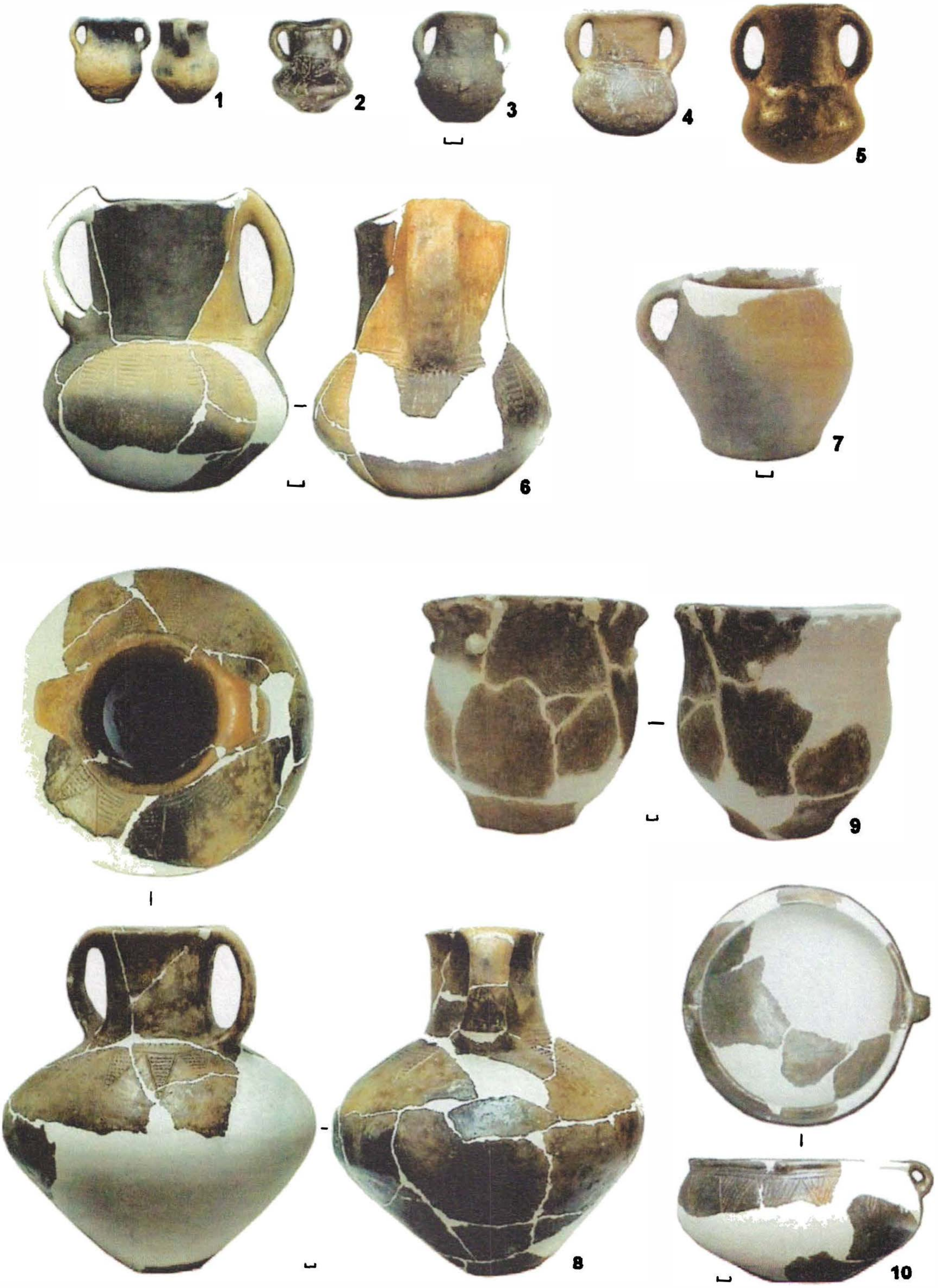

Fig. 16

www.cimec.ro / www.mncr.ro

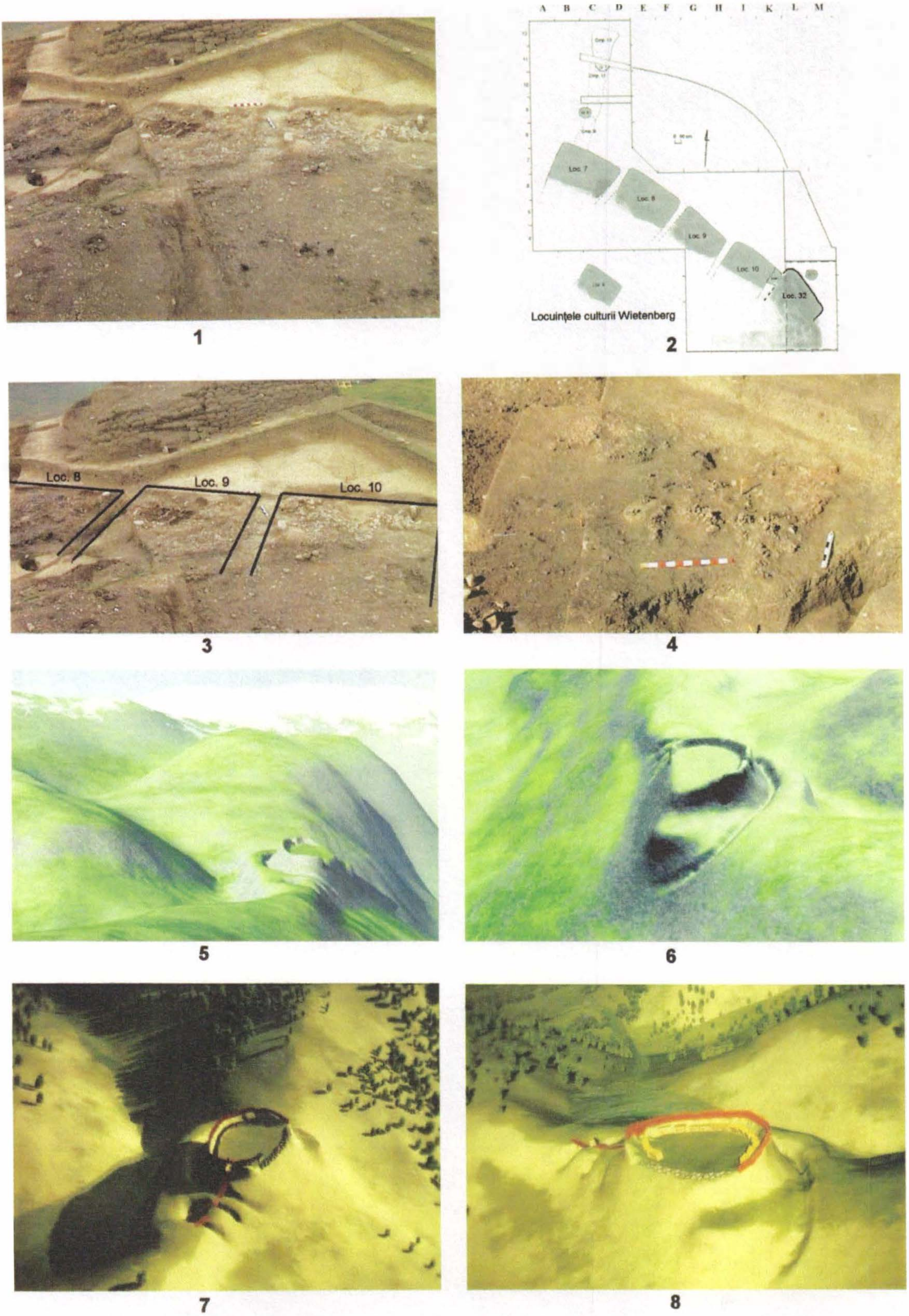

Fig. 17

www.cimec.ro / www.mncr.ro

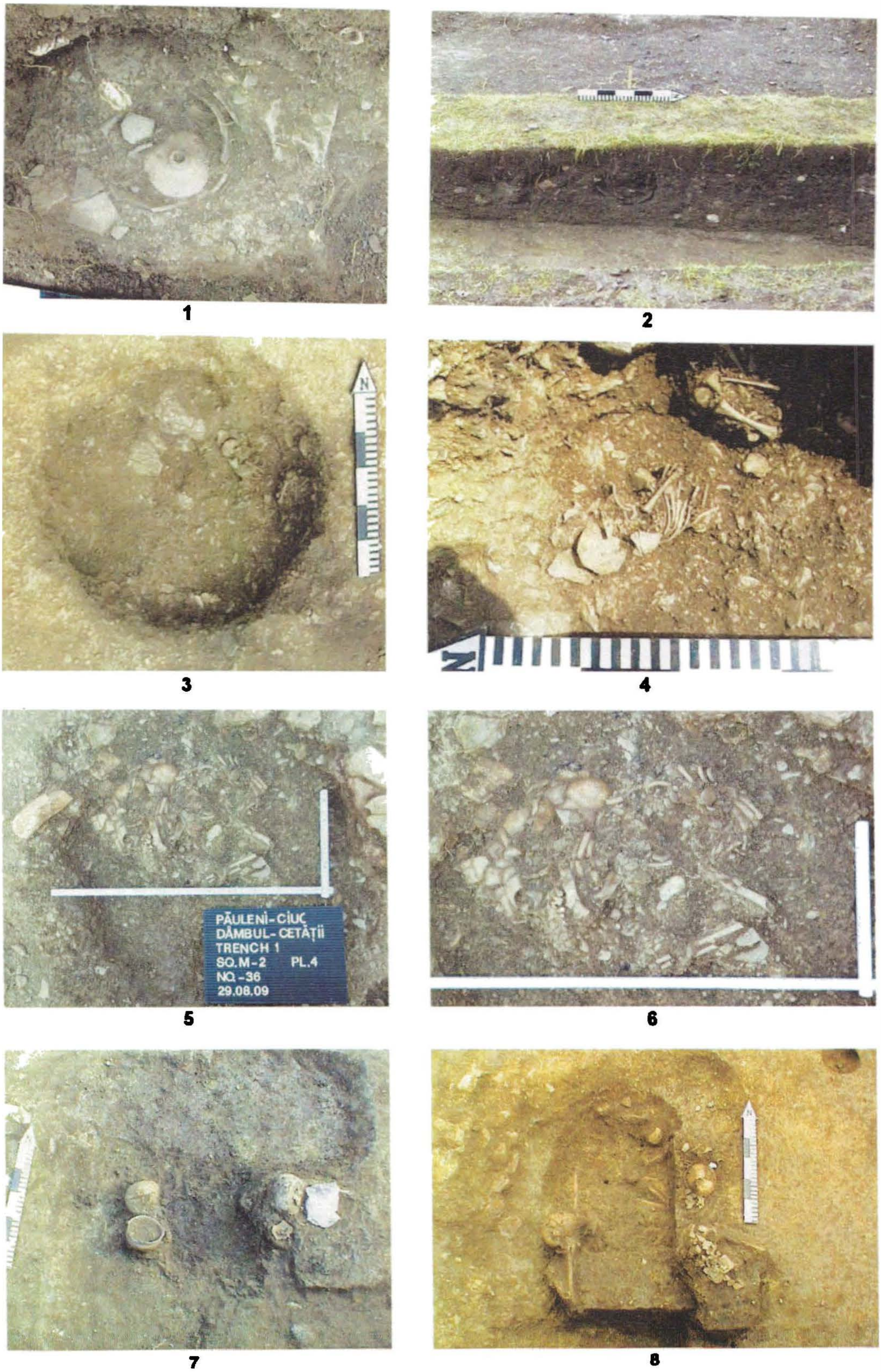

Fig. 18

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PLANŞE / PLATES / TÁBLÁK

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

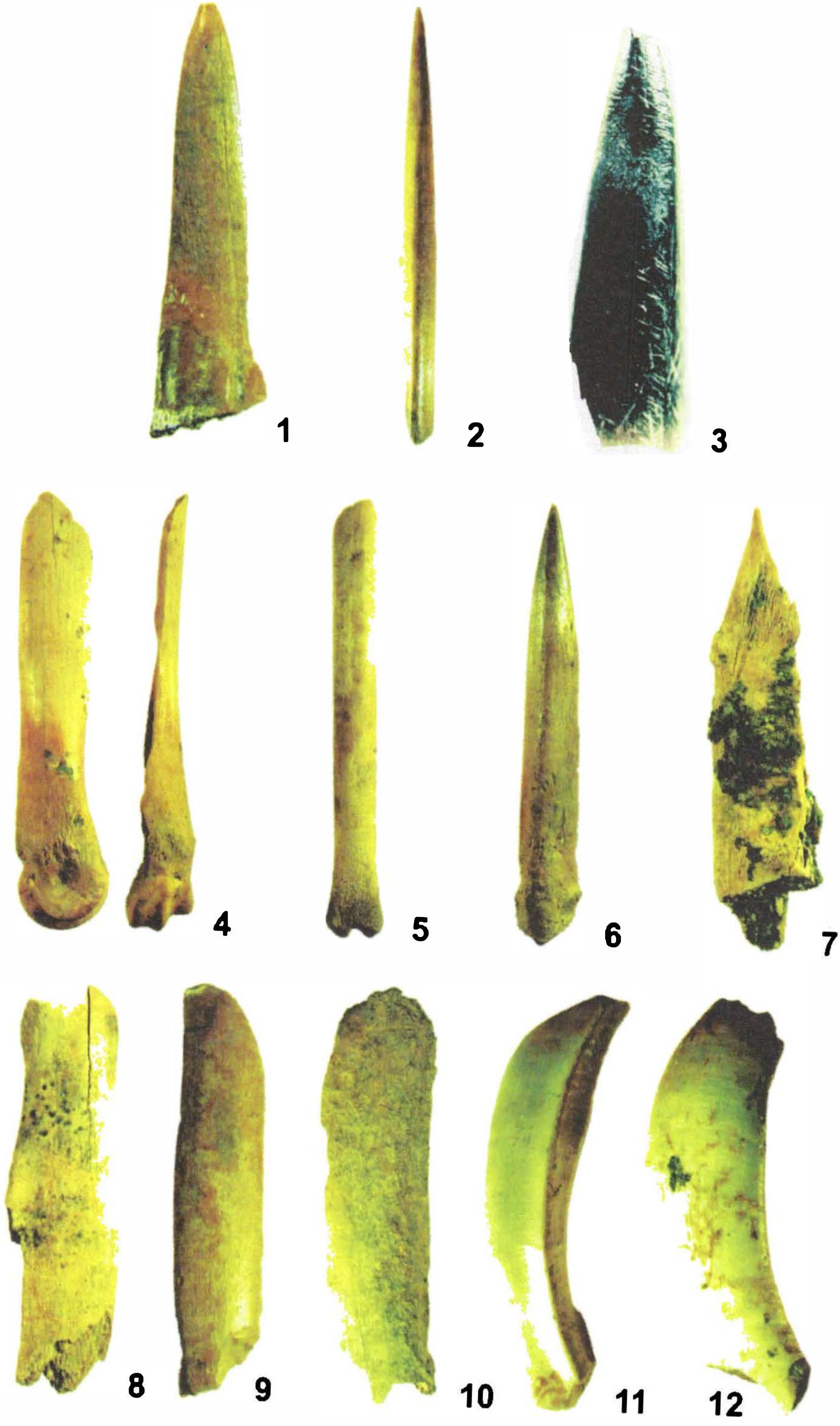

Pl. 1.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

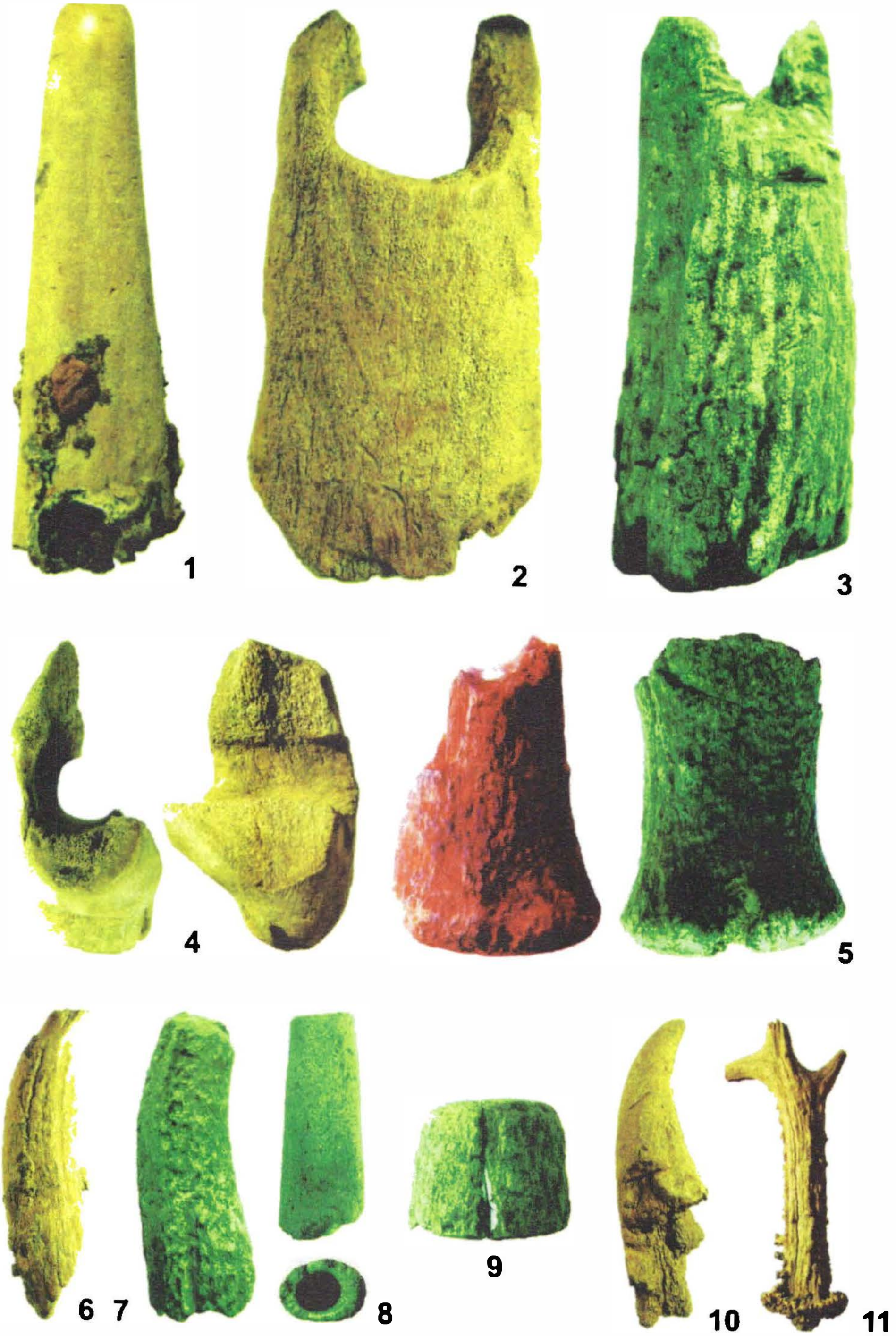

Pl. 2.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 3.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

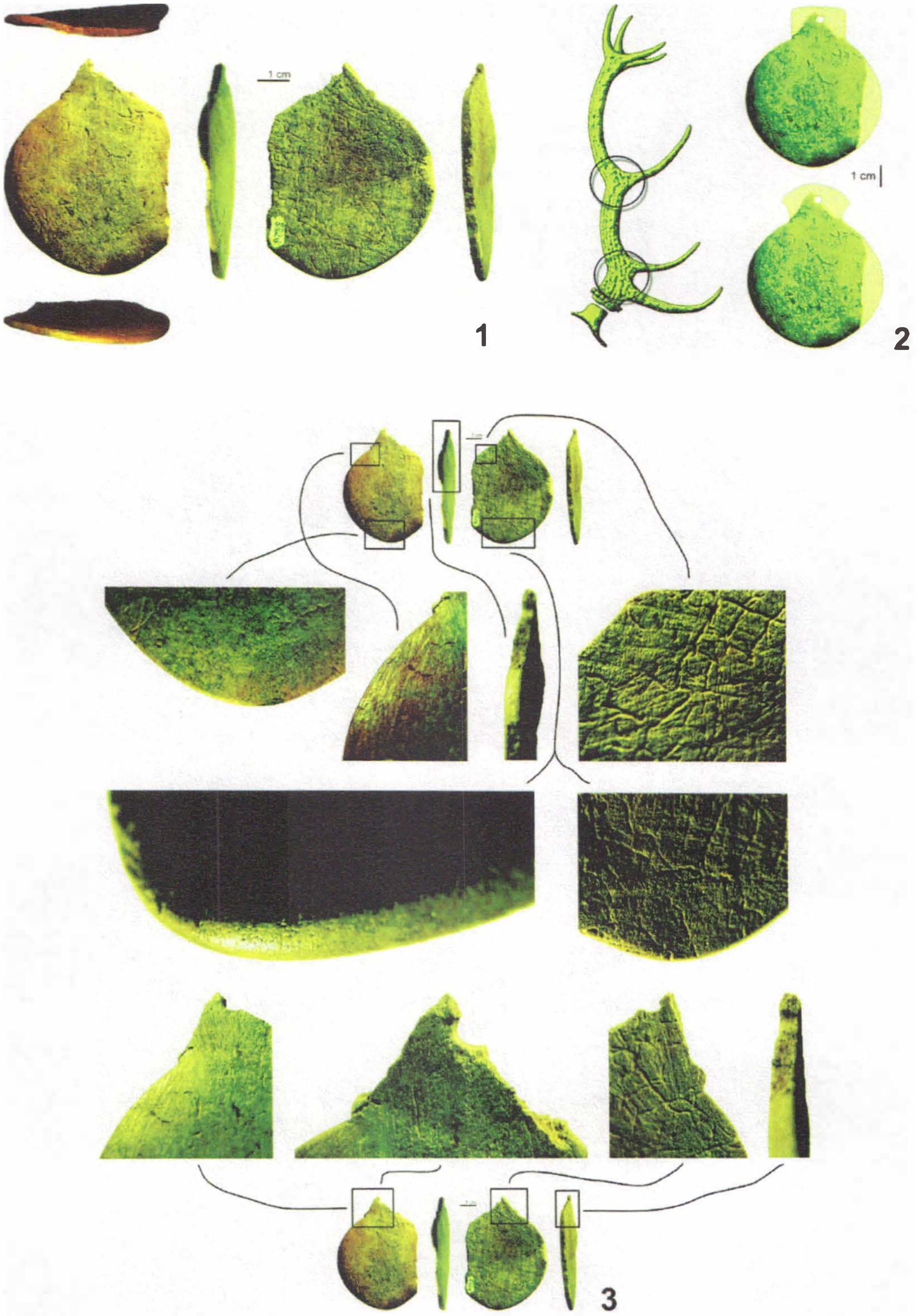

Pl. 4.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 4a.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

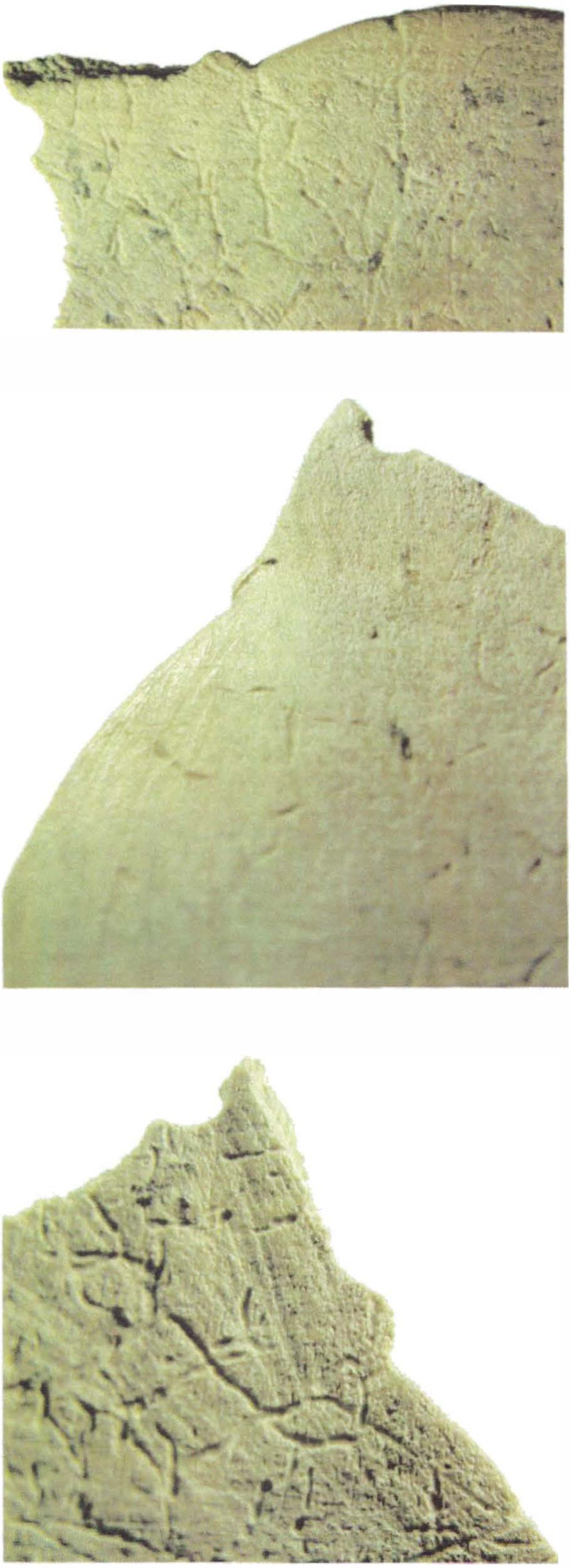

Pl. 4b.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

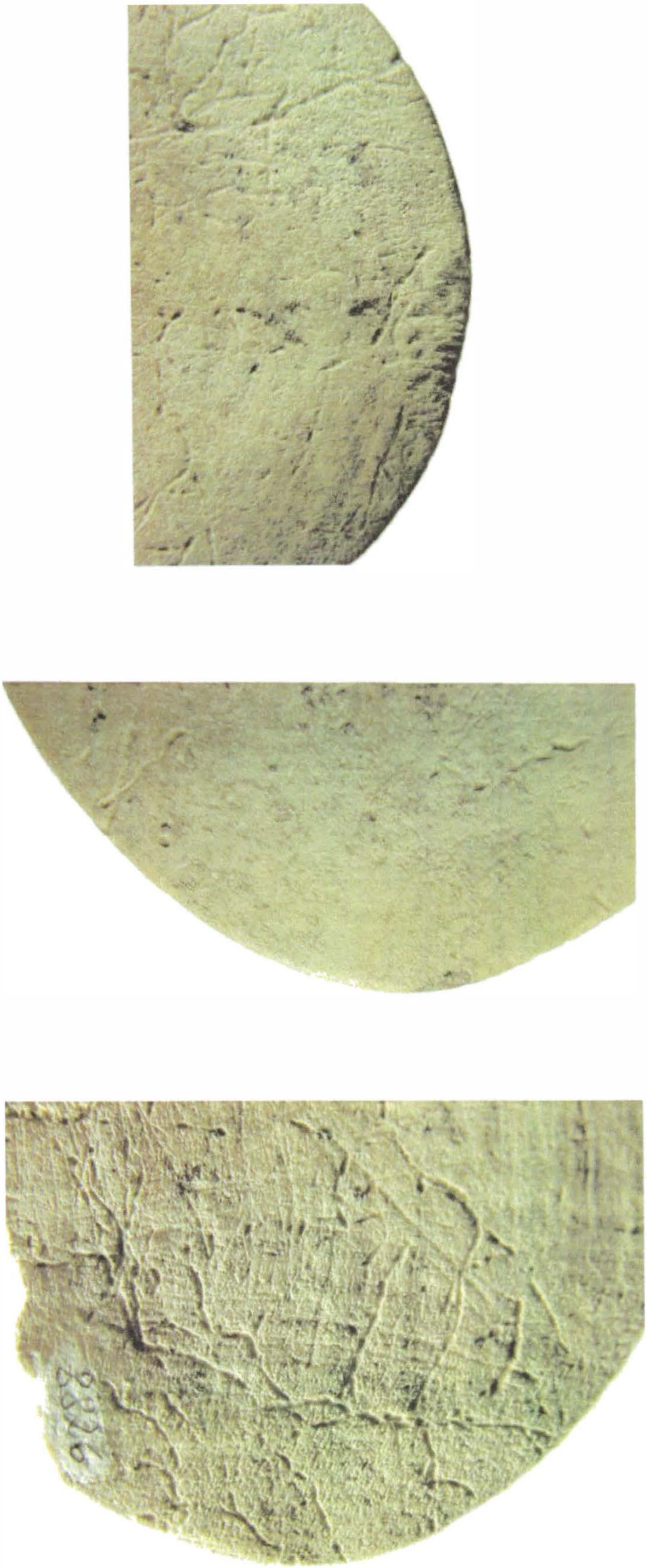

Pl. 4c.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 4d.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

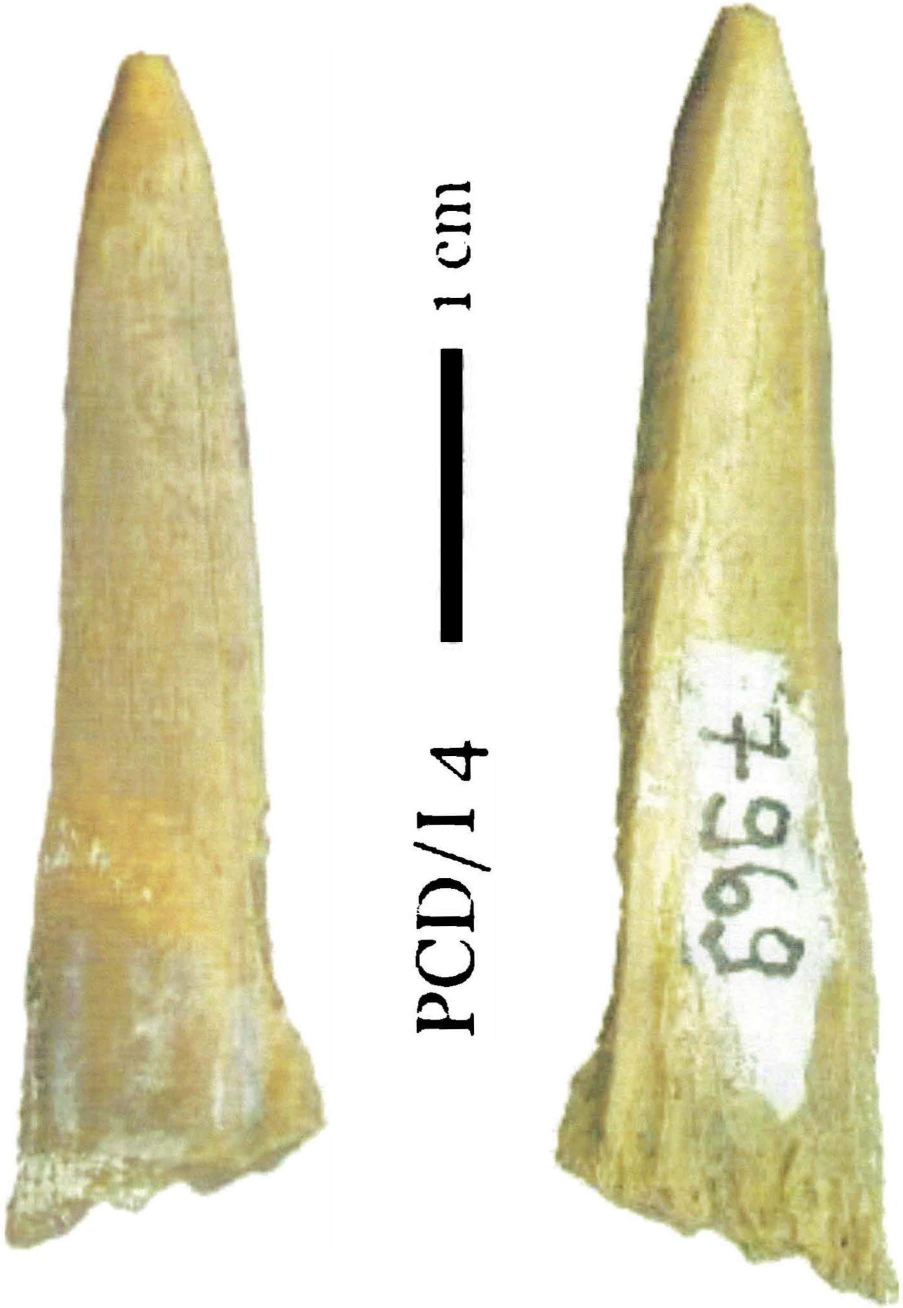

Pl. 5.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

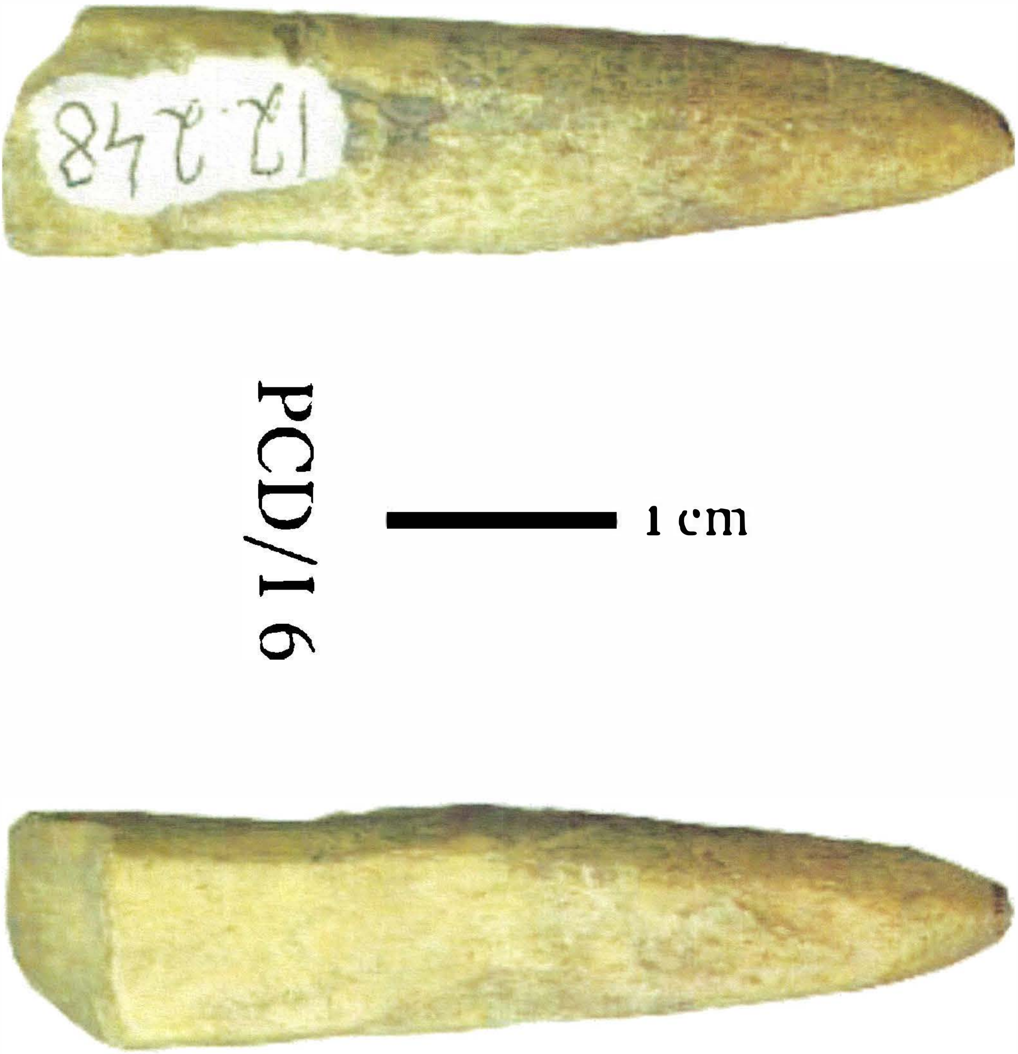

Pl. 6.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 7.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

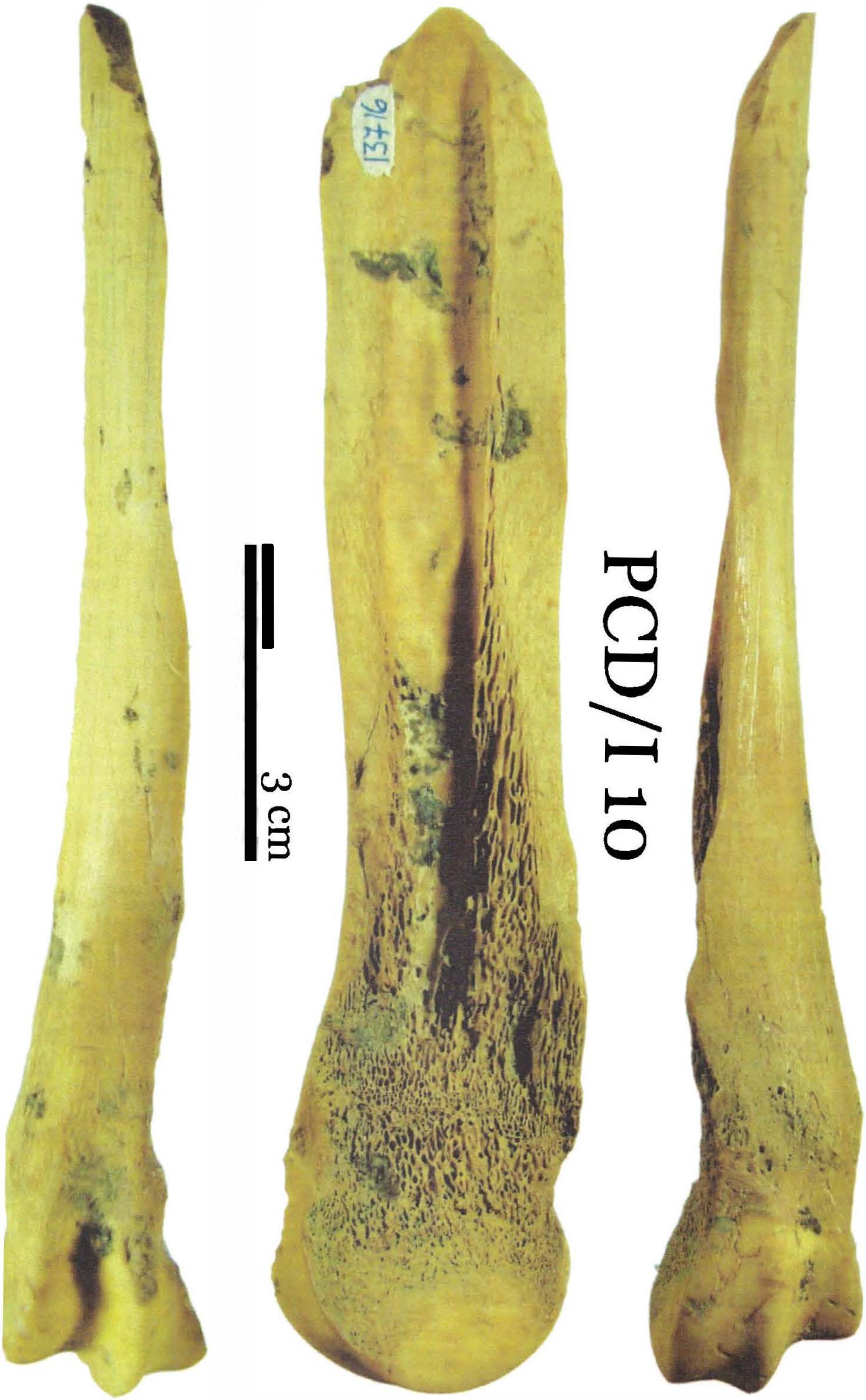

Pl. 8.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 9.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 10.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 11.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

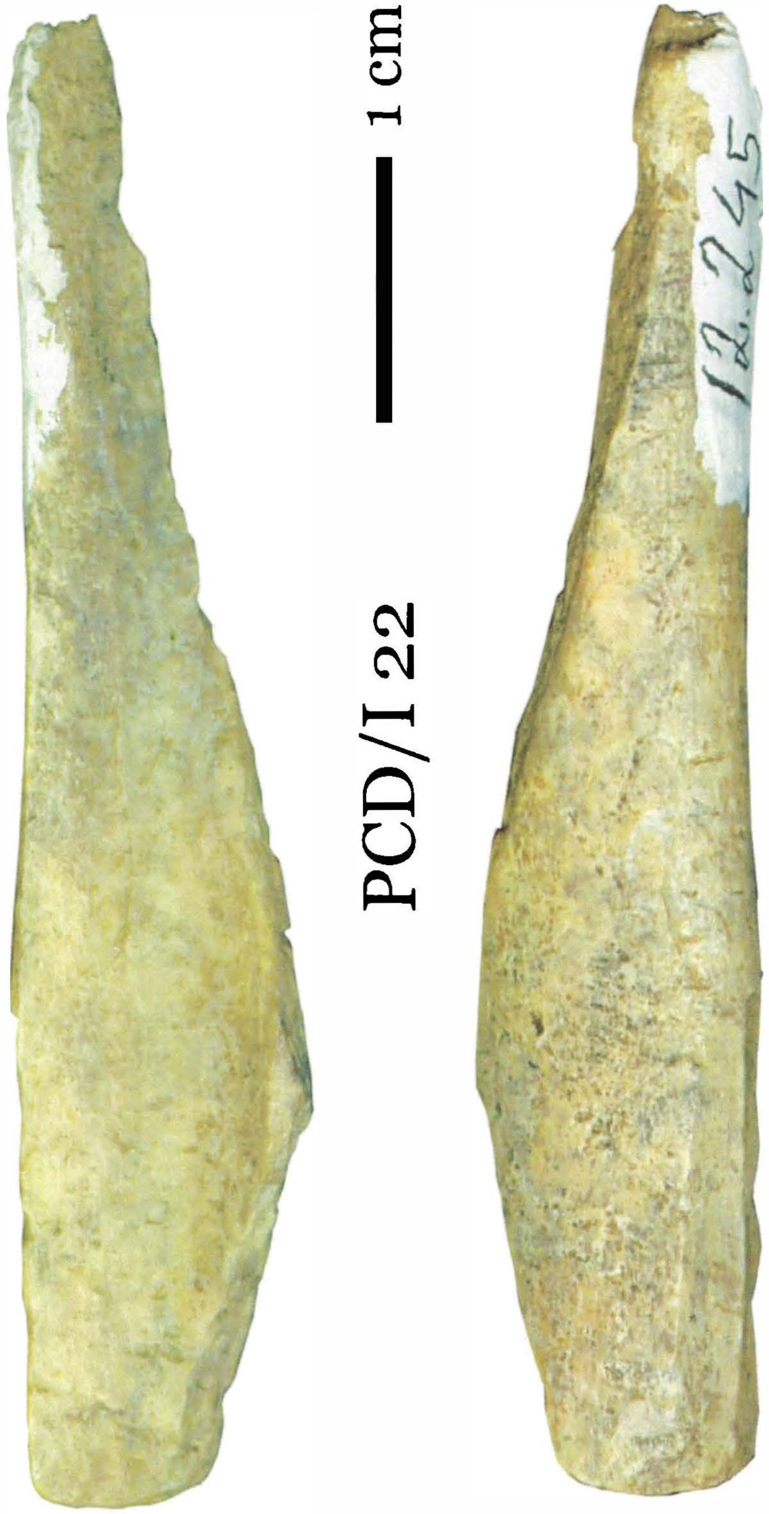

Pl. 12.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 13.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

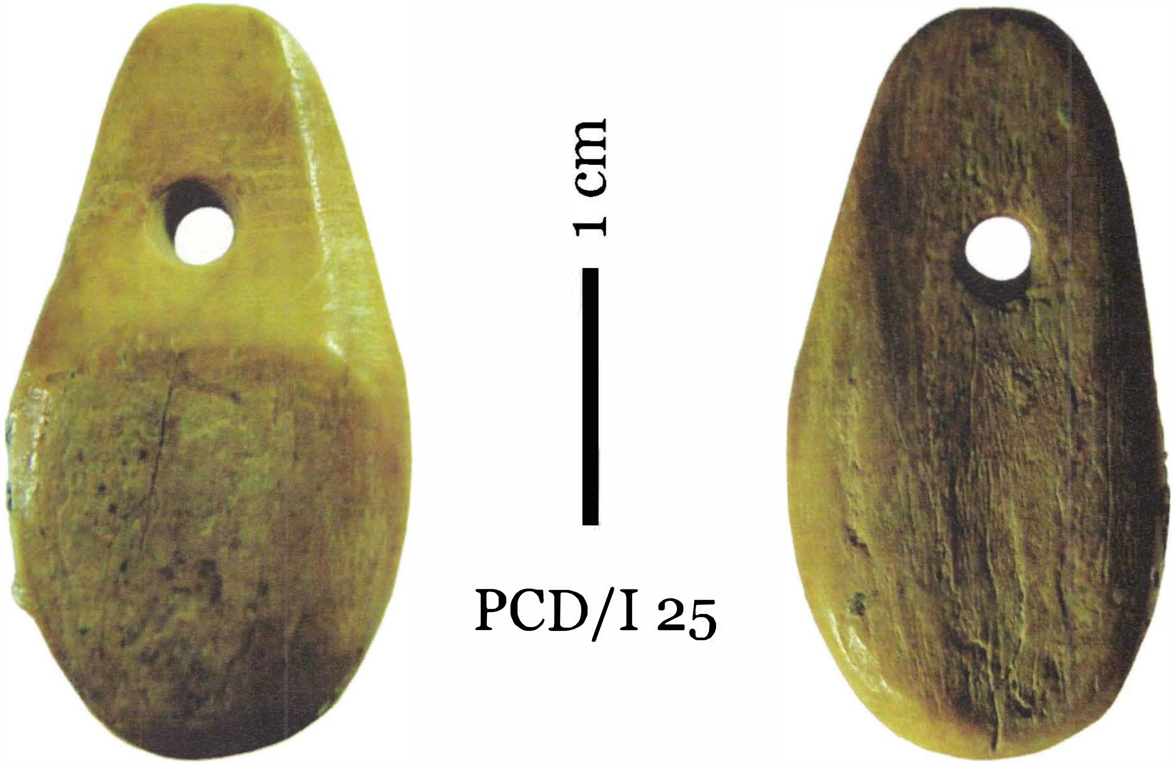

PCD/I 25

Pl. 14.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

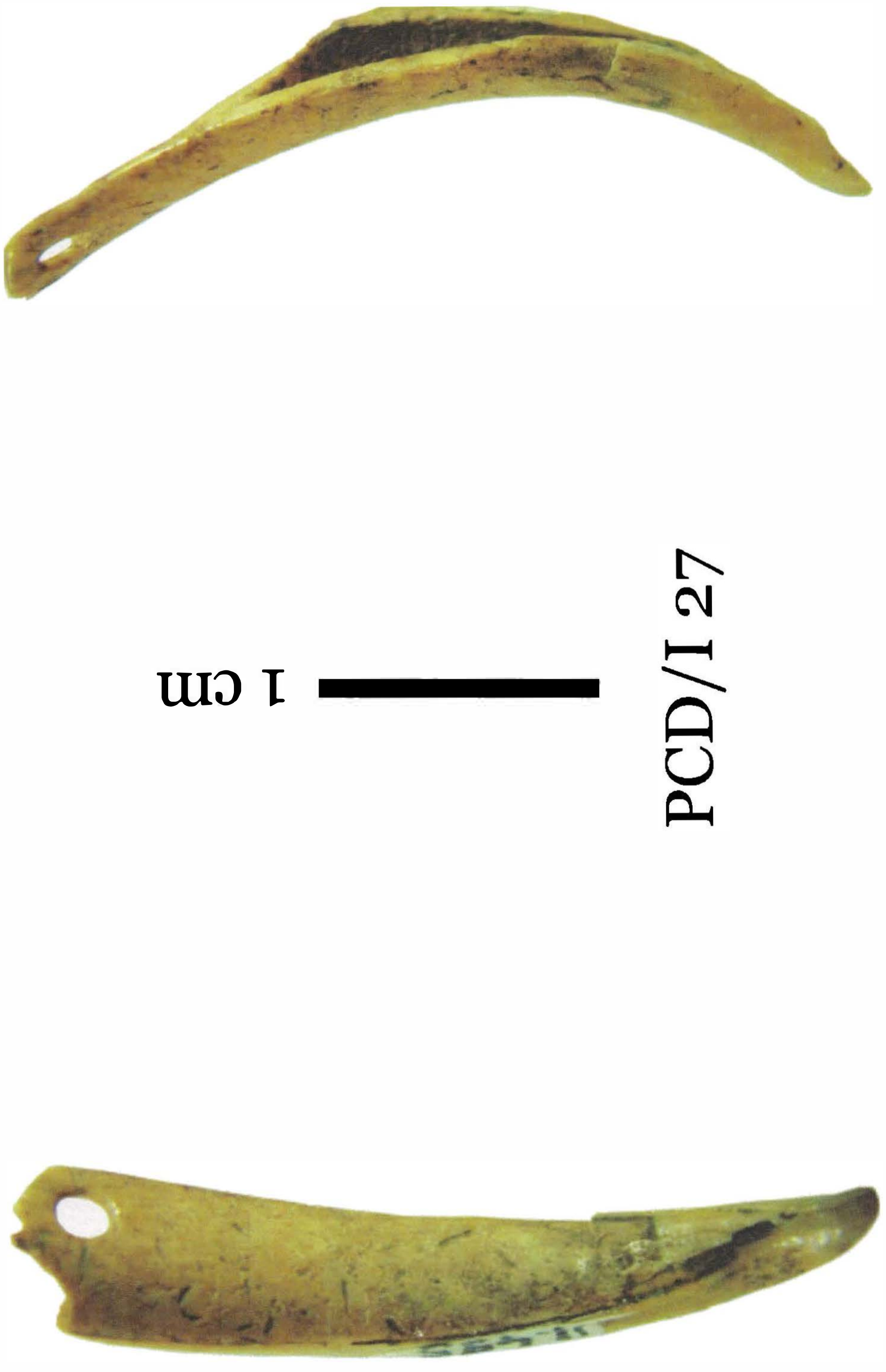

Pl. 15.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 16.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

1 cm

PCD/I 59

Pl. 17.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

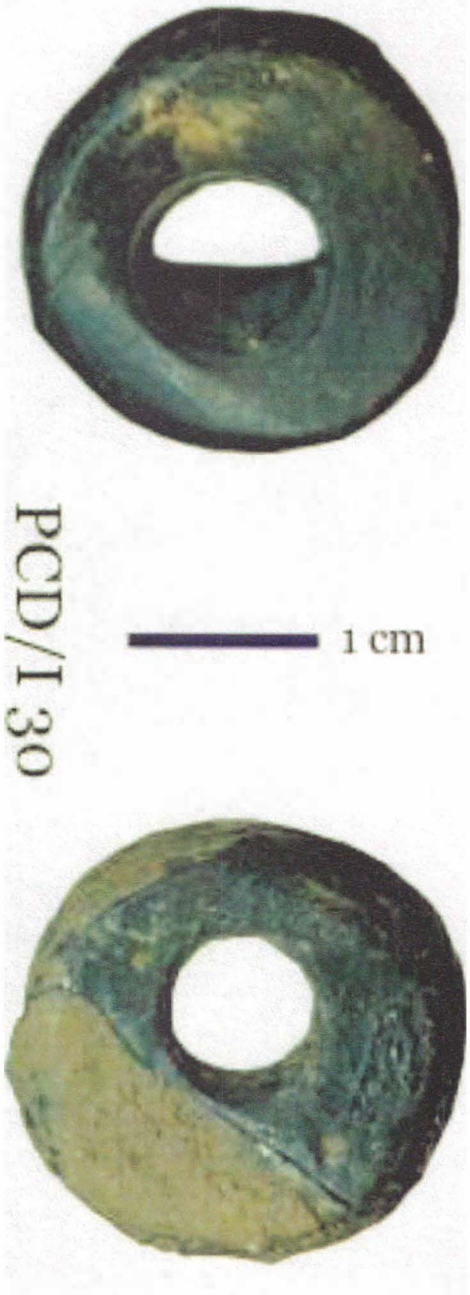

Pl. 18.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl 19.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

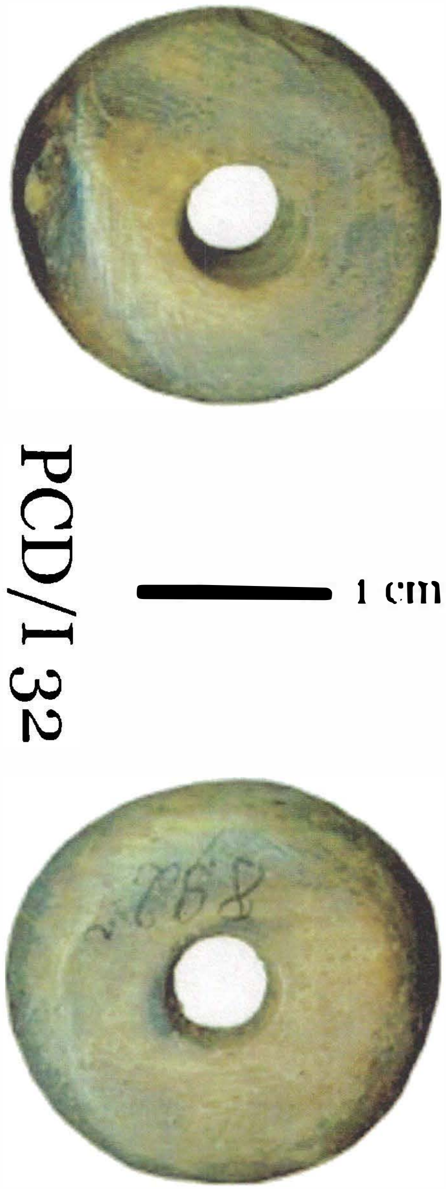

Pl. 20.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

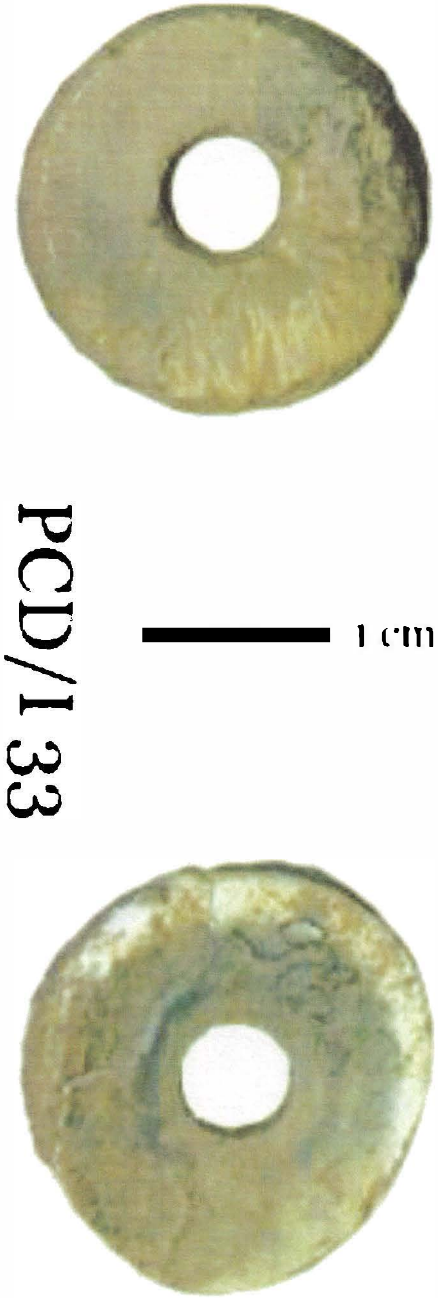

Pl. 21.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

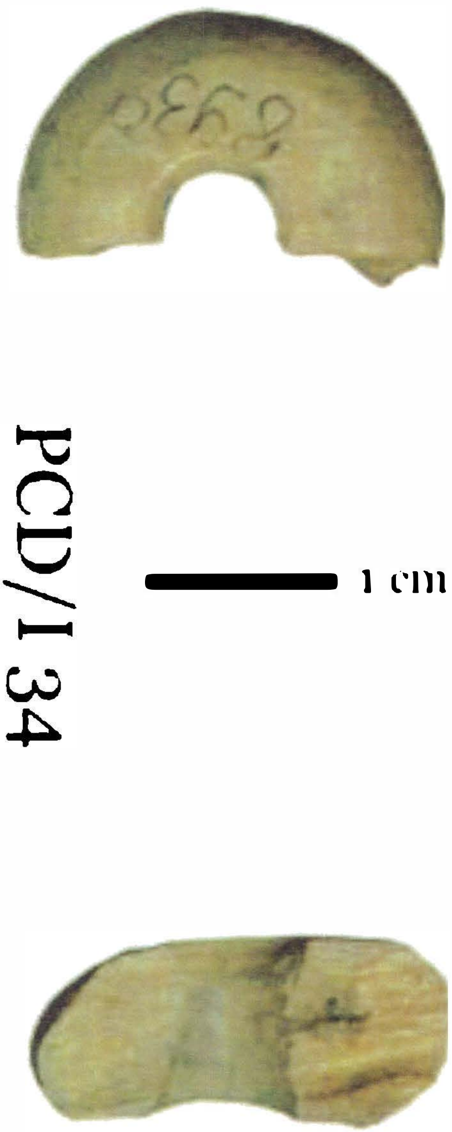

Pl. 22.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

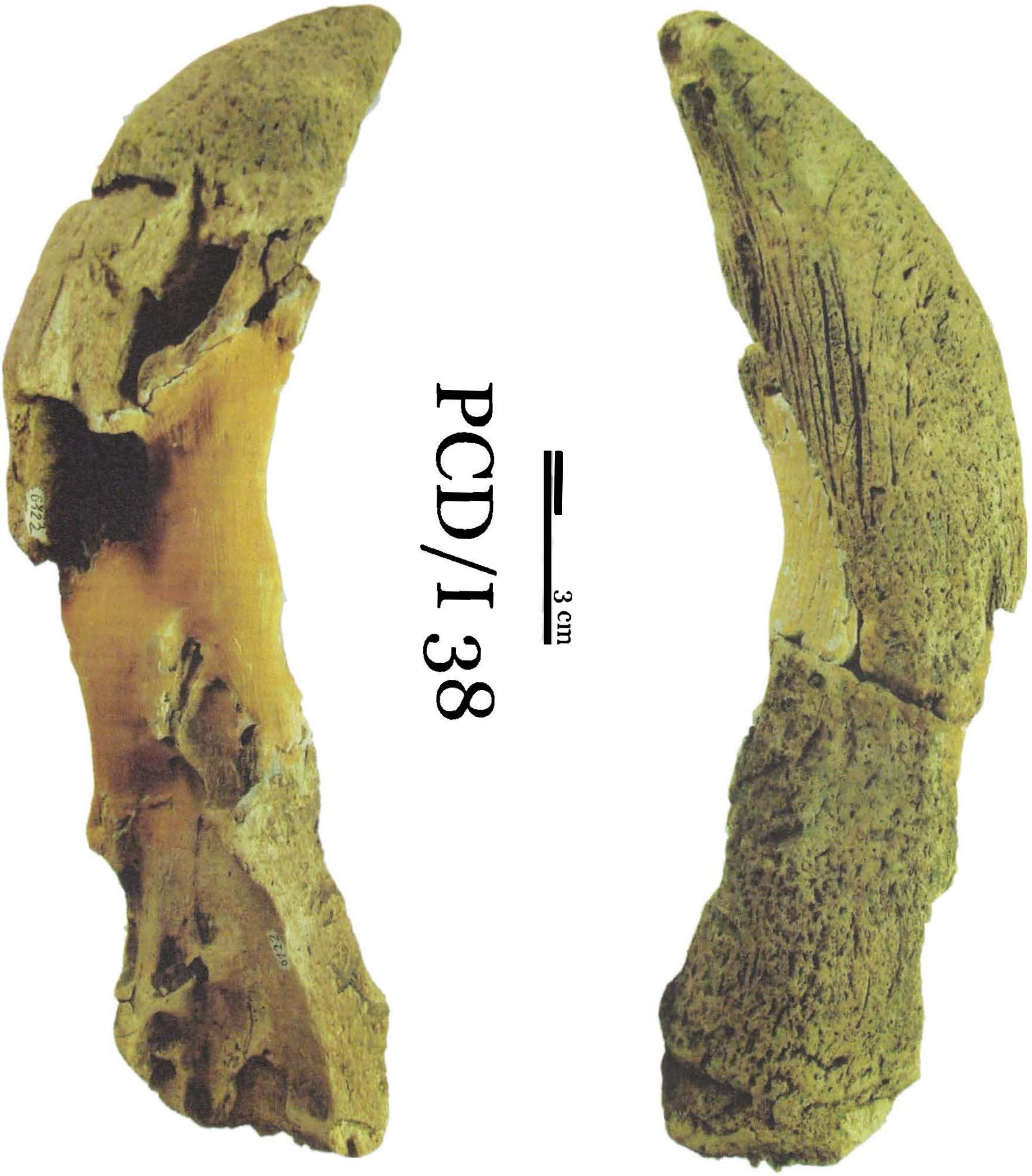

Pl. 23.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

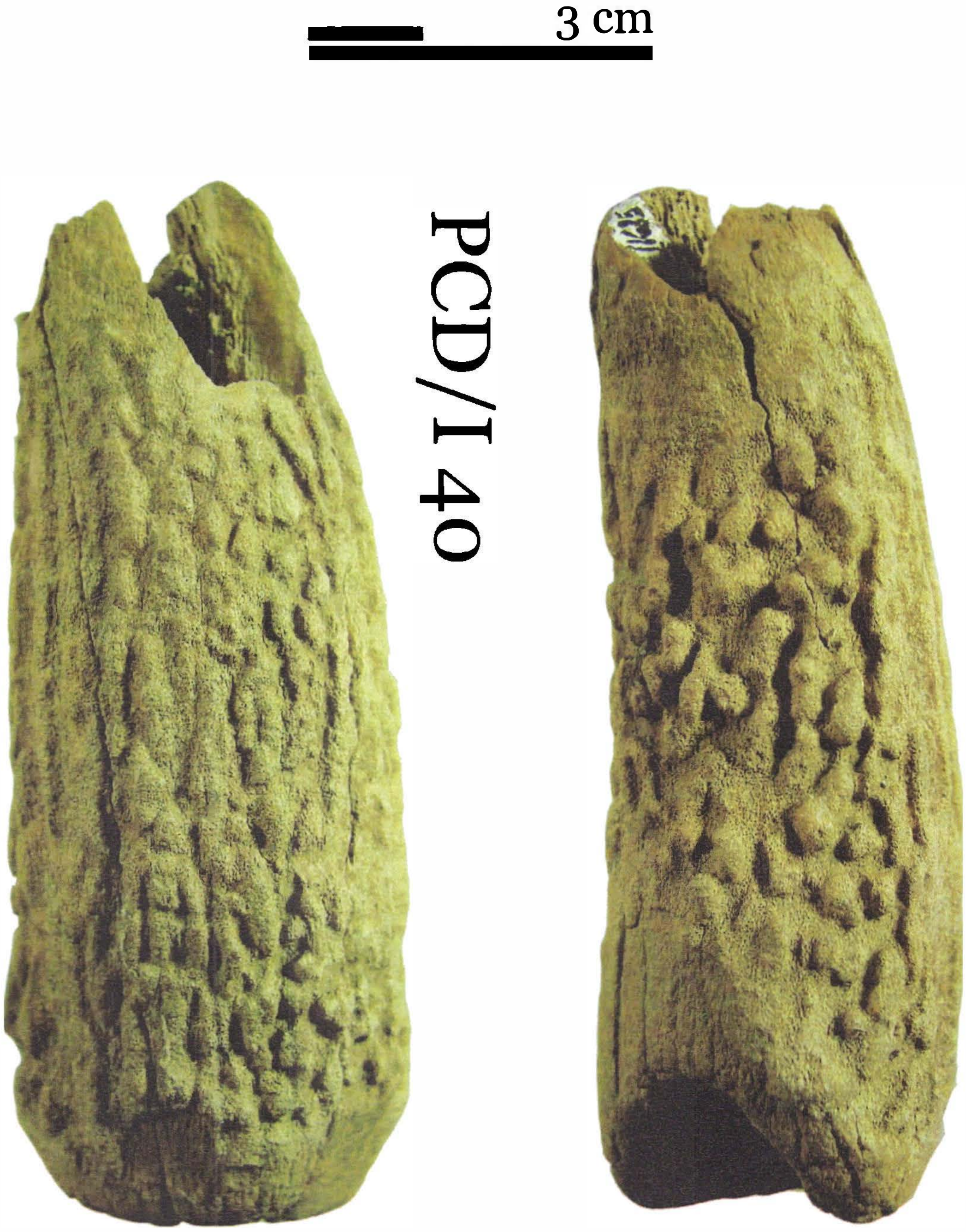

Pl. 24.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 25.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

3 cm

PCD/I 44

Pl. 26.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 27.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 58 ——— 1 cm

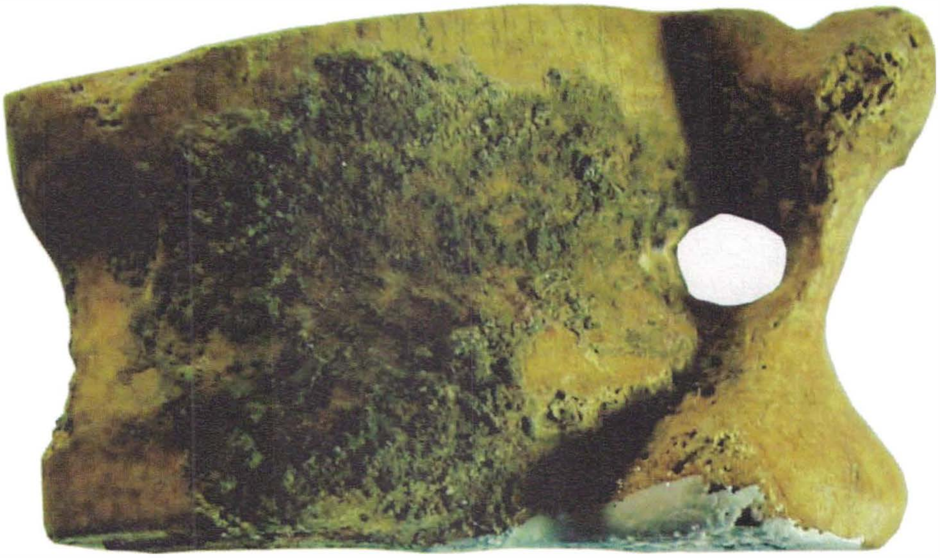

Pl. 28.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PCD/I 61

Pl. 29.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 30.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

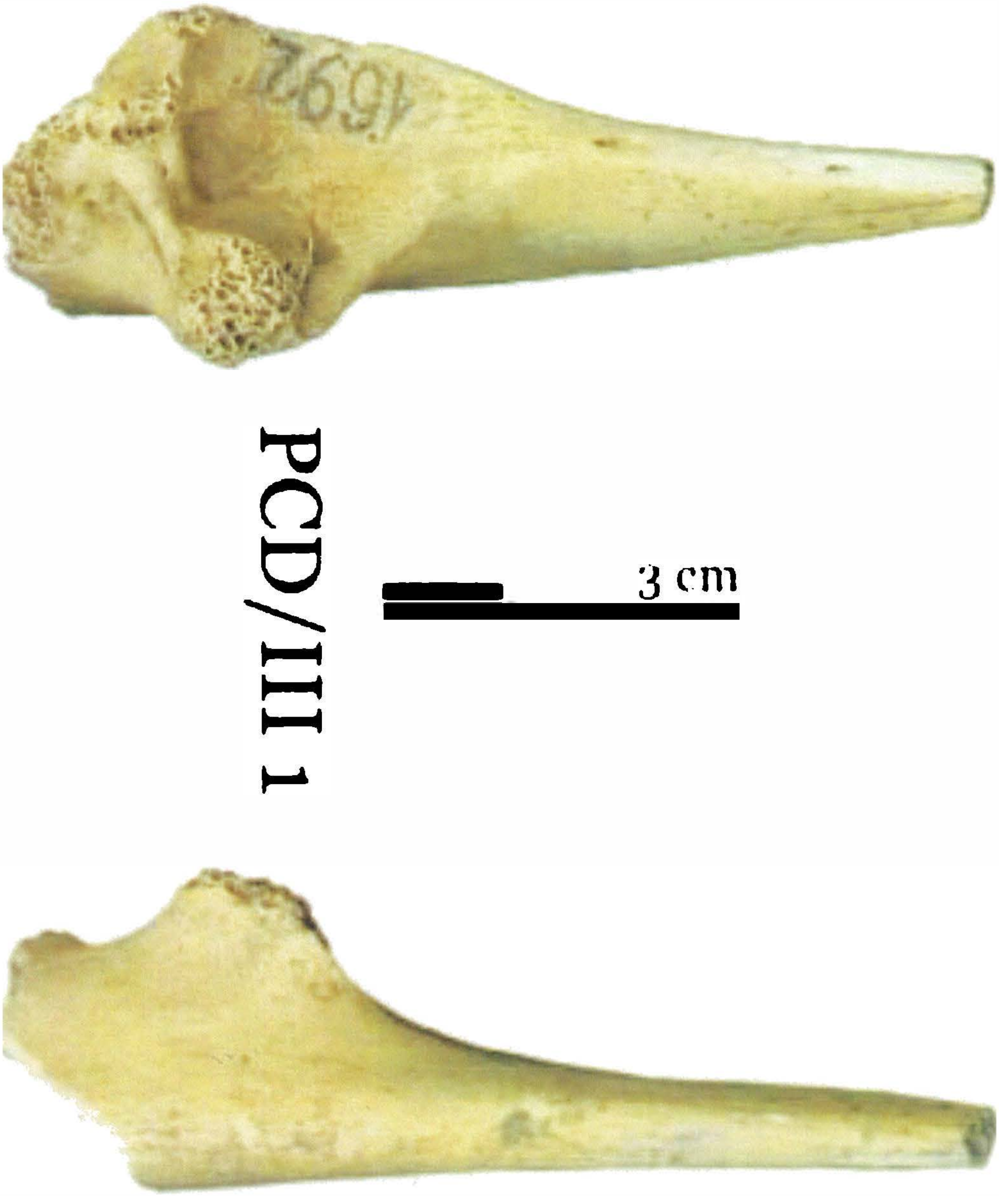

Pl. 31.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

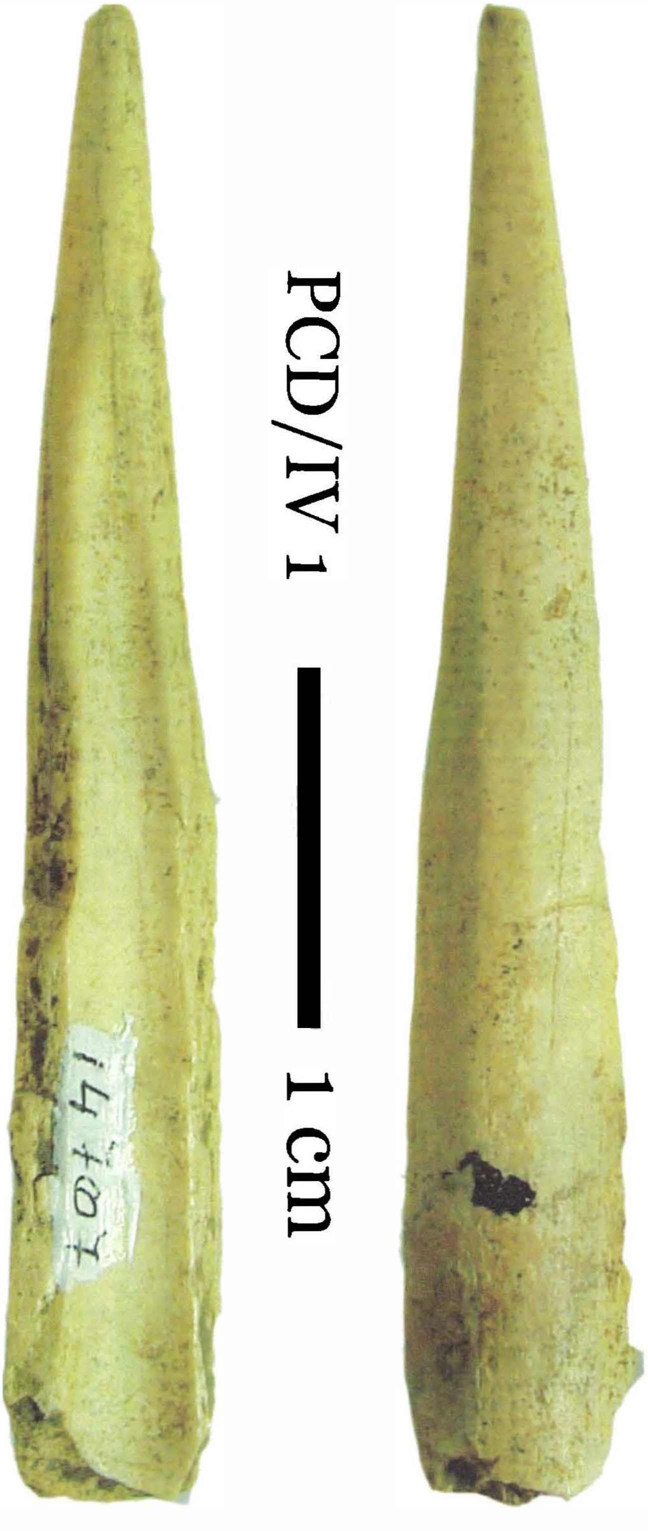

Pl. 32.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 33.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 34.

www.cimec.ro / www.mnrc.ro

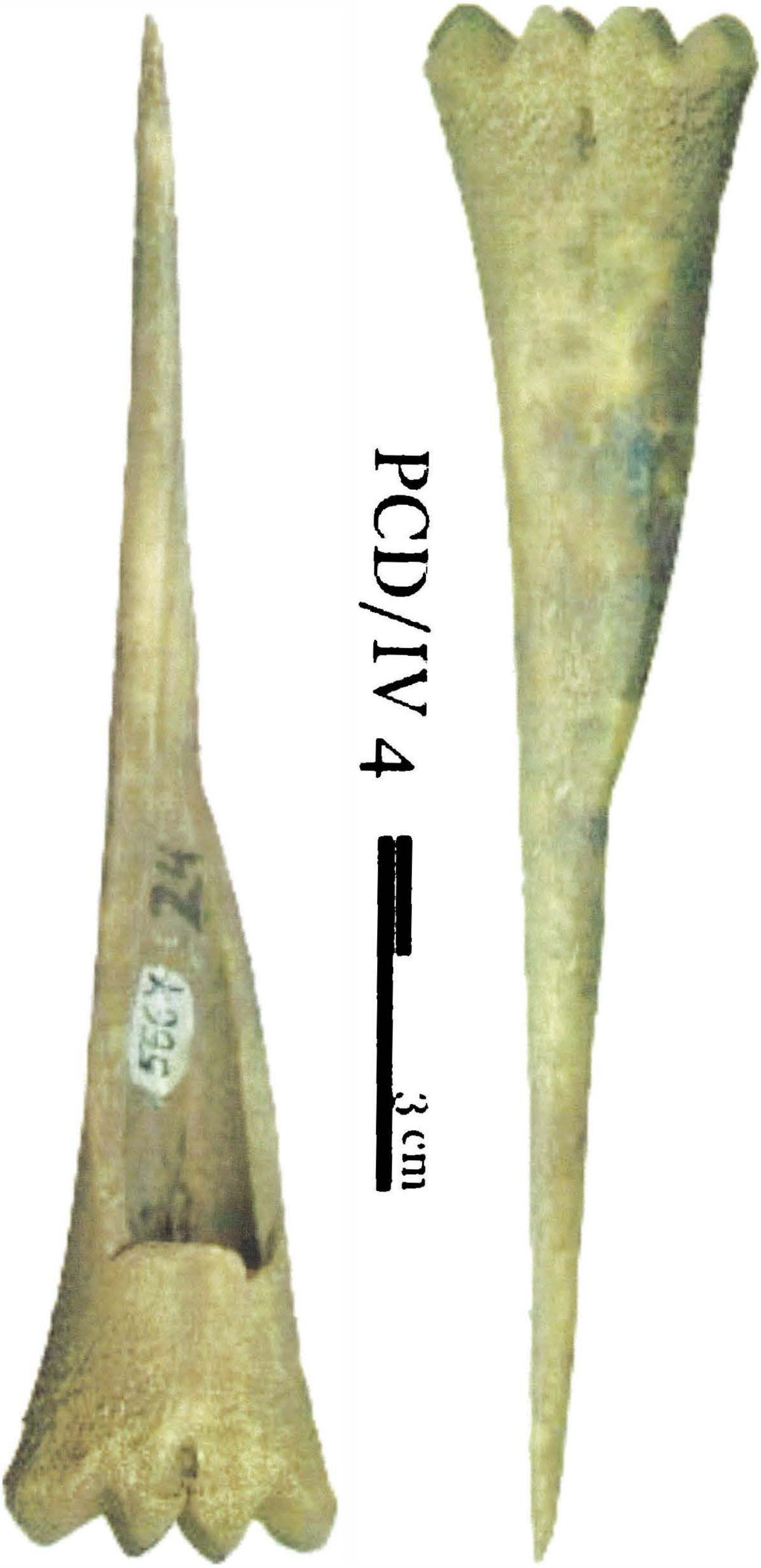

Pl. 35.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

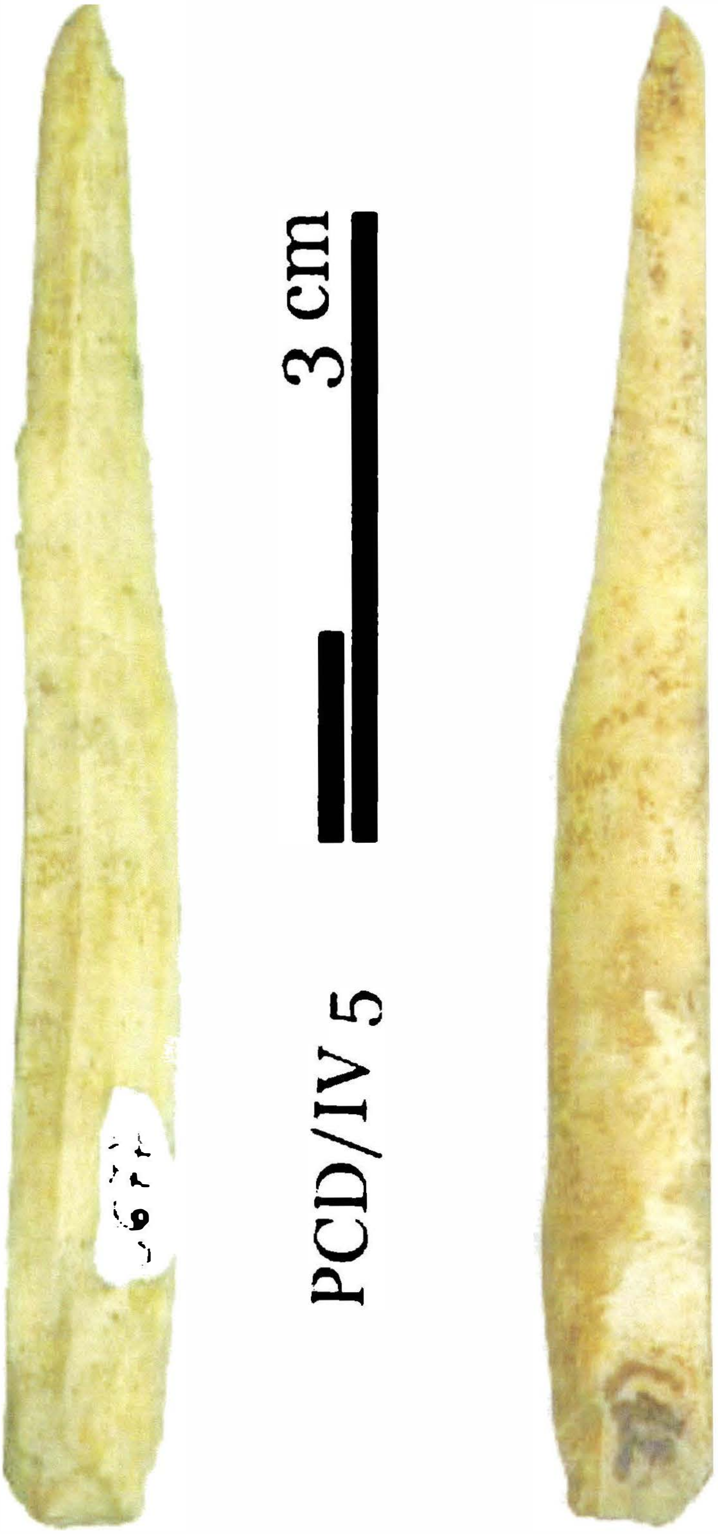

Pl. 36.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 37.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 38.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

PL 39.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

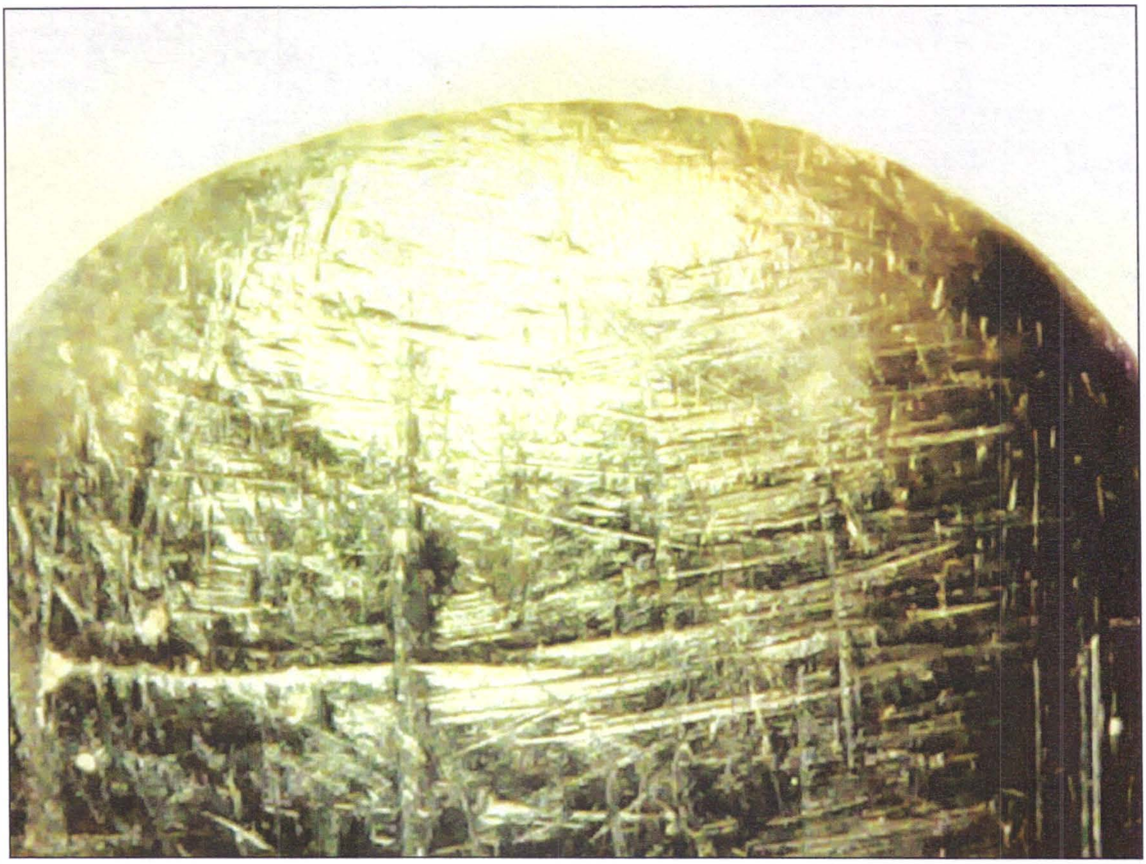

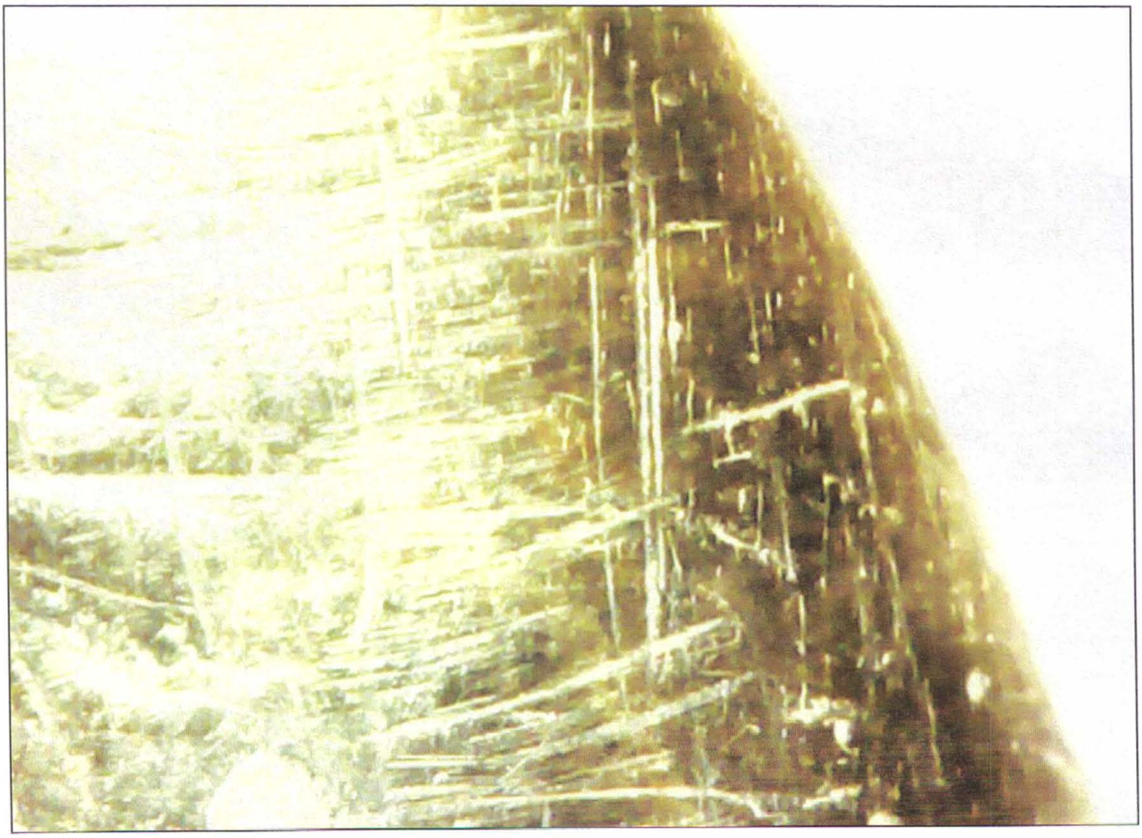

Pl. 40.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

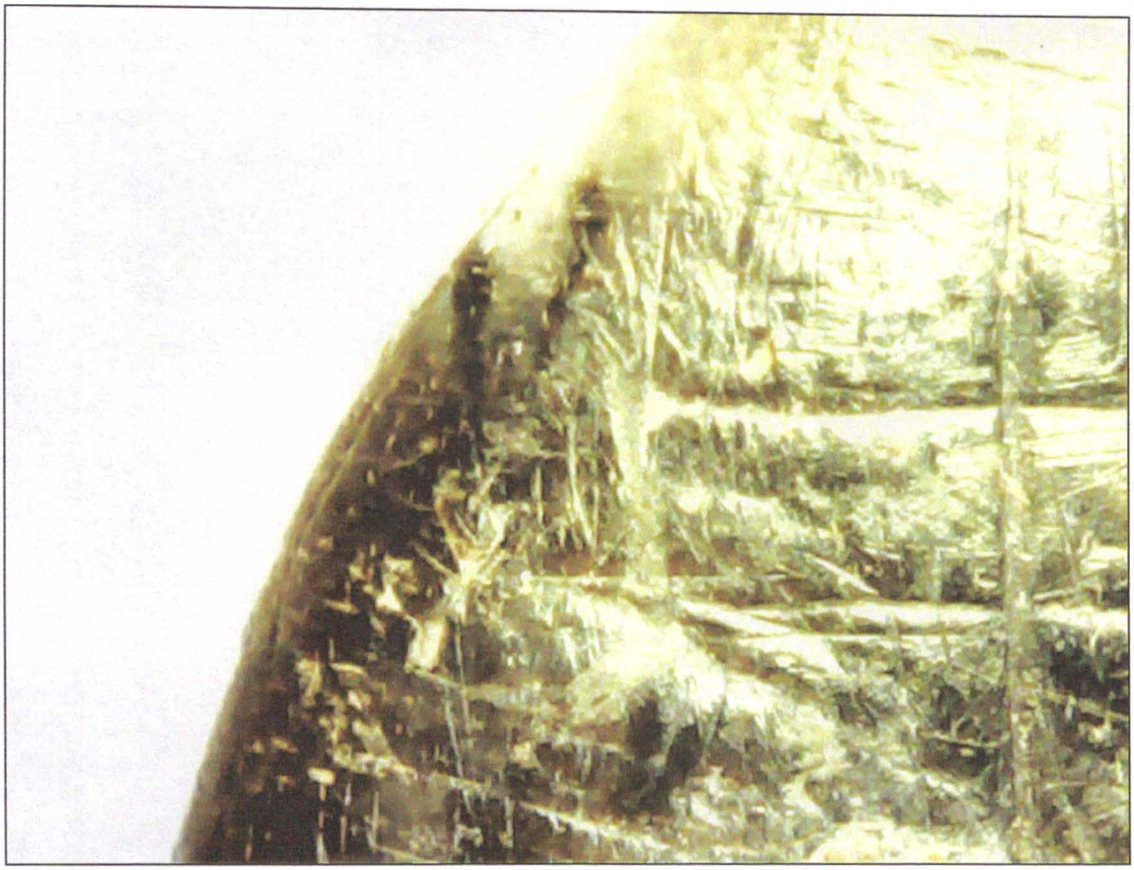

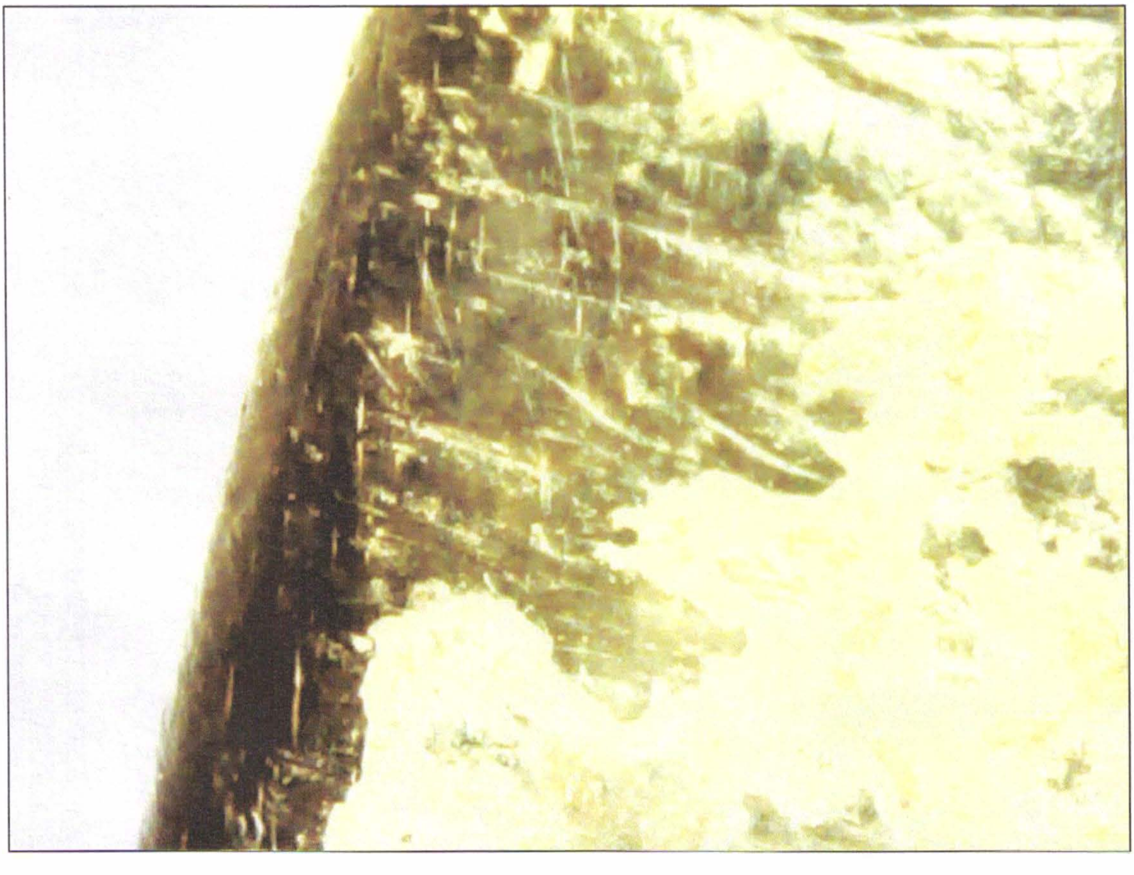

Pl. 41.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

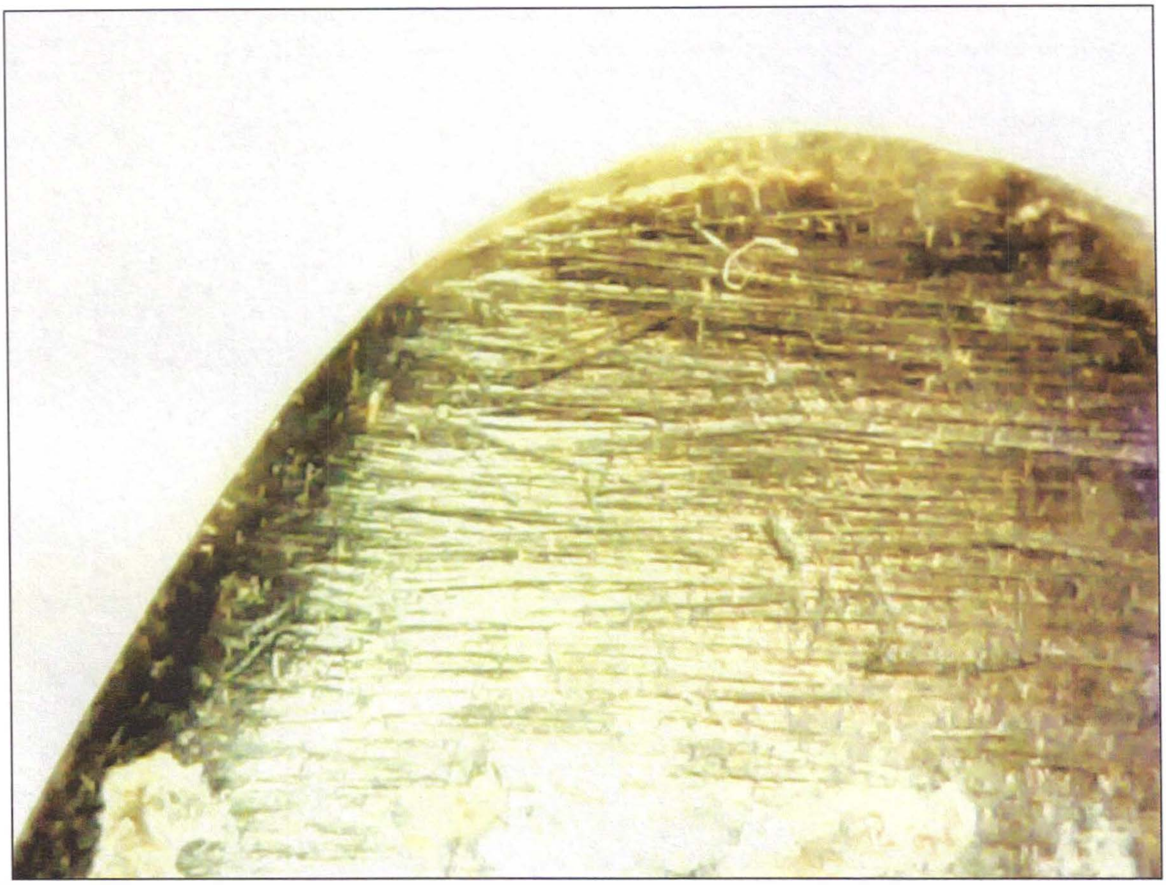

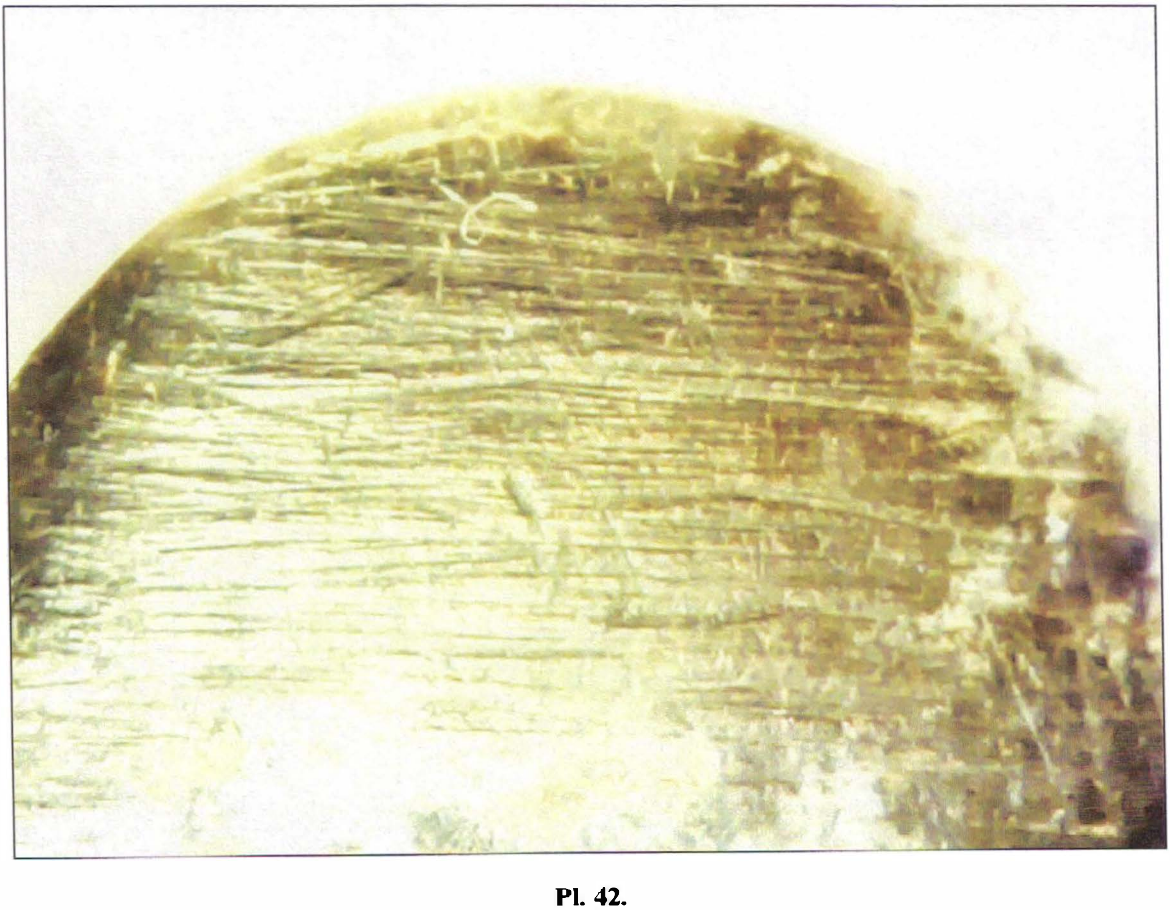

Pl. 42.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

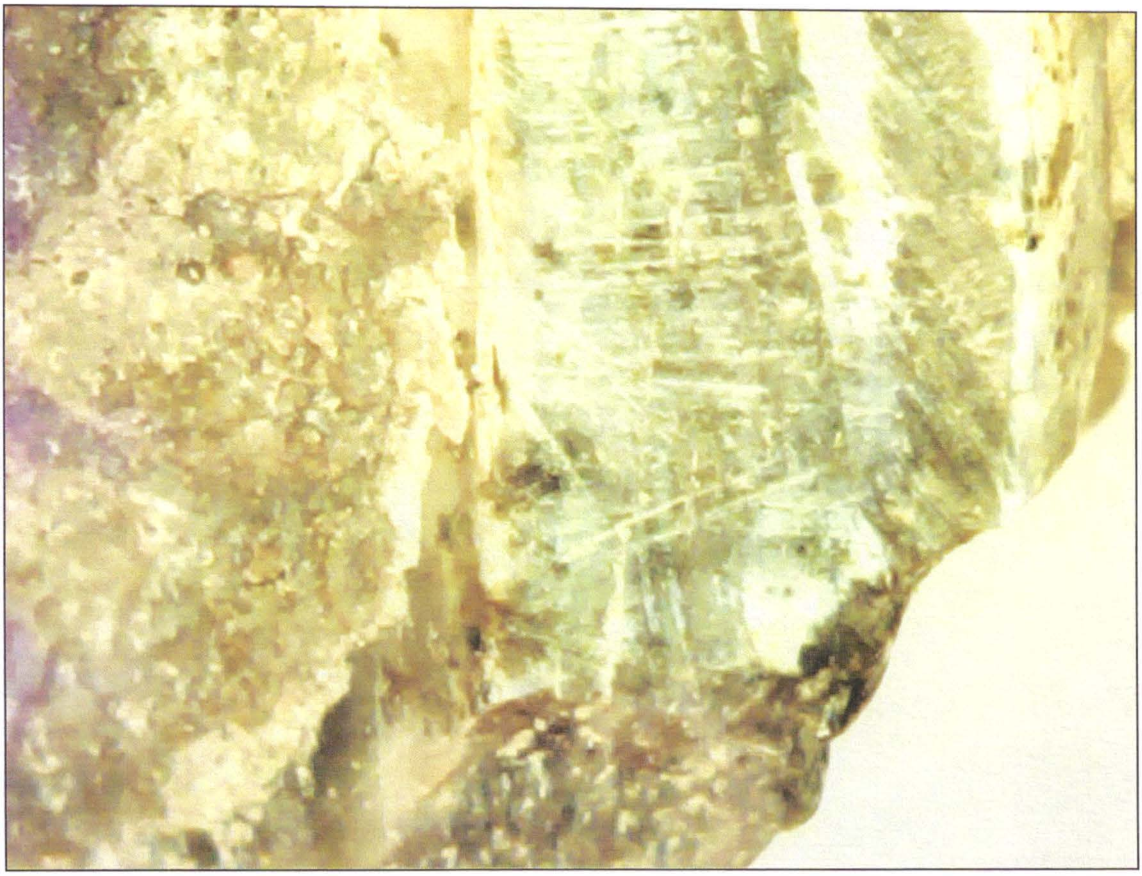

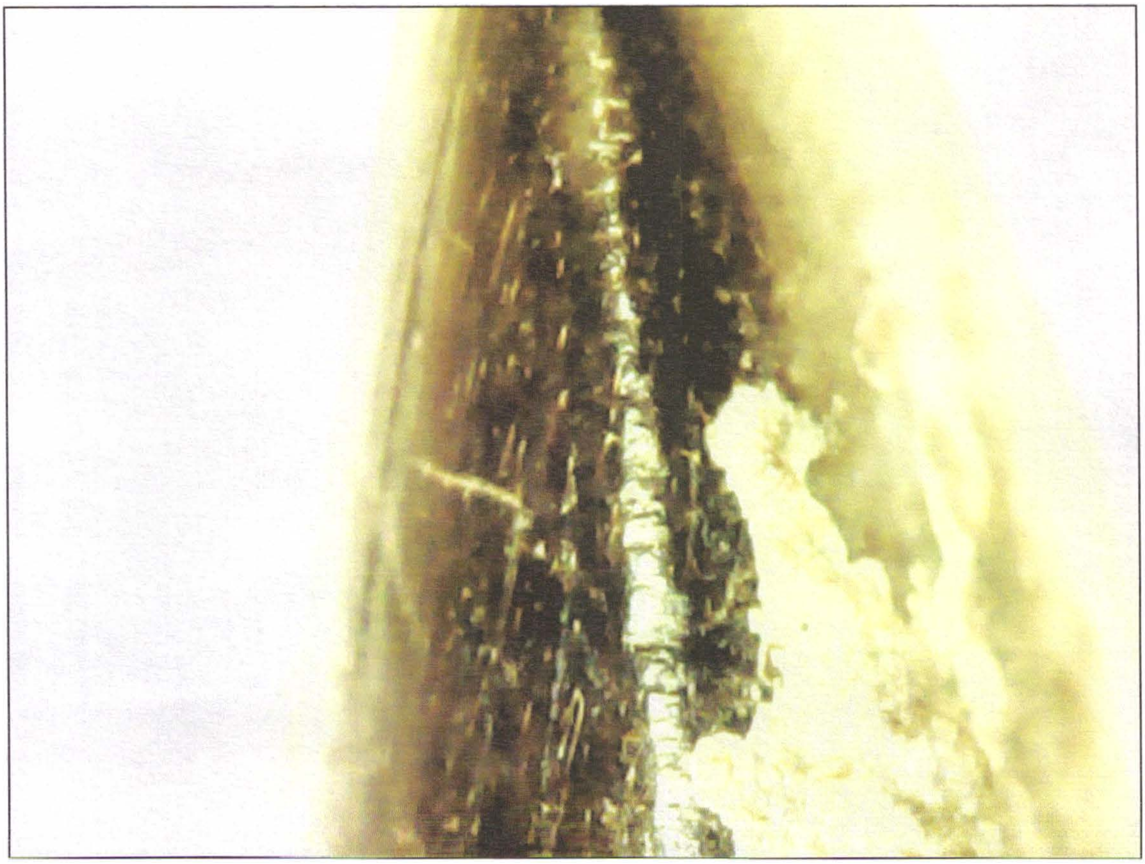

Pl. 43.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

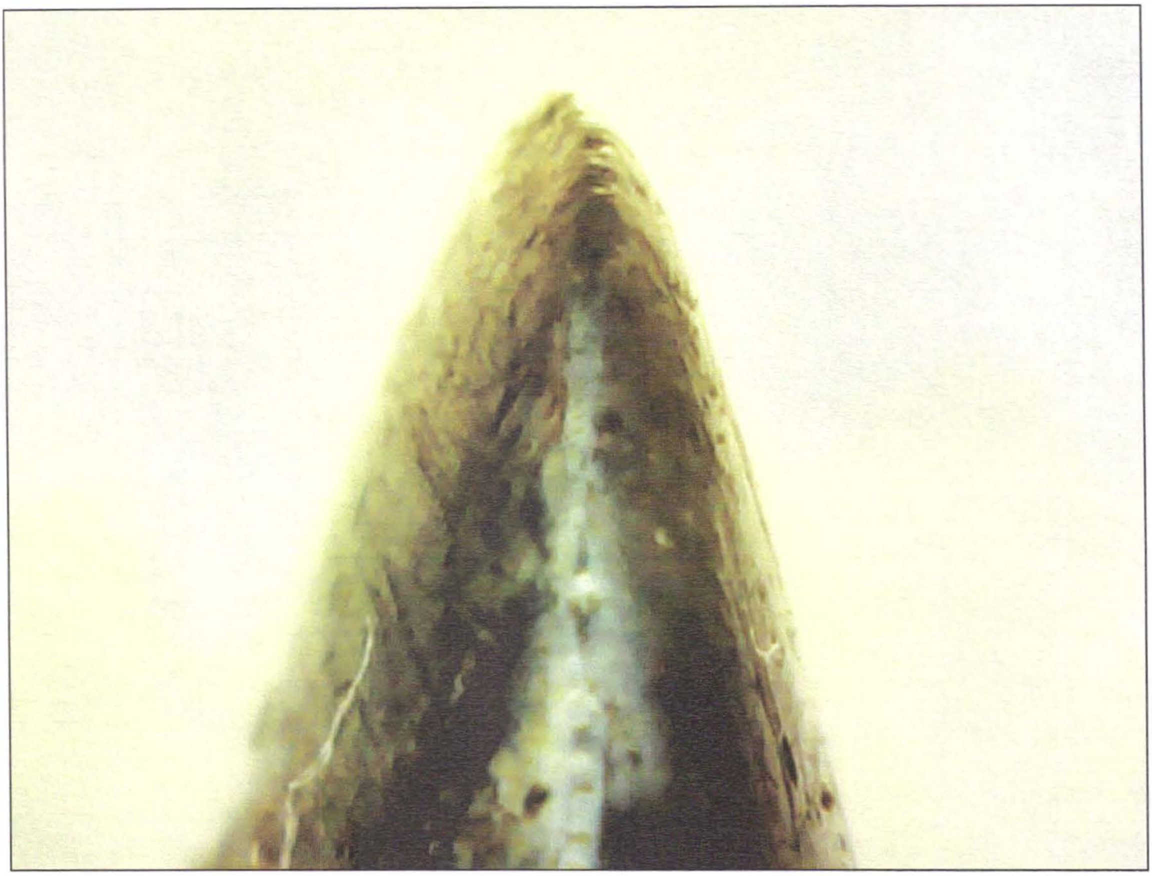

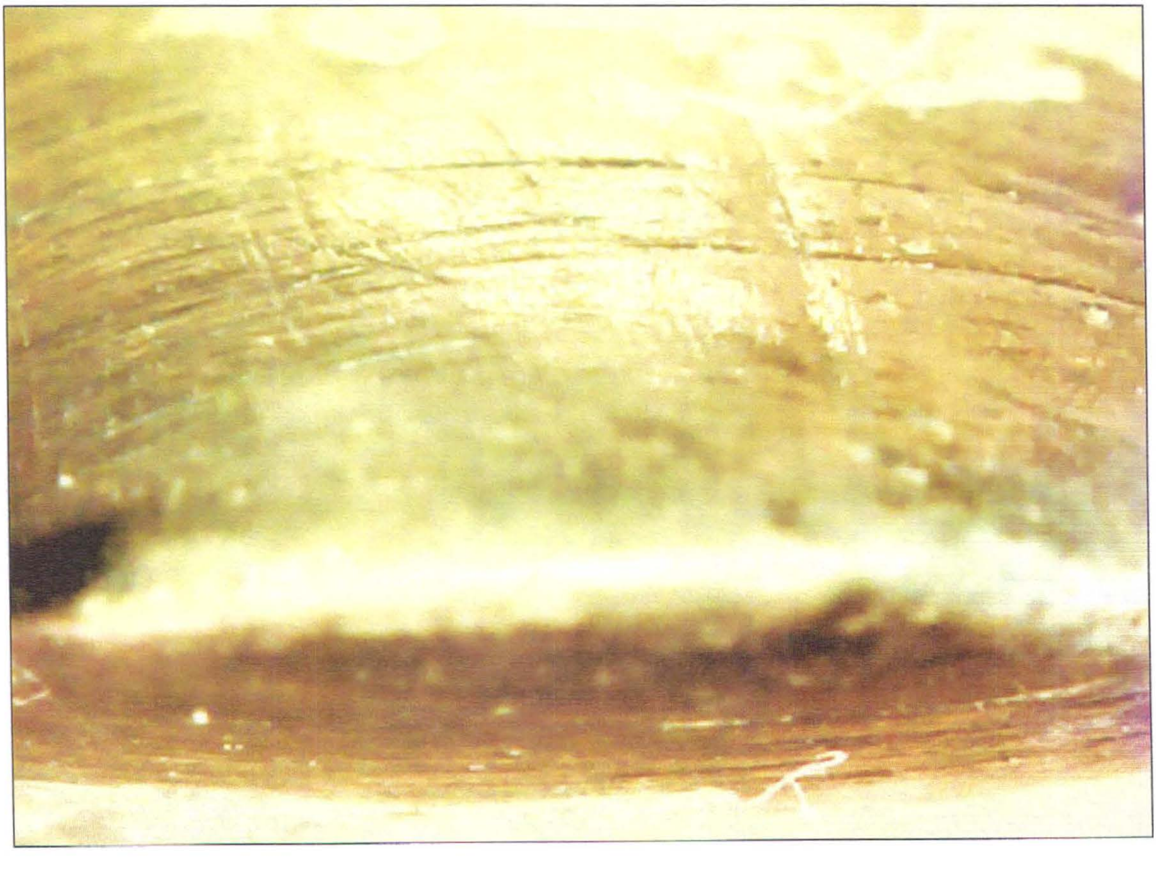

Pl. 44.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 45.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 46.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

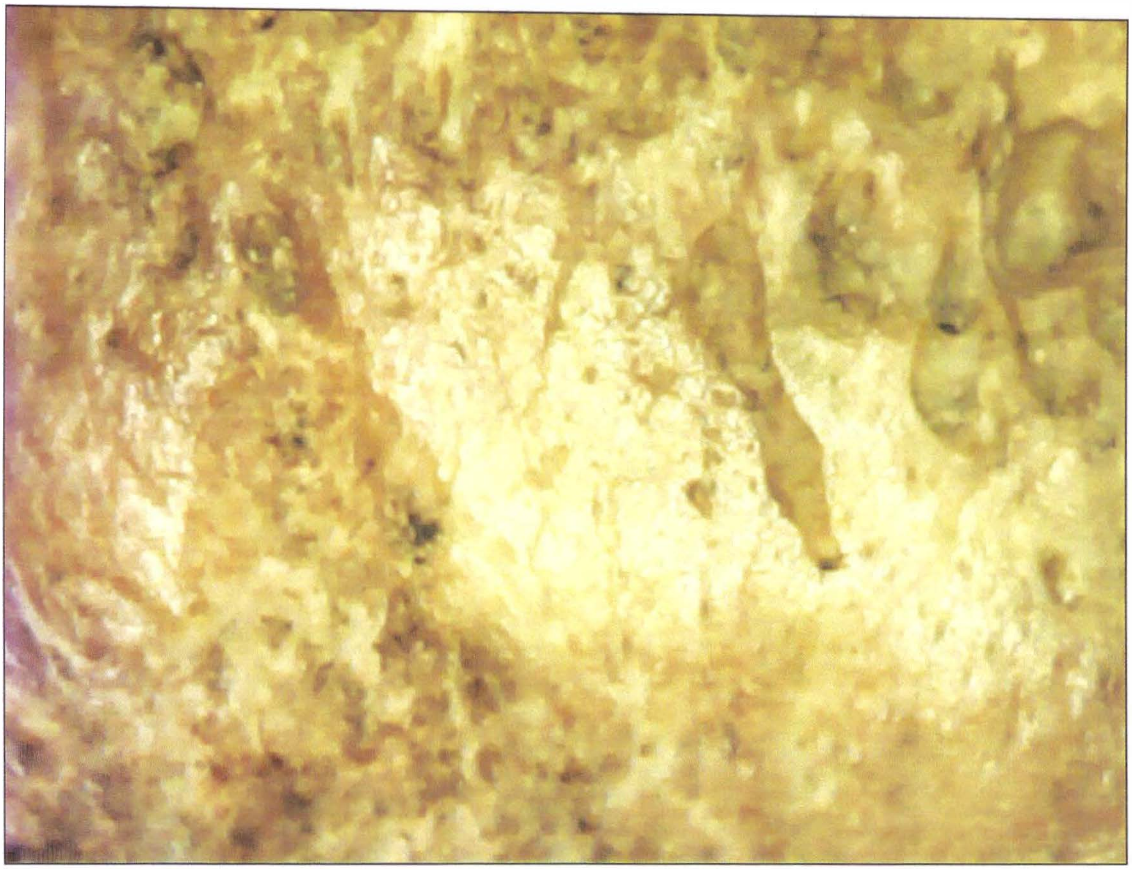

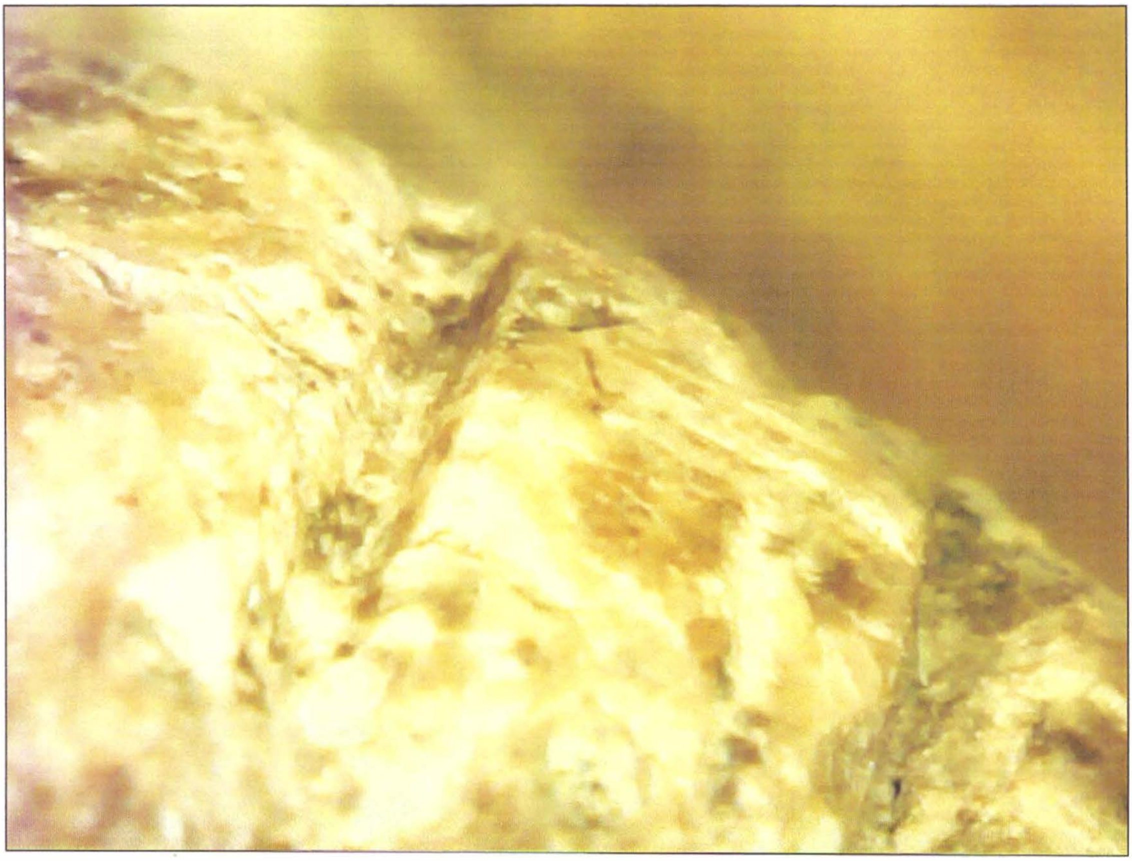

Pl. 47.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

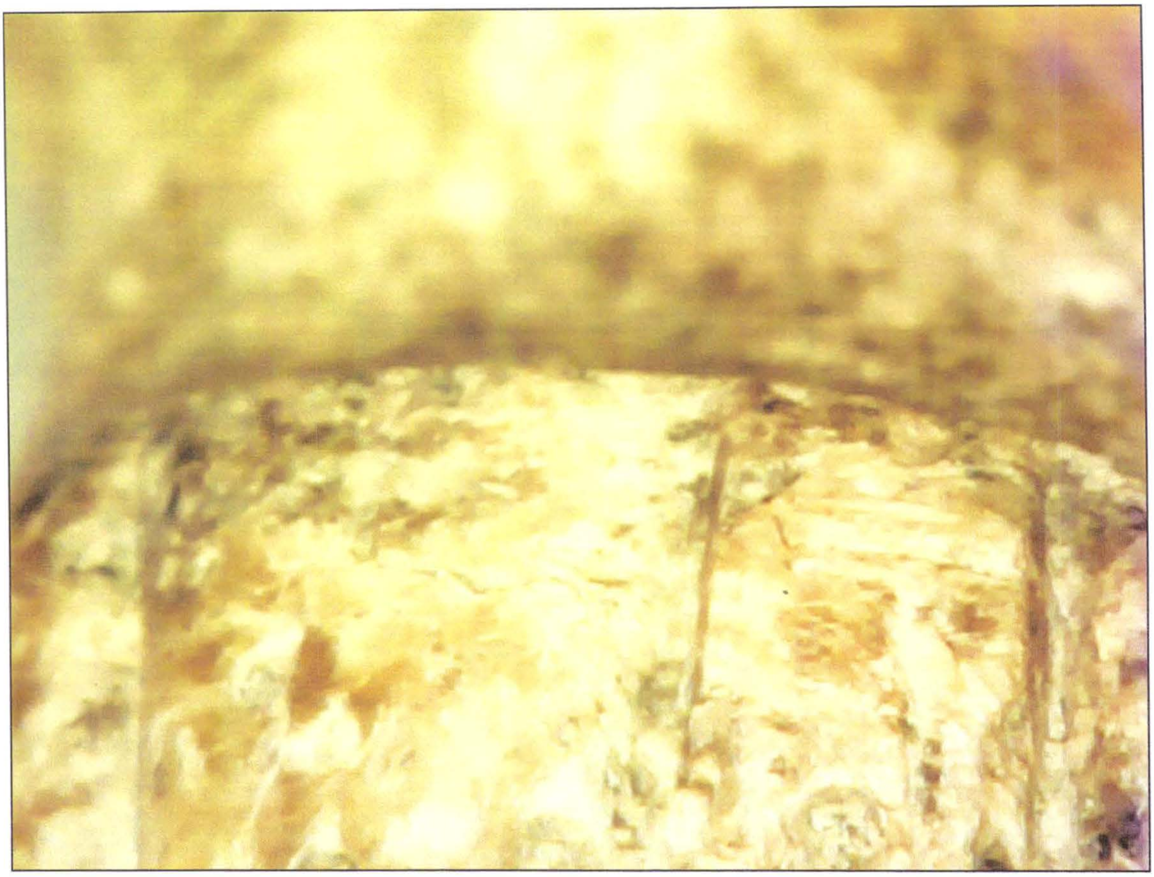

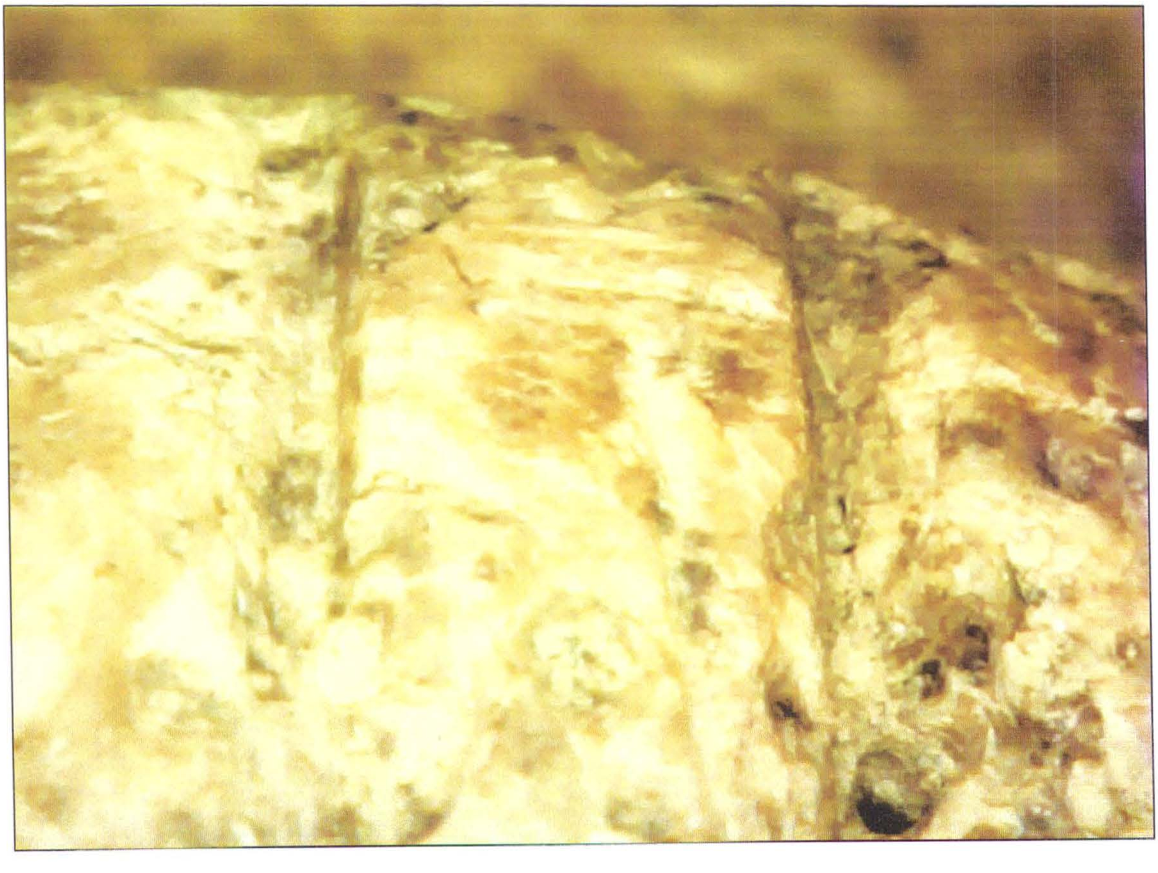

Pl. 48.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

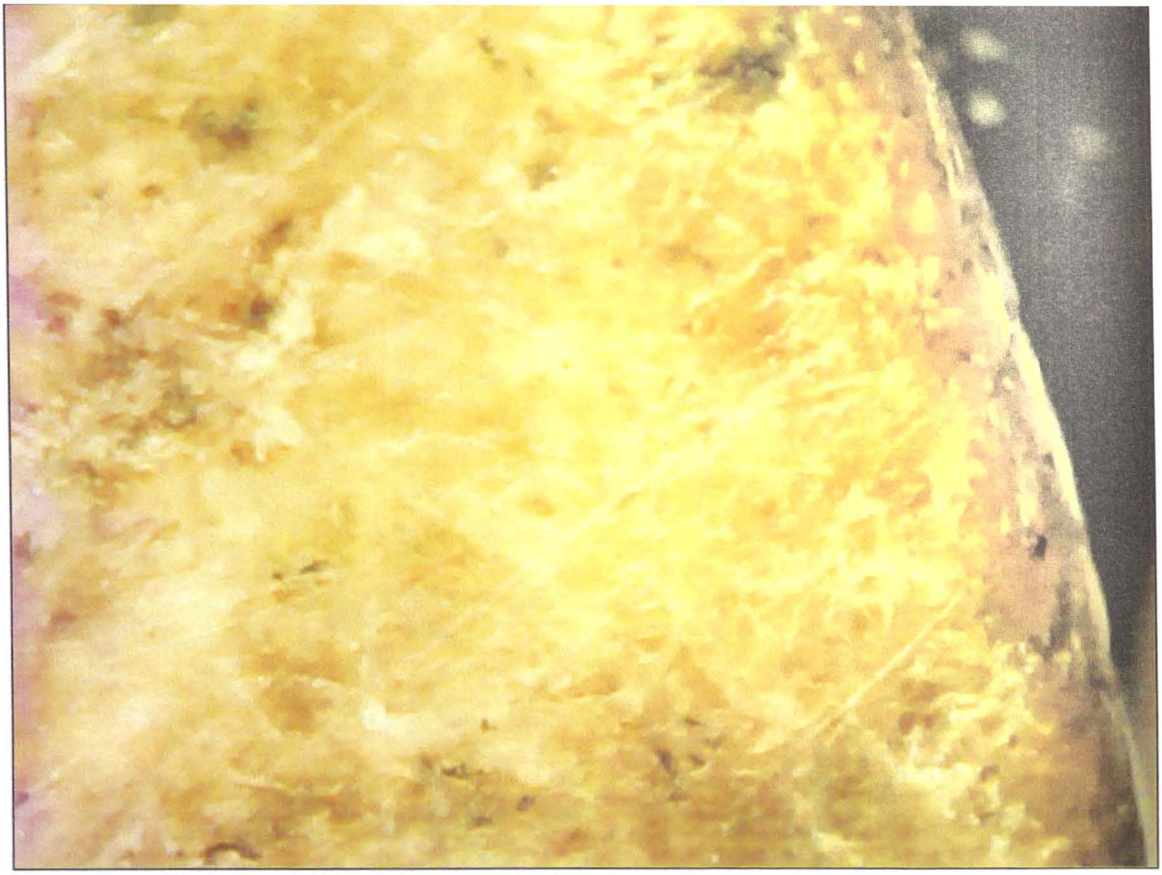

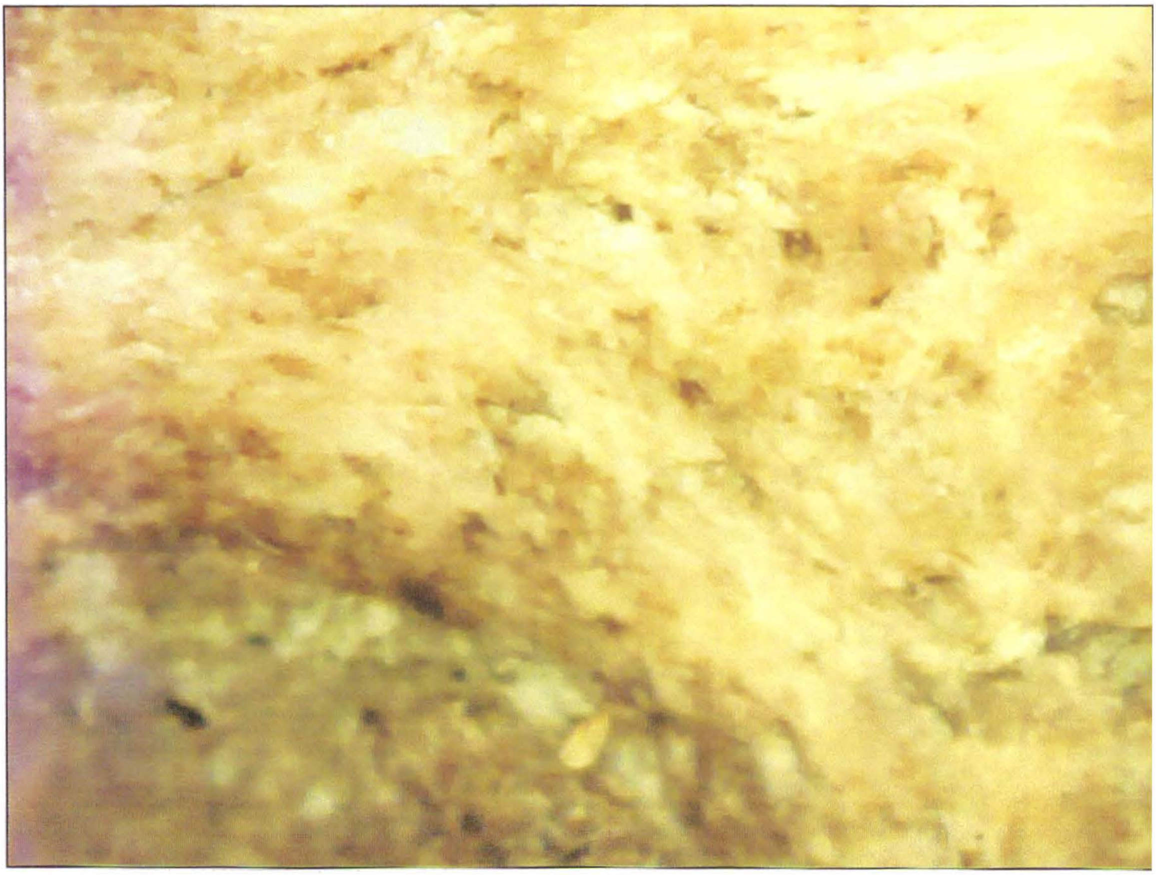

Pl. 49.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 50.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 51.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

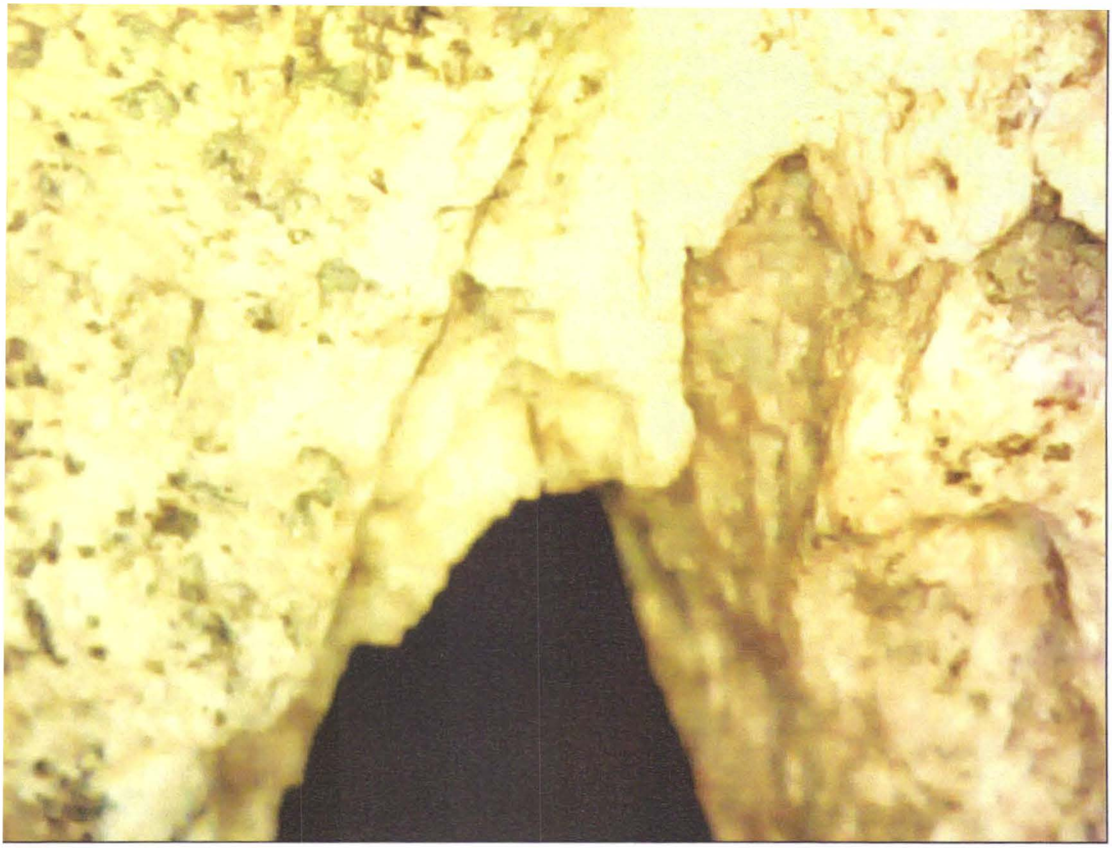

Pl. 52.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 53.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

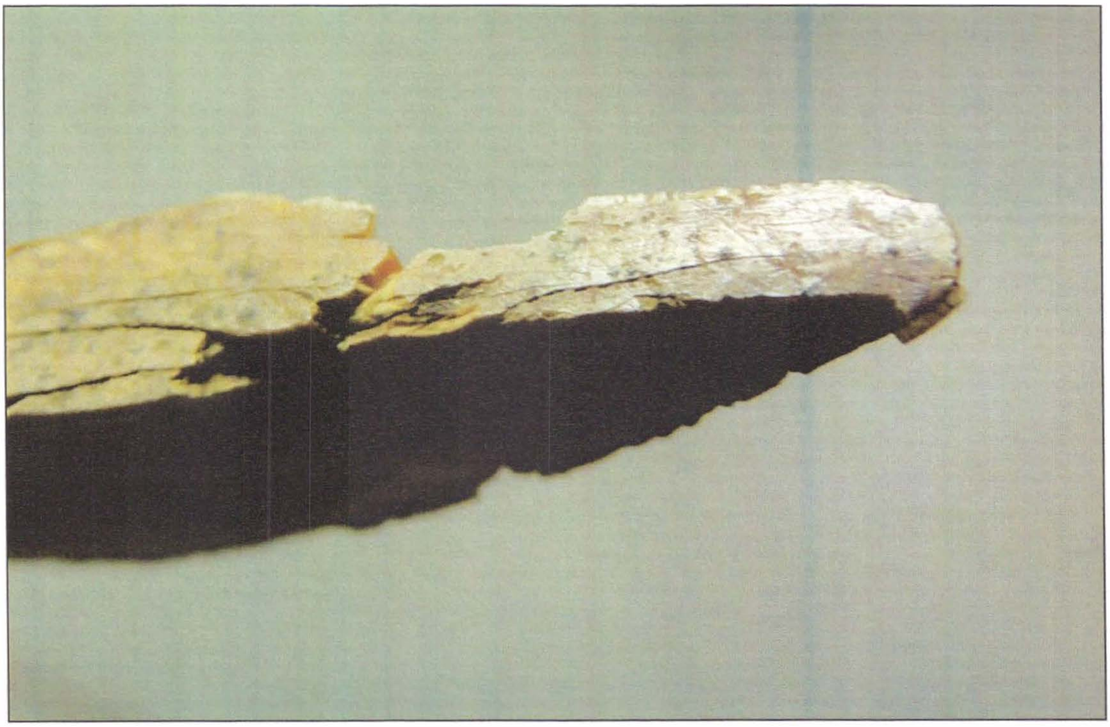

Pl. 54.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

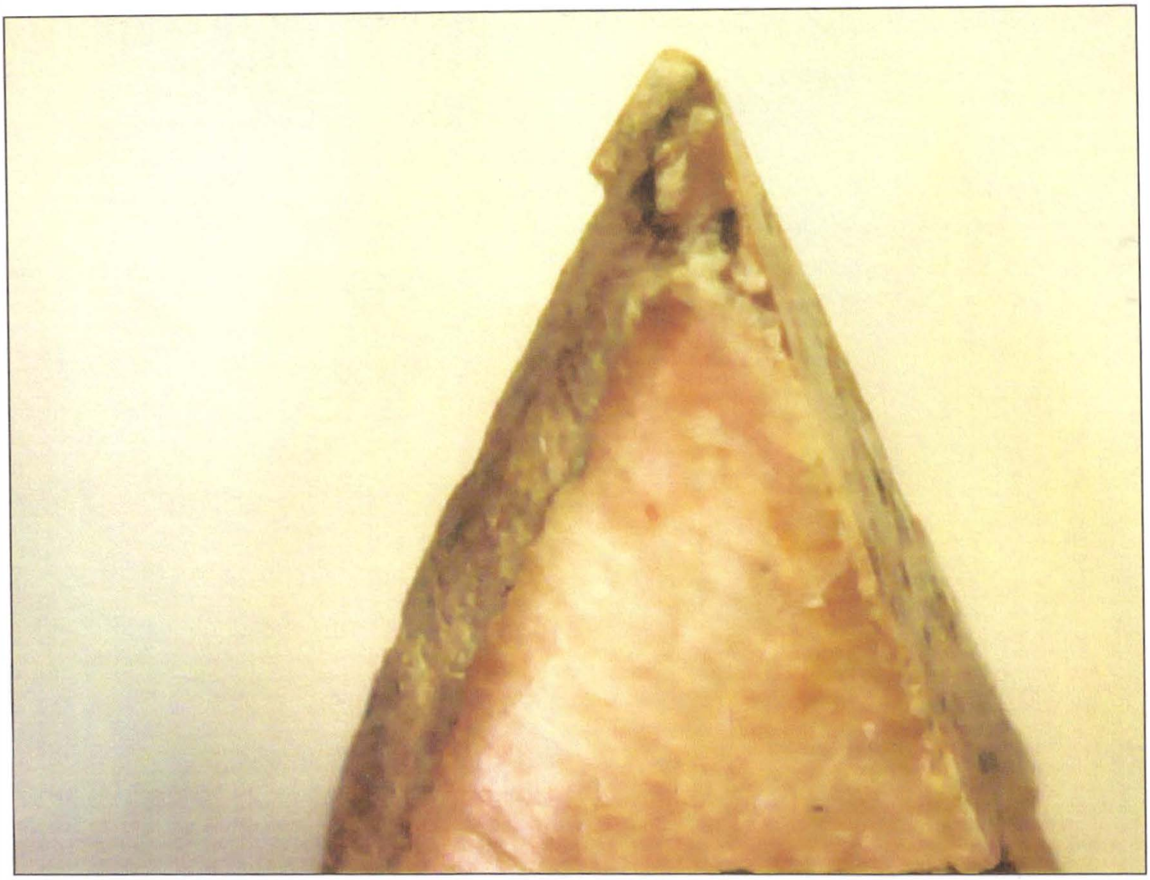

Pl. 55.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 56.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 57.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 58.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

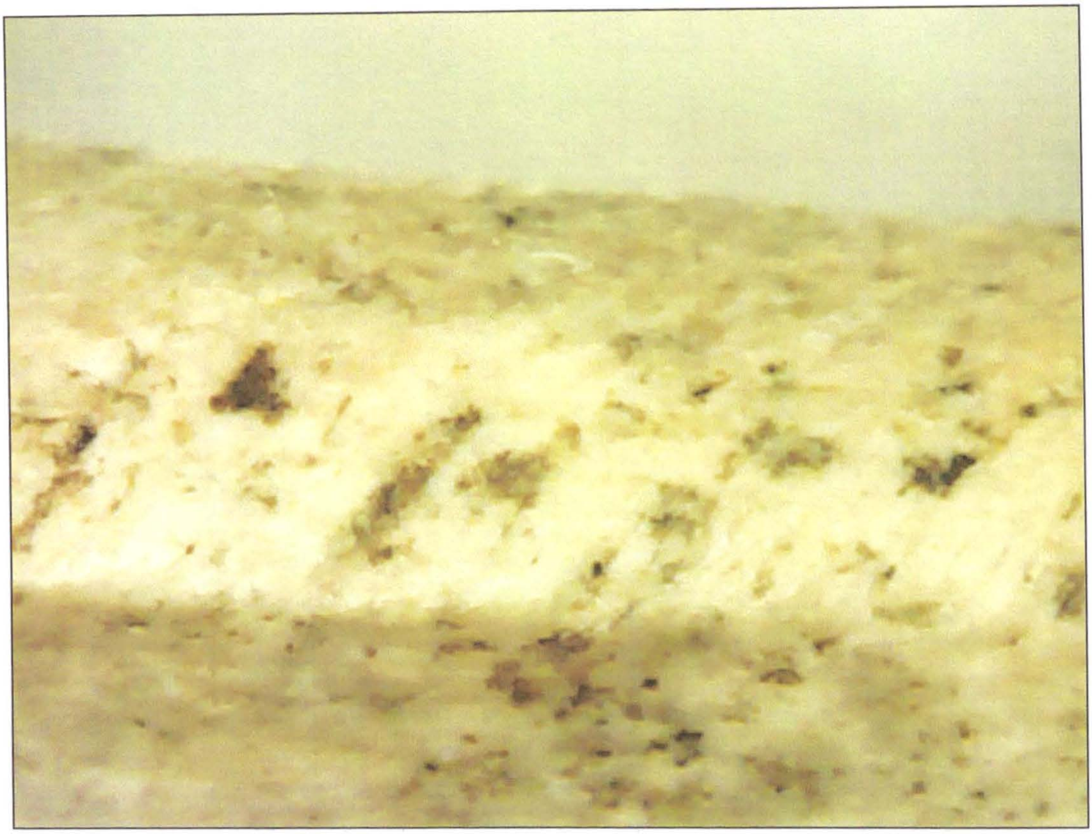

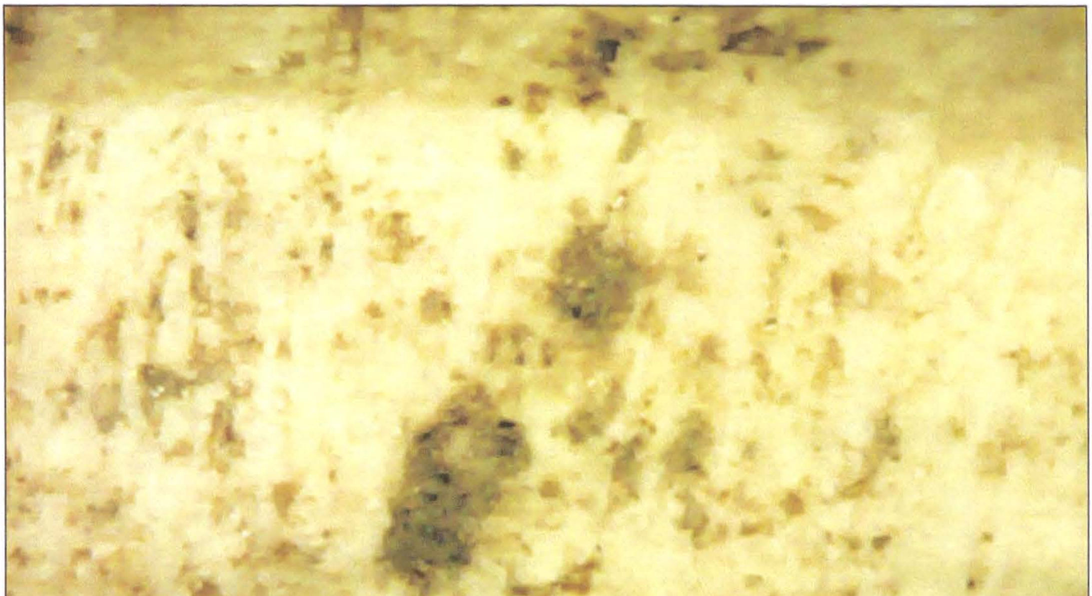

Pl. 59.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

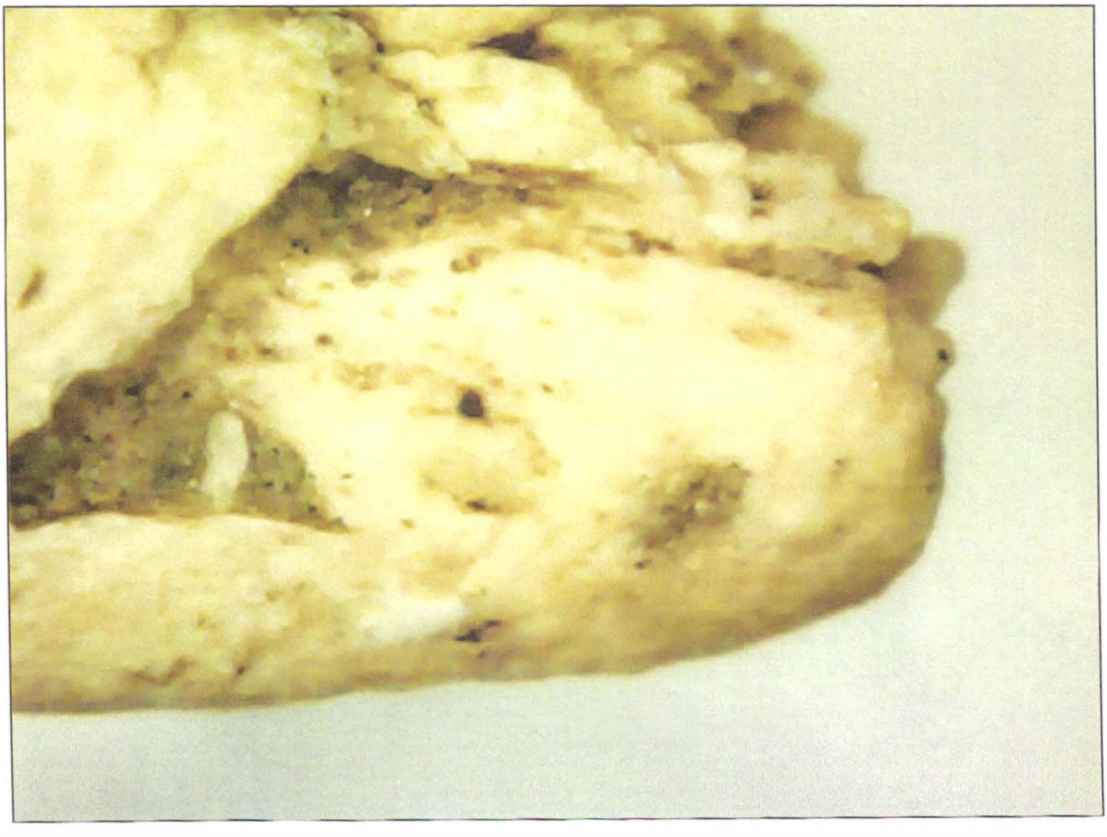

Pl. 60.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 61.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 62.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 63.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 64.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

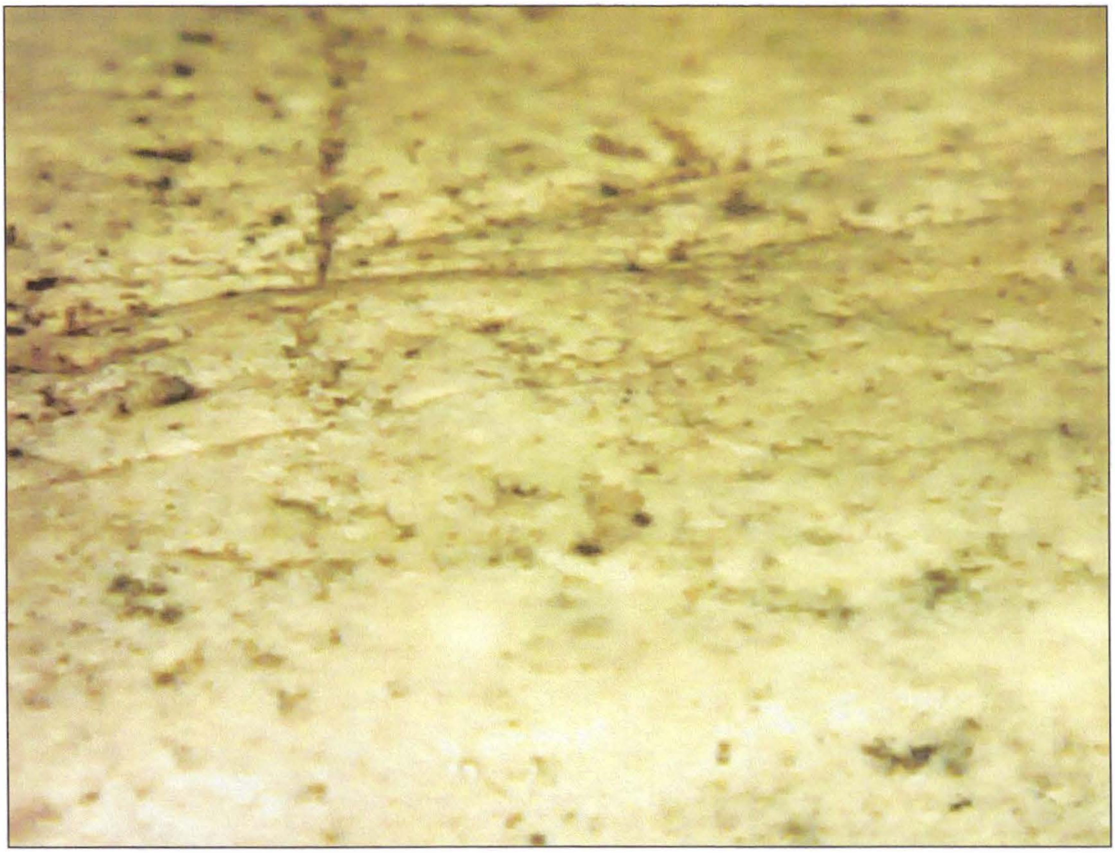

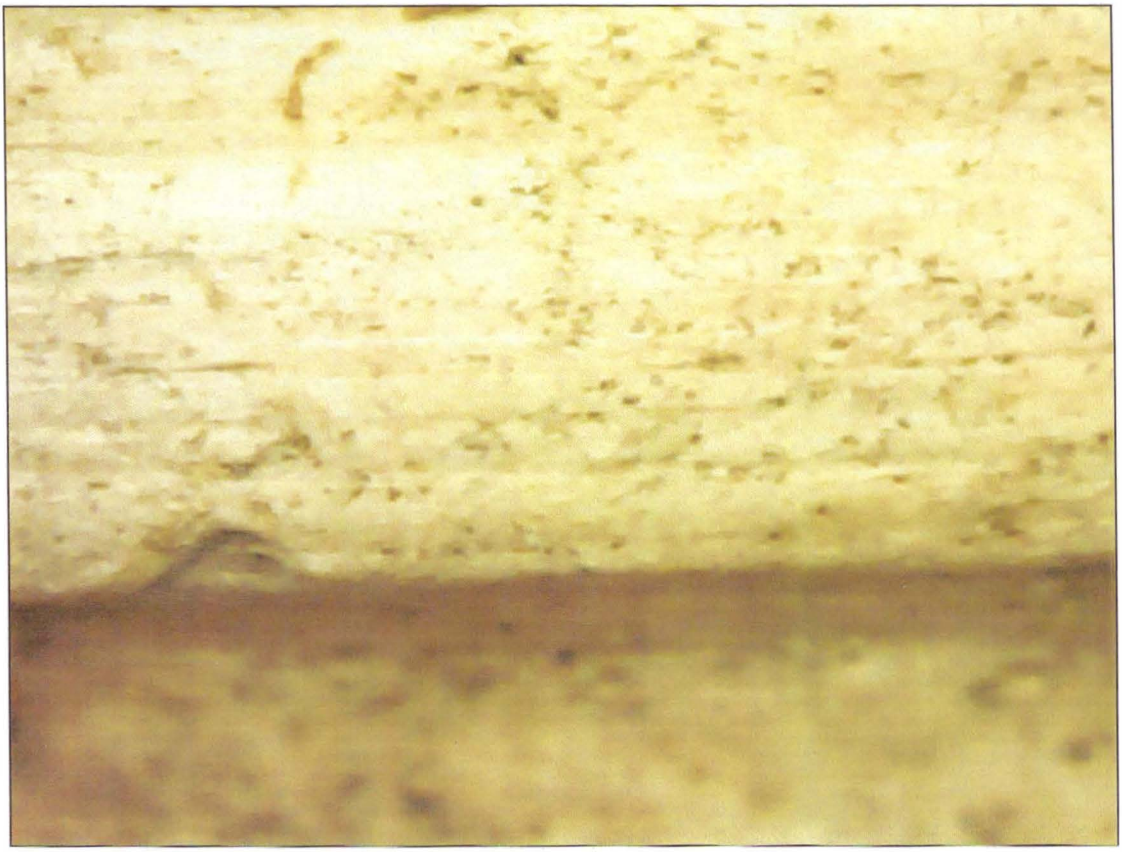

Pl. 65.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

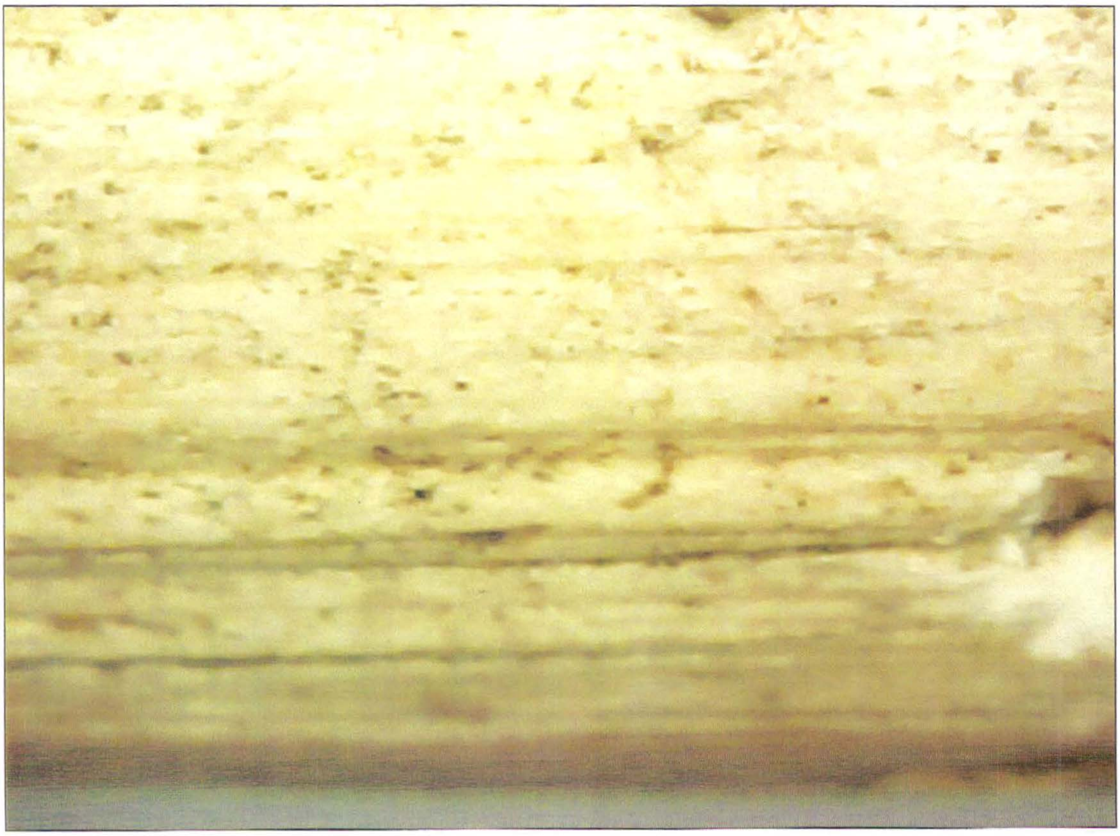

Pl. 66.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

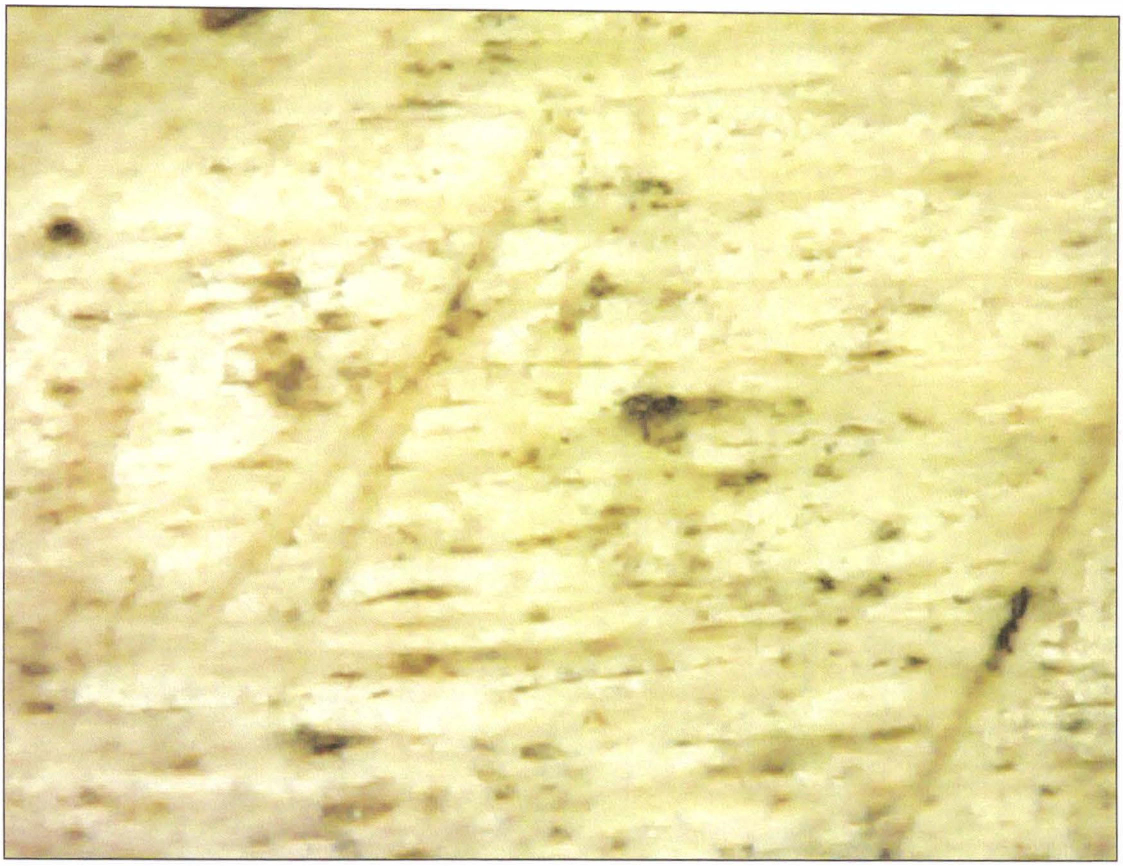

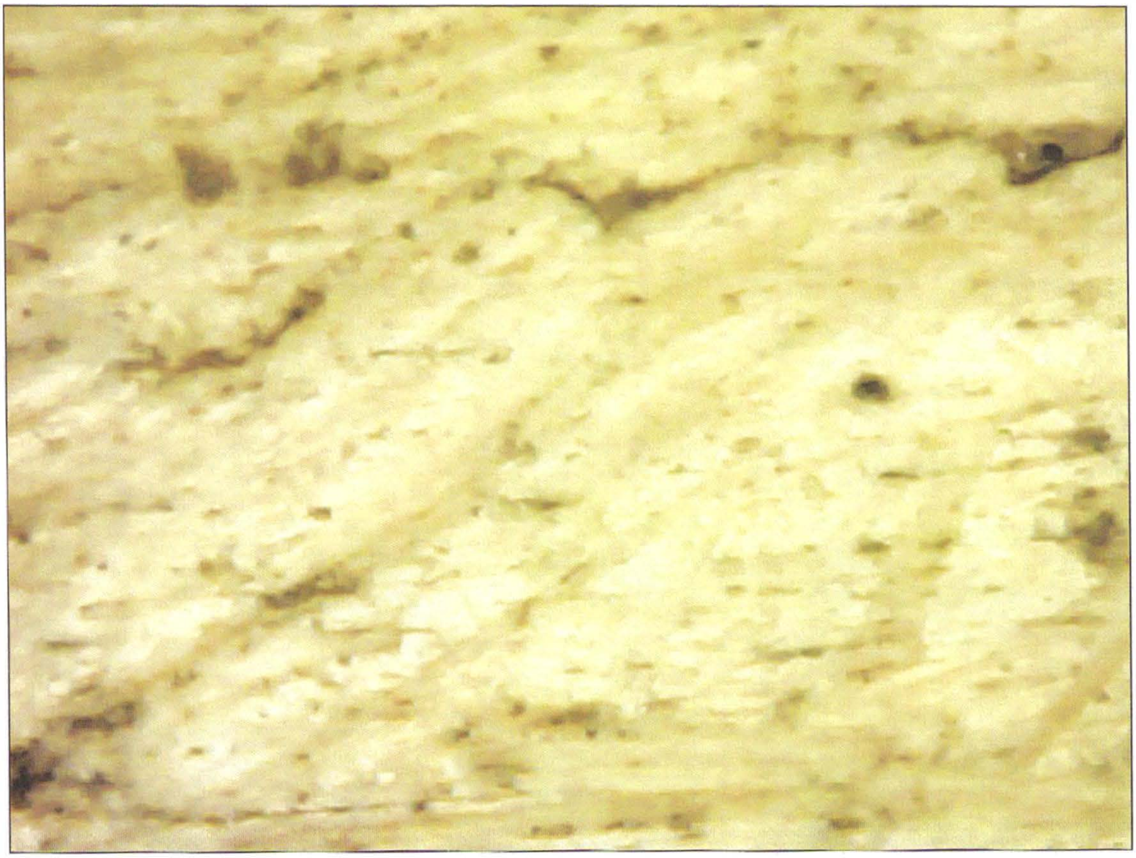

Pl. 67.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

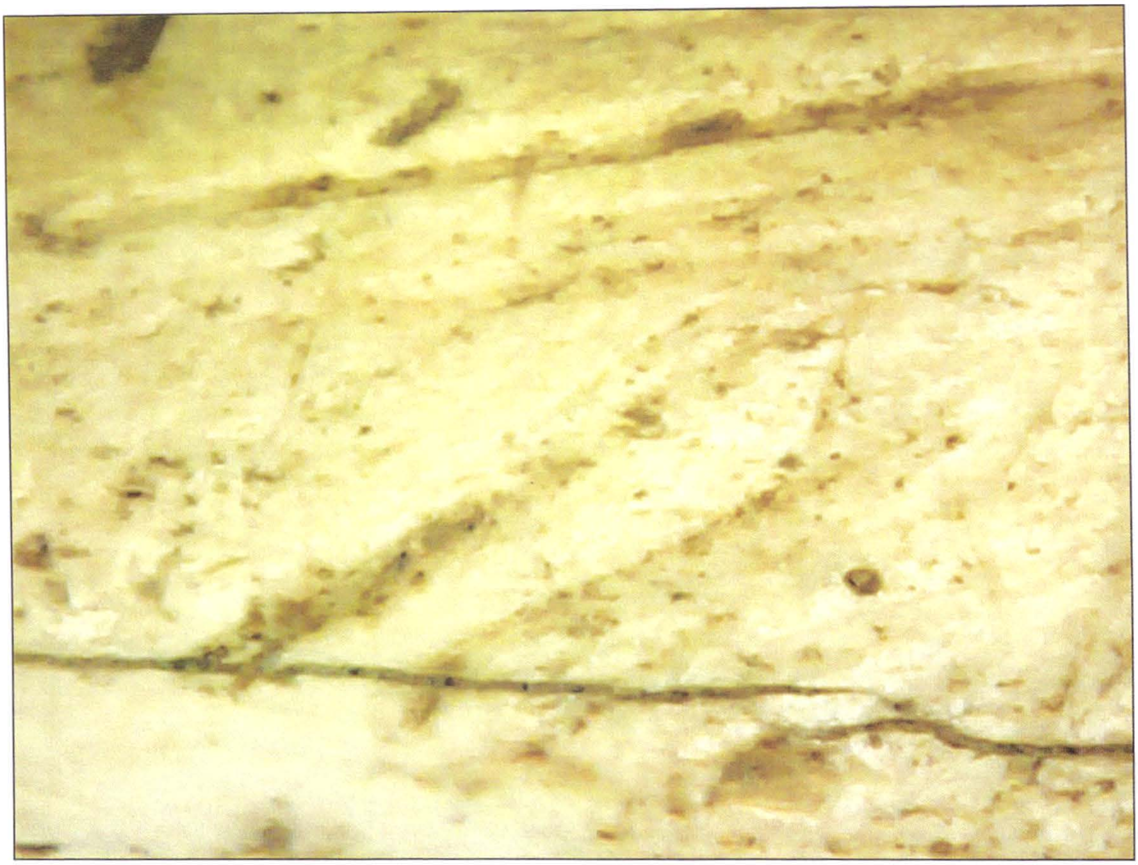

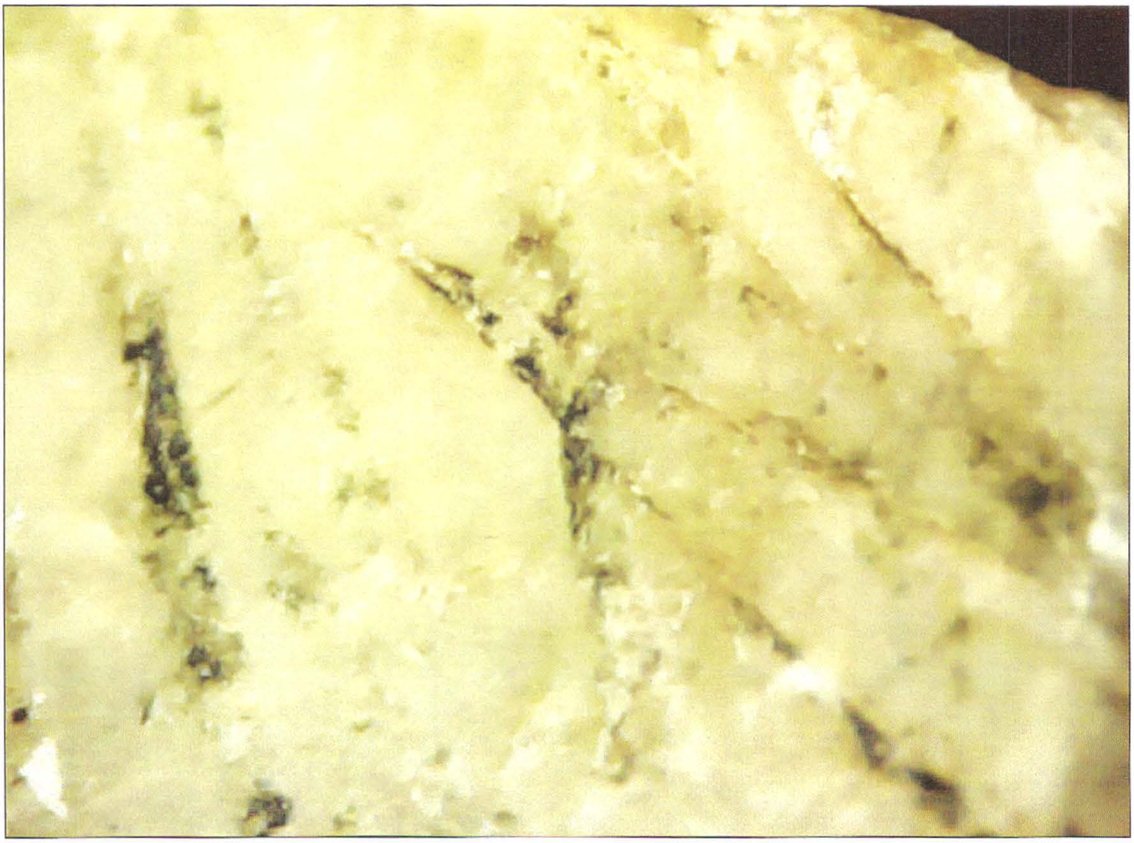

Pl. 68.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

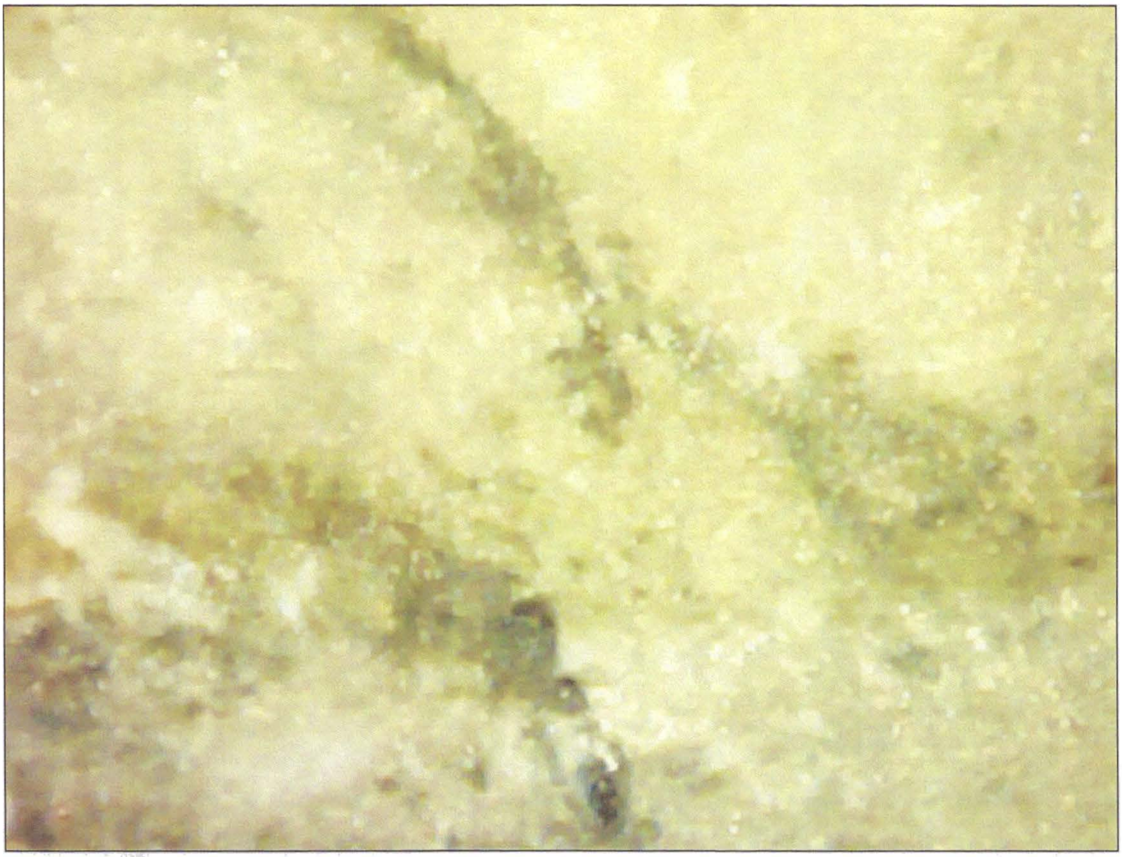

Pl. 69.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

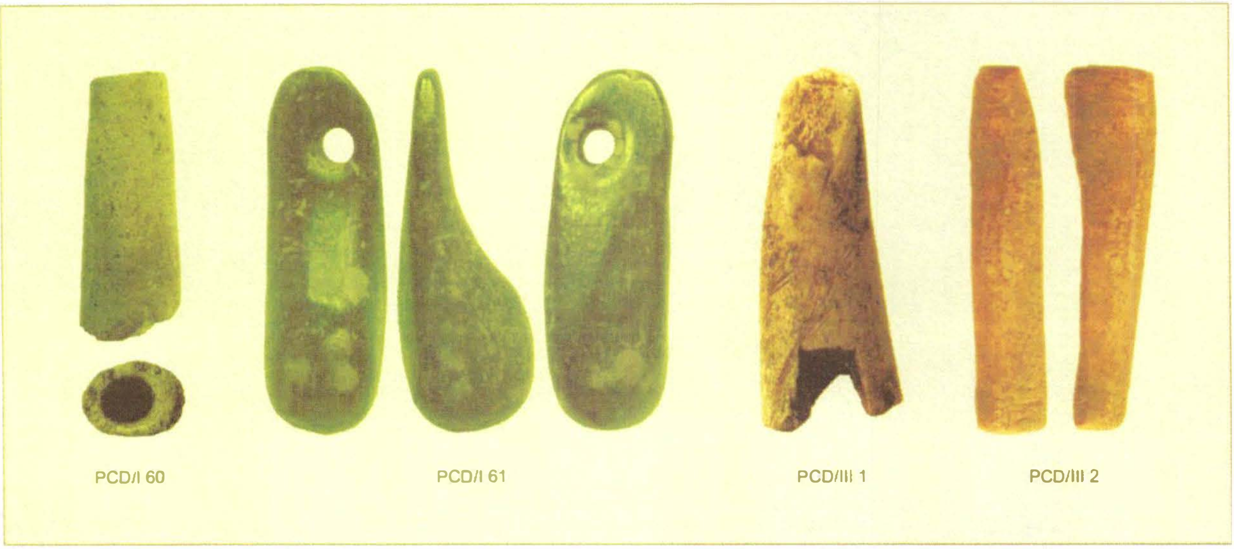

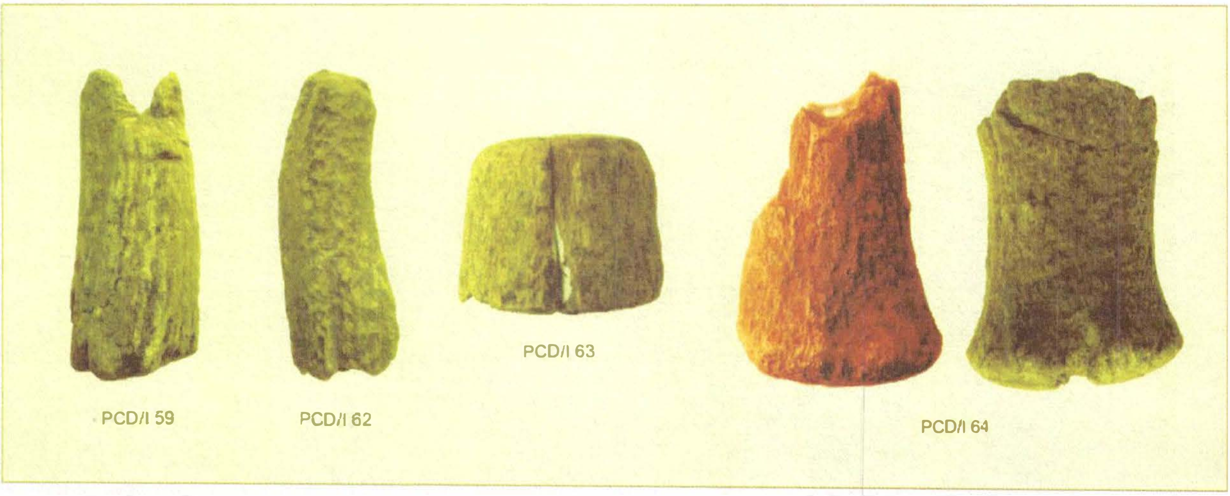

Pl. 70.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

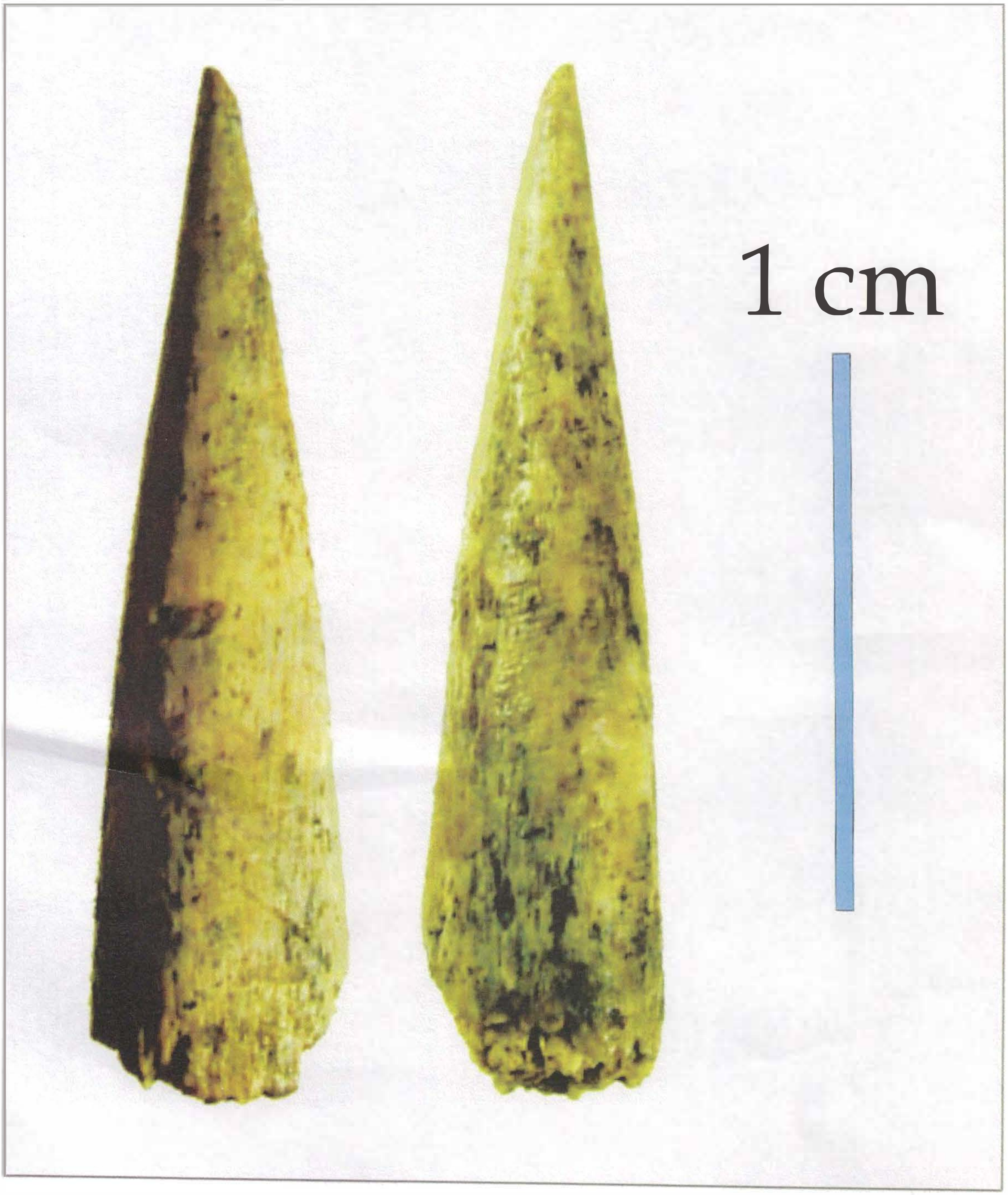

Pl. 71.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

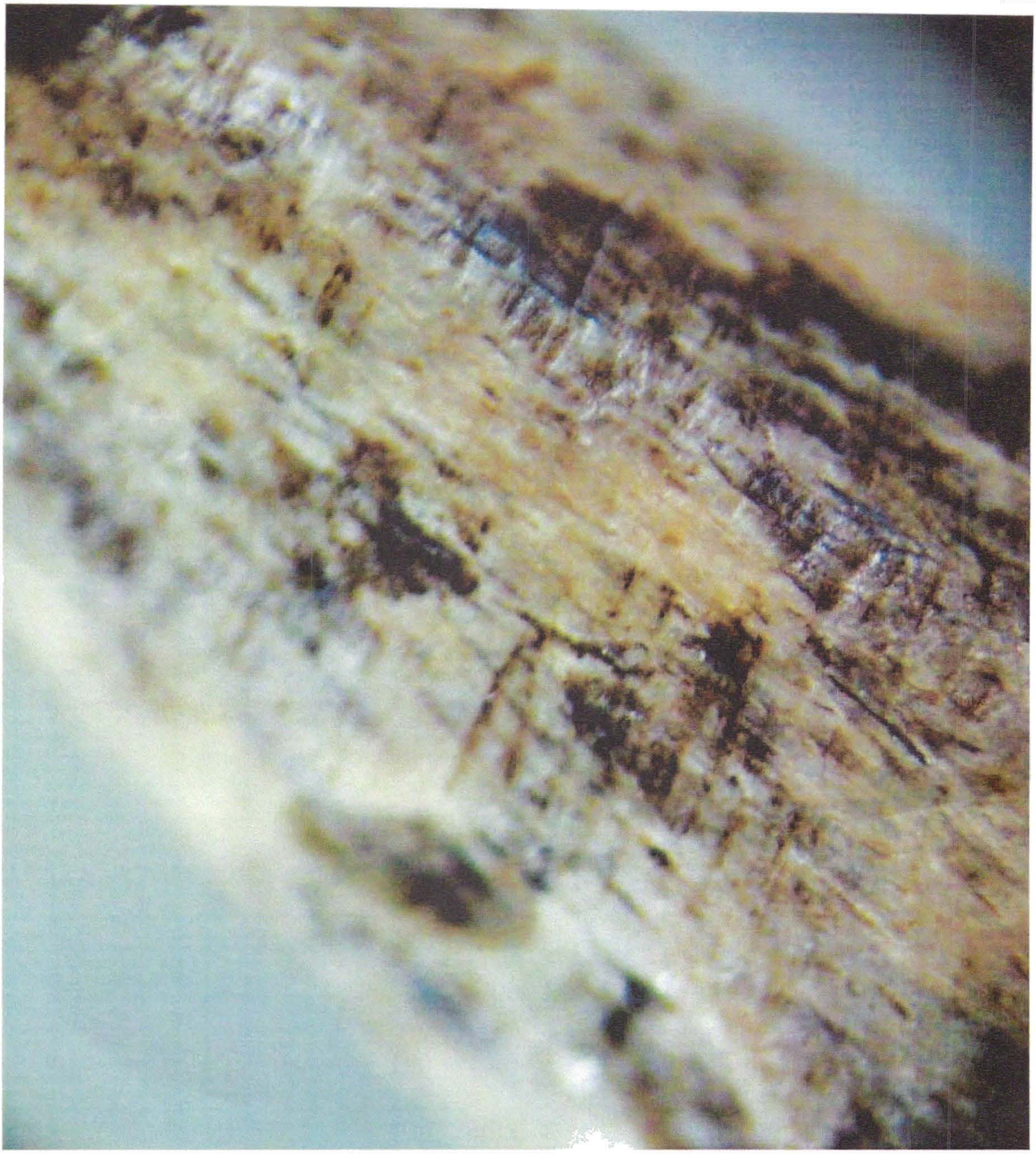

Pl. 72.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

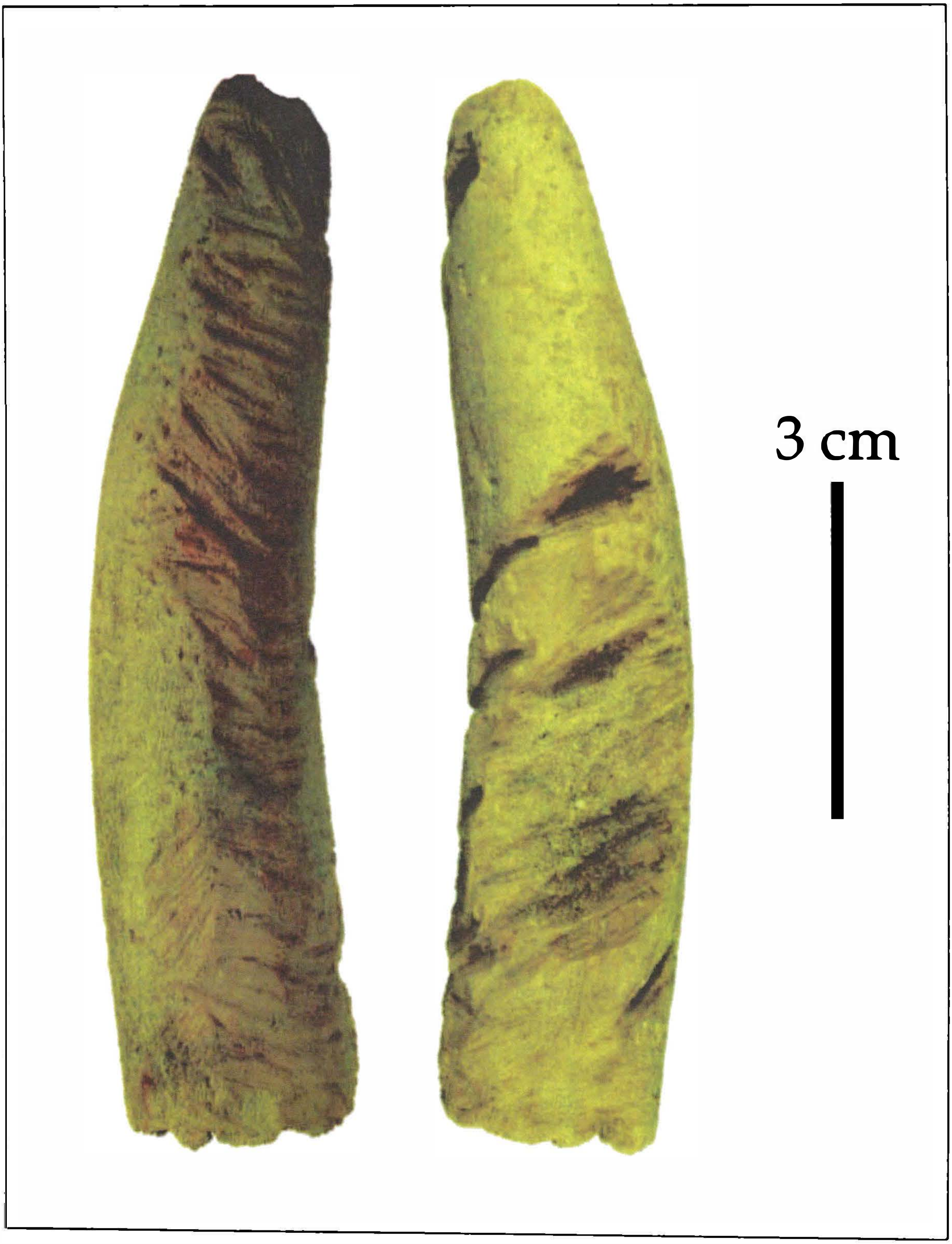

PL. 73.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

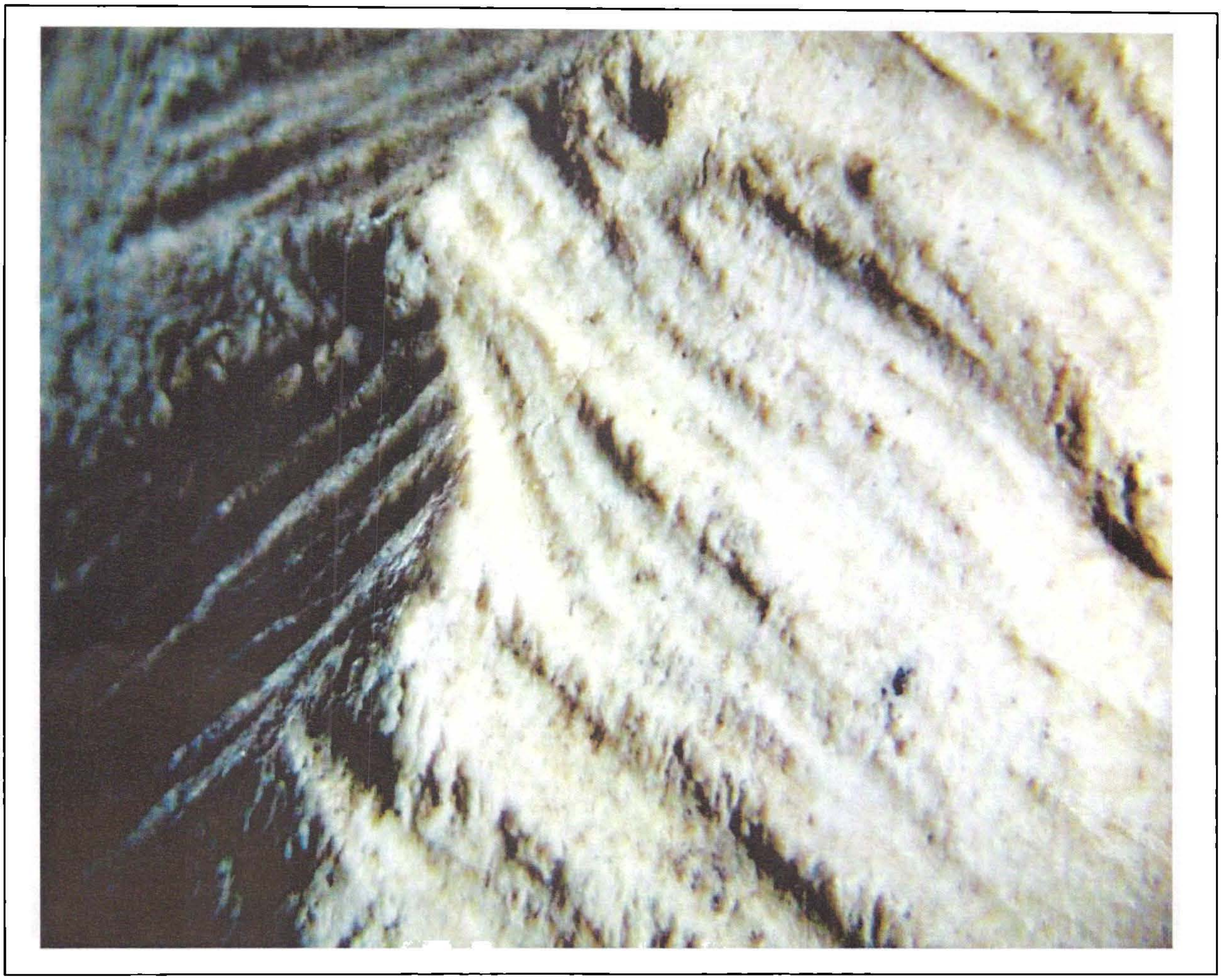

Pl. 74.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 75.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

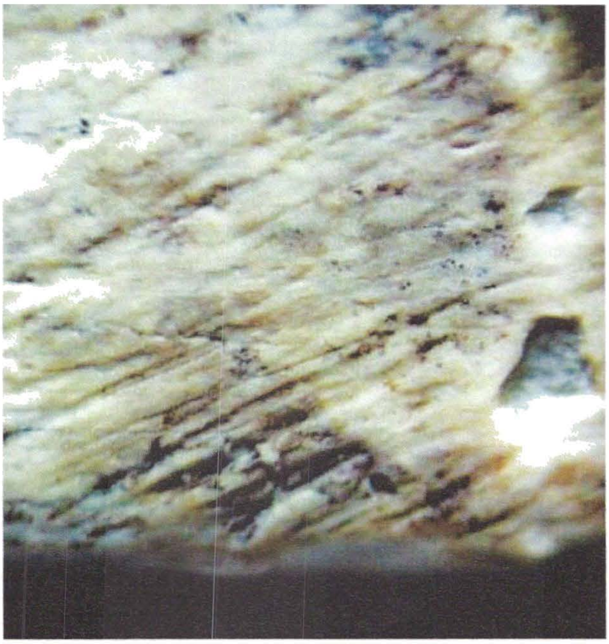

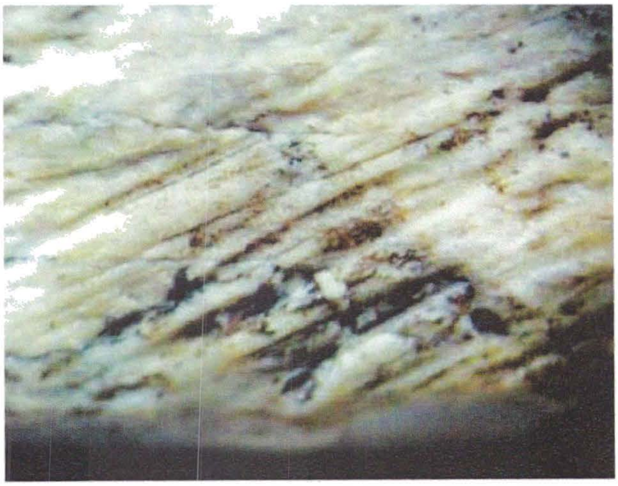

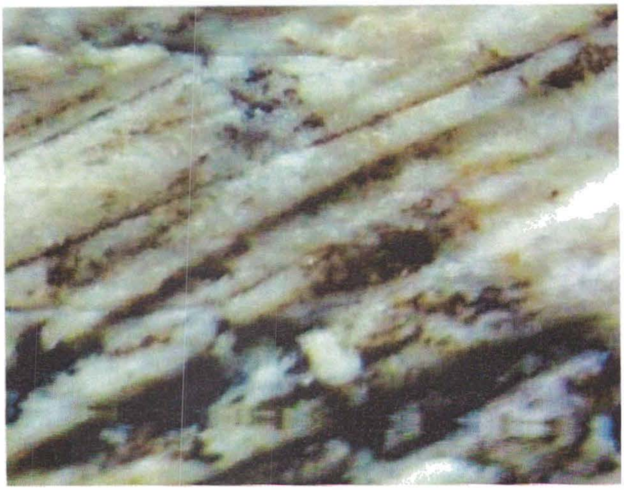

Pl. 76.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 77.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

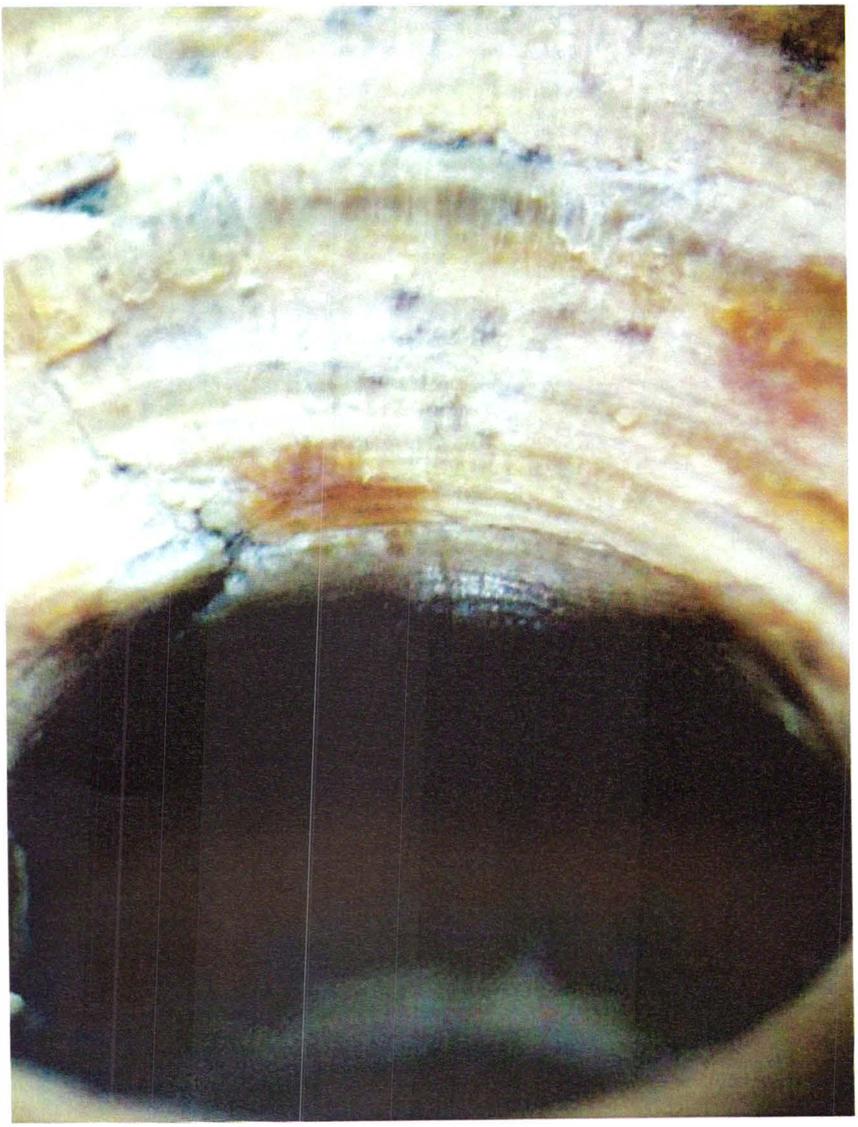

Pl. 78.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 79.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

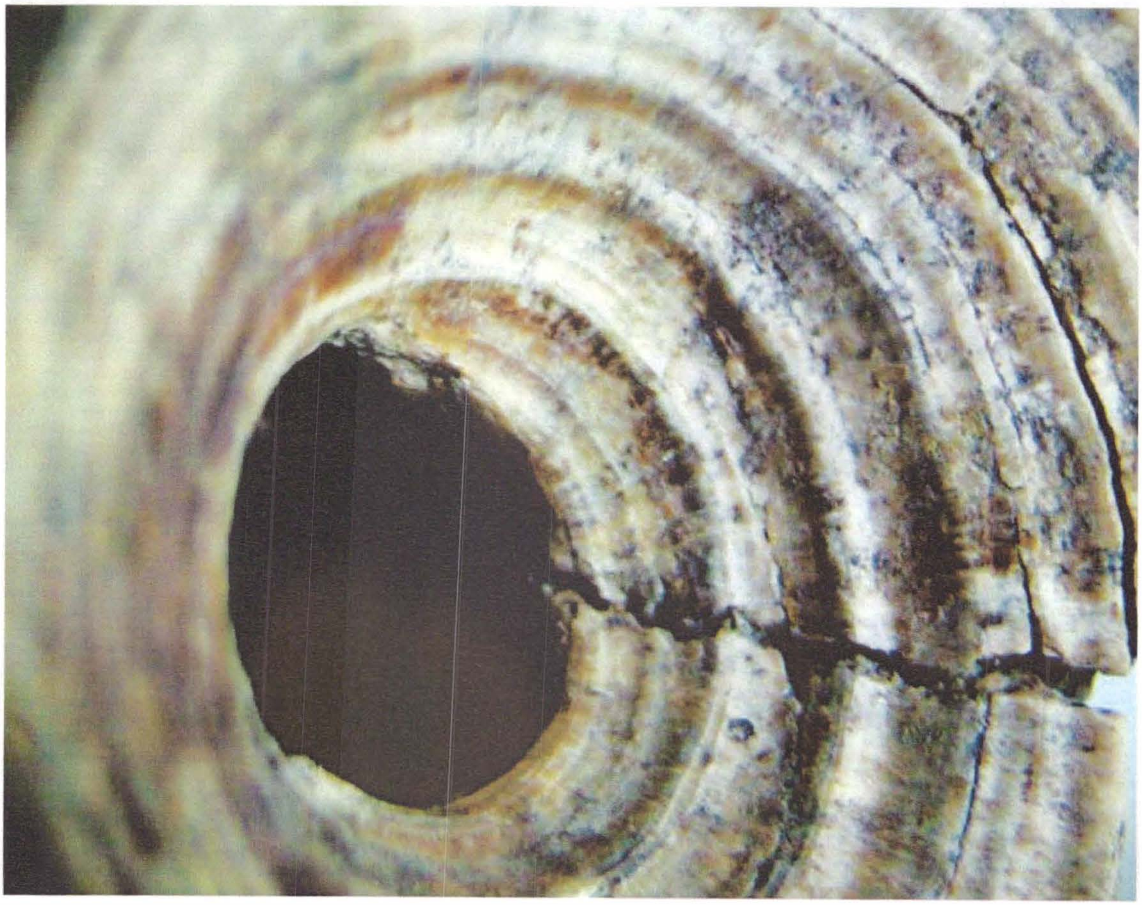

Pl. 80.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

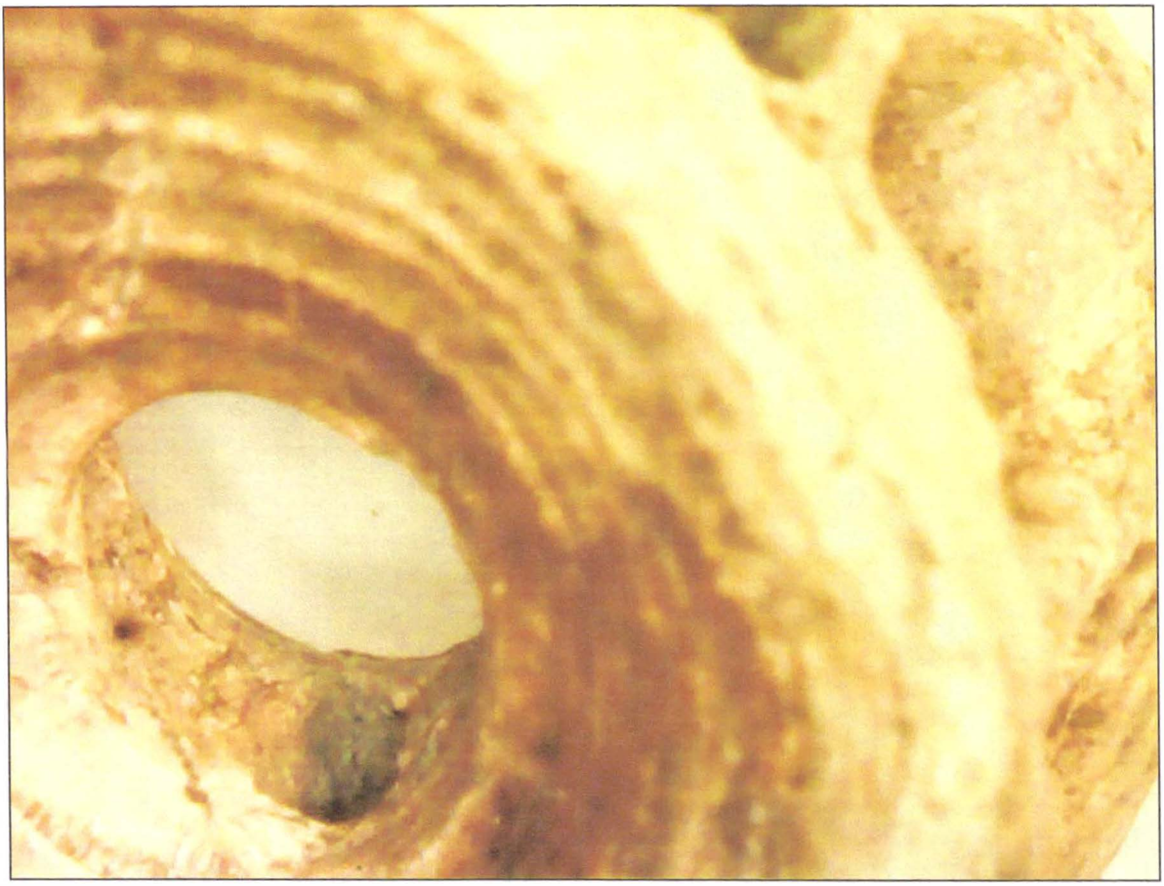

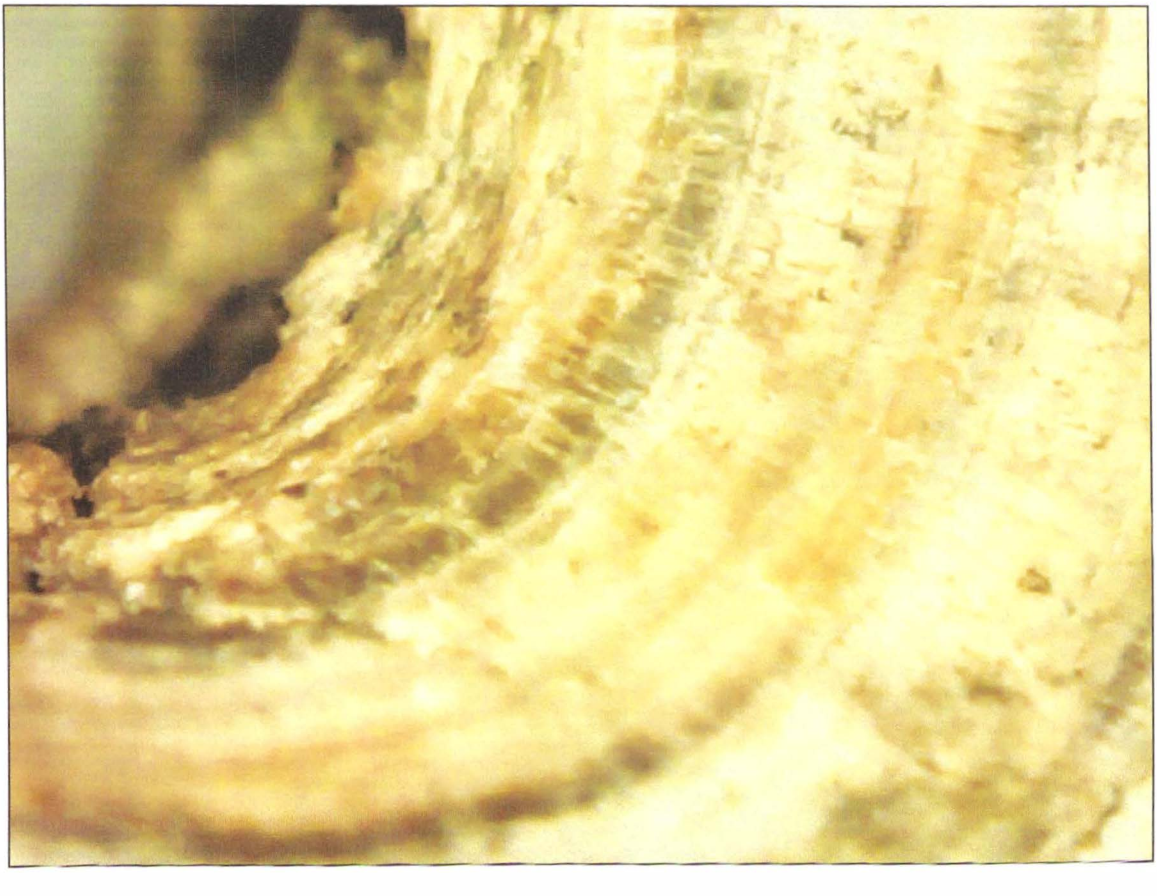

Pl. 81.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

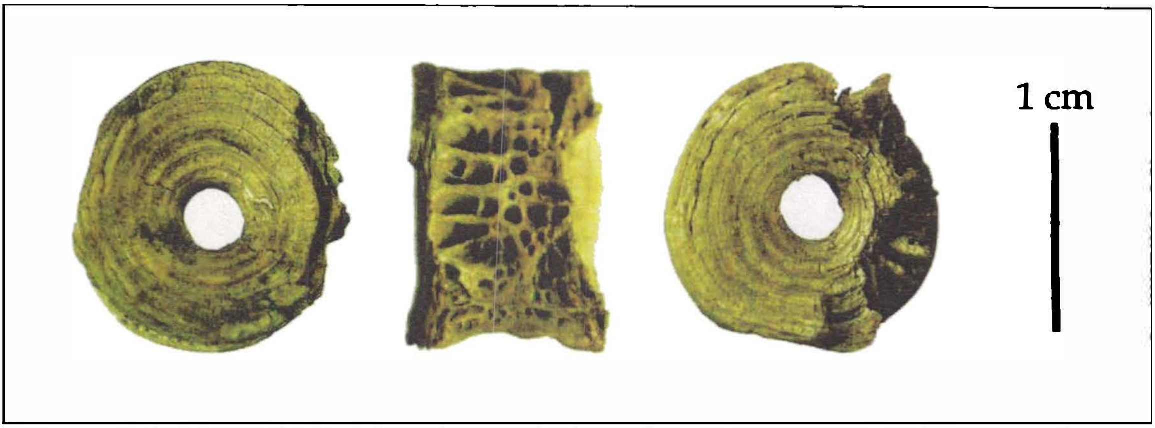

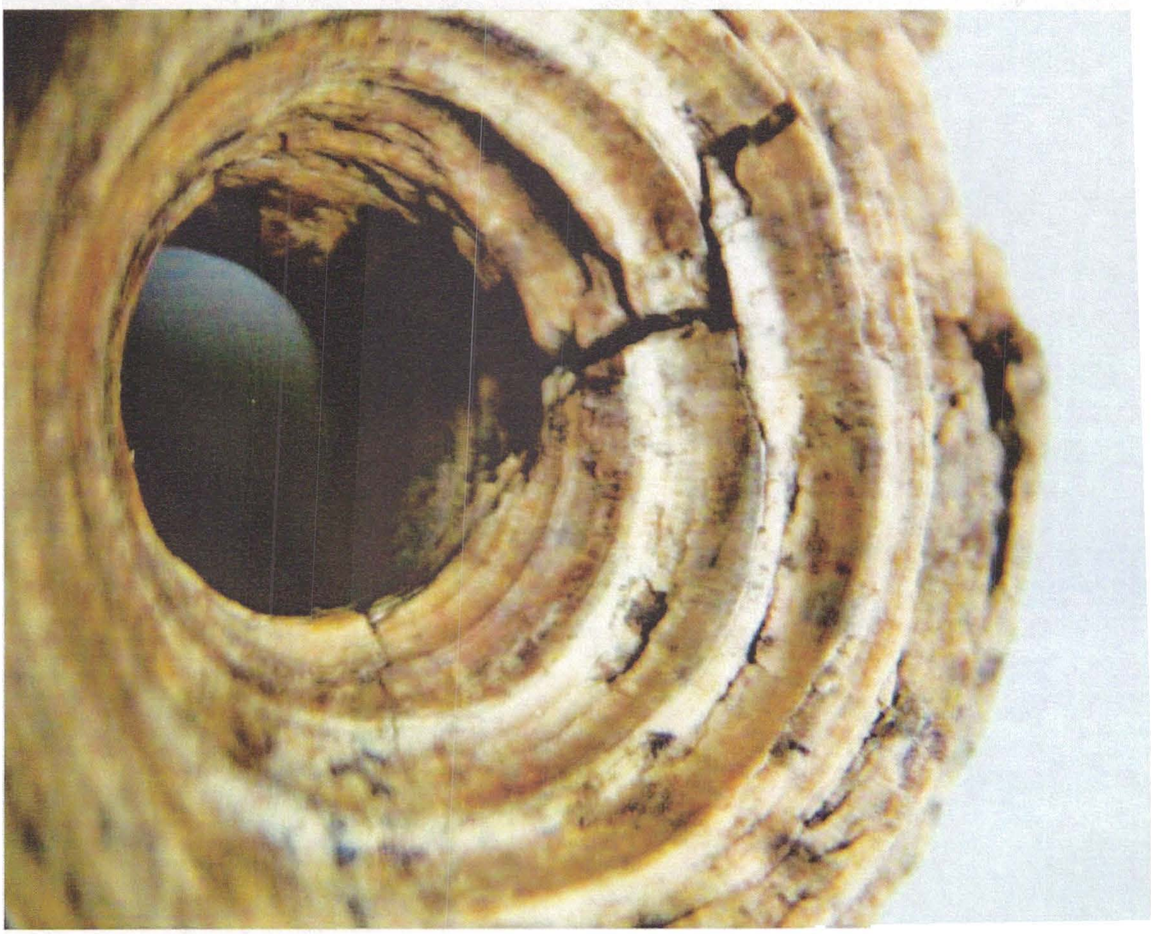

Pl. 82.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Pl. 83.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

www.cimec.ro / www.mncr.ro

MUZEUL NAȚIONAL AL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SF. GHEORGHE

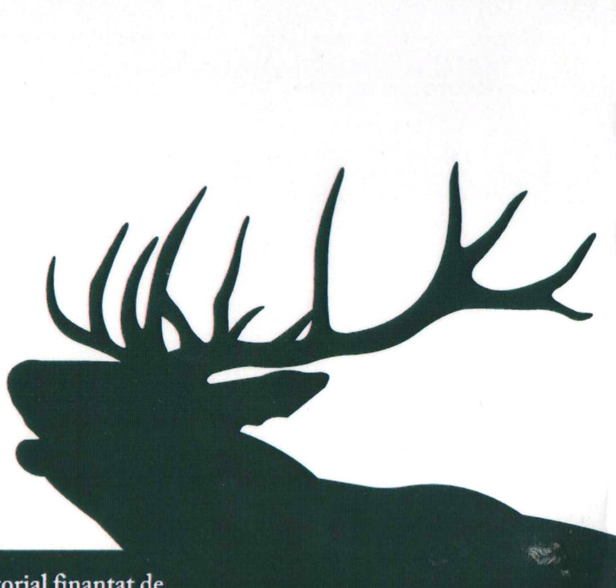

www.mncr.ro

9 786069 284926

Proiect editorial finanțat de
Administrația Fondului Cultural Național

ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL

21,60 lei

www.cimec.ro / www.mncr.ro